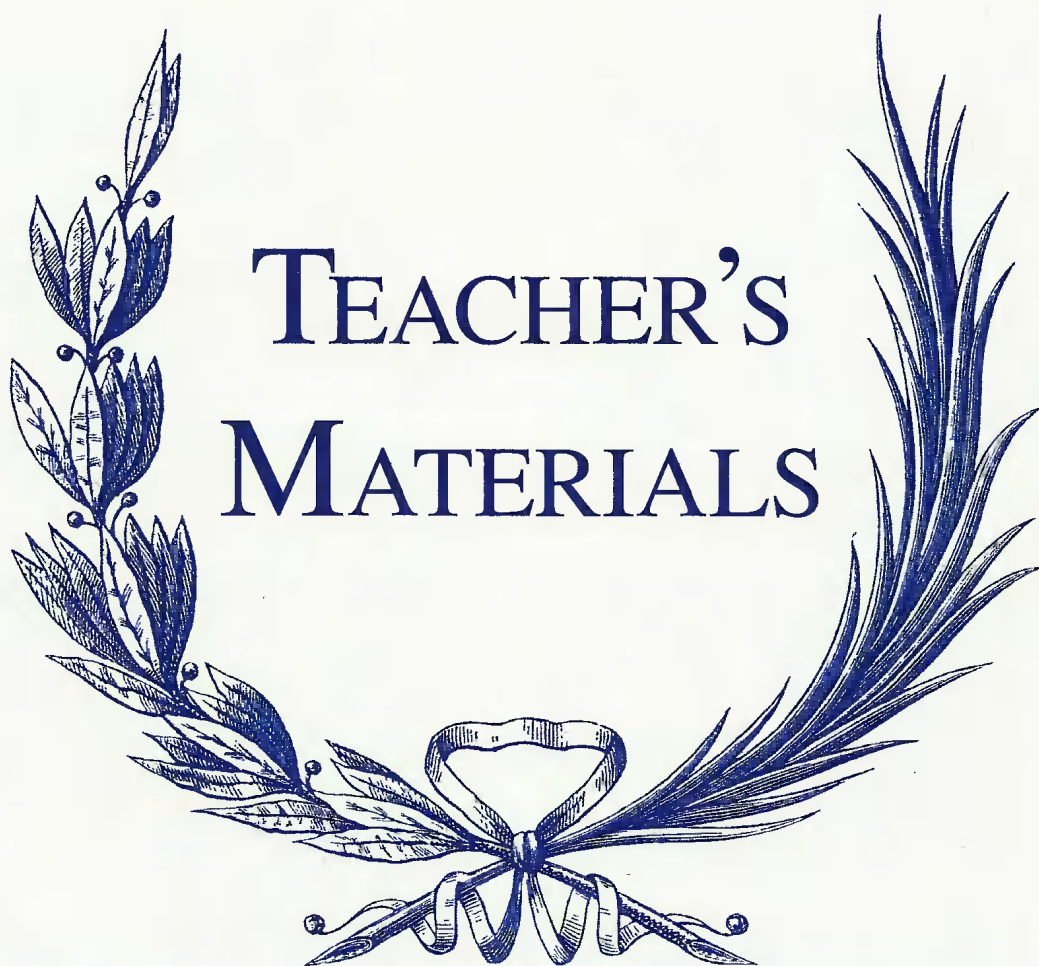


Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA



LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

TEACHER'S MATERIALS

focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA

Pars I:

Familia Romana (978-1-58510-201-3); **hard cover** (978-1-58510-238-5)
Latine Disco: Student's Manual (978-1-58510-050-7)
Grammatica Latina (978-1-58510-223-5)
Exercitia Latina I (978-1-58510-212-9)
Latin-English Vocabulary (978-1-58510-049-1)
Lingva Latina: Familia Romana CD-ROM for PC (87-90696-08-5)
Exercitia Latina I CD-ROM for PC (978-87-90696-10-8)

Pars II:

Roma Aeterna (978-1-58510-233-4); **hardcover** (978-1-58510-314-0)
Exercitia Latina II (978-1-58510-067-5)
Indices (87-997016-9-3)
Instructions for Part II (978-1-58510-055-2)
Latin-English Vocabulary (978-1-58510-052-1)
Lingva Latina: Roma Aeterna CD-ROM For PC (87-90696-09-3)
Exercitia Latina II CD-ROM for PC (978-87-90696-12-2)

Ancillaries:

CD-ROM for Mac, contains **Familia Romana**, **Roma Aeterna**, **Exercitia Latina I & II** (978-87-90696-13-9)
Caesaris: Commentarii De Bello Gallico (978-1-58510-232-7)
Colloquia Personarum (978-1-58510-156-6)
Menaechmi ex Plauti Comoedia (1-58510-051-X)
P. Vergilii Maronis: Aeneis, Libros I et IV (978-87-90696-17-7)
Petronius: Cena Trimalchionis (87-90696-04-2)
Plautus: Amphitruo (87-997016-7-7)
Sallustius & Cicero: Catilina (87-90696-11-5)
Sermones Romani (97-90696-07-7)

For College Students:

Lingva Latina: A College Companion (978-1-58510-191-7)

For further information on the complete series and new titles, visit www.pullins.com.

Copyright © 2005 Hans Ørberg

ISBN 10: 1-58510-074-9

ISBN 13: 978-1-58510-074-3

Distributed by Focus Publishing / R Pullins Company, PO Box 369, Newburyport, MA 01950 (www.pullins.com) with permission of Domus Latina. All rights reserved. No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, produced on stage or otherwise performed, transmitted by any means, **electronic, mechanical, by photocopying, recording, or by any other media or means without prior written permission of the publisher.**

12 11 10 9 8 7 6 5 4 3

0909TS

Table of Contents

Lingva Latina Per Se Illustrata

Pars I: Familia Romana.....	3
Pars II: Roma Aeterna.....	41

Answer Key

Pars I	85
Pars II	105

Exercita Latina Solvta

Pars I	129
Pars II	153

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA

Advice to the Teacher

Before starting to read a new chapter the students should study the picture heading the chapter or the map facing the first page. Through a brief English discussion the teacher may help them to observe important details and to familiarize themselves with the theme or the setting, without entering upon the actual content of the text. In any case the preliminary discussion in English, if practiced, should not take more than a few minutes.

In the presentation of the text itself only Latin should be used. The object is to accustom the students, from the start, to read and understand the Latin text as Latin without the interference of English, or with a minimum interference of English. Begin by reading the text aloud, making the whole class or (later) individual students echo each sentence. If the reading is done carefully, with correct pronunciation and appropriate accentuation and grouping of words, the students will find to their satisfaction that they can understand the text immediately and will feel no need to translate.

Pronunciation will be taught by encouraging the students to imitate their teacher, who must therefore take great pains to pronounce as correctly and distinctly as possible.

When listening to and repeating the sentences, the students should normally have their books open before them, or have the pages shown on transparencies, so that they can see the written word at the same time.

It is important for the teacher, when first presenting the text, to know exactly what words and what grammatical forms and structures are new to the students. The *self-explanatory* text assures that the meaning of every new word and the function of every new grammatical form can be understood from the context, but a lively presentation, with suggestive intonation and gesturing and with frequent reference to visual aids, will always be a great help to the students. Their spontaneous response will generally be sufficient to show that they have grasped everything, while on the other hand an occasional puzzled look or failure to respond will reveal difficulties. In such cases, and whenever you want to be on the safe side, you can make the meaning clear by repeating one or two sentences with special stress on the word or form in question, or by illustrating the point with further examples or drawings. The same procedure can be used to call students' attention to new grammatical features.

After a passage has been presented in this way, individual students may be asked to take turns to read parts of the passage aloud in a manner that shows understanding through correct phrasing and accentuation. If the passage contains dialogue, parts can be assigned to different students (the teacher or a student can act as narrator). This is one way of checking the students' comprehension of the text. But to make quite sure that the passage has been precisely understood and assimilated, various other procedures must be used.

First of all you can ask simple questions in Latin concerning the content of the passage just studied (detailed questions on each lesson can be found in the volume EXERCITIA LATINA). Some of the questions may be accompanied by the showing of pictures. When answering the questions the students should normally be allowed to keep their books open, so that if necessary they can find the answer in the book (the very fact that they can spot the right answer shows that they understand the meaning of both question and answer).

In the last resort, if you are still in doubt whether a new word or a new grammatical form has been correctly understood by everybody, you may ask one of the students to give an English equivalent. However, if the text is carefully presented with proper emphasis on new features, translation, whether of single words or whole sentences, will generally be felt to be superfluous. Of

course the English translations of Latin words and phrases will often be present in the students' minds, but when reading the text they should be encouraged to concentrate on understanding the Latin directly as it stands instead of searching for English equivalents. The very fact that they are not asked to translate will help them to such direct understanding, which is a prerequisite for obtaining proficiency in reading and insight into the mechanism of the language and its means of expression. (The general comprehension of the text may be checked by asking a student to give an English paraphrase).

Most teachers will find it necessary to explain and discuss points of grammar in English on the lines of the *instructions* given in the Students' Manual LATINE DISCO. When this is practiced, the formulation of rules should preferably be left to the students themselves after they have seen several examples of the grammatical forms functioning in context.

As a further help to observe and learn the grammatical system, each chapter is followed by a grammar section, GRAMMATICA LATINA, which contains systematically arranged examples of the new points of grammar with the relevant Latin grammatical terms. Since the teacher will probably already have called attention to most of these points, the study of this section need not take up much time.

The chapters of LINGVA LATINA are so long that they will have to be divided into several lessons. The division into lessons (*lēc̄tiōnēs*) shown in the margin by roman numerals (*I, II, III*), and followed in EXERCITIA LATINA, is intended as a guide for the teacher, but more than one period will be needed for some of the lessons. However, in the interest of promoting the reading skill the teacher should not make the readings too short.

The three PENSEA at the end of each chapter constitute the final test of the students' comprehension of the material taught in the chapter. After studying both the main text and the GRAMMATICA LATINA section, the students are required to copy the PENSEA (as homework or in class), filling in grammatical endings in PENSVM A, and new words in PENSVM B (special PENSEA forms with blanks to be filled in are provided). The questions in PENSVM C should be answered with complete sentences, but if this has already been done orally in class, written answers need not be given. If these exercises are done satisfactorily (with at least some 80 per cent of the answers correct), this is the best guarantee that the whole chapter, with its new grammar and vocabulary, has been understood and assimilated by the students. Whenever reinforcement of certain points is needed, the more detailed exercises in EXERCITIA LATINA can be used. (Keys to the PENSEA and EXERCITIA are available for teachers who want them.)

In spite of careful reviewing students will, as they progress in their reading, come across some words whose meaning they have forgotten. In most cases the teacher can help a student out by giving an example of the word used in an easy context which clarifies the meaning; but the students can also find out the meaning for themselves by consulting the INDEX VOCABVLORVM at the end of the volume. The teacher should show the students, when they have read one or two chapters, how they can use the reference to chapter and line to find the passage where the word occurs for the first time in a context which will generally be sufficient to make the meaning clear. (This effort is more rewarding than looking up the word in the *Latin-English Vocabulary*). In a similar way the treatment of grammatical points can be retraced by means of the INDEX GRAMMATICVS (pp. 326-327).

Hans H. Orberg

Nōmen:.....

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA

PARS I: FAMILIA ROMANA

CAPITVLVM I

PENSVM A

Nīlus fluvi___ est. Nīlus et Rhēnus fluvi___. Crēta īnsul___. Crēta et Rhodus īnsul___ sunt. Brundisium oppid___ est. Brundisium et Tūsculum oppid_____.

Rhēnus fluvi___ magn___ est. Tiberis est fluvi___ parv___. Rhēnus et Dānuvius nōn fluvi___ parv___, sed fluvi___ magn___ sunt. Sardinia īnsul___ magn___ est. Melita īnsul___ parv___ est. Sardinia et Sicilia nōn īnsul___ parv___, sed īnsul___ magn___ sunt. Brundisium nōn oppid___ parv___, sed oppid___ magn___ est. Tūsculum et Delphī nōn oppid___ magn___, sed oppid___ parv___ sunt.

Crēta īnsul___ Graec___ est. Lesbos et Chios et Naxos sunt īnsul___ Graec___. In Graeciā mult___ īnsul___ sunt. In Galliā sunt mult___ fluvi___. In Italiā mult___ oppid___ sunt. In Arabiā sunt pauc___ fluvi___ et pauc___ oppid___.

A et B litter___ Latīn___ sunt. C quoque litter___ Latīn___ est. *Multī* et *paucī* vocābul___ Latīn___ sunt. *Ubi* quoque vocābul___ Latīn___ est. I et II number___ Rōmān___ sunt. III quoque numer___ Rōmān___ est.

PENSVM B

Sicilia___ est. Italia īnsula___ est. Rhēnus___ est. Brundisium___ est. Sicilia et Sardinia___ magnae sunt. Melita īnsula___ est. Britannia nōn___ parva, sed___ est. Brundisium nōn___, sed___ magnum est. Est___ Brundisium in Graeciā? Brundisium___ est in Graeciā,___ in Italiā. ___ est Sparta? Sparta est in Graeciā. Sparta oppidum___ est. Delphī___ oppidum Graecum est. Euboea, Naxos, Lesbos, Chios___ Graecae sunt. In Graeciā sunt___ īnsulae.

Quid est III? III___ est. ___ est A? A littera est. A, B, C___ Latīnae sunt. ___ x littera Latīna est? x___ littera___, sed littera___ est. *Insula*___ Latīnum est.

PENSVM C

1. Ubi est Rōma?
2. Estne Sparta in Italiā?
3. Ubi est Italia?
4. Ubi sunt Syria et Arabia?
5. Estne Aegyptus in Asiā?
6. Ubi sunt Sparta et Delphī?
7. Ubi est Brundisium?
8. Quid est Brundisium?
9. Num Crēta oppidum est?

10. Estne Britannia īnsula parva?
11. Quid est Tiberis?
12. Quid est D?
13. Num x littera Latīna est?
14. Estne II magnus numerus?

Nōmen:.....

CAPITVLVM II

PENSVM A

Mārcus fili___ lūlii est. Iūlia fili___ lūlii est. Iūlius est vir Rōmān___ . Aemilia fēmin___ Rōmān___ est. Iūlius domin___ , Aemilia domin___ est. Mēdus serv___ Graec___ est, Dēlia est ancill___ Graec___ . Sparta oppid___ Graec___ est.

Iūlius pater Mārc___ est. Mārcus est filius Iūli___ et Aemili___ . Mēdus servus Iūli___ est: Iūlius est dominus serv___ . Iūlius dominus Mēd___ et Dāv___ est: Iūlius dominus serv___ est. Numerus serv___ magnus est. Dēlia est ancilla Aemili___ : Aemilia domina ancill___ est. Aemilia domina Dēli___ et Syr___ est: Aemilia domina ancill___ est. In familiā Iūli___ est magnus numerus serv___ et ancill___ . Aemilia māter Mārc___ et Quīnt___ et Iūli___ est. Mārcus, Quīntus Iūliaque sunt liberī Iūli___ et Aemili___ . Numerus liber___ est trēs. Numerus serv___ est centum.

In pāginā primā capitul___ secund___ multa vocābula nova sunt. Numerus capitul___ nōn parvus est.

PENSVM B

Mārcus___ Rōmānus est. Iūlius___ Rōmānus est. Aemilia est___ Rōmāna. Iūlius est___ Mārci et Quīnti et Iūliae. In___ Iūlii sunt trēs___ : duo___ et ūna___ .___ liberōrum est Aemilia.

___ est Dāvus? Dāvus est___ Iūlii. Iūlius___ Dāvī est. ___ est Syra? Syra___ Aemiliae est. Aemilia est___ Syrae.

Cornēlius: “___ servī sunt in familiā tuā?” Iūlius: “In familiā___ sunt___ [C] servī.”
Cornēlius: “Familia___ magna est!”

‘LINGVA LATINA’ est titulus___ tuī Latīnī.

PENSVM C

1. Quis est Quīntus?
2. Quī sunt Mēdus et Dāvus?
3. Mārcusne quoque servus Iūlii est?
4. Cuius filia est Iūlia?
5. Quot liberī sunt in familiā Iūlii?
6. Quot servī in familiā sunt?
7. Num Syra domina est?
8. Quae est domina ancillārum?
9. Estne Cornēlius vir Graecus?
10. Num *puella* vocābulum masculinum est?

CAPITVLVM III

PENSVM A

Cūr Mārc _____ Iūliam pulsat? Mārcus Iūli _____ pulsat, quia Iūli _____ cantat. Iūli _____ plōr _____, quia Mārcus e _____ pulsat. Iūlia: "Mamma! Mārcus _____ pulsat." Aemilia puell _____ aud _____ et ven _____. Māter Quīnt _____ videt et e _____ interrog _____: "Quis mē voc _____?" Quīnt _____ respond _____: "Iūlia _____ vocat."

Iūlius dorm _____, Quīntus Iūli _____ voc _____: "Pater!" Mārcus rīd _____, quia Iūli _____ nōn venit. Aemilia Mārc _____ verber _____. Iūlius ven _____, quia Mārc _____ plōrat. Iūlius Aemili _____ et Mārc _____ et Quīnt _____ et Iūli _____ videt. Iūlius: "Puer quī parv _____ puell _____ pulsat improbus ets." Iūlius puer _____ improb _____ verberat. Quem Iūli _____ verberat? Puer qu _____ Iūlius verberat est Mārcus. Mārcus plōr _____. Puer qu _____ plōrat laet _____ nōn est. Puella qu _____ cantat laet _____ est.

PENSVM B

Puella _____: "Lalla." Puella _____ cantat est Iūlia. Iūlia _____ est. Puer improbus puellam _____. Puella _____: "Uhuhū! Puer _____: "Hahahae!" Puer _____ rīdet est Mārcus. Iūlia Aemiliam _____: "Mamma!" Aemilia _____, et Quīntum _____: "Cūr Iūlia plōrat?" Quīntus _____: "Iūlia plōrat, _____ Mārcus eam pulsat." Aemilia: "Mārcus puer _____ nōn est, puer _____ est! Ubi est pater?" Aemilia Iūlium nōn _____. Quīntus: "Pater nōn _____ est." Quīntus Iūlium _____: "Pater!" Iūlius Quīntum nōn _____. _____ Iūlius Quīntum nōn audit? Iūlius eum nōn audit, quia _____. Mārcus plōrat, _____ Aemilia eum verberat. Iūlius Mārcum audit; _____ Iūlius nōn dormit. _____ Aemilia verberat? Aemilia Mārcum _____. Puer _____ Aemilia verberat improbus est. Iūlia laeta nōn est _____ rīdet.

PENSVM C

1. Quis Iūliam pulsat?
2. Cūr Iūlia plōrat?
3. Quīntusne quoque Iūliam pulsat?
4. Quem Quīntus pulsat?
5. Cūr Aemilia venit?
6. Quis Iūlium vocat?
7. Cūr Iūlius Quīntum nōn audit?
8. Quem audit Iūlius?
9. Cūr Mārcus plōrat?
10. Rīdetne Iūlia?
11. Num Mārcus accūsātīvus est?
12. Num Iūliam nōminātīvus est?
13. Quid est dormit?

Nōmen:.....

CAPITVLVM IV

PENSVM A

Mēdus ad _____. Dāvus ab _____. Iūlius imper _____. “Voc _____ Dāvum, Mēd_____!” Mēdus Dāvum voc _____; “Dāv_____! Ven_____!” Dāvus ven_____ neque Iūlium vid_____. Mēdus: “Salūt_____ dominum!” Dāvus dominum salūt_____: “Salvē, domin_____! Quid est?” Dominus: “Tac_____, serv_____! Nummī meī ubi sunt?” Servus tac_____ neque respond_____. Iūlius: “Respond_____!” Dāvus: “Interrog_____ Mēdum!” Iūlius Mēdum interrog_____: “Ubi est pecūnia mea, Mēd_____?” Mēdus: “Dāvus pecūniam tuam hab_____.” Iūlius: “Pōn_____ sacculum tuum in mēnsā, Dāv_____!” Dāvus pār_____: sacculum suum in mēnsā pōn_____. Dāvus: “Vid_____, domin_____: sacculus meus vacuus est.” Iūlius: “Sūm_____ sacculum tuum et discēd_____, bon_____ serv_____!” Dāvus sacculum suum sūm_____ et discēd_____.

PENSVM B

In sacculō Iūlii _____ est. Iūlius pecūniam suam _____: “Ūnus, duo, trēs, _____, _____, sex, _____, _____, _____, _____.” In _____ nōn centum, sed _____ decem nummī sunt. Dāvus dominum _____: “Salvē, domine!” Iūlius _____: “Pōne sacculum tuum in _____!” Dāvus sacculum _____ in mēnsā _____. Sacculus Dāvī _____ est, in sacculō _____ [: Dāvī] _____ pecūnia est. Dāvus sacculum suum _____ et discēdit. Iūlius: “Mēde! Venī!” Mēdus nōn venit, quia _____ [: Mēdus] pecūniam Iūlii _____. Iūlius baculum, _____ in mēnsā est, sūmit et _____. Dominus imperat, bonus servus _____.

PENSVM C

1. Quot nummī sunt in sacculō Iūlii?
2. Adestne Dāvus in scaenā primā? .
3. Quis Dāvum vocat?
4. Suntne nummī Iūlii in sacculō Dāvī?
5. Quid Iūlius pōnit in sacculō Dāvī?
6. Quot nummī iam in sacculō Iūlii sunt?
7. Estne vacuus sacculus Mēdi?
8. Cūr Mēdus discēdit?
9. Quem Iūlius vocat?
10. Cūr Mēdus Iūlium nōn audit?

CAPITVLVM V

PENSVM A

Iūlius et Aemilia in villā habitant cum liberis et servis. Dominus multos servos et multas ancillas habet.

Aemilia in peristylō est cum Marcō et Quinto et Iulio. Iulia multas rosas in horto videt et ab Aemilia discit. Iam Aemilia puellam non videt, neque pueri eam vident. Aemilia: "Marce et Quinte! Vocate Iuliam!" Pueri Iulio vocant: "Iulia! Veni!" et Iulia puerum vocat: "Marce et Quinte! Veni!" Iulia pueros non audit, sed pueri Iulio audiunt. Iulia: "Cur pueri non veniunt?" Iulia ex horto venit cum vasa pulchra. Iulia: "Vide rosas meas, mater! Vide, pueri!" Marcus: "Rosae pulchrae sunt, puella sine rosas pulchra non est!" Iulia cum uno rosas discit. Pueri ridet. Aemilia: "Tace, pueri! Sum rosas et discit!" Pueri rosas sumunt et discunt; in atrio aqua sumunt ex impluvio et rosas in aqua ponunt.

PENSVM B

Iulius in magna domo. Aemilia cum Iulio habitat. Iulius Aemiliam, quia Aemilia bona et femina est.

Aemilia in peristylō est liberis suis, sed viro suo. Iulia Aemiliam discit; iam puella in horto est. Iulia rosas et horto venit cum vasa. Puella laeta est: rosas eam.

Ubi est impluvium? Impluvium est in domo. In impluvio sunt. In atrio nullae sunt.

PENSVM C

1. Num Iulius solus in villā habitat?
2. Quot filios et quot filias habent Iulius et Aemilia?
3. Ubi est impluvium?
4. Ubi dormiunt servi?
5. Adestne Iulius in peristylō cum Aemilia?
6. Ubi est Iulius?
7. Estne Aemilia sola in peristylō?
8. Quid agit Iulia in horto?
9. Cur pueri Iuliam rident?

Nōmen:.....

CAPITVLVM VI

PENSVM A

Iūlius ab oppid_____ Tūsculō ad vill_____ su_____ it. Villa eius prope Tūscul_____ est. Iūlius in lecticā est inter Urs_____ et Dāv_____. Dominus ā servīs port_____. Ursus et Dāvus nōn saccōs port_____, sacc_____ ā Syrō et Lēandrō port_____. Saccus quem Lēander port_____ nōn tam parvus est quam saccus quī ā Syr_____ port_____.

Mēdus nōn est apud domin_____, nam servus malus dominum tim_____. Dominus ā serv_____ mal_____ tim_____. Dominus serv_____ mal_____ voc_____ neque ab eō aud_____. Serv_____ mal_____ ā domin_____ voc_____ neque eum aud_____.

Quō it Mēdus? Rōm_____ it. Unde venit? Mēdus Tūscul_____ venit. Ante Mēd_____ est Rōma, Tūsculum post e_____ est. Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōm_____ Tūscul_____ it, nam is Tūscul_____ habitat. Cornēlius nōn ambulat, sed equ_____ veh_____.

Lȳdia, amīca Mēdī, Rōm_____ habitat. Iam Mēdus Rōm_____ apud Lȳdi_____ est. Mēdus amīc_____ su_____ salūt_____ et ab amīc_____ su_____ salūt_____, nam Lȳdia Mēd_____ am_____ et ab e_____ am_____.

PENSVM B

Ōstia nōn _____ ā Rōmā, sed _____ Rōmam est. _____ venit Iūlius? Tūsculō venit et _____ villam it. Duo servī eum _____. Syrus et Lēander, quī _____ lecticam ambulant, duōs _____ portant. Saccus Syrī nōn _____ magnus est _____ saccus quī _____ Lēandrō portātur, _____ Syrus nōn tam _____ est quam Lēander.

Mēdus _____ dominum nōn est, nam Mēdus dominum irātum _____. Mēdus servus _____ [= improbus] est; _____ Mēdus et Iūlius nōn _____, sed inimīci sunt. Via Latīna, quae est _____ Rōmam et Capuam, nōn tam _____ est quam _____ Appia. _____ ambulat Mēdus? Is Rōmam ambulat, _____ amīca eius Rōmae habitat. Cornēlius _____ [= sed C.] Rōmā Tūsculum _____. Tūsculum est ante eum, _____ eum est Rōma. Cornēlius equō _____, is nōn _____. Iūlius et Cornēlius ad villās suās _____.

PENSVM C

1. Ambulatne Iūlius?
2. Quī Iūlium portant?
3. Quid portant Syrus et Lēander?
4. Unde venit Iūlius et quō it?
5. Quō it Mēdus?
6. Etiamne Cornēlius Tūsculō Rōmam it?
7. Ubi habitat Cornēlius?
8. Cūr Mēdus laetus est?
9. Quae est Lȳdia?
10. Quid habet Mēdus in sacculō suō?
11. Suntne amīci Iūlius et Mēdus?
12. Num *portat* verbum passivum est?

CAPITVLVM VII

PENSVM A

Iūlius Mārc___, fili___ su___, mālum dat. Iūlius Mārc___ et Quīnt___, fili___ su___, māla dat. Iūlius etiam serv___ su___, Syr___ et Lēandr___, māla dat.

C___ Aemilia ōsculum dat? Aemilia vir___ su___ Iūli___ ōsculum dat. Iūlius Aemili___ ōsculum dat. Iūlius Iūli___, fili___ su___, mālum dat, neque solum Iūliae, sed etiam Syr___ et Dēli___, ancill___ su___, Iūlia māl___ su___ ōsculum dat!

PENSVM B

Iūlius ad villam_____. Ōstiārius ōstium_____. et post eum_____.

Sacci nōn vacuī, sed_____ sunt. Iūlius: "Vidēte, puerī: _____ saccus plēnus_____ est. Ecce mālum tuum, Mārce." Iūlius Mārco mālum_____. Iūlius filiīs nōn_____ māla, sed etiam pira dat. Iam puerī___ māla___ pira habent, sed servī_____ māla_____ pira habent. Dominus servōs ad___ vocat et___ quoque māla et_____ dat.

Aemilia ad Iūlium_____ et eī_____ dat. Iūlia abest. Puerī nōn ambulant, sed_____ in hortum. _____ [: in hortō] Iūlia nōn est, ea in cubiculō suō est. Iūlia nōn rīdet, sed_____: in _____ eius sunt_____. Dēlia: "In ātriō pater tuus tē_____, Iūlia." Iūlia___ [= ex] cubiculō_____, ad Iūlium currit et___ [: Iuliō] ōsculum dat. Iūlia rosam ante Iūlium_____. Iūlia: "Nōne _____ rosa _____ [= pulchra] est?"

PENSVM C

1. Quem puerī exspectant?
2. Venitne Iūlius Rōmā?
3. Quis ōstium aperit et claudit?
4. Quid inest in saccis?
5. Cui Iūlius mālum primum dat?
6. Cui Aemilia ōsculum dat?
7. Estne Iūlia in hortō?
8. Quō it Dēlia?
9. Estne Iūlia sōla in cubiculō suō?
10. Rīdetne Iūlia?
11. Quō Iūlia currit?
12. Quid Iūlius dat filiae suae?

CAPITVLVM VIII

PENSVM A

Qu___ est Albīnus? Est tabernārius qu___ ōrnāmenta vēndit. Qu___ ōrnāmenta? Ōrnāmenta qu___ Albīnus vēndit sunt gemmae et margarītae. Qu___ emit Mēdus? Ōrnāmentum emit. Qu___ ōrnāmentum? Ōrnāmentum qu___ Mēdus emit est ānulus c___ pretium est HS C. Digitus in qu___ ānulus pōnitur est digitus quārtus.

H___ servus Mēdus, ill___ Dāvus est. Lȳdia h___ servum amat, nōn ill___. Lȳdia amīca h___ servī est, nōn ill___. Lȳdia h___ servō ōsculum dat, nōn ill___. Lȳdia ab h___ servō amātur, nōn ab ill___.

H___ oppidum est Tūsculum, ill___ est Brundisium. Cornēlius in h___ oppidō habitat, nōn in ill___. Viae h___ oppidī parvae sunt.

PENSVM B

Gemmae et margarītae _____ pulchrae sunt. Aemilia multa ōrnāmenta ā Iūliō _____. Aemilia _____ in collō et ānulum in _____ habet. Multae fēminae ante tabernam Albīnī _____ et ōrnāmenta eius aspiciunt. Virī ōrnāmenta _____ et fēminīs dant. _____ gemmātus centum sēstertiīs _____. _____ ānuli est centum sēstertiī, sed Mēdus _____ [XC] tantum habet. Albīnus: "Nōnāgintā nōn _____ est!" Mēdus: "Accipe nōnāgintā sēstertiōs _____ nūllōs!" Ānulus ad digitum medium nōn _____: digitus medius _____ magnus est. Sed ānulus convenit ad digitum _____ [IV], quī nōn _____ est quantus digitus _____. Lȳdia laeta digitum suum _____ et cum Mēdō ā tabernā _____. Lȳdia Mēdō viam _____.

PENSVM C

1. Quid Albīnus vēndit?
2. Ā quō Aemilia ōrnāmenta accipit?
3. Ambulatne Mēdus cum dominō suō?
4. Ubi Mēdus et Lȳdia cōnsistunt?
5. Cūr Mēdus margarītās nōn emit?
6. Cūr Lȳdia nūllum ānulum habet?
7. Estne vacuus sacculus Mēdī?
8. Quot sēstertiīs cōnstat ānulus gemmātus?
9. Ad quem digitum ānulus convenit?

CAPITVLVM IX

PENSVM A

In Italiā sunt multī pāstōr____. Numerus pāstōr____ magnus est. Pāstor lūlii ūnum can____ et multās ov____ habet. Pastor est dominus can____ et ov____. Can____ et ov____ pāstōr____ amant. Cibus ov____ est herba, cibus pāstōr____ est pān____. Pāstor pān____ ēst.

In coll____ ūna arbor est. Pāstor cum can____ et ov____ ad arbor____ it. Iam pāstor in umbrā arbor____ iacet. Arbor pāstōr____ et can____ et ov____ umbram dat, sed ov____ nigra in sōl____ iacet. Nullae nūb____ ante sōl____ sunt. In silvā multae arbor____ sunt, sub arbor____ umbra est. Ov____ nigra ā pāstōr____ cēterisque ov____ discēdit. Canis ov____ videt.

PENSVM B

Pāstor et centum____ in____ sunt. Pāstor ovibus aquam et____ dat. Cibus ovium est____, cibus pāstōris est____. Pāstor pānem____. Ovēs herbam____ et aquam____ ē____.

Sōl____, nūlla____ in caelō____ hunc campum vidētur. In colle ūna____ est, in____ multae arborēs sunt.____ arboribus umbra est. Pāstor ovēs suās ad arborem____.____ pāstor in____ arboris iacet, ovis nigra cēterās ovēs____ et silvam____. In terrā sunt____ lupī; lupus____ nōn procul abest. Lupus in silvā cibum____, dum pāstor et____ ovem quaerunt.

PENSVM C

1. Num pāstōr sōlus in campō est?
2. Quot ovēs habet pāstor?
3. Ā quō canis cibum accipit?
4. Suntne montēs prope pāstōrem?
5. Ubi sunt vallēs?
6. Quid est collis?
7. Quō it pāstor?
8. Cūr pāstor umbram petit?
9. Quō it ovis nigra?
10. Quid ovis in terrā videt?
11. Cūr lupus ovem nigram nōn ēst?

CAPITVLVM X

PENSVM A

Av___ in āer___ volant. Pisc___ in aquā natant. Iūlia neque vol___ neque nat___ potest. Homō duōs ped___ habet, itaque homō ambul___ potest. Homō mortuus sē mov___ nōn potest. Spīr___ necesse est hominī, nam sine animā nēmō vīv___ potest. Cum homō spīrat, anima in pulmōn___ intrat et ex pulmōn___ exit. Homō quī spīrat mortuus es___ nōn potest. Homin___ deōs vid___ nōn possunt. Deī ab homin___ vid___ nōn possunt. Nēmō piscēs numer___ potest. Piscēs numer___ nōn possunt. Sine pecūniā cibus em___ nōn potest.

Puerī Iūliam can___ audiunt. Mārcus Quīntum ad terram cad___ videt. Iūlius Mārcum clām___ audit. Puerī saccum ā Iūliō in mēnsā pōn___ et aper___ vident.

PENSVM B

Leō et aquila___ sunt. Virī et fēminae___ sunt. Mercurius nōn homō, sed___ est. In aquā sunt___ . In āere sunt___ . Quid agunt piscēs et avēs? Piscēs in aquā___ , avēs in āere___ . Avis duās___ habet, itaque avis volāre___ . Avis quae volat ālās___ . Cum homō ambulat,___ moventur. Cum homō___ , anima in___ intrat. Homō quī spīrat___ est, quī nōn spīrat___ est. Nam sine animā___ vīvere potest. Spīrāre hominī___ est.

Iūlia___ [= cantat]. Iūlia___ pulchram habet. Puerī___ quaerunt. Nidī sunt inter___ et folia arborum. In nidīs avium sunt___ aut pullī. Avēs nōn pullōs vīvōs, sed ōva___ . Quīntus in arborem___ et IV___ videt in nidō. Rāmus quī nidum___ tenuis est. Rāmus tenuis puerum___ sustinēre nōn potest. Quīntus ad terram___ . Mārcus eum cadere videt et___ est.

PENSVM C

1. Num Neptūnus homō est?
2. Quis est Mercurius?
3. Quid agunt mercātōrēs?
4. Num necesse est margarītās habēre?
5. Quid est ōceanus Atlanticus?
6. Cūr aquila ā parvīs avibus timētur?
7. Ubi sunt nidī avium?
8. Quid est in nidīs?
9. Quae bēstiae ōva pariunt?
10. Quid agunt puerī in hortō?
11. Cūr rāmus Quīntum sustinēre nōn potest?

CAPITVLVM XI

PENSVM A

Membra corpor___ hūmānī sunt duo brachia et duo crūr___. In corpor___ hūmānō ūn ___ caput est, nōn duo capit___. In capit___ sunt duae aur___ et ūn ___ ōs. In ōr___ sunt dent___. In pector___ ūn___ cor et duo pulmōn___ sunt.

Medicus Quīnt___ super lectum iac___ videt; medicus puer___ dorm___ videt. Medicus: “Quīnt___ dorm___.” Medicus ‘Quīnt___ dorm___’ dīcit. Medicus puer___ linguam ostend___ iubet, et ‘lingu___ eius rubr___ es___’ dīcit. Puer dīcit ‘ped___ et caput dol___.’ Medicus Aemili___ pōculum ten___ iubet. Syra Quīnt___ spīr___ nōn aud___, itaque Syra e___ mortu___ es___ putat. Sed Quīnt___ vīv___. Māter fili___ vīv___ gaudet. Necesse est puer___ aegr___ dorm___.

PENSVM B

___ hūmānum habet quattuor ___; duo ___ et duo ___. In brachiīs duae ___ sunt, in crūrībūs duo ___. Super collum est ___. In capite sunt duo oculī, duae ___, ūnus nāsus, ūnum ___. In ōre sunt dentēs et ___. Sub collō est ___. In pectore sunt pulmōnēs et ___. In corde et in vēnīs ___ est. Sanguis per ___ ad cor ___.

Aemilia apud lectum Quīntī ___, Syra apud lectum ___. Quīntus nōn ___, sed aeger est. Syrus medicum ex oppidō ___. Medicus digitum ad pedem puerī ___; medicus pedem eius ___. Quīntus, quī digitum medicī in pede ___: “Ei! Pēs ___!”

PENSVM C

1. Quae sunt membra corporis hūmānī?
2. Ubi est cerebrum?
3. Quid est in pectore?
4. Ubi est venter?
5. Cūr Quīntus cibum sūmere nōn potest?
6. Estne Quīntus sōlus in cubiculō suō?
7. Unde medicus arcessitur?
8. Quid videt medicus in ōre Quīntī?
9. Quid Quīntus in brachiō sentit?
10. Cūr Syra Quīntum mortuū esse putat?

CAPITVLVM XII

PENSVM A

Pilum ē man_____ iacitur, sagitta ex arc____. In exercit_____ Rōmānīs multi Gallī militānt, quī arc_____ ferunt. Equitāt_____ sine met_____ impet_____ in hostēs facit, neque hostēs impet_____ equitāt_____ sustinēre possunt. Mille pass_____ sunt quīnque mīlia pedum. Via Latīna CL [150: centum quīnquāgintā] mīlia pass_____ long_____ est.

Rāmus tenu_____ puerum crass_____ sustinēre nōn potest, nam puer crass_____ grav_____ est. Unum mālum grav_____ nōn est, nec duo mālā grav_____ sunt, sed saccus plēn_____ mālōrum grav_____ est. Lēander saccum magn_____ et grav_____ portat. In saccō grav_____ sunt mālā. Servī saccōs grav_____ portant. In saccīs grav_____ sunt mālā et pira.

Saccus Lēandrī grav_____ est quam Syri, nam mālā grav_____ sunt quam pira. Via Appia long_____ est quam via Latīna. Via Appia et via Aurēlia long_____ sunt quam via Latīna. Quīntus crass_____ est quam Mārcus. Lēander saccum grav_____ quam Syrus portat; in saccō grav_____ mālā sunt.

Hoc pilum long_____ et grav_____ est quam illud. Haec pīla long_____ et grav_____ sunt quam illa.

PENSVM B

Mārcus _____ Quīntī est. Quīntus unum frātrē et unam _____ habet. 'Iūlia' _____ sorōris est. Frāter Aemiliae est _____ liberōrum. Quīntus: "Ubi est avunculus noster?" Iūlius: "Avunculus _____ est in Germāniā."

Prōvincia est _____ imperiī Rōmānī. Rhēnus Germāniam ab imperiō Rōmānō _____; Rhēnus _____ imperiī est. In Germāniā multi _____ Rōmānī sunt, quī contrā Germānōs _____; Germānī enim _____ Rōmānōrum sunt. Militēs Rōmānī scūta et _____ et pīla _____. Militēs in _____ habitant. Circum castra est _____ et _____, quod x pedēs _____ est. Militēs patriam ab hostibus _____.

PENSVM C

1. Num Mārcus cognōmen est?
2. Quot frātrēs habet Aemilia?
3. Quid agit Aemilius in Germāniā?
4. Quae arma pedes Rōmānus fert?
5. Quam longum est pilum Aemiliī?
6. Ubi habitant militēs Rōmānī?
7. Quī sunt Germānī et Gallī?
8. Estne Germānia prōvincia Rōmāna?
9. Quod flūmen Germāniam ā Galliā dīvidit?
10. Cūr hostēs castra expugnāre nōn possunt?
11. Num mīles fortis ab hoste fugit?
12. Cūr hasta procul iaci nōn potest?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XIII

PENSVM A

Hōrae di___ sunt XII. Hōra sexta di___ dividit in duās partēs: ante merīdi___ et post merīdi___. Sex hōrae sunt dīmidia pars di___. Mēnsis Iūnius XXX di___ habet: numerus di___ est XXX. Novus annus incipit ab eō di___ quī dīcitur kalendae Iānuāriae.

Iūlius mēnsis annī calid___ est; Iānuārius est mēnsis annī frigid___. Mēnsis annī brev___ est Februārius. Padus est flūmen Italiae long___ et lāt___. Sōl stēlla clār___ est.

PENSVM B

Iānuārius___ primus est. December est mēnsis___ ac___. Tempore antiquō September mēnsis septimus___, nam___ [= illō tempore] mēnsis primus erat Mārtius. Nunc September mēnsis___ est. Diēs est tempus ā___ ad___. Māne est___ diēi, vesper___ diēi est et initium___. Diēs in XII___ dīviditur. Nocte___ et___ lūcent, neque eae tam___ sunt quam sōl. Sōl lūnam___ suā___. Ea lūnae pars quae sōle nōn illustrātur___ est.

Vēr et___, aestās et___ sunt quattuor___ annī. ___ ā mēse Iūniō___. Hieme nōn solum___, sed etiam___ dē nūbibus cadit: montēs et campī nive___. Aqua nōn tam___ est quam nix.

PENSVM C

1. Quot sunt mēnsēs annī?
2. Ā quō Iānuārius nōmen habet?
3. Quam longus est mēnsis Aprīlis?
4. Ā quō mēnsis Iūlius nōmen habet?
5. Cūr mēnsis decimus Octōber nōminātur?
6. Cūr lūna nōn tam clāra est quam sōl?
7. Quī diēs annī brevissimus est?
8. Quī diēs aequinoctia dīcuntur?
9. Quod tempus annī calidissimum est?
10. Quandō nix dē nūbibus cadit?
11. Quid est imber?
12. Ā quō diē incipit novus annus?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XIV

PENSVM A

Puer dorm _____ nihil audit. Dāvus puerum dorm _____ excitat: in aurem puerī dorm _____ clāmat: “Mārce!” Mārcus oculōs aper _____ servum apud lectum st _____ videt. Servus puerō frīg _____ vestīmenta dat. Parentēs filium intr _____ salūtant et ā filiō intr _____ salūtantur. Filius discēd _____ “Valē!” inquit.

Corpus val _____ nōn dolet. Medicus caput dol _____ sārāre nōn potest. Piscēs sunt animālia nat _____.

PENSVM B

Puerī in lectīs _____ [= iacent]. _____ puer dormit, alter _____; alter _____, alter aegrōtat. _____ puer aegrōtat, Mārcusne _____ Quīntus? Quīntus aegrōtat.

Servus puerum dormientem _____ et eī aquam _____. Mārcus ē lectō _____ et primum manūs _____, _____ faciem. Puer vestīmenta ā servō _____, et primum tunicam _____, deinde _____. Iam puer _____ nōn est. Virō _____ [= togam gerentī] bracchium _____ nūdum est. Dāvus Mārcum sēcum venīre iubet: “Venī _____!”

Mārcus Mēdum, quī cum eō ire _____, nōn videt. Mēdus librōs et cēterās _____ Mārcī portāre solet, Mārcus ipse _____ portāre solet _____ mālum. “Hodiē” _____ Iūlius “Mēdus _____ ire nōn potest.” Mārcus sōlus abit librum et _____ et stilum _____ ferēns.

PENSVM C

1. Quīntusne bene dormit?
2. Uter puer aegrōtat?
3. Estne clausa fenestra Mārcī?
4. Uter ē duōbus puerīs gallum canentem audit?
5. Quōmodo servus Mārcum excitat?
6. Tōtumne corpus lavat Mārcus?
7. Cūr Mārcus frīget?
8. Quid Mārcus ā servō poscit?
9. Utrum bracchium togā operitur?
10. Utrā manū mīles scūtum gerit?
11. Quās rēs Mārcus sēcum fert?

CAPITVLVM XV

PENSVM A

Mārcus ad lūdum ven____ nec iānuam puls____. Magister: "Cūr tū iānuam nōn puls____, cum ad lūdum ven____?" Mārcus: "Ego iānuam nōn puls____, cum ad lūdum ven____, quod nec Sextus nec Titus id facit. Audīte, Sexte et Tite: vōs iānuam nōn puls____ cum ad lūdum ven____!" Sextus et Titus: "Nōs iānuam puls____, cum ad lūdum ven____!" Magister: "Tacēte! Aperite librōs!" Titus: "Ego librum nōn hab____." Magister: "Cūr librum nōn hab____, Tite?" Titus: "Librum nōn hab____, quod Mārcus meum librum hab____!" Mārcus: "Sed vōs meās rēs hab____!" Titus et Sextus: "Nōs rēs tuās nōn hab____!"

Magister discipulōs dormīre vidēns exclāmat: "Ō puerī! Dorm____! Ego recit____, vōs nōn aud____!" Mārcus: "Ego tē recitāre aud____. Nōn dorm____." Titus et Sextus: "Nec nōs dorm____. Tē recitāre aud____. Bene recit____, magister." Magister: "Ego bene recit____, at vōs male recit____! Malī discipulī es____!" Discipulī: "Vērum nōn dic____, magister. Bonī discipulī s____: in lūdō nec clām____ nec rīd____, et tē aud____!"

PENSVM B

Māne puerī in____ eunt. Puerī quī in lūdum eunt____ sunt. Quī lūdum habet____ est. Mārcus magistrum metuit, nam Diodōrus magister____ est quī puerōs improbōs____ verberat.

Intrat magister. Sextus dē____ surgit. Cēteri discipulī____ adsunt. Magister____: "Ō, discipulōs improbōs!" Sextus: "Num ego improbus____?" Magister: "____ discipulus improbus nōn es, ____ [= sed] cēteri discipulī improbī sunt!"

Post Sextum venit Titus,____ [= deinde] Mārcus. Mārcus____ [= ostium] nōn pulsāt,____ lūdum intrat, nec magistrum salūtat. Magister: "Discipulus improbus____, Mārce!____ ad mē venī!" Magister____ Mārci verberat. Tergum est____ pars corporis. Magister puerum verberāre____. Mārcus ad sellam suam____ neque____. Magister: "____ [= cūr] nōn cōnsīdis?" Mārcus: "Sedēre nōn____, quod pars tergī____ mihi dolet!"

PENSVM C

1. Quō puerī māne eunt?
2. Quis est Diodōrus?
3. Cūr puerī magistrum metuunt?
4. Quis discipulus prīmus ad lūdum advenit?
5. Quid facit Titus antequam lūdum intrat?
6. Cūr Titus librum suum nōn habet?
7. Quis est discipulus improbissimus?
8. Cūr Quīntus in lūdum ire nōn potest?
9. Cūr magister recitāre dēsinit?
10. Tūne magister/magistra an discipulus/discipula es?
11. Num tū iānuam pulsās antequam cubiculum tuum intrās?

CAPITVLVM XVI

PENSVM A

Nautae, quī Neptūnum ver____, tempestātem opper____. Mēdus et Lȳdia ex Italiā proficisc____. Lȳdia Mēdum in puppim ascendentem sequ____. Dum nauta loqu____, Mēdus occidentem intu____, unde nūbēs ātrae ori____. Simul tempestās or____. Mercātor trīstis mercēs suās in mare lāb____ videt; nēmō eum cōnsōl____ potest.

Quī ab amicis proficisc____ laet____ nōn potest.

PENSVM B

Brundisium est oppidum____ (in____ maritimā situm) quod magnum____ habet. Portus est____ quō____ ad terram adire possunt.

Cum nullus____ flat, mare____ est.____ est magnus ventus quī mare____ et altōs____ facit. Gubernātor est____ quī in____ nāvis sedēns nāvem____. Partēs caelī sunt____ et____,____ et merīdiēs. Oriēns est ea caelī pars unde sōl____, occidēns est ea pars quō sōl____.

Mēdus et Lȳdia nāvem____ atque ex Italiā____. Ventus____ est, nāvis plēnis____ ex portū____ [= exit]; sed in altō marī tempestās____: magnus ventus____ incipit, ōstium mare turbidum____. Nautae aquam ē nāve____ et____ in mare iaciunt. Mēdus Neptūnum____: "Ō Neptūne!____ mē!" Nāvis flūctibus____ nec____ [= sed nōn] mergitur.

PENSVM C

1. Quae nāvēs Rōmam adire possunt?
2. Quid est 'ōstium' flūminis?
3. Num Tiberis in mare Superum influit?
4. Quandō nāvēs ē portū ēgrediuntur?
5. Ubi sedet gubernātor et quid agit?
6. Quae sunt quattuor partēs caelī?
7. Quās rēs Mēdus et Lȳdia sēcum ferunt?
8. Quō Mēdus cum amicā suā ire vult?
9. Cūr trīstis est Lȳdia?
10. Quem deum invocant nautae?
11. Cūr mercēs in mare iaciuntur?
12. Num nāvis eōrum mergitur?

CAPITVLVM XVII

PENSVM A

Mārcus ā magistrō nōn laud_____, sed reprehend_____. Mārcus: "Cūr ego semper reprehend_____, numquam laud_____? Titus et Sextus semper laud_____, numquam reprehend_____.
Magister: "Tū nōn laud_____, sed reprehend_____, quia prāvē respondēs." Mārcus: "Sed ego semper interrog_____"! Sextus: "Tū nōn semper interrog_____; nōs saepe interrog_____ nec prāvē respondēmus: itaque ā magistrō laud_____, nōn reprehend_____.
Mārcus: "At facile est id quod vōs interrog_____: itaque rēctē respondētis ac laud_____"! Titus: "Nōs magistrum ver_____. Nōne tū eum ver_____"? Mārcus: "Ego magistrum nōn ver_____. Cūr vōs eum ver_____"?"

PENSVM B

Discipulus est puer quī_____. Vir quī puerōs_____ magister est. Magister est vir_____ quī multās rēs_____ quās puerī_____. Sextus nec stultus nec piger, sed_____ atque_____ est. Magister interrogat, discipulus quī respondēre potest manum_____. Nōn_____ respondēre antequam magister interrogat. Magister: "_____ numerōs ā decem_____ ad centum!"_____ puer manum tollit, primum Sextus, deinde Titus,_____ Mārcus. Sextus numerōs dicit: "XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXX, XL, L, LX, LXX, LXXX, XC, C." Sextus bonus discipulus est, quī semper_____ respondet; itaque magister eum_____. Mārcus, quī semper_____ respondet, ā magistrō_____: "_____ [x semper] rēctē respondēs, Mārce! Cūr nōn_____ antequam respondēs?" Mārcus: "Cūr Titum nōn interrogās? Is nōn tam_____ interrogātur quam ego." Magister: "Iam eum interrogō: quot sunt XXI et LXVIII?" Titus: "LXXXVII? an LXXXVIII?" Titus nōn_____, sed_____ est ac magistrō_____ incertum dat. Sextus vērō rēctē respondet,_____ difficile est id quod interrogātur. Quod Mārcus interrogātur nōn difficile, sed_____ est.

Unus_____ est IV sēstertiū, ūnus sēstertius IV_____.

PENSVM C

1. Quid puerī discunt in lūdō?
2. Cūr Sextus ā magistrō laudātur?
3. Cūr Mārcus reprehenditur?
4. Estne facile id quod Titus interrogātur?
5. Cūr Titus nōn statim respondet?
6. Uter rēctē respondet, Titusne an Sextus?
7. Quot sunt ūndetrīgintā et novem?
8. Trēs sēstertiū quot sunt assēs?
9. Quot dēnārī sunt octōgintā sēstertiū?
10. Num facilēs sunt numerī Rōmānī?
11. Tūne ā magistrō tuō laudāris?

CAPITVLVM XVIII

PENSVM A

Sextus rēct___ respondet, Mārcus prāv___ respondet et sevēr___ reprehenditur. Nēmō rēct___ aut pulchr___ scrībit quam Sextus; is rēctissim___ et pulcherrim___ scrībit. Lūna plēna clār___ lūcet, sed sōl clār___ lūcet quam lūna et cēterae stēllae; sōl clārissim___ lūcet.

Hostēs nōn tam fort___ pugnant quam Rōmānī. Militēs nostrī fort___ pugnant quam hostēs. Nostrī fortissim___ pugnant. Mārcus nimis lev___ scrībit. Magister brev___ scrībit 'Mārcum improbum esse'.

PENSVM B

Ex XXIII litteris Latinīs VI___ sunt: A E I O V Y; cēterae sunt___. Cōnsonāns semper cum vōcālī___. K, Y, Z litterae___ sunt in___ Latīnā, in linguā Graecā___. Vocābula *ōstium* et *iānuā*___ rem significant; *lingua* duās rēs___ significat. Magister librōs Latinōs et Graecōs___ potest.

Discipulī hanc___ in tabulīs suis___: *Homō oculōs et nāsum habet*. Magister tabulam___ puerī aspicit, et Sextī et Titī et Mārcī. In tabulā Mārcī IV litterae___. Magister litterās quae dēsunt___; ___ [= eō modō] magister menda Mārcī___. Tum Mārcus scrībit___ [= hōc modō]: *HOMO HOCVLOS*... Magister: "Ō Mārce! Hīc nōn___, immō___ littera H!" Mārcus stīlum vertēns H litteram___. Tum magister calamum et___ sūmit et___ ad patrem Mārcī scrībit.

Cēra est___ mollis. Ferrum est māteria___.

PENSVM C

1. Quot sunt litterae Latīnae?
2. Estne D vōcālīs an cōnsonāns?
3. Quot syllabās habet vocābulum *apis*?
4. Quōmodo parvus discipulus legit?
5. Quis discipulus rēctissimē scrībit?
6. Quālēs sunt litterae quās Titus scrībit?
7. Quālis discipulus est Mārcus?
8. Cūr Mārcus nōn *HOMO*, sed *OMO* scrībit?
9. Quotiēs Mārcus litteram H scrībit?
10. Stīlōne in tabulā scrībit magister?
11. Quid magister scrībit?
12. Estne facilis grammatica Latīna?
13. Tūne rēctius scrībis quam Mārcus?

CAPITVLVM XIX

PENSVM A

Ante X annōs Iūlius apud parentēs suōs habit _____ nec uxōrem hab _____. Iūlius et Aemilia Rōmae habit _____. Iūlius Aemiliam am _____ nec ab eā am _____. Ea numquam Iūlium salūt _____ cum eum vid _____, quamquam ipse ab eō salūt _____. Aemilia epistulās Iūlii nōn leg _____ nec dōna eius accipi _____, sed omnia remitt _____.

Iūlius: "Tunc ego tē am _____ nec ā tē am _____, nam tū alium virum am _____ nec ab eō am _____. Ego miser er _____ et tū misera er _____. Tunc apud parentēs nostrōs habit _____. Tū et parentēs tuī in parvā domō habit _____. Vōs ā mē salūt _____, quamquam pauperēs er _____."

PENSVM B

Iūlius, quī _____ Aemiliae est, _____ suam nec _____ aliam fēminam amat. Quīntus _____ quam Mārcus et _____ quam Iūlia est. _____ peristylī XVI altīs _____ sustinētur. Inter columnās III _____ stant. Iūnō, _____ [= uxor] Iovis, _____ mātṛōnārum est. Nēmō deōrum _____ marītus est quam Iuppiter. Inter omnēs deōs Iuppiter _____ marītus est.

Ante X annōs Aemilia nōn mātṛōna, sed _____ erat. Tunc Iūlius _____ XXII annōrum erat. Pater Iūlii vir _____ [= pecūniōsus] erat. Quī nōn dīves, sed _____ est, in parvā _____ habitat. Rōmae multi hominēs habitant, _____ quam in ullā aliā urbe. Rōma est urbs _____ imperiū Rōmāni.

PENSVM C

1. Quae est coniūnx Iovis?
2. Num Iuppiter bonus marītus est?
3. Cuius fīlius est Cupīdō?
4. Estne Quīntus māior quam Mārcus?
5. Ubi parentēs Iūlii habitābant?
6. Cūr Iūlius tunc miser erat?
7. Cūr Aemilia Iūlium nōn amābat?
8. Num Iūlius Aemiliam propter pecūniam amābat?
9. Cūr Aemilia nunc beāta est?
10. Hodiēne Aemilia minus pulchra est quam tunc?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XX

PENSVM A

Mox novus infāns in cūnis Aemiliae er____. Aemilia rūsus infāntem hab____. Tum quattuor liberī in familiā er____. Iūlius et Aemilia quattuor liberōs hab____. Aemilia infāntem suum am____. Iūlius et Aemilia infāntem suum acquē am____. Annō post infāns prīma verba disc____ et prīmōs gradūs faci____. Infāns ambulāns ā parentibus laud____.

Aemilia: "Ego infāntem meum bene cūr____; semper apud eum man____, numquam ab eō discēd____." Iūlius: "Certē bona māter er____, Aemilia: infāntem tuum ipsa cūr____ nec eum apud nūtrīcem relinque____." Aemilia: "Etiam nocte apud infāntem er____, semper cum eō dorm____. Nōs et infāns in eōdem cubiculō dorm____." Iūlius: "Nōn dormiēmus, sed vigil____! Nam certē ab infānte vāgiente excit____!" Aemilia: "Ego excit____, tū bene dorm____ nec excit____!"

PENSVM B

Parvulus puer quī in____ iacet____ appellātur. Infāns quī cibō____ magnā vōce____. Nōn pānis, sed____ cibus infāntium est. Nūtrīx est____ [= fēmina] quae nōn suum, sed____ infāntem____. Multae mātres infāntēs suōs ipsae alere____.

Marītus et uxor iam nōn dē tempore praeteritō____, sed dē tempore____. Aemilia: "Cūr tū filiū habēre____, Iūli? Ego alteram filiā habēre____, plurēs quam duōs filiōs____ [= nōn volō]. Vōs virī filiōs tantum____! Filiōs____ dīligitis quam filiās!" Iūlius____ [= tacet]. Aemilia irāta____ adversus ostium facit, sed Iūlius: "____ hīc apud mē!" inquit, "____ discēdere!" Aemilia manet ac loquī____: "Bona māter apud infāntem suū manēre____, hoc mātris____ est. Nēmō enim infāntem melius____ potest quam māter ipsa."

PENSVM C

1. Ubi parvulus infāns cubat?
2. Quid facit infāns quī cibō caret?
3. Quid est cibus infāntium parvulōrum?
4. Num omnēs infāntēs ā mātribus suīs aluntur?
5. Quae sunt prīma verba infāntis?
6. Quandō Aemilia novum infāntem habēbit?
7. Cūr Aemilia ā marītō suō discēdere vult?
8. Cūr Iūlius in aliō cubiculō dormīre vult?
9. Quid Aemilia officium mātris esse dīcit?
10. Cūr Syra et Iūlia in hortō nōn manent?
11. Cūr Iūlia sorōrem habēre nōn vult?

CAPITVLVM XXI

PENSVM A

Mārcus ūmidus est, quod per imbrem ambul_____, ac sordidus, quod humī iac_____. Discipuli ūmidī sunt, quod per imbrem ambul_____, ac sordidī, quod humī iac_____.

Mārcus: "Ā Sextō puls_____ sum." Iūlius: "Nōne tū Sextum puls_____?" Mārcus: "Prīmum Sextus mē puls_____, tum ego illum puls_____. Ego et Titus Sextum puls_____." Iūlius: "Quid? Vōs duo ūnum puls_____? Et cūr sordida est vestis tua? Humīne iac_____?" Mārcus: "Humī iac_____; Sextus mē ten_____."

Aemilia: "Quid magister vōs doc_____ hodiē?" Mārcus: "Magister aliquid recit_____, sed ego initium tantum aud_____." Aemilia: "Cūr nōn omnia aud_____?" Iūlius: "Mārcus in lūdō dorm_____!" Aemilia: "Audīsne? Pater dicit 'tē in lūdō dorm_____, Tūne vēre dorm_____?" Mārcus: "Certē dorm_____, māter. Omnēs dorm_____! Sed paulō post magister laud_____ litterās meās." Mārcus mātī litterās quās Sextus scrīps_____ ostendit. Aemilia: "Tūne ipse hoc scrīps_____?" Mārcus: "Ipse scrīps_____. Ceterī puerī prāvē scrīps_____."

PENSVM B

Hodiē māne Mārcus_____ erat, vestimenta eius tam_____ erant quam nix. Nunc nōn modo_____ [= vestimenta] eius, sed etiam faciēs et manūs et_____ sordida sunt, atque_____ [= sanguis] ei dē nāsō fluit. Nam Sextus, quī tam_____ est quam bōs, Mārcum pulsāvit sine_____ (ut ait Marcus). Mārcus, quī_____ iacuit, tam sordidus est quam_____. Difficile est eum_____.

In cubiculō suō Mārcus lavātur et vestem_____. _____ [= dum haec aguntur] Aemilia ātrium intrat et vestīgia puerī_____. Aemilia: "Quid hoc est? _____ pedibus sordidīs in_____ mundō ambulāvit!" Mārcus, _____ vestem mūtāvit, in ātrium redit. Puer mātī _____ [= parvam tabulam] Sextī ostendit et 'sē ipsum eās litterās _____' dicit. Id quod Mārcus dicit nōn vērum, sed _____ est; Mārcus _____, sed Aemilia filiō suō_____. Iūlius vērō dē verbīs eius _____; Mārcus patrem suum _____ nōn potest.

PENSVM C

1. Cūr Mārcus rediēns ūmidus et sordidus est?
2. Ā quō pulsātus est?
3. Cūr Mārcus sōlus Sextum vincere nōn potest?
4. Quōmodo Mārcus sē excūsāre cōnātur?
5. Quid agit Mārcus in cubiculō suō?
6. Quid Aemilia in solō cōspicit?
7. Quid tum Iūlius dicit uxōrī?
8. Quid Mārcus parentibus suis ostendit?
9. Quis litterās quae in eā tabulā sunt scrīpsit?
10. Cūr Iūlius filiū suū nōn laudat?

CAPITVLVM XXII

PENSVM A

Hōrā nōnā erus ambulā _____ ire solet. Tabellārii nōn mittuntur pecūniam postulā _____. Hostēs castra expugnā _____ veniunt. Multī barbarī Rōmam veniunt habitā _____.

Syra: "Verba medicī difficilia sunt audī _____." Ea rēs est fac _____ facilis. Nōmen barbarum difficile dic _____ est.

Verba: terrēre, _____ isse, _____ um; claudere, _____ isse, _____ um; dicere, _____ isse, _____ um; solvere, _____ isse, _____ um; emere, _____ isse, _____ um; rumpere, _____ isse, _____ um; aperīre, _____ isse, _____ um; vincīre, _____ isse, _____ um; pellere, _____ isse, _____ um; scindere, _____ isse, _____ um; venīre, _____ isse; posse, _____ isse.

PENSVM B

Iānuā cōstat ē duābus _____, quae in _____ vertuntur. Ōstiārius vel _____ dīcitur servus quī hominēs in villam _____. Canis eius prope tam _____ quam lupus est; itaque necesse est eum catēnā _____ [<ferrum] _____. Ānulus Lȳdiae nōn ex ferrō, sed ex _____ factus est. Servus quī epistulās fert _____ dīcitur, nam _____ epistulae in tabellis scribēbantur.

Tabellārius _____ iānuam stat. Iānitor, quī _____ iānuam sedet, tabellārium dē cane ferōcī _____: "Cavē! Canis tē _____!" In solō intrā _____ scriptum est '_____ canem' infrā _____ canis. "Nec haec _____ nec canis vērū mē _____" inquit tabellārius, ac propius ad canem _____. Canis catēnam _____ et vestem eius dentibus _____. Tabellārius neque _____ neque _____ audet. Iānitor: "_____ prōcēdis? Ego tē intrāre _____!" Sic iānitor hominem territum _____. Ille alterum gradum facit, sed canis eum ex ōstiō _____. Tlēpolemus tōtō corpore _____ ex ōstiō _____. _____ [= postrēmō] iānitor canem vincit.

PENSVM C

1. Quid est iānitōris officium?
2. Cūr necesse est canem eius vincīre?
3. Ex quā māteriā cōstat iānuā?
4. Vulcānus quis est?
5. Quid in solō intrā limen vidētur?
6. Quid tabellārius sēcum fert?
7. Unde venit Tlēpolemus et quem quaerit?
8. Quōmodo iānitor ē somnō excitātur?
9. Quid agit Iūlius post merīdiem?
10. Cūr canis saliēns catēnā nōn retinētur?
11. Quid facit iānitor antequam tabellārius intrat?

CAPITVLVM XXIII

PENSVM A

Mārcus: "Posthāc bonus puer fu_____ sum et vōbīs pāri_____ sum." Mārcus prōmittit 'sē bonum puerum fu_____ esse et sē parentibus pāri_____ esse.' Aemilia putat Mārcum ā lūliō verberā_____ irī, sed lūlius 'sē epistulam scrīp_____ esse' dīcit.

Verba: dūcere, _____ isse, _____ um; legere, _____ isse, _____ um; mittere, _____ isse, _____ um; inclūdere, in _____ isse, in _____ um; facere, _____ isse, _____ um; ferre, _____ isse, _____ um; afferre, at _____ isse, al _____ um; trādere, trā _____ isse, trā _____ um; perdere, per _____ isse; ostendere, _____ isse; fugere, _____ isse.

PENSVM B

lānitor dominō epistulam _____ [= dat]. lūlius _____ rumpit; iam signum _____ nōn est. Mārcus _____ et tremēns _____ patris legentis aspicit. Epistula magistrī omnem rem _____ facit. lūlius: "Sextī est haec tabula; num hoc _____ audēs?" Puer nihil negat, sed omnia _____. lūlius: "Indignum est _____ tuum. Nōne tē _____ factī tuī?" Mārcus, quī paulō ante _____ timōrem pallēbat, iam _____ ob _____. Mārcus: "_____ semper bonus puer erō, hoc vōbīs _____!"

Hodiē Mēdus Mārcum ad lūdum _____ nōn potuit, nam _____ domō fūgit; itaque Mārcus sine _____ ambulāvit. Magister pecūniam quam lūlius ei _____ postulat. lūlius: "Magistrō pecūniam _____ nōlō, neque enim is mercēdem _____. Pecūniam meam _____ nōlō."

PENSVM C

1. Ā quō epistula missa est?
2. Quōmodo lūlius epistulam aperit?
3. Quid magister scrīpsit dē Mārcō?
4. Cuius nōmen in tabulā inscriptum est?
5. Quam ob rem rubet Mārcus?
6. Negatne Mārcus sē malum discipulum fuisse?
7. Quid Mārcus parentibus prōmittit?
8. Quō Dāvus puerum dūcit?
9. Quārē lūlius surgit?
10. Quid lūlius magistrō respondēbit?
11. Cūr mercēdem solvere nōn vult?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXIV

PENSVM A

Mārcus rediēns sordidus erat quod humī iac_____ et cruentus quod Sextus eum puls_____. Puerī in viā pugn_____. Tergum Mārcō dolēbat quod magister eum verber_____. Mārcus ā magistrō verber_____ quod in lūdō dorm_____ nec magistrum recitantem aud_____. Mārcus: “Magister mē verberāvit quod in lūdō dorm_____ nec eum recitantem aud_____, sed mē laudāvit quod bene comput_____ et scrīps_____.”

Verba: lavāre, _____ isse, _____ um; vidēre, _____ isse, _____ um; mordēre, _____ isse, _____ um; mordēre, _____ isse, _____ um; dare, _____ isse, _____ um; reprehendere, re _____ isse, re _____ um; frangere, _____ isse, _____ um; cognōscere, _____ isse, _____ um; nōscere, _____ isse; lūdere, _____ isse; cadere, _____ isse; ire, _____ isse; cupere, _____ isse; velle, _____ isse; patī, _____ um esse; loquī, _____ um esse; fatērī, _____ um esse.

PENSVM B

Puer _____ [= aeger] dormire nōn potest sive in _____ dextrō iacet sive in _____ [= sinistrō]. Itaque surgere cōnātur, sed in lectō _____, nam pēs _____ [= rūsus] dolēre incipit. Mārcus clāmat et forem valdē _____ [= pulsāt], ita puer inclūsus forem _____ cōnātur. Quīntus clāmōrem et _____ audit et Syram vocat; quae _____ accurrit. Puer dicit ‘pedem _____ dolēre’: “Pēs mihi dolet, ob _____ dormire nōn possum. Fortasse _____ crūris frāctum est.” Syra: “Nōlī _____!” Quīntus: “Nōn fleō, _____ [= quamquam] dolōrem gravem _____.”

PENSVM C

1. Cūr Quīntus mīratur pedēs suōs aspiciēns?
2. Quam ob rem pēs eius aegrōtat?
3. Estne frāctum os crūris?
4. Quārē Mārcus forem frangere cōnātur?
5. Quid Syra Quīntō nārrat dē Mārcō?
6. Cūr Mārcus rediēns cruentus erat?
7. Quārē Mēdus ē villā fugit?
8. Quid Syra dē cane iānitōris putat?
9. Cūr canis Quīntum dīligit?
10. Cūr Iūlius Mārcum nōn verberāvit?

CAPITVLVM XXV

PENSVM A

Mēdus (ad Lȳdiam): "In Graeciam ībō. Comit_____ mē! Proficisc_____ mēcum! Hoc mihi pollic_____! Oblivisc_____ Rōmae! Ōscul_____ mē!"

Mēdus (ad nautās): "Iam proficisc_____, nautae! Ventus secundus est: intu_____ caelum! Laet_____!"

Verba: trahere, _____ isse, _____ um; petere, _____ isse, _____ um; quaerere, _____ isse, _____ um; occidere, _____ isse, _____ um; relinquere, re _____ isse, re _____ um; interficere, inter- _____ isse, inter _____ um; cōstituere, cōn _____ isse, cōn _____ um; dēserere, _____ isse, _____ um; cōspicere, cōn _____ isse, cōn _____ um; incipere, _____ isse, _____ um; reddere, red _____ isse, red- _____ um; reperire, _____ isse, _____ um; iubere, _____ isse, _____ um; gerere, _____ isse, _____ um; iacere, _____ isse, _____ um; regere, _____ isse, _____ um; cōscendere, cōn _____ isse; accēdere, ac _____ isse; proficisci, pro _____ um esse; sequi, _____ um esse; oblivisci, ob _____ um esse.

PENSVM B

Quīntus _____ dē lupō et _____ audire nōn vult nec fābulam dē Achille, quī Hectorem _____ et corpus eius mortuum post _____ suum circum _____ [= mūrōs] Trōiae _____.

Labyrinthus est magnum _____ unde nēmō exire potest, etsi iānua _____. Thēseus, quī patrem Mīnōtaurī, _____ album, iam necāverat, Mīnōtaurum ipsum quoque _____ [= interficere] _____. Antequam Thēseus, ad pugnam _____, labyrinthum intrāvit, Ariadna, filia _____, ei _____ longum dedit. Ita Ariadna Thēseō _____ tulit, nam ille filum sequēns _____ labyrinthī repperit. Post _____ Mīnōtaurī Thēseus cum Ariadnā Naxum nāvigāvit atque _____ [= illic] eam _____ [= reliquit]. Ariadna ab altō _____ prōspiciēbat, sed _____ [= mox] nāvis Thēseī ē _____ eius abiit. Puella misera in _____ dēscendit, ubi _____ et _____ currēns capillum scindēbat, ut faciunt eae quae _____. Thēseus post _____ patris multōs annōs Athēnās _____.

PENSVM C

1. Quid fēcit Achillēs?
2. Quid fēcit Rōmulus?
3. Quālem fābulam Quīntus audire cupit?
4. Ubi habitābat Mīnōtaurus?
5. Quid est labyrinthus?
6. Quid Mīnōtaurus edēbat?
7. Cūr tot Athēniēnsēs ad eum mittēbantur?
8. Quis Athēniēnsēs ā Mīnōtaurō servāvit?
9. Quōmodo Thēseus exitum labyrinthī repperit?
10. Sōlusne Thēseus ē Crētā profectus est?
11. Ubi Thēseus Ariadnam reliquit?
12. Ā quō mare Aegaeum nōmen habet?

CAPITVLVM XXVI

PENSVM A

Nāvēs necessāriae sunt ad nāvig____. Iūlia dēlectātur in hortō ambul____ et flōrēs carp____. Mēdus cōnsilium fugi____ excōgitāvit; Lȳdia eum iūvit in fugi____. Paulum satis est ad beātē vīv____.

Verba: iungere, ____ isse, ____ um; figere, ____ isse, ____ um; mergere, ____ isse, ____ um; ūrere, ____ isse, ____ um; movēre, ____ isse, ____ um; capere, ____ isse, ____ um; invenīre, in ____ isse, in- ____ um; cōsidere, cōn ____ isse; iuvāre, ____ isse; accidere, ____ isse.

PENSVM B

Daedalus exitum labyrinthi ____ [= reperire] nōn poterat nec ____ [= ūllus homō] eum in fugiendō ____ poterat. ____ igitur aliae viae clausae erant, vir ____ [= audēns] per āera ____ cōstituit. ____ patris filium dēlectāvit. Tum Daedalus ālās cōnfēcit ex ____ quās cērā iūnxit et in lacertis _____. Postquam hoc ____ perfēcit, Daedalus filium suum ____ volandī docuit: “ ____ mē! Movē ālās ____ hōc modō! Ars volandī ____ [= nōn] difficilis est. Sed antequam hinc _____, hoc tē moneō: nōlī volāre in ____ āere prope mare nec in ____ āere prope sōlem. Iam sequere mē! ____ nostrum relinquimus, ____ sumus!”

Icarus in summum caelum ascendēns nōn solum Graeciam, ____ [= sed] etiam Asiam ac ____ tōtum ____ terrārum dēspiciēbat. Tum vērō id quod pater timuerat ____ [= factum est]: ____ sōlis propinquī cērā ____ atque pennās ____.

Ecce fābula mirābilis dē puerō ____ quī ____ quærēns mortem invēnit.

PENSVM C

1. Quis Daedalum in labyrinthum inclūdī iussit?
2. Quōmodo Daedalus effugere cōstituit?
3. Cūr hominēs volāre nōn possunt?
4. Ex quibus rēbus Daedalus ālās cōnfēcit?
5. Cūr ālae Icarum sustinēre nōn poterant?
6. Quid pater et filius volantēs vidērunt?
7. Estne Peloponnēsus magna īnsula?
8. Quārē Icarus in summum caelum ascendit?
9. Quid tum puerō accidit?
10. Ubi corpus puerī inventum est?
11. Num haec fābula dēlectandī causā modo nārrātur?

CAPITVLVM XXVII

PENSVM A

Iūlius colōnō imperat ut mercēdem solv _____. Ille dominum ōrat ut patientiam habe ____: "Nōlī postulāre ut tantam pecūniam statim solv _____!" Dominus colōnō imperat ut tace _____ et surg _____, tum "Prīmum cūrā" inquit "ut uxor et liberī tuī vale _____, tum vērō cūrā ut agrōs bene col _____ et mercēdem solv _____!" Dominus colōnōs monet ut labōr _____ nēve quiēsc _____: "Moneō vōs ut labōr _____ nēve quiēsc _____"

Māter filiam monet ut cauta s ____: "Moneō tē ut cauta s _____!" Fābula nōs monet nē temerārīi s _____.

Verba: spargere, _____ isse, _____ um; rapere, _____ isse, _____ um; neglegere, _____ isse, _____ um; dēsinere, _____ isse; quiēscere, _____ isse; crēscere, _____ isse; poscere, _____ isse; prōdesse, _____ isse.

PENSVM B

Mēse Augustō _____ metitur, deinde _____ arantur et novum frūmentum _____. Agricola quī _____ post arātrum ambulat duōs bovēs _____ [= ante] sē agēns; arātrum est _____ quō agrī arantur. Agricola quī serit nūllō instrūmentō _____ et sēmen manū _____. Quī _____ falce ūtitur. Agricola est vir cuius _____ est agrōs _____. Ex Aegyptō, quae terra _____ est, magna _____ frūmentī in Italiam _____. Frūgēs vīneārum sunt _____ ex quibus _____ efficitur. _____ sōlis vīneīs _____, _____ [x calor] vīneīs _____.

Iūlius in _____ suō Albānō nōn labōrat, sed _____. _____ quiētum et _____ [= pulchrum] eum dēlectat. Colōnus aliēnōs agrōs _____ dominō absentī colit.

Pāstor est vir quī pecus _____ et cūrat. _____ pecoris magnum negōtium est, nōn _____, ut pigrī pāstōrēs _____ [= cēsent]. Pāstōrēs nōn tam industriē _____ quam agricolae. Pāstōris officium est cūrāre _____ ovēs aberrant _____ [= et nē] ā lupō rapiantur.

PENSVM C

1. Quid est negōtium agricolae?
2. Quandō frūmentum metitur?
3. Num arātor ipse arātrum trahit?
4. Quid est pābulum pecoris?
5. Unde frūmentum in Italiam invehitur?
6. Quae regiō Āfricae fertilissima est?
7. Cūr necesse est agrōs rigāre?
8. Quae sunt frūgēs vīneārum?
9. Num Iūlius ipse in agrīs labōrat?
10. Omnēsne colōnī mercēdem solvērunt?
11. Quot sēstertiōs colōnus Iūliō dēbet?
12. Num uxor colōnī officium suum neglegit?
13. Quid est officium pāstōris?
14. Estne Iūlius dominus inhūmānus?

CAPITVLVM XXVIII

PENSVM A

Servus dominum orābat nē sē verberā _____, sed dominus imperāvit ut tacē _____ et surg _____, tum aliis servīs imperāvit ut eum prehēnd _____ et tenē _____.

Mēdus ā dominō fugit, ut amīcam suam vidē _____ et semper cum eā es _____. Mēdus: "Ā dominō fugi, ut amīcam meam vidē _____ et semper cum eā es _____."

Mīnōs imperāvit ut Daedalus et Icarus in labyrinthum inclūd _____. Icarus: "Quis imperāvit ut nōs inclūd _____?" Daedalus: "Mīnōs imperāvit ut ego inclūd _____ et ut tū mēcum inclūd _____."

Verba: dividere, _____ isse, _____ um; ēicere, ē _____ isse, ē _____ um; prōmere, _____ isse, _____ um; vīvere, _____ isse; discere, _____ isse; persuādere, per _____ isse; surgere, _____ isse.

PENSVM B

Lýdia Rōmae vīvere _____ quam in Graeciā, sed Mēdus multīs prōmissīs eī _____ ut sēcum proficiscerētur. In Italiā Mēdus dominō sevērō _____.

Nāvis nōndum extrā _____ est. Multa perīcula nautīs _____. _____ maritimī nāvēs persequuntur; nūllum mare _____ est ā praedōnibus.

Hominēs mortālēs nascuntur et _____, diī vērō _____ sunt. Nullus deus Rōmānus hominem mortuum ab Inferīs _____ [= excitāre] potest, nē Iuppiter quidem tantam _____ habet, etsī ille deus māximus _____ [= existimātur]. Trēs diī universum _____ inter sē divisērunt.

Christus in oppidō Bethlehem _____ est. Ille verbīs sōlis efficiēbat ut hominēs _____ vidērent, _____ audirent, _____ loquerentur, _____ ambulārent.

PENSVM C

1. Fretum Siculum quid est?
2. Ubi nātus est Christus?
3. Quid lairus Christum rogāvit?
4. Quae perīcula nautīs impendent?
5. Cūr nautae praedōnēs maritimōs metuunt?
6. Quālī dominō Mēdus in Italiā serviēbat?
7. Quārē Mēdus ā dominō suō fugit?
8. Num Lýdia laetō animō Rōmā profecta est?
9. Quōmodo Mēdus eī persuāsit ut sēcum venīret?
10. Cūr Mēdus nescit quid respondeat?
11. Quem Mēdus accēdere videt?
12. Tūne in Graeciā vīvere māvīs quam in patriā tuā?

CAPITVLVM XXIX

PENSVM A

Magister puerōs monet _____ pulchrē scrib _____ Sextus tam pulchrē scribit _____ magister eum laud _____. Magister ipse calamum sūmit, _____ litterās scrib _____.

Daedalus ālās cōnfēcit _____ ē labyrinthō ēvol _____. Icarus tam altē volāvit _____ sōlī appropinqu _____, quam-quam pater eum monuerat _____ temerārius es _____.

Heri Quīntus arborem ascendit, _____ nīdum quaer _____, etsī pater eum monuerat _____ cautus es _____. Medicus Quīntō imperāvit _____ oculōs claud _____, _____ cultrum medicī vid _____. Quīntus tam pallidus erat _____ Syra eum mortuum esse put _____.

Sōl ita lūcēbat _____ pāstor umbram pet _____, _____ in sōle ambul _____.

Tantus atque tālis deus est Iuppiter _____ Optimus Māximus appell _____.

Verba: vehere, _____ isse, _____ um; pōnere, _____ isse, _____ um; āmittere, ā _____ isse, ā _____ um; allicere, _____ isse, _____ um; ēripere, ē _____ isse, ē _____ um; secāre, _____ isse, _____ um; suādēre, _____ isse; dēsilit, dē _____ isse; canere, _____ isse; crēdere, _____ isse; cōnfītērī, cōn _____ um esse; lābī, _____ um esse.

PENSVM B

Orpheus, fidicen _____, tam pulchrē canēbat ut ferae _____ [= prope venīrent] ac fluvīi _____ cōnsisterent. Etiam ad _____ dēscendit, ut _____ [= illinc] uxōrem suam _____. Nēmō tam _____ est ut Orpheum ignōret.

Arīōn quoque omnibus _____ est. Cum ille magnās _____ sēcum in nāve habēret, nautae pauperēs hominī dīvītī _____ eumque necāre cōstituērunt. Arīōn, cum _____ suam in periculō esse sentīret, pecūniam nautīs _____ [= dedit] eōsque orāvit ut sibi _____. Precibus _____ nautae eī permīsērunt ut ante mortem _____ caneret. Hōc factō Arīōn in mare _____; sed delphīnus eum in _____ sedentem ad litus vēxit. Ita ille servātus est, cum iam salutem _____. Nautae, cum Arīōnem _____ [= in cōnspectum venīre] vidērent, _____ [= statim] _____ suum cōfessī sunt.

PENSVM C

1. Quōmodo mercātōrēs lucrum faciunt?
2. Cūr mercātor Rōmānus trīstis est?
3. Quārē mercēs ēiectae sunt?
4. Quid mercātor deōs precātur?
5. Quārē ad Inferōs dēscendit Orpheus?
6. Num nautae Arīōnem gladiīs interfēcērunt?
7. Quōmodo Arīōn servātus est?
8. Quid nōs monet haec fābula?
9. Cūr Polycratēs ānulum suum abiēcīt?
10. Ubi ānulus eius inventus est?

CAPITVLVM XXX

PENSVM A

Syra: "Iam dormī, Quīntē! Cum bene dormīv_____, valēbis." Quīntus: "Nōn dormiam antequam tū mihi fābulam nārrāv_____. Cum fābulam audīv_____, bene dormiam. Cum bene dormīv_____, brevī sānus erō, nisi medicus mē necāv_____!"

Patria salva erit sī mīlitēs nostrī fortiter pugnāv_____. Dux: "Nisi vōs fortiter pugnāv_____, mīlitēs, hostēs castra nostra expugnābunt." Mīlitēs: "Num quid nōbis dabitur, sī fortiter pugnāv_____?"

Verba: induere, _____ isse, _____ um; ēligere, ē _____ isse, ē _____ um; coquere, _____ isse, _____ um; sternere, _____ isse, _____ um; fundere, _____ isse, _____ um; miscēre, _____ isse, _____ um; exhaurīre, ex _____ isse, ex _____ um; revertī, re _____ isse/ re _____ um esse; ūtī, _____ um esse.

PENSVM B

lūlius Cornēlius et Orontem, amicōs et _____ suōs, cum uxōribus ad _____ vocāvit. Cum hospītēs veniunt, lūlius in _____ lavātur. Aemilia eōs _____ iubet [= salūtat] et marītum suum _____ excūsāt. Cornēlius ad villam suam reversus ōtiō _____. Orontēs, quī ex longō _____ revertit, vītā rūsticā nōn _____, sed _____ esse cēset. Hospītēs in ātriō exspectant, dum cibus _____. Servus quī in _____ cibum coquit, _____ appellātur. In _____ sunt trēs lectī: lectus summus, medius, _____; in singulis lectīs _____ aut _____ aut ternī _____ accubant. Rōmānī in lectīs cubantēs _____.

Tandem puer 'cēnam parātam esse' _____. In mēnsā sunt _____ et pōcula ex _____ facta. Cibus omnibus _____, māximē autem _____ laudātur. _____ [= servī] vīnum in pōcula _____. Orontēs vīnum merum _____ [= bibit], cēterī convīvae aquam vīnō _____.

Sine cibō homō _____ vīvere potest, sine aquā _____ tantum. _____ mala rēs est, sed multō pēior est _____. Ex malis minimum _____ oportet.

PENSVM C

1. Quī sunt Cornēlius et Orontēs?
2. Ubi est lūlius cum hospītēs adveniunt?
3. Quid est balneum?
4. Nōne iūcunda est vīta rūstica?
5. Quid est cocī negōtium?
6. Num Rōmānī in sellis sedentēs cēnant?
7. Quot lectī sunt in tricliniō?
8. Quot convīvae in singulis lectīs accubant?
9. Ex quā māteriā pōcula et vāsa facta sunt?
10. Tūne vīnum aquā calidā mixtum bibis?

CAPITVLVM XXXI

PENSVM A

In hīs exemplīs syllabae quae dēsunt add _____ sunt:

Mercēs ad diem solv _____ est. Quī fūrtum fēcit pūni _____ est. Quidquid dux imperāvit militibus faci _____ est. Quid magis opt _____ est quam vīta beāta? E malīs minimum elig _____ est. In periculis dēspēr _____ nōn est. Pater dīcit 'fīlium pūni _____ esse, nōn laud _____'.

Verba: tangere, _____ isse, _____ um; accipere, ac- _____ isse, ac _____ um; auferre, _____ isse, _____ um; statuere, _____ isse, _____ um; intellegere, _____ isse, _____ um; bibere, _____ isse; audēre, _____ um esse.

In exemplīs quae sequuntur vocābula add _____ sunt.

PENSVM B

Herī Mēdus ā dominō _____ aliquantum pecūniae sēcum _____. Mēdus dominum suum nōn amat, sed _____. Iūlius, quī eum Rōmae _____ [= occultārī] putat, magnum _____ dabit eī quī eum invēnerit _____ [= antequam] Italiā reliquerit. Iūlius dicit 'mulierēs nimis _____ esse ac facile virīs nēquissimīs _____.' _____ dominus imperāvit servō faciendum est. Solō, vir _____, Athēniēnsibus _____ optimās scripsit. Patrem suum necāre _____ inhūmānum est. Iūlius nōndum _____ est ut Nestor, sed adhūc _____ ut Paris ille quī Helenam ā marītō _____. " _____ amat valeat!" cantat Orontēs, quī _____ est quod _____ [= nimis multum] vīnī pōtāvit.

PENSVM C

1. Quis fuit Midās?
2. Quamobrem Midās fame et siti cruciābātur?
3. Cūr Iūlius illam fabulā audire nōn vult?
4. Ubi Cornēlius servum Iūlii vīdit?
5. Quantum pecūniae Mēdus sēcum abstulit?
6. Estne Mēdus adhūc Rōmae?
7. Quid faciet Iūlius sī Mēdum invēnerit?
8. Quōmodo hominēs ā maleficiīs dēterrentur?
9. Quam fēminā Paris abdūxit?
10. Quī hominēs ad bēstiās mittuntur?
11. Cūr Orontēs pedibus stāre nōn potest?

CAPITVLVM XXXII

PENSVM A

Dominus dubitat num pāstor ovēs bene cūrāv _____. Dominus: "Dic mihi, pāstor, utrum in campō dormīv _____ an vigilāv _____." Pāstor: "Miror cūr mē interrogēs utrum dormīv _____ an vigilāv _____. Semper officum meum faciō." Dominus: "Ergō dic mihi cūr herī ovis ē grege aberrāv _____ ac paene ā lupō capta s _____." Pāstor mīrātur unde dominus hoc audīv _____.

lūlius servōs interrogat num Mēdum vid _____. Servi: "Nescimus quō fūg _____, ut tibi diximus. Cūr nōs interrogās num eum vid _____?" lūlius: "Id interrogō, quia dubitō vērūne dix _____!"

Verba: vincere, _____ isse, _____ um; agere, _____ isse, _____ um; flectere, _____ isse, _____ um; offerre, ob- _____ isse, ob _____ um; redimere, red _____ isse, red- _____ um; tollere, _____ isse, _____ um; adesse, _____ isse.

PENSVM B

Priusquam Pompēius, dux _____ [= optimus], _____ Rōmānae praepositus est, _____ [= omnia] maria _____ erant praedōnibus, quī Rōmānōs ita _____ ut etiam portūs Italiae oppugnārent. Tanta erat _____ praedōnum ut nēmō iis _____ posset. Nēmō sine metū mortis aut _____ nāvigābat. _____ [= complūrēs] insulae ab _____ relinquebantur. Rōmae frumentum tam _____ erat ut multī pauperēs fame (= _____ cibī) perirent.

Pīrātae, quī _____ [= aliquō tempore] Caesarem cēperant, XX talenta _____ [= sive] D milia sēstertium ab eō postulāverunt, sed Caesar, vir _____, L talenta iis _____. Tantō pretiō Caesar _____ est.

Omnēs amīcī prō beneficiis _____ agunt, sed paucī postea _____ referre volunt. Vēra _____ rāra est. Difficile est beneficiōrum _____. Fortēs fortuna _____.

PENSVM C

1. Cūr Pompēius classī Rōmānae praepositus est?
2. Cūr amīcī nostrī ab alterā nāve fugiunt?
3. Utrum ventus secundus an adversus est?
4. Quantum gubernātor pīrātis offerre potest?
5. Num ipse tantum pecūniae possidet?
6. Quandō vērū amicus cognōscitur?
7. Quōmodo Mēdus servus factus est?
8. Cūr Mēdus adhūc nihil nārrāvit dē eā rē?
9. Suntne praedōnēs quī eōs persequuntur?
10. Cūr Mēdus etiamnunc perterritus est?
11. Quō nāvēs longae cursum flectunt?

CAPITVLVM XXXIII

PENSVM A

Magister epistulam ad Iūlium scrīpsit, cum Mārcus in lūdō dormīv____ nec magistrō pārū____. Sī Mārcus bonus discipulus fu____, magister eum laudāv____ nec epistulam scrīps____.

Mārcus: "Herī in cubiculō inclūsus sum, cum pater epistulam tuam lēg____. Nisi tū eam epistulam scrīps____, ā patre laudātus es____." Magister: "Epistulam scrīpsī cum in lūdō dormīv____ nec mihi pārū____. Sī industrius fu____, tē laudāv____ nec epistulam scrīps____." Mārcus: "Etiam sī industrius fu____ et tibi pārū____, mē nōn laudāv____!"

Clēmēs es____, domine! Patientiam habē____! Servōs probōs laudā____, sed improbōs pūnī____!

Industriū es____, servi! Cum dominus loquitur, tacē____ et audī____! Semper officium faci____!

Verba: instruere, in____isse, in____um; cōgere, co____isse, co____um; caedere, ____isse, ____um; convertere, con____isse, con____um; percutere, per____isse, per____um; prōcurrere, prō____isse; dēsistere, dē____isse; prōgredi, prō____um esse.

PENSVM B

Una____cōstat ex V vel VI milibus hominum, quī in X____dīviduntur. Exercitus prōcēdēs____dīcitur. Exercitus ad____[= pugnam] instrūctus____appellātur. Post victōriam dux ā militibus '____' nōminātur. Sī militēs fortiter pugnāverunt,____eōrum ab imperātore laudātur. Officium militis est sanguinem____prō patriā.

Aemilius, quī in capitulō XII____est, ūnā cum Valeriō, adulēscēte eiusdem____, in Germāniā____meruit. Tabellārius pūblicus XV____[= circiter] diēbus Rōmā in Germāniā____[= celeriter ire] potest. Difficile est Alpēs____. Militēs Rōmānī____Dānuvium sunt, hostēs sunt____Dānuvium.

PENSVM C

1. Quae arma gerunt auxilia?
2. Quid est signum legiōnis?
3. Quōmodo militēs in aciem instruuntur?
4. Ad quod studium pater Aemilium hortābātur?
5. Quō Aemilius adulēscēs missus est?
6. Cūr Aemilius epistulās legēs permovētur?
7. Quamobrem ipse paucās epistulās scrīpsit?
8. Quī nūntius nocte in castra allātus est?
9. Cūr hostēs castra Rōmāna nōn expugnāverunt?
10. Num Tibullus vitā militārem laudat?

CAPITVLVM XXXIV

PENSVM A

Hi versūs in syllabās brevēs et longās et in pedēs dīvidendī sunt notīs appositīs:

Scribere mē quereris, Vēlōx, epigrammata longa.

— u u | — u u | — — | — u u | — u u | — u

Ipse nī hīl scrī bis: tū brevi ōra facis!

— u u | — — | — || — u u | — u u | —

Dās numquam, semper prōmittis, Galla, rogantī.

Sī semper fallis, iam rogo, Galla, negā!

Quem recitās meus est, ō Fīdentīne, libellus.

Sed male cum recitās, incipi t'esse tuus!

Bella's, nōvimus, et puella, vērum'st,

— — | — u u | — u | — u | — —

et dīves, quis enim potest negāre?

Sed cum tē nimium, Fabulla, laudās,

nec dīves neque bella nec puella's!

PENSVM B

Dum gladiātōrēs _____ [= pugnant], _____ delectatī manibus _____. Fēminīs nōn _____ gladiātōrēs spectāre.

Ovidius in _____ sedēns ōrābat ut vinceret ille cui amīca eius _____. Hoc nārrātur in _____ [= initīō] carminis. Cum poēta _____ [= fortunam] Priamī canere vellet, puella in _____ eius sēdit ei que mīlle _____ dedit. Ovidius _____ mulierum bene nōverat.

Lucernis _____, Iūlius recitat carmen _____ [= pulchrum] dē _____ Lesbiae mortuō: "_____, ō Venerēs..." Versibus _____ [= postremis] dēmōstrātur _____ [= causa] dolōris. Catullus Lesbiam uxōrem _____ cupiēbat, at illa Catullō _____ noluit. _____ poētae inter amōrem et _____ dīvidēbātur.

PENSVM C

1. Quid Rōmānī in amphitheātrō spectant?
2. Quid Fabia in theātrō spectāvit?
3. Quis fuit Ovidius?
4. Quārē Ovidius in circum vēnerat?
5. Quae carmina recitat Iūlius?
6. Cūr ocelli Lesbiae turgidi rubēbant?
7. Cūr poēta Lesbiam et amābat et ōderat?
8. Num sacculus Catullī plēnus erat nummōrum?
9. Quid scrīpsit Mārtiālis?

10. Cūr librōs suōs nōn mīsit Pontiliānō?
11. Tūne Cinnam bonum poētam fuisse putās?
12. Cūr Laecāniae dentēs nivei erant?
13. Ex quibus syllabīs cōstat pēs dactylus?
14. Ex quibus pedibus cōstat hexameter?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XXXV

PENSVM A

Dēclinā haec vocābula:

[1] *āla*, nōmen fēmininum I dēclinātiōnis:

Singulāris: nōm. *haec āl*____, acc. *h*____ *āl*____, gen. *h*____ *āl*____, dat. *h*____ *l*____, abl. *h*____ *āl*____.

Plūrālis: nōm. *h*____ *āl*____, acc. *h*____ *āl*____, gen. *h*____ *āl*____, dat. *h*____ *āl*____, abl. *h*____ *āl*____.

[2] *pēs*, nōmen masculinum III dēclinātiōnis:

Singulāris: nōm. *h*____ *pēs*, acc. *h*____ *ped*____, gen. *h*____ *ped*____, dat. *h*____ *ped*____, abl. *h*____ *ped*____.

Plūrālis: nōm. *h*____ *ped*____, acc. *h*____ *ped*____, gen. *h*____ *ped*____, dat. *h*____ *ped*____, abl. *h*____ *ped*____.

[3] *ōrāre*, verbum āctivum I coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātivus: praes. *ōr*____, imperf. *ōr*____, fut. *ōr*____, perf. *ōrāv*____, plūsquamperf. *ōrāv*____, fut. perf. *ōrāv*____.

Coniūctivus: praes. *ōr*____, imperf. *ōr*____, perf. *ōrāv*____, plūsquamperf. *ōrāv*____.

[4] *dicere*, verbum āctivum III coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātivus: praes. *dic*____, imperf. *dic*____, fut. *dic*____, perf. *dix*____, plūsquamperf. *dix*____, fut. perf. *dix*____.

Coniūctivus: praes. *dic*____, imperf. *dic*____, perf. *dix*____, plūsquamperf. *dix*____.

Verba: laedere, _____isse, _____um; plaudere, _____isse, _____um; parere, _____isse, _____um; retinēre, re_____isse, re_____um; accendere, _____isse, _____um; dēmere, _____isse, _____um; adicere, ad_____isse, ad_____um; sedēre, _____isse; nūbere, _____isse; sapere, _____isse.

PENSVM B

Nōmen est pars _____ quae corpus aut rem significat. *Aemilia* et *Iulia* nōmina _____ sunt, *māter* et *filia* sunt nōmina _____. _____ nōminum sunt nōminātivus, genetivus, cēt. Gradus _____ sunt trēs: _____, comparātivus, superlātivus. Adiectiva quae comparantur _____ aut quantitātem significant. *Amāre* est verbum primae _____. Interiectiō mentis _____, ut laetitiam vel dolōrem, significat. _____ est affectus eius quī irātus est. Frātrēs geminī tam _____ sunt quam ova.

Synōnyma (vocābula quae idem ferē significant): plānum facere et _____, fortasse et _____, ideō et _____, citrā et _____, ecce et _____.

Contrāria (vocābula quae rēs contrāriās significant): commūnis et _____, addere et _____.

PENSVM C

1. Quae sunt partēs orātiōnis?
2. Estne *discipulus* nōmen proprium?

3. Cāsūs nōminum quī sunt?
4. Quī sunt gradūs comparātiōnis?
5. Prōnōmen quid est?
6. Quot sunt coniugātiōnēs verbōrum?
7. Num *intus* et *foris* adverbia temporis sunt?
8. Cui cāsui iungitur *inter* praepositio?
9. Quae praepositioēs ablātivō iunguntur?
10. Quibus cāsibus iungitur *in* praepositio?
11. Interiectio quid significat?

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA PARS II: ROMA AETERNA

CAPITVLVM XXXVI

PENSVM A

Dē cāsū genetivō

Urbs Rōma, quae caput orb_____ terr_____ vocātur, in ripā Tiber_____ flūmin_____ sita est XVI milia pass_____ ā marī.

In Capitoliō est magnus numerus templ_____, qu_____ clarissimum est templum Iov_____ Optim_____ Maxim_____. In cellā h_____ templ_____ simulacrum de_____ sedent_____ positum est.

Vesta est dea foc_____ ac r_____ domestic_____, in c_____ aede nūllum de_____ simulacrum inest. Atrium Vest_____ est domus virgin_____ Vestāl_____. Rēgia est domus pontific_____ māxim_____, summ_____ sacerdot_____ popul_____ Rōmān_____.

C. Octaviānus adulēscēns XIX ann_____ dux exercit_____ fuit; postquam necem Caesar_____ ultus est, monumentum victōri_____ su_____ aedificāvit: templum Mārt_____ Ultōr_____.

Colossus est statua Sōl_____ Rhod_____ locāta; eōdem nōmine vocābātur statua Nerōn_____ quae Rōm_____ in vestibulō dom_____ aure_____ stābat. In hortīs ill_____ tyrann_____ erat multitudō omn_____ gener_____ pecud_____ ac fer_____.

Titus, filius Vespasiān_____ princip_____, post expugnātiōnem Hierosolym_____, urb_____ Iudaeōrum nobilissim_____, triumphāvit. In templō Pāc_____ servantur rēs sacrae Iudae_____, in iis tubae et candēlābrum magn_____ preti_____. Iudaei eas rēs magn_____ aestimant, etiam plūr_____ quam Rōmānī. Novus imperātor triumph_____ cupidus est.

Domitiānus, quī mult_____ sceler_____ accūsābātur, prae metū mort_____ dormire nōn poterat. Māximū Hadriān_____ opus est templum Vener_____ et Rōm_____ sive Urb_____ Aetern_____.

Rōmulus rēx bell_____ studiōsus erat, neque eum pudēbat cas_____ su_____ pauper_____.

PENSVM B

Cum rēx Tarquinius Rōmā_____ esset, duo _____ populō Rōmānō_____ [= praepositi] sunt. Cōsul Rōmānus _____ [= templum] Iovis _____. Domitiānus illam aedem _____ [= igne] absūptam _____ [= refecit]. Tēctum aurō _____, columnae ē _____ factae sunt. In templō Iūnōnis Monētae, quod _____ [= positum] est in summā _____, nummī efficiuntur ex aurō et argentō et _____. Arx _____ [= validis] mūrīs mūnītur. In aede Vestae, quae fōrmam _____ habet, ignis aeternus _____ quī numquam _____. In campō Mārtiō est _____ Pācis, ubi sacerdotēs et Vestālēs anniversārium _____ faciunt. Augustus templum Mārtis _____ aedificāvit postquam necem Caesaris _____ est. Hadriānus _____ Aelium in Tiberī fēcit.

Titus Iudaeōs _____ [= vicit] et rēs sacrās, ut _____ argenteās et _____ aureum, iis _____. In summā _____ viā _____ populusque Rōmānus Divō Titō arcum _____ [= cōsecrāvit].

_____ est ordō columnārum tēctus. Mausolēum dicitur _____ [= magnum] _____ in quō ossa servantur. Aqua Appia est aquae _____ veterrimus, quī in urbem _____ est ab Appiō Claudiō. _____ est aedificium quō senātus convenit. _____ est parva domus pauper; _____ domus rēgis est. _____ sunt bēstiae quibus agricola ūtitur.

Locus _____ est quō multī conveniunt. Is cui mēns sāna nōn est _____ esse dicitur. Aedificium quod stāre nōn potest _____. Cicerō est _____ Rōmānus _____ [= clārissimus].

Synōnima: imāgō et _____; māter et _____; dīvus et _____; clārus et _____; internus et _____; superesse et _____; operīre et _____; prōdicere et _____; sacrāre et _____; aedificāre et _____; accidere et _____; ūrere et _____; accendere et _____; deō prōmittere et _____; glōriōsē dicere et _____; intrāre et _____; eōdem locō et _____.

Contrāria: puppis et _____; discordia et _____; plēbēi et _____; bona valētūdō et _____; exstruere et _____; dare et _____.

PENSVM C

1. Num hominēs pauperēs in Palātiō habitant?
2. Quis templum Iovis Capitōlini aedificāvit?
3. Templumne Iovis ā rēge dēdicātum est?
4. Quid facit imperātor post triumphum?
5. Quid significat ignis Vestae?
6. Quid est negōtium sacerdotum?
7. Quot senātōrēs in senātū Rōmānō sunt?
8. Quis fuit M. Tullius Cicerō?
9. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est?
10. Cūr Caesar Dīvus Iūlius appellātur?
11. Ubi templum Divi Iulii aedificātum est?
12. Quārē Augustus Mātem 'Ultōrem' appellābat?
13. Quandō Augustus lānum clausit?
14. Quamobrem Nerō urbem incendisse putābātur?
15. Cūr domus Nerōnis 'aurea' vocābātur?
16. Quid aedificātum est in locō domūs aureae?
17. Quam gentem Titus in oriente superāvit?
18. Ubi mausōlēum Hadriāni situm est?

CAPITVLVM XXXVII

PENSVM A

Dē cāsū dativō

Aedēs Castoris sacrāta est di___ Castor___ et Pollūc___, Iovis fili___ gemin___, quī saepius Rōmān___ auxili___ vēnērunt. Octāviānus de___ Mārt___ templum vōvit.

Rēx Faunus Euandr___, Mercuriī fili___, arva dedit. Rēg___ Latīn___ ūna filia erat, Lāvīnia, iam mātūra vir___ Lāvīni___ nōn licuit rēg___ Turn___ nūbere.

Trōiānī equum ligneum Minerv___, de___ Trōiān___ benign___, sacrātum esse putābant, sed sacerdos, c___ nōmen erat Lāocoōn, i___ suāsit nē Graec___ cōnfiderent. Cassandra fātum Trōiae cīv___ su___ praedixit, nec vērō Trōiānī e___ crēdidērunt, sed somn___ sē dedērunt.

Aenēas iuven___ Trōiān___ suāsit ut host___ Graec___ resisterent: “Ūna salūs vict___: nūllam spērāre salūtem!” Graeci, qu___ diī favēre vidēbantur, nēmin___ parcēbant.

Venus fili___ sē ostendit et e___ imperāvit, ut patr___ et uxōr___ et fili___ auxiliū ferret. Ille māt___ su___ pārui, neque quisquam e___ redeunt___ nocuit. Anchīsēs urb___ capt___ superesse nōluit, sed Aenēas “Sī t___ certum est” inquit “Trōi___ peritūr___ tē addere, patet iānua mort___ . Date m___ arma! Reddite mē Dana___!” Tandem patr___ su___ sen___, c___ virēs deerant ad fugiendum, persuāsit ut ex urbe portārētur, nec id onus fili___ grave fuit. Aenēas fugiēns nōn s___, sed patr___ ac fili___ timēbat. Umbra Creūsae vir___ mirant___ occurrit et “Nōn t___ licet” inquit “mē tēcum dūcere. Diū nāvigandum est t___, sed in Hesperīā nova patria t___ et soci___ tu___ parāta est.”

PENSVM B

Rēx Faunus _____ [= olim] Euandrō, quī _____ [= fugiēns] in Italiam vēnerat, _____ colenda dedit. Post Faunum Latinus _____ accēpit; cuius filius in primā _____ mortuus est. Latīnō rēgnante pāx _____ [< diū] fuit.

Graeci nōn vī, sed _____ Trōiam intrāvērunt: equum ligneum _____ [= cōnfecērunt] et armātis complēvērunt. Trōiānī, quī Graecōs in patriam suam _____ esse putābant, castra dēserta _____ et _____ equī mirābantur. Lāocoōn equum ligneum, ut dōnum _____, hastā laesit, sed hasta in firmō _____ [= lignō] stetit nec ad milītēs _____ [= latentēs] _____. Dum Lāocoōn taurum _____, duo _____ eum _____ [= celeriter rapiunt] et corpus eius _____ [= complectuntur], neque ille sē _____ potest. Trōiānī, novō _____ perturbātī, _____ [= simul clāmant] ‘equum dōnum esse Minervae, deae Trōiānis _____.’ Equus in urbem trahitur _____, dum templa velut _____ diē _____ [= foliis] ōmantur. Equō _____ [= apertō] Graeci per fūnem _____ ad terram lābuntur. Aenēas in somnō Hectorem _____ [= vulnerātum] vidit, quī sordidam _____ et _____ [= capillōs] cruentōs gerēbat et Aenēae suāsit ut ex urbe _____ [= ārdentī] fugeret. Hōc _____ perturbātus Aenēas _____ [= sine mente] arma capit et iuvenēs ad pugnam _____. Iī _____ gladiis per hostēs _____ [= eunt]. Cassandra, quae fātum _____ poterat, crīnibus _____ ā templō trahēbātur oculōs ad caelum _____ [= tollēns], nam _____ manūs _____ tenēbantur. Trōiānī hanc _____ ferre nōn poterant et _____ [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs _____ [= sē praecipitābant]. Ad _____ [= domum] Priamī ācerimē pugnābātur. Trōiānī altās _____ et _____ domōrum dēstruēbant et laterēs _____ que in hostēs _____ [= iaciēbant]. Frāctis cardinibus forēs _____ [= collābuntur]. Rēx Priamus manibus _____ [= invalidis] arma capit, sed Hecuba “Iam nōn tēlis _____” inquit, “sed auxiliō deōrum. Hūc tandem _____!” Cum Polītēs cōram patre _____ [= obruncātus] esset, Priamus _____ [= pilum] in Pyrrhum coniēcit, quod _____ [= frūstrā] in _____ eius _____. Pyrrhus

_____ [= capillum] rēgisprehendēns ēnsem in latere eius _____. Hoc vidēns Aenēās _____ perfūsus est. Anchīsēs filiū et _____ in fugā comitārī _____ [= nōluit]. Tum _____ [= lūx] in capite lūli apparuit atque simul cum hōc _____ māximus _____ [= strepitus] caelestis auditus est. Aenēās patrem ex urbe portāvit nec hoc _____ filiō grave fuit.

In conviviō _____ [= servi] cum dominīs nōn _____ [= accumbunt]. In manū senis gladius _____ est. Quī invocat deōs _____ [< caelum], manūs ad caelum _____ [= extendit]. Caelō serēnō nōn _____ [= tonitrus fit]. Manibus cruentis _____ tangere _____ nōn est. Nihil ēvenit sine _____ [= voluntāte] deōrum. Quae lūget ululāre aut _____ solet; ululātū et _____ [< gemere] significātur _____.

Synōnima: filius et _____; scelestus et _____; summus et _____; timidus et _____; fertilis et _____; splendēre et _____; extinguere et _____; ubi et _____.

Contrāria: dextra et _____; servīre et _____.

PENSVM C

1. Aboriginēs quī fuērunt?
2. Quis fuit Latīnus?
3. Quōmodo Graecī in urbem Trōiam penetrāvērunt?
4. Quid fēcit Lāocoōn et quid ei accidit?
5. Cuius filius erat Aenēās?
6. Quid Aenēās in somnō vidit?
7. Ubi rēx Priamus interfectus est?
8. Cūr Aenēae redeuntī nēmō nocuit?
9. Num Anchīsēs statim filiū comitātus est?
10. Cum quibus Aenēās ex urbe aufūgit?
11. Quārē Creūsa maritū sequī nōn potuit?
12. Quid Aenēās in urbem reversus vidit?
13. Quid Creūsa Aenēae abeuntī prōmīsīt?
14. Quō socii Aenēae convēnērunt?

CAPITVLVM XXXVIII

PENSVM A

Dē cāsū ablātīvō

Graecī, cum Trōiam v__ capere nōn possent, dol__ ūsī sunt: equum ligneum milit__ armāt__ complēvērunt et in litor__ reliquērunt. Mult__ spectant__ Lāocoōn omn__ vīr__ equum hast__ percussit. Paul__ post duo anguēs rēct__ vī__ eum petunt. Part__ mūrōrum dēstrūct__ equus host__ plēnus magn__ labōr__ in urbem trahitur fūn__. Velut fēst__ di__ templa frond__ ōnantur. Equ__ patefact__ militēs exeunt; occīs__ urbis cūstōd__ sociōs suōs recipiunt in urbem quae dēfēnsōr__ carēbat. Interim Trōiānī sine cūr__ dormiēbant, in i__ Aenēās, Anchīs__ et Vener__ de__ nātus. Ille clāmōr__ et strepit__ ē somn__ excitātus est.

Cum Priamus gladi__ cingerētur, Hecuba, quae vir__ prūdentior erat, “Iam nōn tēl__ egēmus” inquit, “sed auxili__ deōrum!” Dūcent__ Vener__ Aenēās salvus domum rediit e__ dem vī__ qu__ dom__ exierat. Anchīsēs loc__ sē movēre nōluit et “Ipse” inquit “mē__ man__ moriar. Nōlite me__ caus__ hīc morārī!”

Prim__ aestāt__ Trōiānī duc__ Aenē__ ex Asi__ profectī sunt. In medi__ mar__ Aegae__ est insula nōmin__ Dēlos, quae Trōiānōs tūt__ port__ recēpit. Dēl__ relict__ in Crētā vērērunt. Ibi Trōiānī foed__ pestilenti__ afficiēbantur et agrī sōl__ flagrant__ torrēbantur.

Aedēs Iovis Capitōlinī mult__ magnificentior est cēter__ omn__; ea summ__ de__ digna est. In templum Iovis Statōris senātus e__ di__ convēnit qu__ Cicerō, ōratiōn__ clārissim__ habit__, Catilinā Rōm__ expulit. Pāc__ terr__ mar__ que fact__ Iānus clauditur.

Polycratēs tant__ fēlicitāt__ et tant__ glōri__ erat ut di__ ei invidērent.

PENSVM B

In Crētā Trōiānī foedā__ afficiēbantur atque agrī sōle__ Penātēs__ [= nocte] vīsī sunt ante lectum Aenēae__, quī Trōiānīs et__ eōrum novam terram prōmisērunt. Ergō ex insulā__ cōstituērunt et rūsus in altum__ sunt. Ibi__ [= subitus] sōlem occultāvit ita ut diem noctemque__ nōn possent ac nāvēs trēs diēs__ que noctēs caecae errārent, in insulās Strophadēs__ sunt.

In Ēpirō Aenēās fāmā__ [= vix crēdendam] audīvit: Helenum parte Ēpirī__ esse et Andromachēn__, Hectoris, uxōrem dūxisse. Andromachē in__ [= silvā sacrā] dis Mānibus__. Helenus lactus Trōiānōs__ [= recognōvit] eōsque ad convīvium__ [= vocāvit].

Charybdis nāvēs in__ [= vorāginem] mergit, et Scylla__ [x fōrmōsa] nāvēs in__ periculōsōs trahit. __ [= melius est] tōtam Siciliā__ quam illa mōnstra__. __ [= ut prīmum] Italia in cōspectum vēnit, Anchīsēs__ vīnō implēvit et deōs maris__ [= potestātem habentēs] invocāvit. Trōiānī in terrā Graecōrum__ [< mora] nōlēbant.

Ex Aetnā__ flammaeque surgunt atque saxa__ que__. In ōrā Cyclōpum vir Graecus accessit cum__ [= lacrimīs] precibusque: “Hinc in quās__ terrās abdūcite mē!” Anchīsēs virō__ [= ōrantī] manum dedit. Mōnstrum horrendum erat Polyphēmus, quī in__ obscurō habitābat et carne hūmānā__. Cum ille accēderet, Trōiānī fūnēs nāvium__ [= secuērunt] et__ [= celeriter] aufūgērunt. Polyphēmus clāmōrem__ [< horrēre] sustulit, quō penitus resonuit mōns__.

In Siciliā Aenēās ossa__ [= patris] suī__. Tum ex Siciliā atque ā__ patris__ est [= discessit].

Fōrma litterae C est līnea _____. Onus grave magnum _____ habet. _____ est parvus flūctus. Chāonia est pars Ēpirī _____. _____ est bōs iuvenis. Saxa flūctibus pulsāta fragōrem _____.

Synōnyma: (summum) mare et _____; avis et _____; turgidus et _____; pavidus et _____; (urbem) cōstituere et _____; relinquere et _____; arbitrārī et _____; tam valdē et _____; scīlicet et _____; ego (ipse) et _____.

Contrāria: occāsus et _____; (nāvem) dēducere et _____; propinquus et _____; noctū et _____.

PENSVM C

1. Quid Trōiānī profugī sub monte Īdā fēcērunt?
2. Quōmodo rēx Thrāciae aurō Priamī potītus est?
3. Quid deus Apollō Trōiānīs pollicitus est?
4. Cūr Trōiānī in Crētā manēre nōn potuērunt?
5. Cūr Palinūrus rēctum cursum tenēre nōn potuit?
6. Quae insulae in mari Īoniō sitae sunt?
7. Quid fēcit Aenēās in insulā Leucadiā?
8. Ubi Aenēās Andromachēn invēnit?
9. Quid Andromachē Aenēae nārrāvit?
10. Cūr Aenēās per fretum Siculum nāvigāre nōluit?
11. Quid Andromachē Ascaniō dōnāvit?
12. Cūr Trōiānī Italiā reliquērunt?
13. Quid accidit in ōrā Cyclōpum?
14. Num Polyphēmus Trōiānōs fugiētēs vīdit?
15. Ubi pater Anchīsēs sepultus est?

CAPITVLVM XXXIX

PENSVM A

Dē cāsū accūsātivō

Trōiānī mult ____ iam ann ____ per omn ____ mar ____ errābant. Neptūnus, ut class ____ disiect ____ vīdit, fluct ____ sēdāvit, nūb ____ collect ____ dispulit sōl ____ que redūxit. Aenēas Itali ____ nov ____ patri ____ quaerēns in Āfric ____ dēlātus est. Venus fili ____ su ____ certiōr ____ fēcīt ‘soci ____ salv ____ esse class ____ que in tūt ____ loc ____ āct ____.’ Aenē ____ paenitēbat Creūs ____ uxōr ____ Trōiae reliquisse. Aenēas: “Heu m ____ miser ____! Numquam dom ____ redibō!” Venus Cupīdin ____ prō Ascaniō ad Dīdōn ____ ire iussit. Ille, ubi Aenē ____ complexus est, rēgīn ____ petīvit; quae puer ____ ōsculāta est et in gremi ____ accēpit.

Multae viae Rōm ____ ferunt. Circus Māximus trecent ____ pass ____ longus est. Pompēius Iūli ____ , fili ____ Iūlii Caesaris, uxōr ____ dūxit. Senātus C. Octāviān ____ ‘August ____’ nōmināvit. Augustus urb ____ Rōm ____ in XIV regiōn ____ dīvisit. Nerva ann ____ tantum et IV mēns ____ imperāvit. Nerō, qu ____ populus tyrann ____ appellābat, dom ____ aure ____ aedificāvit. Rōmul ____ rēg ____ nōn pudēbat in casā habitāre. Rōmānī Brūt ____ cōsul ____ fēcērunt.

Graeci Rōmān ____ litter ____ et art ____ poētic ____ docuērunt.

PENSVM B

Iunō Irāta erat ob ____ Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse ____ [= cēnsuerat]; eius rei ____ [= reminiscēns] Trōiānōs ab Italiā ____ [= prohibēbat]. Tempestās classem Aenēae ____ , sed Neptūnus, cum vidēret ____ [= mare] ____ [= ventis rapidis] turbārī, mōtōs fluctūs ____ et nūbēs ____ . In litore Aenēas septem ____ occīdit; hanc ____ sociis dēspērāntibus dīvisit, dum ipse laetō vultū spem ____ . Posterō diē, dum nova loca ____ , Venus ei ____ iit arcum sagittāsque ____ [= gerēns] Diānae deae ____ , quae in silvis ____ solet.

Pygmalion, rēx ____ [x pius] et avārus, cum Sychaeum ____ [= occultē] necāvisset, scelus diū ____ et Dīdōnem viduam falsā spē ____ . Sed ei in somnīs apparuit vir mortuus, quī pectus vulnerātum ____ [< nūdus] et rēgis ____ occultōs mōnstrāvit. Dīdō nāvēs aurō ____ [< onus] et in Āfricam fūgit, nec postea eam ____ ex patriā fūgisse.

Dēspiciēns ex colle quī Karthāgini ____ Aenēas vīdit cīvēs quī magnā ____ [< industrius] novārum aedium ____ locābant. Dīdō rēgīna magnā ____ comitāta ____ [= prōcessit] et in altō ____ cōnsēdit. Quae cum Aenēam cōram aspiceret, prīmum ____ , tum sic ____ est [= loquī coepit]: “Tūne ille Aenēas quem Anchisēs et Venus ____?”

In rēgiā convīvium ____ [= parātur]: ____ [= lecti] Tyriā ____ sternuntur, ministri mēnsās ____ onerant. Lucernae dē tēctō ____ et multae ____ ārdent. Aenēas omnibus ____ [= attentis] nārrābat dē ____ [= dolō] Graecōrum et dē ____ [< errāre] suis. Postquam ____ patrī factum memorāvit, ____ tandem atque ____ sē dedit.

Karthāginiēnsēs, hominēs ____ [= bellī studiōsī], saepe cum Rōmānīs ____ [< bella gessērunt]. Tridēns est ____ Neptūni. ____ est bēstia quae immolātur, ut ____ [= porcus], ovis, taurus. Nūbēs quae terram operit ____ dicitur. Trōiānī, sī in Italiā ire nōn possunt, in Siciliā ____ ire cupiunt.

Synōnyma: gurgēs et ____; saxum et ____; pulchritūdō et ____; glōria et ____; Notus et ____; stēlla et ____; frequēns et ____; nesciēns et ____; fēlix et ____; pulsāre et ____

_____ et _____; circumgere et _____ natāre et _____; ambulāre et _____; accūsāre et _____; subīre et _____; ascendere et _____; auxilium ferre et _____; delēre et _____; cōnārī et _____.

Contrāria: altum et _____; Auster et _____; acūtus et _____; spargere et _____; abducere et _____; dispellere et _____; subitō et _____.

PENSVM C

1. Ubi sita est Karthāgō?
2. Quae est Iūnō?
3. Cūr Iūnō Trōiānōs ōderat?
4. Quid est Aeolī officium?
5. Quid fēcit Neptūnus cum mare turbārī sentīret?
6. Quō Trōiānī tempestāte delāti sunt?
7. Quid Aenēās sociīs suīs partitus est?
8. Quōmodo sociī virēs restituērunt?
9. Quae dea in silvā Aenēae obviam iit?
10. Cūr Aenēās mātrem suam primō nōn agnōvit?
11. Quid Venus filiō suō nārrāvit?
12. Quid vīdit Aenēās ex colle dēspiciēns?
13. Cūr nēmō Aenēam Karthāginem intrantem vīdit?
14. Quae imāginēs in novō templō pictae erant?
15. Quid Ilioneus ā Didōne petivit?
16. Num urbs Trōia Didōnī ignōta erat?
17. Quōmodo Didō Aenēam et sociōs eius recēpit?
18. Quod cōsiliū Venus excōgitāvit?
19. Quid Cupidō effēcit in gremiō Didōnis sedēns?
20. Quid Didō Aenēam hortāta est?

CAPITVLVM XL

PENSVM A

Dē cāsū vocātivō

Aemilia: “Ō lū! __, m __ optim __ marīt __!”

Mārtiālis:

“Semper pauper eris, sī pauper es, Aemiliān __!”

Catullus:

“Cēnābis bene, m __ Fabull __, apud mē.”

Hector: “Heu, fuge, nāt __ deā!”

Hecuba: “Ō miserrim __ coniūnx!”

Anchīsēs: “Fuge, m __ fil __!”

Aenēas: “Venī mēcum, Achāt __, m __ amīc __!”

Achātēs: “Quid nunc sentīs, Aenē __?”

Didō:

“Perfid __ hospes!” “Dabis, improb __, poenās!”

Cōsul (in senātū): “Quid cēnēs, Mārc __ Tull __? et

tū, Lūc __ Cornēl __?”

Spectātōr __, plaudite!

PENSVM B

Didō: “____ [= utinam] prius Iuppiter mē ____ percutiat quam virī amōrī ____ [x resistō]!”
 Anna: “Ō soror mea ____ [= cāra]! Etiamne ____ [= grātō] amōrī repugnābis?” Ita animum
 sorōris amōre ____ [= incendit]. Templā adeunt ut ā dīs ____ petant, nec vērō sacrificia
 mulierem ____ [= āmentem] iuvant. Poenīs et Trōiānis vēnantibus, tonāre incipit;
 ____ [= sequitur] imber ____ mixtus, et Didō et Aenēas in eandem ____ dēveniunt. ____ [= statim]
 Fāma nārrat ‘eōs in māximō ____ vivere turpī ____ [= cupiditāte] captōs!’

Mercurius Iovis ____ [= imperia] ad Aenēam dēfert: “Quid ____ [= parās]? Nōli hīc
 morārī! Italiā pete!” Haec locūtus deus ex oculis eius ____ . Aenēas imperiō dīvinō ____
 [= stupefactus] ____, tum Trōiānōs prīncipēs ____ iisque ____ [= imperāvit] ut
 classem clam ōrnārent.

At rēgīna, quae dolum ____, Aenēam appellat: “Spērāsne, ____ hospes, tē tantum ____
 [x fās] ____ posse et ____ tempore [= hieme] clam hinc ____ [= excēdere]?” Per ____
 [= coniugium] nostrum tē ōrō: ____ mei!” Ita supplex ____ . Aenēas: “Numquam tē uxōrem
 dūxī aut ____ tibi prōmisi. Dēsine ____ tuis et mē et tē incendere! Nōn meā ____ Italiā
 petō.” Didō dicta eius nōn ____, sed medium sermōnem ____ et virum ____ [= dubiē
 morantem] relinquit. ____ [= ancillae] eam collāpsam ____.

Iam rēgīna morī cupit: ____ eam vitae. Annam ōrat ut ____ ērigat et super rogum arma et
 ____ [= vestimenta] et ____ [= imāginem] Aenēae impōnat. Didō, cum classem abire vidēret,
 Furiās ____ [< ulciscī] invocāvit. Tum rogum cōnscendit, torō ____ atque ēnsem ē ____
 ēdūxit.

Officiū Rōmānōrum est “parcere ____ et ____ superbōs.”

Synōnima: pallium et ____; stēlla et ____; āra et ____; lectus et ____; pilum et ____;
 virtūs et ____; vigilāns et ____; moriēns et ____; praecipitāns et ____; recipere et ____;
 āmēns esse et ____; perficere et ____ et ____; properāre et ____; ēlūdere et ____.

PENSVM C

1. Quid Dīdō Annae sorōrī fassa est?
2. Cūr Dīdō amōrī repugnābat?
3. Quid Anna sorōrī suae suāsīt?
4. Quid fāma nārrābat dē Dīdōne et Aenēā?
5. Quis Aenēam ex Āfricā excēdere iussit?
6. Cūr Aenēās classem clam ōrnāvit?
7. Quōmodo Dīdō cōnsilium Aenēae cognōvit?
8. Quid Aenēās rēgīnae implōrantī respondit?
9. Num Dīdō dicta eius refellit?
10. Quid Dīdō Annam facere iussit?
11. Quae rēs super rogum impositae sunt?
12. Quae fuērunt precēs Dīdōnis extrēmae?
13. Quid vidit Aenēās ē nāve respiciēns?
14. Cūr plēraeque fēminae in Siciliā relictæ sunt?
15. Quō Sibylla Aenēam dūxit?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XLI

PENSVM A

Dē generibus verbōrum

Verte hās sententiās in genus alterum, āctīvum aut passīvum:

[Pater filium laudat:] Filius ā patr____ laud____.

[Tyrannus ferōx ab omnibus metuitur:]

Omnēs.....

[Alta moenia urbem Trōiam cingēbant:]

.....

[Trōia ā Graecīs capta et incēnsa est:]

.....

[Graeci equum ligneum fabricāverunt:]

.....

[Cum pars moenium ā Trōiānis dēstrūcta esset, equus ille in urbem tractus est:]

.....

[Terribile incendium urbem absūpsit:]

.....

[Creūsa ā marītō quaerēbātur nec inventa est:]

.....

[Karthāginiēnsēs Aenēam cernere nōn poterant, quod nūbēs eum cēlābat:]

.....

[Puerī ā Faustulō inventī et domum lātī sunt:]

.....

[Gemini praedam pāstōribus dīvidēbant:]

.....

[Fluvium Tiberim ōlim Albulam vocābant:]

.....

[Arx ab hostibus numquam expugnābitur:]

.....

[Magister tē laudat, mē reprehendit:]

.....

PENSVM B

Post _____ Aenēae rēx Latinus, cum _____ suās in aciem ēdūxisset, inter _____ [= prīncipēs] prōcessit ducemque advenārum ad colloquium _____. Ut nōmen Aenēae audīvīt, _____ virī gentisque admirātus Trōiānōs in _____ [< socius] recēpit et Aenēae filiam suam in _____ dedit. Rēx Turnus, cui Lāvīnia _____ fuerat, Aenēae Latīnōque bellum _____. Proeliō victus Turnus rēbus suis _____ [x cōnfidēs] ad Etruscōs cōnfūgit. Post proelium Latīnis _____ Aenēās _____ [= nūllō locō] apparuit. Cum Ascanius nōndum ad _____ aetātem pervēnisset, Lāvīnia inter _____ eius rēgnāvit, nec Etruscī nec ūllī aliī _____ inter rēgnum _____ [< mulier] bellum facere ausī sunt.

Rēx Proca Numitōrem et Amūlium _____ [= genuit] atque Numitōrī rēgnū _____ [= vetus] _____ [= reliquit]. Amūlius frātre[m] pepulit, frātris filiā Vestālem lēgit: ita eī perpetuā _____ spem _____ [< parere] adēmit. At Vestālis, vī _____, geminōs peperit, quī _____ rēgis expositī sunt; sed pāstor _____ puerilem audīvit et puerōs invēnit cum _____, quae tam _____ fuit ut eōs lacte suō _____ et linguā _____. Ita ā _____ [< crudēlis] rēgis puerī servātī sunt.

Rōmulus et Remus, ut prīmum _____, per _____ vērābantur et in _____ praedam ferentēs impetūs faciēbant. Latrōnēs Remum captum Numitōrī _____ [= trādidērunt], quī cum eum in _____ habēret, nepōtem suum esse _____ [= crēdere incipēbat]. Amūliō occisō Numitor, _____ advocātō, mala _____ [= maleficia] frātris ostendit et 'sē caedis _____ esse' dixit.

Remus, cum in Aventinō _____, sex _____ vīdit; hōc _____ nūtiātō, _____ numerus [: XII] Rōmulō sē ostendit; is igitur urbem condidit, quae ā nōmine _____ 'Rōma' appellāta est. Remus vērō, cum hoc _____ ferret, novōs mūrōs _____ et ā Rōmulō _____ [= interfectus] est.

Cācus _____ Herculis _____ [= percussus] occidit, cum bovēs in speluncā _____ [= cēlāvisset]. Bove _____ [= ēgregiā] immolātā _____ [= sacrificium] Herculi factum est _____ Graecō.

Ōceanus mare _____ [= sine fine] est. Facile est mūnera _____ [= offerendō] animōs populi sibi _____. Ante proelium imperātor auspiciis deōs _____. Difficile est inter geminōs _____ facere. Quī _____ bibere cupit.

Synōnyma: liberī et _____; vīrēs et _____; pecus māius et _____; pater patris et _____; frāter patris et _____; piger et _____; ūmidus et _____; turbāre et _____; auxilium ferre et _____ ferre; trepidus esse et _____.

Contrāria: muliebris et _____; āmittere et _____; cōfidere et _____; cōsōlārī et _____; ubique et _____; vērē et _____.

PENSVM C

1. Unde Aenēās in Italiā vēnit?
2. Num Aenēās rēgem Latinū proeliō vicit?
3. Cūr Turnus Aenēae Latinōque bellum intulit?
4. Cūr neuter exercitus latus ex proeliō abiit?
5. Quōmodo Aenēās animōs Aboriginū sibi conciliāvit?
6. Quō rēx Turnus victus cōfūgit?
7. Quam urbem condidit Ascanius?
8. Quod cognōmen rēgibus Albānīs fuit?
9. Quōmodo Amūlius rēgnō Albānō potitus est?
10. Quem Rēa Silvia patrem geminōrum esse dixit?
11. Quōmodo gemelli expositī servātī sunt?
12. Cūr Numitor Remum nepōtem suum esse susspicābātur?
13. Quid Rōmulus et Remus fēcērunt cum sē nepōtēs rēgis esse cognōvissent?
14. Ubi Rōmulus urbem condidit?
15. Cūr frātre[m] suum occidit?
16. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit?
17. Quō ritū Rōmulus sacra Herculi fēcit?

CAPITVLVM XLII

PENSVM A

Dē modis verbōrum

Magister discipulōs tac _____ et aud _____ iubet: "Tac _____, discipulī, et aud _____!" Mārcus nōn tac _____ nec aud _____; magister eum monet ut tac _____ et aud _____: "Tac _____, Mārce, et aud _____! Quot sunt bis sēna (2 x 6)?" Magister interrog _____ quot s _____ bis sēna, ac Mārco imperat ut surg _____ et respond _____: "Surg _____ et respond _____, Mārce, sed cav _____ nē prāvē respond _____!" Mārcus nōn surg _____ nec respond _____. Magister: "Aud _____, Mārce: iubeō tē surg _____ et respond _____." Mārcus: "Nesciō quid respond _____." Magister iubet eum digitīs comput _____: "Digitīs comput _____! Cūrā ut rēctē comput _____!" Mārcus: "Interrog _____ aliōs! Nōlī semper mē interrog _____!" Mārcus magistrum monet ut aliōs interrog _____.

Cicerō cōsul Catilinam ex urbe ēgred _____ et proficisc _____ iussit: "Egred _____ ex urbe! Patent portae: proficisc _____!" Cōsul orātiōne suā effēcit ut Catilina ex urbe ēgred _____ et in Etrūriam proficisc _____.

Latīnus ab Aenēā quacsīvit 'quis es _____ et quid quaer _____': "Tū quis _____ et quid quaer _____?" Ille respondit 'sē es _____ Aenēam Trōiānum novamque sēdem quaer _____': "Ego _____ Aenēas Trōiānus; novam sēdem quaer _____."

PENSVM B

Rōmulus rēx XII _____ sūmpsit, quī _____ imperiū, _____ et _____, gererent, et C senātōrēs _____ [= lēgit]. Gentēs _____ [= finitimae] Rōmānōs _____ [= contemnēbant] nec _____ Rōmānam benignē audīverunt. Id Rōmulus _____ passus est, sed _____ suam dissimulāns finitimōs ad _____ [= lūdōs] vocāvit. In mediō _____ [< plaudere] iuvenēs Rōmānī _____ [= clāmāntēs] _____ virginibusque manūs _____, ut nārrat Ovidius in 'Arte _____'. Parentēs virginum terrōre _____ [= percussī] _____ [= aufugiunt]. Rōmulus _____ verbīs animōs virginum _____ cōnābātur, sed parentēs civēs suōs contrā Rōmānōs _____. Dum aliī _____ [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēsēs in finēs Rōmānōrum _____, sed Rōmulus _____ [= statim] eōs _____ [= in fugam vertit] et ipse rēgem eōrum occidit et _____; _____ rēgis in Capitōliō ad _____ sacram dēposuit et finēs templō Iovis _____. Mulierēs orābant ut parentibus liceret Rōmam _____; quod facile _____.

Tarpēia nōn _____ [= sine poenā] arcem hostibus _____. Rōmulus Iovem orāvit ut fugam Rōmānōrum _____. Tum mulierēs sē inter aciēs intulērunt patrēs virōsque orāntēs 'nē sanguine _____ [= infandō] sē _____!' Movet rēs _____ multitudinem _____ ducēs [= et m. et d.]. Sabīnī _____ [= virīs filiārum] et Rōmānī _____ suis dextrās dant ac ducēs ad _____ faciendum _____ [= prōcēdunt]. Ūnam _____ ex duābus faciunt et rēgnum _____; nōn modo commūne, sed etiam _____ rēgnum eōrum fuit. Rōmulus rēx trēs _____ equitum _____. Ita equitātū Rōmānō auctō cum finitimis, quī agrōs Rōmānōs _____ [= populābantur], _____ [= pugnāvit] eōsque viciit. Haec ā Rōmulō domī _____ que gesta sunt. Cum _____ militum habēret, subitō _____ [= ortā] procellā _____ [= ad caelum] raptus est. Proculus Iulius affīrmāvit 'Rōmulum dē caelō _____ sibi _____ fuisse.'

Post breve _____ populus Numam, quamquam _____ erat, rēgem creāvit et patrēs auctōrēs factī sunt: ergō nōn _____ [= populus], sed patrēs _____ quis Rōmae rēgnāret. Tum _____, capite _____ et _____ (id est baculum _____) tenēs, Iovem precātus est _____ [= ut] signa certa _____; ita Numa _____ [= auspiciis missis] rēx _____ est.

Numa rēs _____ [< ūti] instituit: annum in XII mēnsēs _____ et diēs _____ et _____ fēcit; _____ Diālem creāvit ac Vestālēs, Vestae sacerdōtēs _____ [= semper praesentēs], quās virginitate _____ fēcit; nec quae _____ virgō Vestālis fieri poterat, sed nōbilissimae tantum. Cum igitur finitimī nefās putārent civitātem sāctam _____, pāx per multōs annōs _____ est.

Iānus clausus pācem esse _____. Quī _____ [= valdē] maeret crīnēs et vestem _____ [= scindit] et ocellōs lacrimīs _____. Prō pecūniā mūtūā _____ dandum est. _____ [< nox] tempore nauta sīdera in caelō _____ [= animadvertit].

Synōnyma: honōs et _____; templum et aedēs et _____; rēs mirābilis et _____; rūsticus et _____; tardus et _____; fēlix et _____; grātus et _____; iterum facere et _____; taedēre et _____; validus fieri et _____; oppugnāre et _____; aliquantum temporis et _____; dēnuō et dē _____.

Contrāria: victōria et _____; aequus et _____; bellicōsus et _____; internus et _____; concurrere et _____; ērumpere et _____; āvertēre et _____; recumbere et _____.

PENSVM C

1. Quae sunt insignia imperiī?
2. Quōmodo Rōmulus civitātem auxit?
3. Cūr novus populus uxōribus carēbat?
4. Quārē Rōmulus finitimōs ad lūdōs vocāvit?
5. Quō rēx victor spolia opīma tulit?
6. Quōmodo Sabīnī arcem Rōmānam cēpērunt?
7. Quārē scūta sua in puellam coniēcērunt?
8. Quid fēcit Rōmulus cum Rōmānī fugerent?
9. Quam ob rem pāx facta est cum Sabīnīs?
10. Cūr Rōmulus Veiōs expugnāre nōn potuit?
11. Quid accidit cum rēx cōntiōnem militum habēret?
12. Num militēs rēgem in caelum rapī vīdērunt?
13. Quid Proculus lūlius nārrāvit?
14. Quōmodo novus rēx creātus est?
15. Uter rēx ferōcior fuit, Rōmulusne an Numa?
16. Quōmodo Numa populum bellicōsum temperāvit?

CAPITVLVM XLIII

PENSVM A

Dē adiectivis

Italiae incolae prim___ agricolae industri___ fuērunt. Illi___ tempus beāt___ 'aetās aure___', dicitur. Dum Latīnus in pāce diūturn___ rēgnat, Trōia, urbs opulent___, ab exercitū Graec___ capta est. Graeci audāc___ ingent___ equum ligne___ militibus armāt___ complēverunt. Lāocoōn dē summ___ arce decurrēns civēs su___ monuit nē hostibus Graec___ cōfiderent, atque omn___ viribus hastam ingent___ in latus equi dūr___ mīsit, sed illa in firm___ rōbore stetit nec in partem interiōr___ ad militēs occult___ penetrāvit. Brev___ tempore duo anguēs māxim___ per mare tranquill___ ad litus propinqu___ natāverunt et corpus eius medi___ amplexi sunt. Priamus mult___ gentium rēx superb___ fuit.

Prim___ lūce Didō sorōri su___ "Quāl___ hospes" inquit "domum nostr___ intrāvit, quam nōbil___, quam fort___! Agnōscō veter___ vestigia flammae!"

Rōmulus ante diem ūndecim___ kalendās Māi___ in colle Palātīn___ nov___ urbem condidit. Gentēs finitim___ civēs Rōmān___ spernēbant. Cum iuvenēs Rōmān___ virginēs Sabīn___ rapuissent, magn___ et ācr___ certāmen ortum est.

Senātus Rōmān___ cōstat ex sescent___ senātōribus, quī summ___ potestātem in rē public___ habent. Pontifex māxim___ est summ___ sacerdos quī cēter___ omn___ sacerdotibus Rōmān___ praefectus est.

Templum Iovis Optim___ Māxim___ magnificent___ est quā cēter___ omn___ templa Rōmān___; ex omn___ templis Rōmān___ id magnificent___ est.

Nūll___ fēmina mortāl___ pulchr___ fuit quā Helena; ea pulcher___ fuit omni___ fēminarum mortāl___.

PENSVM B

Tullus, rēx___ [= ingenio] ferōx, Numae___ fuit. Cum Albānī Rōmānōs rēs___ dīmisissent, Tullus iis bellum___ Cupidō imperiū duōs populōs___ [= ab eōdem ortōs] ad arma___ [= incitābat]. Etruscī ambōs exercitūs spectābant, ut pugnā fessōs___ [= oppugnārent].

Cum duo Rōmānī___ [= morientēs] concidissent, ūnus ferrō___ fuit; is aliquantum___ aufūgit ac trēs Albānōs magnīs___ sequentēs occidit. cum soror Horātiū___ suum mortuum___ [= iterum iterumque] appellāret cum___ [= lamentātiōne], Horātius eam verbis___ et gladiō___! Itaque accusātus est, et duumvirī, quī tantum___ neglegere nōn potuerunt, eum___; sed Horātius ad populum___ In eō iūdicio pater eius 'filiam iure caesam esse'___; tum populus Horātium___, neque enim___ [< liberāre] urbis verberātum et arbore infelici___ vidēre voluit.

Tullus simul cum hostibus et cum___ [<prōdere] et___ [<perfidus] sociōrum dīmicāvit, nam___ [x iussū] eius Albānī ex proelio abiērunt. Hostibus victis, rēx Mettium poenā___ [= crudeli] affēcit: corpus eius ad duās quadrīgās___ [= vinctum] in___ [= contrāriās] partēs___ est. Deinde Alba___ [= dēstrūcta] est et Albānī Rōmān___ sunt. Ita Rōma___ [< ruere] Albae crēvit, numerus civium___ [< duplex] est et x equitum___ exercitui Rōmānō additae sunt.

Bellum___ est quod inter civēs geritur. Duumvirī sunt___ sevērissimī. Quī sine___ est ā iūdice absolvitur. ___ dicitur quī centuriae praefectus est.

Synonyma: servitūs et _____; pallium militis et _____; funis et _____; plēbs et _____; cīvēs et _____; metus deōrum et _____; flēns et _____; miserandus et _____; senex fieri et _____; oppōnere et _____; ōrnāre et _____; cingere et _____; laniāre et _____; errāre et _____; lūx fit et _____; ab utrāque parte et _____; nullō modō et _____; paulatim et _____; ubique et _____; esset et _____.

Contrāria: pulchritūdō et _____; libēns et _____; fōrmōsus et _____; placēre et _____; clam et _____.

PENSVM C

1. Quis fuit avus Tullī Hostiliū?
2. Quamobrem Tullus Albānīs bellum indixit?
3. Ubi Albānī castra collocāvērunt?
4. Num Rōmānī et Albānī aciē pugnāvērunt?
5. Quōmodo Horātius sōlus trēs Albānōs vicit?
6. Quid tum factum est ante portam Capēnam?
7. Horātiusne condemnātus ac pūnītus est?
8. Quid est 'pōmērium'?
9. Quōmodo Mettius sociōs suōs Rōmānōs prōdidit?
10. Quid fēcit Tullus postquam hostēs fūdīt?
11. Quōmodo duplicātus est cīvium numerus?
12. Quamdiū Alba Longa stetit?
13. Quid Tullus Hostilius aedificāvit?
14. Quandō Tullus deōs colere coepit?
15. Quōmodo ille rēx periit?

CAPITVLVM XLIV

PENSVM A

Dē adverbis

Tullus lēgātōs Albānōs bland___ ac benign___ recēpit. Rēx Albānus lēgātis Rōmānis superb___ ac ferōc___ respondit. Horātii et Cūriātii nōn timid___, sed fort___ pugnāvērunt. Duo Horātii cit___ (celer___) occīsi sunt, trēs Cūriātii vulnerātī, duo magis aut min___ grav___, tertius lev___ . Subit___ Horātius, quī fēlic___ incolumis erat, fugere coepit. Albānī nōn aeque___ vēlōc___ sequī potuērunt: quī levissim___ vulnerātus erat, vēlōcissim___ currēbat et continu___ occisus est, cum long___ abesset ā cēteris; quī gravissim___ vulnerātus erat, postrēm___ occisus est. Cert___ Horātius fort___ ac prūdent___ pugnāvit quam cēteri: is omnium fortissim___ ac prūdentissim___ pugnāvit; sed postquam ita glōriōs___ patriam servāvit, sorōrem suam, quae Cūriātium flēbil___ nōmināverat, crūdēl___ interfēcit!

Posteā Tullus ēgredi___ cum hostibus pugnāvit, etsi Albānī sociōs Rōmānōs turp___ (foed___) dēseruerant. Tullus ducem Albānum sevēr___ atque atrōc___ pūnivit. Nēmō Rōmānus hostem sevēr___ aut atrōc___ pūnivit quam Tullus.

Numa iust___ et prūdent___ rēgnāvit deōsque dīligent___ coluit. Rōmulus et Tatius commūn___ rēgnāvērunt, nec Rōmulus mortem Tatīi molest___ (aegr___) tulit.

Malus discipulus, quī mal___ ac prāv___ scrībit, rār___ laudātur; bonus discipulus, quī b___ ac rēct___ scrībit nōn solum Graec___, sed etiam Latīn___, frequent___ laudātur.

PENSVM B

Ancus iūs___ scrīpsit quō bellum indicitur. Latīnis bellum indictum est, postquam lēgātus deōs___ est populum Latīnum adversus populum Rōmānum___ [= male fēcisse] et plērīque senātōrēs___ [= in eandem sententiam iērunt]. Latīnis victis, Ancus ingentem praedam Rōmam___; nec vērō Medulliam expugnāre potuit propter firmās___ [< mūnīre]. Iāniculō adiectō urbem___ [= ampliōrem fēcit].

Patre mortuō, Lucumō, vir___ [= impiger], omnium bonōrum___ factus est. Cum Etrūscī eum spernerent ut___ ortum, uxor Tanaquil, quae virum___ [= decorātum] vidēre cupivit, eī persuāsit ut Rōmam___ cum omnibus___ [= fortūnis] suis. Aquila eī___ abstulit et___ [= dīvinē] in capite reposuit. Hoc___ Tanaquil, quae rerū caelestium___ erat, laeta accēpit. Rōmae L. Tarquinius, quem dīvitiae___ faciēbant, cīvēs sibi conciliābat___ [= benignē] invitandō.

Equitātū auctō rēx Tarquinius cum Sabīnis___ . Eō proeliō___ fuit glōria equitum, quī ab lateribus___ ac Sabīnōs fūdērunt. Haec___ [= ferē] est formula___ : “Dēditisne vōs, urbem, agrōs,___, ___ [= fāna], dīvīna hūmānaque omnia in populi Rōmānī___?” “Dēdimus.”

Servius Tullius, quī___ [= ancillā] nātus esse dicitur, magnā cūrā___ [= docēbātur]. In vestibulō rēgiae duo pāstōrēs___ simulant; vocātī ad rēgem alter rem ex___ ōrditur, alter secūrim in caput rēgis___ . Rēgīna,___ [= testibus] ēiectis, Servium___ [= celeriter]___ [= arcessivit]. Populō nūntiat ‘rēgem nōn mortuum, sed___ esse subitō___; interim Servium rēgis officiis___ esse.’ Ita cēlātā morte opēs Servii___ [< firmus]. Servius rēx populum ex___ [< cēnsēre] in V classēs___ [= discripsit]; singulae classēs ex___ et___ cōstant. Quamquam Servius magnō___ [< cōsentire] populi rēx___ [< lēx] dēclārātus erat, L. Tarquinius rēgnum___ nōn dēstitit; Tullia,

quācum _____ [< nūbere] iūctus erat, eum _____ [= incitābat]. Postrēmō senātum per _____ in Cūriam coēgit ibique turpissimīs _____ Serviō _____ ōrsus est. Huic ōrātiōnī Servius _____ cum _____ [< favēre] suīs, sed Tarquinius eum _____ atque per gradūs _____! Tullia currum suum per corpus patris _____ [= cruentum] ēgisse fertur, neque id ā cēterō scelere _____.

Māne hominēs ē somnō _____. Senēs māiōrēs _____ sunt quam iuvenēs. Mōtus membrōrum vinculis _____. _____ est mīles captus. Discordia cīvīlis _____ dīcitur. Hominēs ferās _____ nōn possunt. Quī sōlus esse vult, locum _____ petit. Caput ārdēs glōriam futūram _____ putābātur. Fabius Pictor est rērum gestārum _____ antiquus. Servius cum prīmōribus Latīnōrum _____ [< hospes] iūctus erat.

_____ est _____ [= currus] quod duās _____ habet; bēstia quae currum vehit _____ dīcitur.

Synōnyma: uxor filiū et _____; dolus malus et _____; insānia et _____; clam factus et _____; idōneus et _____; illūstris et _____; rēgius et _____; acerbus et _____; ēlūdere et _____; quōmodo et quō _____.

Contrāria: vetustās et _____; iuventūs et _____; ēgredi et _____; publicē et _____.

PENSVM C

1. Quōmodo fētīālis bellum indicēbat? ...
2. Quārē carcerem aedificāre necesse fuit?
3. Cūr Lucumō domī honōrem adipīscī nōn poterat?
4. Quī rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāvērunt?
5. Quot equitēs tum in exercitū Rōmānō erant?
6. Quibus condiciōnibus pāx cum Sabīnīs facta est?
7. Quāle prōdigium in rēgiā vīsum est?
8. Quid caput Serviī ārdēs portendēre putābātur?
9. Quōmodo rēx Tarquinius occīsus est?
10. Quārē Tanaquil mortem rēgis cēlāvit?
11. Quōs collēs Servius urbi Rōmae adiēcīt?
12. Quālēs erant filiae Serviī?
13. Quōmodo Servius rēgnō pulsus est?

CAPITVLVM XLV

PENSVM A

Dē prōnōminibus

Qu___ fuit rēx ill___ ferōx qu___ Rōmā exāctus est? Tarquinius fuit, qu___ Rōmānī ‘Superbum’ appellāvērunt. Is enim e___ cīvēs qu___ timēbat aut qu___ divitiās cupiēbat necāvit. Ill___ tempore nēm___ Rōmae tūtus erat. Cum Lucretia, uxor c___ dam Collātīnī, ā filiō ill___ rēgis stuprāta esset, Brūtus, c___ frāter ab e___ dem rēge necātus erat, h___ modō iūrāvit: “Per h___ sanguinem iūrō: m___ qu___ cumque vī possim L. Tarquiniū exsecūtūrū nec ill___ nec ali___ qu___ quam rēgnāre Rōmae passūrū!” Tum rēgem ips___ et libērōs e___ exēgit.

Ōrāculum ill___ Delphicum, c___ ips___ deus Apollō praeest, clārius est quam ūll___ ali___ ōrāculum neque rēx Tarquinius ūll___ ali___ ōrāculō crēdēbat.

Sextus qu___ dam nūntium ad rēgem mīsīt, nec vērō rēx h___ nūntiō cōnfidēbat. Sextus ab e___ quaesīvit: “Qu___ rēx t___ respondit cum t___ recēpisset?” Nūntius: “In hortum exiit m___ sequente nec qu___ quam m___ respondit.” Nūntius dīxit ‘rēgem n___ s___ respondisse.’

Rōmulō mortuō patrēs inter s___ certābant qu___ e___ Rōmae rēgnāret. Omnibus placēbat aliqu___ caput cīvītātis esse, nec vērō qu___ quam alter___ concēdere volēbat. E___ tempore Numa Curibus habitābat; e___ populus Rōmānus rēgem creāvit, ac patrēs, cum nēmīn___ ill___ virō praeferre audērent, e___ rēgnū trādiderunt. Tum augur h___ verba locūtus est: “Iuppiter pater, si est fās h___ Numam Pompiliū, c___ e___ caput teneō, rēgem Rōmae esse, utī t___ signa certa declārēs inter e___ finēs qu___ fecī!”

PENSVM B

Tarquinius Superbus primōrēs suspectōs et _____ [x dīlēcōs] occīdit aut in _____ ēgit; ita senātōrū numerō _____ [= minūtō], senātus _____ potestātis [= sine potestāte] erat, et rēx ipse per sē rem pūblicā _____.

Cum Turnus _____ in rēgem Rōmānū iactāvisset, rēx allātō falsō crimine virū _____ [= sine culpā] oppressit; gladiōs multōs ad eum _____ [= cōnferri] iussit, quibus inventīs _____ [x dubia] rēs vīsa est.

Rēx praedam largiendō animōs cīvium _____ [= mītigāre] studēbat, quī sē _____ [= operariōs] prō _____ factōs esse _____ [= indignū putābant]; sed cum Ardeam vī capere nōn posset, urbem _____ coepit. Ibi cum dē uxōribus _____ facta esset, Collātīnus dīxit ‘Lucretiā suā _____ esse’; iuvenēs Rōmānī properāvērunt, ubi uxōrēs suās in _____ [= cēnā] et luxū tempus _____ invēnērunt; Lucretia vērō nocte _____ inter ancillās labōrābat. Postquā Sextus Tarquinius Lucretiā _____ [= violāvit], Brūtus per sanguinem Lucretiae _____ ‘sē rēgem cum coniuge et _____ [= stirpe] Rōmā _____ esse.’ Ōrātiōne habitā dē vī ac _____ Sex. Tarquiniī, dē _____ Lucretiae nefandō, dē _____ [< saevus] rēgis nōn _____ [= ferendā] ac dē plēbis _____ [< miser], Brūtus haud _____ [x facile] Rōmānīs persuāsīt ut imperiū rēgī _____.

Hostis _____ [= audāx et superbus] semper parātus est ad _____ [= bellum renovandū]. Cohors cōnstat ex III _____. _____ est locus ubi fātum dīvinitus praedicītur _____. Vir _____ [< honor] nōn _____ [= delinquit].

Synōnima: potentia et _____; iuventus et _____; pudicitia et _____; culpa et _____; peccātum et _____; fūnus et _____; iactūra et _____; fidus et _____; vacuus et _____; tuērī et _____; interrogāre et _____; cōgitāre et _____; trucidāre et _____; properāre et _____;

fluere et _____; premere et _____; cōsentīre cum aliquō et _____ alicui; in eundem locum et _____; profectō et _____; ūllō locō et _____; apud et _____; suā sponte et _____.

Contrāria: stultitia et _____; decus et _____; amicitia et _____; coāctus et _____; pudicus et _____.

PENSVM C

1. Cūr ultimus rēx 'Superbus' appellābātur?
2. Quid Tarquinius Latīnīs indīxit?
3. Num Latīnī rēgem patienter exspectābant?
4. Quōmodo Tarquinius Turnum suspectum fēcit?
5. Quārē Sextus Tarquinius Gabiōs trānsfūgit?
6. Quid Tarquinius nūntiō filiū respondit?
7. Quōmodo Gabiū rēgī Rōmānō trādītī sunt?
8. Quod portentum in rēgiā vīsum est?
9. Quōs Tarquinius Delphōs ad ōrāculum mīsīt?
10. Quārē Brūtus stultitiā simulābat?
11. Cūr Brūtus terram ōsculātus est?
12. Quam ob rem Tarquinius Ardeam oppugnāvit?
13. Aerāriumne plēnum erat pecūniae?
14. Quōmodo iuvenēs rēgiū in castrīs tempus terēbant?
15. Quō iuvenēs rēgiū ex castrīs profectī sunt?
16. Quōmodo uxōrēs eōrum tempus terēbant?
17. Quae fuit uxor castissima?
18. Cūr Lucrētia sē ipsa interfēcīt?
19. Quid Brūtus per sanguinem Lucrētiaē iūrāvit?
20. Quī primī cōsulēs fuērunt?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XLVI

PENSVM A

Dē numeris

Līvius scripsit _____ [CXLII] librōs 'Ab urbe conditā', quōrum _____ [XXXV] tantum cōservātī sunt, _____ et _____ [CVII] periērunt.

Tarquinius, _____ [VII] rēx Rōmānus, ā Brūtō expulsus est annō ab urbe conditā _____ [CCXLIV], et prō _____ [I] rēge _____ [II] cōsulēs creātī sunt. Ex eō tempore quotanni _____ [II...] cōsulēs creābantur.

Annō ab urbe conditā _____ [CCCCXC] bellum Pūnicum _____ [I] ortum est. Annō _____ [XXIII] eius bellī Poenī proeliō nāvālī dēvictī sunt: _____ [LXIII] nāvēs eōrum captae sunt, _____ [CXXV] dēmersae, _____ [XXXII] milia hostium capta, _____ [XIII] milia occisa; ex classe Rōmānā _____ [XII] nāvēs dēmersae. Pugnātum est ante diem _____ [VI] idūs Mārtiās, id est diē _____ [x] mēnsis Mārtii.

Legiōnēs Rōmānae in _____ [X...] cohortēs dividuntur, cohortēs in _____ [III...] manipulos, manipuli in _____ [II...] centuriās. In _____ [I...] legiōnibus sunt _____ [IV...] vel _____ [V...] milia hominum, quibus _____ [VI...] tribūnī militum praefectī sunt.

_____ bīna [2x2] sunt _____ [3x6] sunt _____ [4x5] sunt _____ [5x10] sunt _____.

PENSVM B

Tarquinius Collātīnus, L. Brūtī _____, cum omni _____ suō Rōmā migrāvit. Brūtus et Arrūnus _____ sē occidērunt. Coriolānus ad quīntum _____ ab urbe prōcessit, sed mātīs et uxōris flētū superātus _____ sē recēpit. Cincinnātus, quī agrum IV _____ possidēbat, ab arātrō dictātor factus est (_____ est dignitās māior quam _____); ergō _____ dētēro togam _____ accēpit. M.Valeriō adversus Gallum prōcēdentī _____ super brachium sēdit atque oculos Gallī ālis et _____ verberāvit. Ap. Claudius _____ [< cēnsēre] viam Appiam strāvit. Samnitēs Rōmānōs victōs sub _____ misērunt.

Pyrrhus captīvōs Rōmānōs _____ [= magnō honōre] _____, sed senātus eōs _____ habērī iussit. Fabricius medicum, quī sē Pyrrhum _____ occisūm prōmiserat, _____ [= dimisit]; rēx cum hoc _____ [= cognōvisset], _____ [< honestus] Fabriciū valdē admirātus est.

Cōsulēs Rōmānī Poenōs proeliō _____ vicērunt, sed cum _____ classe redeuntēs _____ passī sunt; nec tamen animī Rōmānōrum hāc _____ infractī sunt. Bellō Pūnicō _____ [= peractō], rēx Hierō ducenta milia _____ tritici populō Rōmānō _____ [= praeuit].

_____ est novus miles. Pānis albus ex _____ efficitur.

Synōnyma: III annī et _____; IV annī et _____; ferōx et _____; immēsus et _____; magnus et _____; cōspicius et _____; senēscere et _____; ulcisci et _____; pārere et _____; condemnāre et _____; fallere et _____.

Contrāria: prōgredi et _____; cessāre et _____.

PENSVM C

1. Quid ēgit Tarquinius Rōmā expulsus?
2. Quōmodo perit L. Brūtus?

3. Quid trecentis Fabiis accidit?
4. Ubi senatores Cincinnatum invenerunt?
5. Cur decemviris potestas sublata est?
6. Totamne urbem Romam Galli occupaverunt?
7. Quomodo Manlius 'Torquatus' cognomen accepit?
8. Quid Ap. Claudius Caecus censor fecit?
9. A quibus Romani sub iugum missi sunt?
10. Cur Pyrrhus Romanos admirabatur?
11. Quid medicus Pyrrhi promisit?
12. Quid egit Regulus postquam Romam missus est?
13. Ubi Carthaginienses devicti sunt?
14. Quando Ianus iterum clausus est?
15. Quis spolia optima tertia cepit?

Nōmen:.....

CAPITVLVM XLVII

PENSVM A

Dē modis verbōrum et participiis

Porsenna, rēx Etrūscōrum, cum lāniculum _____ [capere], virtūte Horātiī Coclitis _____ [prohibēre] est nē Tiberim _____ [trānsire]. Quī, cum aliis _____ [imperāre] ut pontem _____ [rescindere], ipse prō ponte _____ [stāre] sōlus Etrūscōs _____ [sustinēre], et ponte _____ [rumpere] in flūmen sē _____ [mittere] ut ad suōs _____ [natāre]. Ob hoc factum statua ei in Comitio _____ [pōnere] est.

Cum Porsenna rēx urbem _____ [obsidēre], C. Mūcius senātum _____ [adire] et patribus _____ [pollicērī] est 'sē rēgem _____ [occidēre] esse'. Cum ad hostēs _____ [trānsfugere] et in castra rēgis _____ [intrāre], ut prōmissum _____ [solvere], alium virum prō rēge _____ [occidēre]. Ā cūstōdibus _____ [apprehendere] et ad rēgem _____ [trahere] dextram ignī _____ [impōnere] _____ [exūrere]; ita manum _____ [pūnīre] quae(: cum) in caede _____ [peccāre]. Hāc virī cōstantiā rēx ita _____ [permovēre] est ut Mūcium _____ [liberāre] et lēgātōs Rōmam _____ [mittere] quī (: ut) pācem _____ [compōnere]. Patrēs Mūciō virtūtis causā trāns Tiberim agrum _____ [dare].

PENSVM B

In hōc _____ A. Gellius collēgit ea quae _____ ex librīs _____ [= chronicis] dē temporibus quibus _____ Graeci Rōmānīque illūstrēs.

Ad annum _____ [= CCLX] a.u.c. Aeschylus Athēnīs _____ scribere coepit et _____ [= nōbilitātus] est; eōdem tempore Coriolānus, ā tribūnīs plēbēs _____ [= male tractātus], ad Volscōs ā Rōmānīs _____. M. Mānlius Gallōs in _____ [< obsidēre] Capitoliū obrēpentēs _____, sed postea rēgnū affectāvisse _____ est.

Alexander in Asiam _____ est [= trāsiit] et _____ [= māiōre] parte Orientis subāctā mortem _____.

Cēnsōrēs ad nōmen P. Cornēlii Rūfinī _____ apposuerunt et causam _____ 'quod argentī factī X pondō _____ habēret'. Annō _____ [DXIX] a.u.c. Sp. Carvilius Rūga primus Rōmae _____ cum uxōre fēcit. Lūcilius aliōs poētās _____ in _____ suis.

Anus, postquam trēs librōs _____ [= deussit], rēgem _____ est 'num reliquōs eōdem pretiō _____ [= emere] vellet?' Rēx, quī primō 'anum _____ [= furere]' dixerat, iam _____ [< cōstāns] et _____ [< cōfidēns] eius admirābātur.

'Mehercule' est _____ per Herculem.

Synōnyma: diūturnus et _____; vēndere et _____; certē et sine _____.

Contrāria: cōmicus et _____; fertilis et _____; sapere et _____; cautē et _____.

PENSVM C

1. Ā quō incipit A. Gellius?
2. Cūr nōn ab Homērō incipit?
3. Quādo Solō lēgēs Athēniēnsibus scripsit?
4. Quid Tarquiniō Superbō rēgnante factum est Athēnīs?

5. Quō duce Persae ad Marathōnem victi sunt?
6. Ubi Athēniēnsēs classem Persārum vicērunt?
7. Quot tabulās lēgum decemvirī scrīpsērunt?
8. Quōmodo Sōcratēs mortem obiit?
9. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est?
10. Platō et Aristotelēs quī fuērunt?
11. Quō Alexander trānsgressus est et quid ēgit?
12. Cūr P. Cornēlius Rūfinus senātū mōtus est?
13. Quid scrīpsit Menander?
14. Quis Rōmae prīmus dīvortium fēcit et quārē?
15. Plautus quis fuit et quandō flōruit?

CAPITVLVM XLVIII

PENSVM A

Supplenda sunt themata quae dēsunt:

tegere ____ isse ____ um; cingere ____ isse ____ um; cōnfligere cōn ____ isse cōn- ____ um;
 exstinguere ex ____ isse ex ____ um; stringere ____ isse ____ um; pingere ____ isse
 ____ um; ērigere ē ____ isse ē ____ um; augēre ____ isse ____ um; dēstruere dē ____ isse dē
 ____ um; laedere ____ isse ____ um; invādere in ____ isse in ____ um; ēlūdere ē ____ isse
 ē ____ um; sentīre ____ isse ____ um; suādēre ____ isse; excēdere ex ____ isse; haerēre
 ____ isse; haurīre ____ isse ____ um; manēre ____ isse; opprimere op ____ isse op ____ um;
 dētergēre dē ____ isse dē ____ um; reficere re ____ isse re ____ um; adicere ad ____ isse ad
 ____ um; recipere re ____ isse re ____ um; adimere ad ____ isse ad ____ um; gignere ____ isse
 ____ um; accumbere ac ____ isse ac- ____ um; pallēscere ____ isse; sonāre ____ isse; domāre
 ____ isse ____ um; increpāre in ____ isse; cōnsciscere cōn ____ isse cōn ____ um; inquirere in
 ____ isse in ____ um; sepelīre ____ isse ____ um; colligere col ____ isse col ____ um;
 exigere ex ____ isse ex ____ um; cōgere co ____ isse co ____ um; fundere ____ isse ____ um; relinquere
 re ____ isse re ____ um; contingere con- ____ isse con ____ um; incendere in ____ isse in- ____ um;
 tribuere ____ isse ____ um; concurrere con ____ isse con ____ um; pandere ____ isse ____ um;
 comperīre com ____ isse; com ____ um; expellere ex ____ isse ex ____ um; resistere re ____ isse;
 parere ____ isse ____ um; fallere ____ isse ____ um; ēdere ē ____ isse ē- ____ um; dēlēre
 ____ isse ____ um; complēre com- ____ isse com ____ um; dēcernere dē ____ isse dē- ____ um;
 crēscere ____ isse; colere ____ isse ____ um; cōnsulere cōn ____ isse cōn ____ um; corripere cor
 ____ isse cor ____ um; torrēre ____ isse ____ um; fungī ____ um; patī ____ um; ēgredi ē-
 ____ um; complectī com ____ um; oriri ____ um; experiri ex ____ um; ulcisci ____ um;
 adipisci ad ____ um; rēri ____ um.

PENSVM B

Hannibal puer, cum patri _____ ut sē dūceret in Hispāniam, iūre iurandō _____ est 'sē
 semper hostem fore Rōmānīs'. Patre mortuō Hannibal _____ [= vix adhuc] pūbēs in Hispāniam
 missus est, ut militiae _____ et in locum patris _____. Omnium _____ [< assentire]
 dux dēclārātus primum aliās gentēs domuit, tum Saguntum _____ [= obsidēre] coepit.
 Iam mūrī _____ feriēbantur, sed _____ [= civēs oppidi] fortiter _____ hostēsque
 _____ [= remōvērunt]. Per paucōs diēs obsidiō magis quam _____ fuit, nec vērō ab
 _____ [< apparāre] mūnitiōnum cessāvērunt. Pugnā renovātā, mūrī et turrēs _____ sunt
 et cum fragōre ingenti _____; utrimque prōcursum est, Poenōs spēs, Saguntīnōs
 _____ incitābat; oppidānīs minuēbātur _____ [< exspectāre] opis, cum tam procul
 Rōma, _____ spēs, esset. Auditīs pācis condiciōnibus, primōrēs in ignem _____ [= sē] ipsi
 praecipitāvērunt; inde cum pavor tōtam urbem _____ ac mūrī sine _____
 cūstōdiisque _____ [< solēre] essent, Poenī per ruīnam mūrī impetū factō urbem _____
 temporis cēpērunt.

Post _____ Saguntī tantus _____ [< maerēre] et metus dē _____ rērum Rōmānōs
 cēpit ut trepidārent magis quam _____. Māximīs cōpiīs _____, bellum Poenīs
 indictum est. Vēre Hannibal exercitum ex _____ ēdūxit atque Alpēs _____ [= trānsiit].
 Post _____ [< trānsire] _____ [= magnī labōris] Rōmānōs _____ [< equus]
 proeliō vicit. Ad Trasumennum Hannibal, equitibus ad _____ [= angustias] locātis et levī

_____ post montēs circumductā, Rōmānōs _____ [= circumdedit] antequam aciem instruere et arma _____ possent. Rōmae cum turba _____ [= quaereret] ‘quae _____ [= repentina] clādēs allāta esset?’ M. Pompōnius _____ “Pugnā magnā” inquit “victi sumus.” Duae mātres, cum praeter spem filiōs _____ [= salvōs] vīdissent, gaudiō _____ sunt [= expirāverunt]. Fabiō Māximō dictātōrī mandātum est ut praesidia certis locīs _____ et pontēs _____. Fabius novīs cōsulibus suāsit ut proelium _____, quia sciēbat Hannibalem, ducem _____, aliter vinci _____ [= nōn posse]. Sed ob _____ Varrōnis cōsulis proeliō commissō, Rōmānī _____ [= temere] in medium irruentēs inclūsī et victi sunt. Alter cōsul, quī primō proeliō _____ ictus erat, postrēmō telis _____ est. _____ [< reliquus] exercitūs Canusium perfugerunt.

Māgō in senātū Carthāginiēnsī dixit ‘pro victōriis dis _____ [= grātiās] agendās esse et _____ [< supplēre], pecūniam, _____ Hannibālī mittendum’; sed Hannō eī _____ et Hannibalem _____ est [= incūsāvit].

Hannibal revocātus dixit ‘sē _____ atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis victum esse’, et sic Hannōnem _____ [= reprehendit]: “Nec hāc _____ [= foeditate] _____ [< redire] mei tam P. Scīpiō _____ quam Hannō...”

Carthāginiēnsibus devictis _____ in trēs mēnsēs datae sunt. Pāx facta est his lēgibus: ut _____ fugitivōsque et captivōs redderent; nāvēs longās praeter X _____ trāderent; X milia talentum argenti et C _____ darent.

Quod senātus dēcrēvit senātūs _____ dīcitur. _____ est quī cōsul fuit, quī praetor fuit _____. _____ est magistrātus quī viās, aedēs, lūdōs cūrat. Novī cōsulēs dē prōvinciis _____ [< sors]. Eques properāns equō _____ _____. Difficile est longitudinem flūminis _____.

Synōnima: hostia et _____; virga et _____; mūnitiō et _____; stīpes et _____; memorandus et _____; dēnsus et _____; errāns et _____; lūgubris et _____; tolerandus et _____; operam dare et _____; indūcere et _____; ēminēre et _____; dēfungī et _____; cēnāre et _____; dēterrēre et _____; explōrāre et _____; nēquāquam et _____; sine periculō et _____; nec adhūc et _____; scilicet et _____; num quis et _____; aliō locō et _____.

Contrāria: virtūs et _____; somnus et _____; invītus et _____; remōvēre et _____; sequī et _____.

PENSVM C

1. Quid Hannibal puer iūravit?
2. Cur Rōmānī Poenīs bellum indixērunt?
3. Quōs montēs Hannibal trāscendit ut in Italiā perveniret?
4. Quid factum est ad lacum Trasumennum?
5. Quōmodo Rōmānī nūntium clādis accēpērunt?
6. Quōmodo Q. Fabius Māximus Hannibālī resistēbat?
7. Ubi Paulus et Varrō cum Hannibale cōnflīxērunt?
8. Cūr peditēs Rōmānī, qui Gallōs Hispānōsque impulerant, Āfrīs resistere nōn potuērunt?
9. Uter cōsul eō proeliō occisus est?
10. Quot equitēs cōsulem fugientem secūtī sunt?

11. Num Hannibal inde exercitum dūxit Rōmam?
12. Quis nūntium victōriae Carthāginem tulit?
13. Quid Māgō ā senātū Carthaginēnsī petīvit?
14. Num omnis senātus Māgōnī assentiēbat?
15. Quis primum Hannibalem vīcit in Italia?
16. Cūr Masinissa Sophonisbae uxōrī venēnum mīsit?
17. Quandō Hannibal ex Italiā revocātus est?
18. Ā quō Hannibal victus est in Āfricā?
19. Quid Hannibal in senātū Carthāginiēnsī fassus est?
20. Quibus condiciōnibus pāx composita est?
21. Quō cognōmine nōbilitātus est Scipiō?

CAPITVLVM XLIX

PENSVM A

Dē praepositionibus

Annō ab urb_____ condit_____ CCLXI, post rēg_____ exāct_____ XVII, Coriolī oppidum Volscōrum captum est ā Cn. Mārci_____, quī cum milit_____ dēlect_____ per patent_____ port_____ irrūpit et propter h_____ fact_____ Coriolānus vocātus est. Ille vērō, etsī bene prō patri_____ pugnāverat, ā civ_____ in exsili_____ pulsus ad ips_____ Volsc_____ cōnfūgit eōsque contrā Rōmān_____ concitāvit. Exercitum adversus patri_____ dūxit et castra posuit prope Rōm_____ iūxtā vi_____ Appi_____. Lēgātī ad e_____ Rōm_____ (ex urb_____ Rōm_____) dē pāc_____ missī sine respōns_____ revertērunt. Postrēmō māter et uxor eius, quae Rōm_____ relictæ erant, cum duōbus parv_____ fili_____ ad castr_____ vērunt. Coriolānus, cum mātrem suam inter uxōr_____ et fili_____ stantem cōspexisset, intrā vāll_____ eōs recēpit. Ob amōr_____ ergā mātr_____ et coniug_____ et liber_____ su_____ Coriolānus iram in patri_____ oblitus est; nēmō praeter mulier_____ animum viri frangere potuit.

Contrāria: ex urb_____ et _____ urb_____; ā vill_____ et _____ vill_____; cum equ_____ et _____ equ_____; ante templ_____ et _____ templ_____; contrā patri_____ et _____ patri_____; extrā moen_____ et _____ moen_____; procul_____ oppid_____ et _____ oppid_____; suprā cael_____ et _____ cael_____; citrā fluvi_____ et _____ fluvi_____; super terr_____ et _____ terr_____.

PENSVM B

In librō suō dē _____ ducibus Cornēlius Nepōs dicit 'populum Rōmānum cēterās _____ fortitudinē _____.'

Hannibal, _____ [= postquam] expugnāvit Saguntum, civitātem _____ [< foedus], Alpēs, quae Galliam ab Italiā _____, trānsiit et identidem cum Rōmānis manum _____ eōsque _____ [= dēvicit]. Nihilō _____ ā Scīpiōne victus est, cum patriae _____ [= opēs] exhaustae essent. Domī Hannibal novīs _____ pecūniā comparāvit, quae Rōmānis _____ [= solvenda] erat. Cum dēposcerētur, in Syriam profūgit, atque bona eius _____ sunt. Inde in Crētā vēnit, ut _____ [= reputāret] quid ageret. Crētēnsibus avāris sic _____ dedit: _____ fictiles _____ complēvit, summīs aurō opertīs, et aurum suum in statuās _____ [= aereās] abdidit. Tum ad Prūsiam vēnit, quī _____ [= dissentīebat] ā rēge Eumene et saepe cum eō _____ erat et marī et terrā; sed _____ Eumenēs _____ [= validior] erat. Hannibal eum dolō vicit, cum venēnātās _____ in vāsa _____ abditās in nāvēs eius coniēcisset. Nec tum solum, sed saepe _____ Hannibal _____ [= hostēs] pepulit. Dēnique ā Rōmānis circumventus venēnum, quod semper sēcum ferre _____ [= solēbat], sūmpsit, nē _____ Rōmānōrum perīret.

Senātōrēs 'patrēs _____' vocantur. _____ est quod hērēdi lēgatur. Infāns quī nōndum ambulāre didicit manibus et genibus _____. Stēllae _____ sunt [= numerārī nōn possunt]. Ovidius est poēta _____ et urbānus.

Synōnyma: mors et _____; damnum et _____; duo diēs et _____; imperium et _____; mōs et _____; magister et _____; antīquus et _____; negāre et _____; egēre et _____; insidiās parāre et _____; ēvenīre et _____ venīre; adimere et _____; pererrāre et _____; forte et _____; haud paulum et _____.

Contrāria: fidēs et _____; ōtiōsus et _____; firmāre et _____.

PENSVM C

1. Quam ob rem Hannibal victus est?
2. Quō Hannibal ex patriā profūgit?
3. Quā poenā Poenī eum profugum affēcērunt?
4. Quid Hannibal regi Antiochō suādēbat?
5. Num Antiochus cōnsiliīs eius pārui?
6. Quārē Hannibal ē Syriā in Crētā vēnit?
7. Quōmodo pecuniam suam ā Crētēnsibus cōservāvit?
8. Quō Hannibal ē Crētā sē contulit?
9. Quōcum rēx Prūsiās bellum gerēbat?
10. Quōmodo Hannibal classem Eumenis pepulit?
11. Quōmodo Rōmānī Hannibalem in Bīthyniā repperērunt?
12. Num Prūsiās Hannibalem Rōmānīs dēdidit?
13. Quāle erat castellum Hannibalis?
14. Quōmodo Hannibal comperit sē ā Rōmānīs petī?
15. Num Hannibal vīvus captus est ā Flāmininō?
16. Quem Hannibal māximum imperātōrem dūcēbat?

CAPITVLVM L

PENSVM A

Verte orātiōnem rēctam in obliquam:

Augustus: "Marmoream relinquo urbem quam latericiam accēpi." Augustus glōriātus est 'Marmoream ____ relinquo ____ urbem quam latericiam accēpi ____'.

Nerō: "Postquam domum mihi aedificāvi, quasi homō tandem habitāre coepi!" Nerō dixit '____, postquam domum ____ aedificāv ____, quasi hom ____ tandem habitāre coep ____'.

Horātius pater: "Ego filiam meam iure caesam iudicō, quod hostium mortem lūgēbat." Horātius pater prōclāmāvit '____ filiam ____ iure caesam iudic ____', quod hostium mortem lūg ____'.

Tarquinius: "Ego nōn rem novam petō, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāverunt." Tarquinius negāvit '____ rem novam pet ____, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāv ____'.

Tullia: "Nōn mihi dēfuit vir cum quō tacita serviēbam." Tullia dicēbat 'nōn ____ dēfu ____ vir ____ cum quō tacita serv ____'.

Tarpēia: "Mercēdem postulō id quod in sinistrīs manibus habētis." Tarpēia mercēdem ā Sabinīs postulāverat 'id quod in sinistrīs manibus hab ____'.

Hamilcar: "Tē in castra mēcum dūcam, Hannibal, sī mihi fidem quam postulō dederis." Hamilcar filiō prōmisit '____ eum in castra ____ cum duct ____, sī ____ fidem quam postul ____ ded ____'.

Macedonēs: "Quodcumque senātus cēnsuerit, id rēx faciet." Macedonēs prōmisērunt 'quodcumque senātus cēnsu ____, id rēg ____ fact ____'.

PENSVM B

Philippō victō, in V diēs ____ dēcrētae sunt. X lēgātī mōre ____ in Graeciam missi sunt. Isthmiīs praecō in mediam ____ prōcessit atque 'liberōs esse Graecōs' _____. Alii alios ____ [= mīrantēs] intuebantur, tum plausus ortus est. Flāminius in ____ [= conciliō] dixit 'sē exercitum suum ē Graeciā ____ esse'; cūctī eum '____', 'liberātōrem' que _____. Exercitū in Italiam ____ imperātor ____ [= III diēs] triumphāvit. Antiochus, postquam hiemem in convīviis et vīnum sequentibus ____ trādūxit, intrā saltum Thermopylārum, quī Graeciam ____ [= dividit], sē recēpit, et castra duplici vāllō fossaque _____. Aetōlis imperāvit ut ____ montium ____ [= occupārent], nē quās ____ Rōmānī invenirent ad trānsitum. Cōsul Acilius castra posuit prope ____ calidārum aquārum; propter angustias aciem ____ fronte instrūxit. Eō proeliō Rōmānī recessissent, ____ [= nisi] Catō, dēiectis Aetōlis, ____ vēnisset. Antiochō victō Acilius Hēraclēam, quae sita est in ____ Oetae montis, ____ est [= inspexit]. Post oppugnātiōnem XXIV diērum Rōmānī integrōs mūrōs ____ trāscendērunt. L. Scipiō, cum Antiochum in Asiā vicisset, ____ accusātus est, sed tribūnus plēbis prō eō ____.

Perseus, quī nōn ____ rēgnō suō finitimōs oppugnāverat, victus Samothracam cōnfūgit et omnium animōs ā sē _____. Cum Cn. Octāvius Macedonibus ____ libertātemque prōmisisset, ____ [< trānsire] omnium facta est. Rēx cum tribus ____ fugae ad portum pervēnit nec ____ quō ad Cotym veherētur invēnit. Postquam in templō ____, sē Rōmānīs dēdidit et in nāvem ____ impositus est. Cōsul rēgī praetōrium ____ [= intrantī] dextram ____ eumque in ____ intrōdūxit. Perseus est ____ [= exemplum] ____ [< mūtāre] sortis hūmānae.

_____ est locus quō mercatōrēs conveniunt ut _____ faciant. Victōria est prosperus belli _____ [= exitus]. _____ est signum rei futūrae. Iuppiter est _____ [= cūstōs] arcis Capitōlinae. Tullus, Numae _____, rēx fuit ācer et _____ [< vis]. Paulus ex magnā _____ [= stirpe] duos filiōs in _____ dedit.

Synōnyma: perfuga et _____; fidēs et _____; vectīgal et _____; ~~fidēs~~ et _____; vectīgal et _____; thēsaurus et _____; oblītus et _____; valdē cupere et _____; continuum facere et _____; amplificāre et _____; dēmittere et _____; properē et _____; tantum et _____; aliter et _____; inter vulgus et _____.

Contraria: clāmor et _____; īnsula et _____; nocturnus et _____; nōbilis et _____; accēdere et _____; continuāre et _____; retrō et _____.

PENSVM C

1. Quis rēgem Philippum dēvicit?
2. Post victōriam quid Isthmiīs prōnūntiātum est?
3. Quōmodo Graecī gaudium suum ostendērunt?
4. Quid Flāminīnus in triumphō trānstulit?
5. Quid rēx Antiochus Chalcide ēgit?
6. Ubi M'. Acilius cum Antiochō congressus est?
7. Cūr Aetōlī rēgī subsidiō nōn vērunt?
8. Quōmodo Rōmānī mūrōs Hēraclēae transcendērunt?
9. Cūr L. Cornēlius Scīpiō 'Asiaticus' nōminātus est?
10. Quis successor rēgis Philippī fuit?
11. Ubi et ā quō duce victus est Perseus?
12. Quō Perseus victus cōnfūgit?
13. Quōmodo victōria Aemiliī Paulī Rōmam nūntiāta est?
14. Quōmodo populus Rōmānus dīs grātiās ēgit?
15. Cūr Paulus lēgātōs ^{Persei} Rōmānōs sine respōnsō dīmīsīt?
16. Cūr Perseus Rōmānīs sē dēdidit?
17. Quōmodo Paulus Perseum victum recēpit?
18. Quid fēcīt Paulus ante adventum decem lēgātōrum?
19. Quae mala fortūna fēlicitātem Paulī turbāvit?
20. Quandō rēgnum Macedoniae māximum fuit?

CAPITVLVM LI

PENSVM A

Supplenda sunt verba composita:

ab- + agere > _____; ab- + ferre > _____; ab- + tulisse > _____; ad- + currere > _____; ad- + lātum > _____; ad- + pellere > _____; con- + cadere > _____; con- + loquī > _____; con- + pōnere > _____; con- + regere > _____; con- + orīrī > _____; dē- + scandere > _____; dē- + salire > _____; dis- + fluere > _____; dis- + regere > _____; ex- + ferre > _____; ē- + iacere > _____; in- + ruere > _____; in- + premere > _____; in- + lātum > _____; ob- + pōnere > _____; ob- + caedere > _____; re- + statuere > _____; per- + facere > _____; prō- + gradi > _____; prō- + ire > _____; re- + agere > _____; re- + quaerere > _____; sub- + tenēre > _____; trāns- + dare > _____.

Supplenda sunt verba simplicia:

accipere < ad- + _____; contingere < con- + _____; ēdere < ē- + _____; prōicere < prō- + _____; colligere < con- + _____; inquirere < in- + _____; inclūdere < in- + _____.

PENSVM B

Catō, quamquam aliās prōmptus erat ad _____, Scīpiōnem laudāvit. Multī ad Andriscum _____ [= conveniēbant], quī fābulam _____ 'sē esse Persei filium ex _____ nātum.' Masinissa in summā _____ [= senectūte] mortuus est. Corinthus, urbs _____ [= divitissima], dīruta est ā L. Mummiō, virō _____ [x cupidō]. Mancīnus dignitātī populi Rōmānī _____ imposuit: pācem fēcit _____ [= turpem], quam senātus _____ esse vetuit. Viriāthus, ex _____ [< vērārī] dux factus, ā _____ interfectus est et ā militibus suis multum _____. Scīpiō exercitum _____ [= luxū] corruptum ad veterem disciplinam restituit: multa _____ ē castris eiēcit et militēs _____ [VII] _____ portāre coēgit.

Ti. Gracchus, cum lēgem _____ [< ager] _____ [= tulisset], ab _____ occīsus est ictus _____ subselliī. Scīpiō, dum _____ agrō dīvidendō creātis _____ [= resistit], dēcessit, sed dē morte eius nūlla _____ ācta est. C. Gracchus, quī ōrātor _____ fuit quam frāter, lēgem _____ [< frūmentum] tulit et complūrēs _____ dēdūxit. Post _____ [< tribūnus] suum _____ [< seditiō] is quoque occīsus est. Ti. et C. Gracchus plēbem in libertātem _____ cōnāti sunt, sed nōbilitās, quae factiōne magis _____ [= valēbat], _____ [< agere] eōrum obviam iit.

Fontēs calidārum aquārum corporī _____ sunt. Servus quī dēliquit sub _____ verberātur. Quī modum nōn excēdit _____ est; quī paulō contentus est _____ esse dicitur.

Synōnima: indignatiō et _____; nimia cōpia et _____; terror et _____; licentia et _____; distāns et _____; peregrīnus et _____; patefacere et _____; passim spargere et _____; praeferre et _____; passim spargere et _____; praeferre et _____; quilibet et _____.

Contrāria: cōnsēnsus et _____; rudis et _____; salūber et _____; ratus et _____; insōns et _____; pūrgāre et _____.

PHENSVM C

1. Quid Gulussa Rōmam nūtiāvit?
2. Quid Catō in senātū suādēbat?
3. Quid fierī placuit antequam bellum indicerētur?
4. Cūr Carthāginiēnsēs dēditionē factā rebellāverunt?
5. Quam fābulam finxit Andriscus?
6. Quibus Masinissa rēgnum suum reliquit?
7. Quamobrem Catō Scīpiōnem laudāvit?
8. Quis imperātor Carthāginem expugnāvit?
9. Num uxor Hasdrubalis Rōmānīs sē dēdidit?
10. Cūr Corinthus ā Rōmānīs diruta est?
11. Quid L. Mummius in triumphō tulit?
12. Quis fuit Viriāthus?
13. Cūr senātus pācem quam Mancīnus cum Numantīnīs fēcerat ratam esse vetuit?
14. Cūr bellum Numantinum trahēbātur?
15. Quārē Scīpiō iūmenta vērē iussit?
16. Quid Scīpiō ēgit XIV annō post Carthāginem dēlētā?
17. Quās lēgēs Ti. Gracchus prōmulgāvit?
18. Num Ti. Gracchus iterum tribūnus creātus est?
19. Quandō Scīpiō mortuus inventus est?
20. Quamobrem suspecta fuit uxor eius?
21. Ā quō C. Gracchus occīsus est?

CAPITVLVM LII

PENSVM A

Supplenda sunt verba facta ex his nōminibus:

- (1) numerus > _____; laus > _____; cūra > _____; verbera > _____; miles > _____; arma > _____; nūntius > _____; dōnum > _____; labor > _____; vulnus > _____; nex > _____; rēgnum > _____; locus > _____; onus > _____; liber > _____; probus > _____; nūdus > _____; firmus > _____; aequus > _____; novus > _____; re _____; prāvus > dē _____; bellum > _____; socius > _____; honōs > _____, nota > _____; sacer > _____;
- (2) comes > _____; minae > _____; glōria > _____; dominus > _____; mora > _____; testis > _____; praeda > _____; merx > _____; crīmen > _____; mīrus > _____; miser > _____; indignus > _____; vagus > _____;
- (3) servus > _____; sitis > _____; vestis > _____; cūstōs > _____; lēnis > _____; rudis > ē _____.
- (4) sors > _____; mēns > _____; blandus > _____.

PENSVM B

Micipsa, _____ [= etsi] nātūram lugurthae _____ [= violentam] et _____ [= cupidam] imperiū timēbat, tamen eum _____ et hērēdem fēcit. Rēx morfēns lugurtham _____ est ut amīcōs dīvitīs _____ [= praeferret] et frātrēs eius monuit ut lugurtham colerent atque _____. Micipsā mortuō, _____ [= rēgis filiū] tempus ad _____ pecūniae cōstituērunt; ibi milītēs lugurthae Hiempsalem locō _____ [= occultō] latentem occidērunt. Fāma tantī sceleris per Āfricam brevī _____ est. Adherbal, cum rēgnum suum armīs _____ nōn posset, Rōmam contendit et senātum orāvit ut sibi _____. Iugurtha vērō _____ [< largīri] effēcit ut senātōrēs virtūtem eius laudibus _____, scelus et _____ [= turpe factum] omitterent. Ergō potentiā _____ [= cōnfidēs] ex _____ finēs Adherbalis invāsit. Is victus Cirtam profūgit, quae virtūte Italicōrum _____ [= dēfendebātur]; dēditione factā, Adherbal _____ [= statim] necātus est cum Numidīs et _____ [= mercātōribus] Rōmānis.

Calpurnius, rēgis pecūniā _____ [= corruptus], pācem _____ [= ignōminiōsam] cum Iugurthā fēcit. Cum rēx Rōmam _____ [= arcessitus] esset, ut dēlicta Scaurī aliōrumque patefaceret, _____ [= amīcō] suō Bomilcarī imperāvit ut _____ parāret quī Massīvam necārent; ūnus vērō dēprehēnsus _____ profitētur et Bomilcar _____ fit. Iugurtha Rōmā ēgressus "Ō, urbem _____" inquit "et _____ peritūram sī _____ invēnerit!" _____ est aetās inter pueritiā et iuventūtem. Victor ab hostibus victīs _____ solet ut obsidēs dentur. Quī _____ [= sonum] magnum ac molestum facit, _____ dīcitur. Quī multa incipit, rārō _____ suum _____ [= perficere] _____ [= potest]. Nihil meā _____ quid aliī dē mē loquantur!

Synōnima: V annī et _____; casa et _____; inopia et _____; vetus vulnus et _____; ars et _____; asperitās et _____; explōrātor et _____; pulcher et _____; modicus et _____; fessus et _____; equō vehī et _____; explōrāre et _____; adniti et _____; cūctārī et _____; magnā cum cūrā et _____; celerrimē et _____; nimis et _____.

Contrāria: stultitia et _____; fortitudō et _____; validus et _____; convalescere et _____.

PENSVM C

1. Quōs filiōs Micipsa genuit?
2. Cūr Micipsa Iugurtham adoptāvit?
3. Quibus artibus Iugurtha adulēscēns sē exercēbat?
4. Quārē Micipsa Iugurtham in Hispāniam mīsīt?
5. Quālem Iugurtha sē praebuit bellō Numantinō?
6. Quid Micipsa moribundus filiōs suōs monuit?
7. Patre mortuō, dē quibus rēbus rēgulī disseruerunt?
8. Quōmodo Hiempsal interfectus est?
9. Quid fēcīt Adherbal post necem frātris?
10. Quōmodo Iugurtha in grātiam nōbilitātis vēnit?
11. Quid senātus dēcrēvit cum lēgātōs audīvisset?
12. Dīvisō rēgnō Numidiae, quid factum est?
13. Quid fēcīt Adherbal Cirtae inclūsus?
14. Num Iugurtha Cirtam armīs expugnāvit?
15. Quārē Iugurtha Rōmam arcessītus est?
16. Cūr rēx in cōtiōne interrogātus nōn respondit?
17. Quis fuit Massīva et quid eī accidit?
18. Cūr Iugurtha Rōmam 'urbem vērālem' appellāvit?
19. Quālis imperātor fuit Q. Caecilius Metellus?
20. Cūr Rōmānī nōbilēs C. Mariū contemnēbant?
21. Quōs novōs militēs Marius cōscripsit?
22. Quī rēx Iugurtham adiuvābat?
23. Num Bocchus socius fidus fuit?
24. Quōmodo Iugurtha in potestātem Marii vēnit?
25. Utrī Sallustius favēre tibi vidētur, nōbilitātī an plēbī?

CAPITVLVM LIII

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina adiectiva:

- (1) fōrma > _____; pecūnia > _____; perīculum > _____; glōria > _____; ōtium > _____; iocus > _____; studium > _____; perniciēs > _____; flāgitium > _____; numerus > _____;
- (2) mors > _____; rēx > _____; hospes > _____; nātūra > _____; triumphus > _____; Vesta > _____;
- (3) cōsul > _____; salūs > _____; vulgus > _____; singulī > _____;
- (4) legiō > _____; frūmentum > _____; necesse > _____;
- (5) puer > _____; servus > _____; cīvis > _____; vir > _____; iuvenis > _____;
- (6) nauta > _____; modus > _____; ūnus > _____; poēta > _____; pīrāta > _____; Italia > _____;
- (7) pater > _____; mercātor > _____; gladiātor > _____; rēx > _____; uxor > _____; praetor > _____; noxa > _____; Mārs > _____;
- (8) ferrum > _____; argentum > _____; aes > _____; lignum > _____; marmor > _____; purpur > _____; lapis > _____; nix > _____;
- (9) gemma > _____; arma > _____; aurum > _____; ferrum > _____; āla > _____; aes > _____; rōstra > _____; venēnum > _____; scelus > _____; foedus > _____; fortūna > _____;
- (10) urbs > _____; Trōia > _____; Tūsculum > _____; Alba > _____;
- (11) vicus > _____; repēns > _____; Tiberis > _____; Latium > _____;
- (12) circus > _____; Cannae > _____; Carthāgō > _____.

PENSVM B

Annō _____ ūndēquīnquāgēsīmō [DCXLIX] a. u. c. Rōmānī īngentī _____
 [= strāge] victī sunt ā Cimbrīs et Teutonibus, quōrum cōpia _____ [= sine fine] erat. Bellum
 gestum cum sociīs, quī libertātem sibi _____ volēbant, bellum _____ dicitur. Marius
 Rōmam ingressus multōs _____ et domum Sullae _____. Spartacus _____
 [< numerus] exercitum _____ [= collēgit] ac variō _____ cum Rōmānīs pugnāvit.
 Cicerō adulēscēns ōrātōrēs _____ [= ēloquentēs] audiēbat neque ūllus diēs ab
 _____ ōrātōriīs vacuus erat. Cum multārum causārum _____ fuisset, Rōmā
 profectus est ut ōrātiōnī _____ [= ārdentī] _____. Rhodī sē ad Molōnem _____
 [= magistrum dicendī] _____. _____ [= II annīs] post revertit ōrātor mūtātus: nōn ācer et
 _____ [= redundāns], sed remissus et _____ [= placidus]. Duo ōrātōrēs tum _____,
 Cotta et Hortēsius. Post _____ Siciliensem _____ [= ars ōrātōria] Cicerōnis
 _____ esse vidēbātur. In *Brūtō* Cicerō nārrat dē _____ suā iuvenīlī: sermōnī eius

_____ est ut industriam et _____ [< assiduus] eius _____ [= plānē videāmus].

Synōnima: cōgitātiō et _____; laus et _____; licentia et _____; fōrma et _____; dīves et _____; iuvenālis et _____; accūrātus et _____; morārī et _____; exercēre et _____; ēlūcubrāre et nocte _____; praecipuē et _____.

Contrāria: vigor et _____ (corporis); remissiō et _____;

PENSVM C

1. Quid ēgit Marius post bellum Iugurthinum?
2. Unde Cimbrī et Teutonēs vērunt?
3. Quī imperātōrēs dē Cimbrīs triumphāvērunt?
4. Quamdiū bellum sociāle prōtractum est?
5. Quis bellō sociālī finem imposuit?
6. Quid Mithridātēs Ephesī imperāvit?
7. Cūr Sulla pācem cum Mithridate fēcit?
8. Quid Sullā absente factum est Rōmae?
9. Ubi Sulla Mariānōs vicit?
10. Quae nova bella exārsērunt cum Sulla rem pūblicam composuisset?
11. Quid Nicomēde mortuō factum est in Asiā?
12. Unde ortum est bellum servīle?
13. Quās cīvitatēs Lūcullus expugnāvit?
14. Ad quem Mithridātēs victus cōfūgit?
15. Cūr Mithridātēs bellum renovāvit?
16. Num Lūcullus cum Mithridate dēbellāvit?
17. Quōmodo Metellus cognōmen 'Crētici' adeptus est?
18. Cui bellum pirāticum mandātum est?
19. Quis lēgem Māniliam suāsīt?
20. Quandō nātus est M. Tullius Cicerō?
21. Quibus magistrīs Cicerō adulēscēns operam dabat?
22. Quandō Cicerō causās agere coepit?
23. Quārē in Graeciam et Asiam profectus est?
24. Ubi Cicerō quaestūram gessit?

CAPITVLVM LIV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina ē verbis facta:

(1) nāvigāre > _____; oppugnāre > _____; mūnīre > _____; dividere > _____;
exspectāre > _____; cōgitāre > _____; admirārī > _____; largīri > _____;
meditārī > _____; dēdere > _____; cōfitērī > _____; excurrere > _____;
colligere > _____; cognōscere > _____;

(2) exīre > _____; dūcere > _____; cadere > _____; rīdēre > _____; cōspicere > _____;
gemere > _____; lūgēre > _____; flēre > _____; ūtī > _____; discēdere > _____;
> _____; parere > _____; vāgīre > _____; apparāre > _____; trānsīre > _____;
adīre > _____; redīre > _____; plaudere > _____; sentīre > _____; convenīre > _____;

(3) imperāre > _____; aedificāre > _____; studēre > _____; incendere > _____;
> _____; sacrificāre > _____; colloquī > _____; indicāre > _____;
dēsīderāre > _____;

(4) fīrmāre > _____; supplēre > _____; vestīre > _____; mūnīre > _____;
> _____; impedīre > _____; arguere > _____; (-ē- > -u-) monēre > _____;
> _____; docēre > _____;

(5) dolēre > _____; pudēre > _____; terrēre > _____; horrēre > _____; ardēre > _____;
> _____; pavēre > _____; vigēre > _____; favēre > _____; clāmāre > _____;
maerēre > _____; splendēre > _____; furere > _____; calēre > _____; decēre > _____;
> _____; errāre > _____;

(6) liberāre > _____ [= quī liberat]; gubernāre > _____; imperāre > _____; condere > _____;
> _____; ulcīscī > _____; cēnsēre > _____; explōrāre > _____; adhortārī > _____;
> _____; docēre > _____; servāre > _____; prōdere > _____; emere > _____;
succēdere > _____; regere > _____; largīri > _____; favēre > _____;

(7) mīrārī > _____; memorāre > _____; terrēre > _____; crēdere > in _____;
> _____; sārāre > in _____; numerāre > in _____;

(8) frīgēre > _____; calēre > _____; valēre > _____; pallēre > _____; turbāre > _____;
> _____; cupere > _____; rapere > _____; splendēre > _____; pavēre > _____;
> _____; tumēre > _____; avēre > _____;

(9) capere > _____; vocāre > _____; dare > _____; agere > _____; patī > _____.

PENSVM B

Cicerō Lūcullō magnam laudem _____ [= tribuit]. Is oppida in quibus erant _____
[= domūs] rēgis et aliās urbēs _____ [= plūrimās] cēpit. Ut Mēdēa in fugā membra frātris
_____ [= dispersisse] dīcitur, sic Mithridātēs fugiēns dīvitiās quās in suum rēgnum
_____ [= contulerat] reliquit, quārum _____ [< colligere] Rōmānōs _____. Tigrānēs
_____ permōtus rēgem _____ [= perculsum] ērēxit et perditum _____
[= cōfirmāvit].

Mercatōrēs quī in Asiā _____ magnōs _____ faciunt. Asia enim prōvincia tam _____ [= opulenta] est ut _____ agrōrum et varietate _____ [= frūgum] alijs prōvincijs _____. Multae mercēs ex Asiā _____. Equitēs Rōmānī quī vectigālia exercent _____ appellantur. Hieme mare nōn est _____ ad nāvigandum. _____ rei militāris imperātōri necessāria est. Nēmō tam _____ est ut locum _____ [= sacrum] polluat.

Synōnima: lābēs et _____; clēmentia et _____; sententia et _____; querēlla et _____; insōns et _____; horribilis et _____; prōvocāre et _____; arbitrārī et _____; sārāre et _____; reminisci et _____; obsequi et _____; valdē cupere et _____; irātus fieri et _____; vetus fieri et _____.

Contrāria: quaestus et _____; commodum et _____; solitus et _____; grātus et _____; forte et _____.

PENSVM C

1. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridaticō?
2. Dē quā rē Cicerō primum dicit?
3. Quamobrem Mithridatēs poenam merēbat?
4. Quī imperātōrēs dē Mithridate iam triumphāverant?
5. Quibus Rōmānī propter sociōs bellum intulērunt?
6. Cūr vectigālia Asiae maiōra sunt quam cēterarum prōvinciarum?
7. Quī vectigālia exercent in prōvincijs Rōmānis?
8. Quid ēgit Lūcullus initio belli Mithridatici?
9. Quās rēs Cicerō silentio praeterit?
10. Cūr haud difficile est imperātōrem dēligere?
11. Quās rēs in summō imperātōre inesse oportet?
12. Quōmodo Pompēius scientiam rei militāris adeptus erat?
13. Quibus bellis Pompēius interfuerat?
14. Quid imperātōrēs in prōvincijs facere cōsuēverunt?
15. Cūr Cicerō timidē et pauca dicit dē felicitate?

CAPITVLVM LV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina fēminina facta ex adiectivis:

(1) miser > _____; insānus > _____; superbus > _____; perfidus > _____; audāx > _____; patiēns > _____; potēns > _____; cōstāns > _____; diligēns > _____; concors > _____; [plūrālia:] reliquus > _____; dives > _____; angustus > _____;

(2) trīstis > _____; amīcus > _____; stultus > _____; maestus > _____; saevus > _____; iustus > _____; avārus > _____; pudicus > _____; malus > _____;

(3) foedus > _____; dignus > _____; hūmānus > _____; fēlix > _____; novus > _____; pauci > _____; crūdēlis > _____; gravis > _____; celebr > _____; ūtilis > _____; [-tās] liber > _____;

(4) longus > _____; altus > _____; pulcher > _____; multi > _____; fortis > _____; sōlus > _____; clārus > _____; amplus > _____; firmus > _____ [= firmitās].

PENSVM B

Tūberō, cum _____ Latinīs Scīpiōnem ōtiōsum _____ esset, dē rēbus caelestibus cum eō _____ coepit. Laelius, quī tālēs _____ nihil ad vītā hūmānam _____ putābat, 'māiōra _____ [= quaerenda] esse' dīxit.

In rēgnō, _____ iustō, populus _____ libertātis nōn est. Saepe _____ [= exoritur] ex rēge tyrannus, quī _____ [= ferocitate] taeterrimās _____ [= ferās] superat, nec enim eī cum hominibus ūlla iūris _____ [< communis] est. Cīvitās _____ est in quā populus dominātur. Oppidum est _____ tēctōrum delūbris et foris _____.

Rōmulus Sabīnōs in cīvitātem _____ et sacra eōrum cum Rōmānis _____; cūriās nōminibus Sabīnārum _____ [= nōmināvit]. Sōle _____ Rōmulus nōn _____ [= apparuit]. Post eius _____ [= mortem] populus novum rēgem _____ nōn dēstitit. Rōmulus deō Mārte _____ [= genitus] erat.

Quī iam adolēvit _____ esse dīcitur. Quī oppidum oppugnat mūrōs arietibus _____ cōnātur. Hieme sōl nōn tam _____ occidit quam aestāte: aestāte sōl _____ occidit quam hieme. Vītā _____ [= aeternam] nēmō mortālis _____ [= adipisci] potest.

Synōnima: globus et _____; cūnae et _____; ritus et _____; firmus et _____; pēior et _____; pessimus et _____; explorāre et _____; probāre et _____; sustinēre et _____; polluere et _____; pūnīre et _____; paulisper et _____.

Contrāria: opācus et _____; permultī et _____; cōsentīre et _____; illūstrāre et _____; mātūrē et _____; pridiē et _____.

PENSVM C

1. Quādo amīcī ad Scīpiōnem convēnērunt?
2. Eratne Scīpiō occupātus eō diē?
3. Quod prōdigium in caelō vīsum erat?

4. Dē quibus rēbus fuit prīma disputātiō?
5. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit?
6. Cūr Laelius dē rēbus caelestibus disputāre nōluit?
7. Quid tum Laelius Scīpiōnem rogāvit?
8. Quae sunt tria rērum publicārum genera?
9. Quod genus Scīpiō optimum esse putābat?
10. Unde incipit Scīpiō dē rē publicā Rōmānā disputāns?
11. Quibus rēbus Rōmulus rem publicam firmāvit?
12. Quōmodo Numa populum ferōcem mītigāvit?
13. Cuius rēgis vitio rēs publica Rōmāna ā bonā in dēterrimam conversa est?
14. Quem Cicerō tyrannō immānī oppōnit?

CAPITVLVM LVI

PENSVM A

(1) *Supplenda sunt verba incohātiva:*

patēre > _____; stupēre > ob _____; lūcēre > il _____; ardēre > ex _____;
valēre > con _____; pavēre > ex _____; timēre > per _____; horrēre > co _____;
rigēre > ob _____; tremere > con _____; gemere > in _____; fervere > dē _____;
[-a- > -i-] tacēre > con _____.

(2) *Hi versūs dividendī sunt in syllabās brevēs et longās notīs appositīs:*

sīve per Syrtēs ite r aestuōsās

xxxxxxxxxxxxxxxxxx

sīve factūrus per inhospitālem

Caucasum vel quae loca fābulōsus lambit Hyaspēs.

PENSVM B

_____ [= terra], quae in mediō mundī locō _____ manet, VIII sphaeris cingitur. In sphaerā summā stēllae _____ sunt; eī _____ sunt VII, quārum infima est lūnae. Infra lūnam nihil est nisi mortāle et _____. Sphaerārum incitissimā _____ magnus sonitus efficitur, sed aurēs hūmānae tam _____ sunt ut eum audire nequeant. Item aurēs eōrum quī Catadūpa _____ propter magnitudinem sonitūs _____.

Terra quīque _____ redimīta esse vidētur, quōrum duo extrēmī nive et _____ obrigēscunt, medius sōlis _____ ardentibus torrētur. Duo sunt _____, alter septentrionālis, alter _____, cuius incolae Rōmānis adversi aut _____ stant.

Quī rem horribilem videt _____. _____ est amor deōrum, patriae, parentum. Annus aetātis LVI Scipiōnī _____ fuit. Dī immortalēs _____ sempiternō fruuntur. Ponte ruptō Horātius Tiberim _____. [8x] septēna sunt LVI. _____ [.] est nota minima. Necesse est membrum aegrum cultro _____. Sagitta ē _____ prōmitur.

Synōnima: splendor et _____; celsissimus et _____; ruber et _____; siccus et _____ et _____; solvere et _____; movēre et _____; celerius et _____; quamdiū et _____; infra et _____; ex aliō locō et _____.

Contrāria: ultimus et _____; austrālis et _____; hibernus et _____.

PENSVM C

1. Quōmodo Masinissa Scipiōnem Aemiliānum accēpit?
2. Dē quibus rēbus Masinissa et Scipiō collocūtī sunt?
3. Quem Scipiō eā nocte in somnīs vīdit?
4. Ubi Scipiō Africānus māior apparuit?
5. Quid nepōti suō praedixit?
6. Quid eī nārravit dē patriae cōservatōribus?
7. Quid Scipiō ab avō suō quaesivit?

8. Quem vidit Scīpiō praeter avum suum?
9. Quid Aemilius Paulus filium suum monuit?
10. Ex orbe lacteō quanta vidēbātur terra?
11. Quot sphaerae terram cingunt?
12. Quōmodo efficitur cantus sphaerārum?
13. Cūr sphaera caelestis sonum acūtum efficit?
14. Cūr hominēs cantum sphaerārum nōn audiunt?
15. Quārē hominēs in terrīs glōriam aeternam assequī nōn possunt?

Answer Key

Pars I: Familia Romana

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA
PARS I: FAMILIA ROMANA

CAPITVLVM I

PENSVM A

Nīlus fluvius est. Nīlus et Rhēnus fluvij sunt. Crēta insula est. Crēta et Rhodus insulae sunt. Brundisium oppidum est. Brundisium et Tūsculum oppida sunt.

Rhēnus fluvius magnus est. Tiberis est fluvius parvus. Rhēnus et Dāruvius nōn fluvij parvi, sed fluvij magni sunt. Sardinia insula magna est. Melita insula parva est. Sardinia et Sicilia nōn insulae parvae, sed insulae magnae sunt. Brundisium nōn oppidum parvum, sed oppidum magnum est. Tūsculum et Delphi nōn oppida magna, sed oppida parva sunt.

Crēta insula Graeca est. Lesbos et Chios et Naxos sunt insulae Graecae. In Graeciā multae insulae sunt. In Galliā sunt multi fluvij. In Italiā multa oppida sunt. In Arabiā sunt pauci fluvij et pauca oppida.

A et B litterae Latinae sunt. C quoque littera Latīna est. Multi et pauci vocābula Latīna sunt. Ubi quoque vocābulum Latīnum est. I et II numeri Rōmāni sunt. III quoque numerus Rōmānus est.

PENSVM B

Sicilia insula est. Italia insula nōn est. Rhēnus fluvius est. Brundisium oppidum est. Sicilia et Sardinia insulae magnae sunt. Melita insula parva est. Britannia nōn insula parva, sed insula magna est. Brundisium nōn oppidum parvum, sed oppidum magnum est. Estne Brundisium in Graeciā? Brundisium nōn est in Graeciā, sed in Italiā. Ubi est Sparta? Sparta est in Graeciā. Sparta oppidum Graecum est. Delphi quoque oppidum Graecum est. Euboea, Naxos, Lesbos, Chios insulae Graecae sunt. In Graeciā sunt multae insulae.

Quid est III? III numerus est. Quid est A? A littera est. A, B, C litterae Latinae sunt. Num F littera Latīna est? F nōn littera Latīna, sed littera Graeca est. Insula vocābulum Latīnum est.

PENSVM C

1. Ubi est Rōma? Rōma in Italiā est
2. Estne Sparta in Italiā? Sparta in Italiā nōn est.
3. Ubi est Italia? Italia est in Eurōpā.
4. Ubi sunt Syria et Arabia? Syria et Arabia in Asiā sunt.
5. Estne Aegyptus in Asiā? Aegyptus in Asiā nōn est.
6. Ubi sunt Sparta et Delphi? In Graeciā sunt.
7. Ubi est Brundisium? Brundisium est in Italiā.
8. Quid est Brundisium? Brundisium oppidum est.
9. Num Crēta oppidum est? Crēta oppidum nōn est.
10. Estne Britannia insula parva? Britannia nōn insula parva, sed insula magna est.
11. Quid est Tiberis? Tiberis fluvius est.
12. Quid est D? D littera Latīna est.
13. Num A littera Latīna est? A nōn est littera Latīna, sed littera Graeca.

14. Estne II magnus numerus? II nōn magnus numerus, sed parvus numerus est.

CAPITVLVM II

PENSVM A

Mārcus filius Iūlii est. Iūlia filia Iūlii est. Iūlius est vir Rōmānus. Aemilia fēmina Rōmāna est. Iūlius dominus, Aemilia domina est. Mēdus servus Graecus est, Dēlia est ancilla Graeca. Sparta oppidum Graecum est.

Iūlius pater Mārci est. Mārcus est filius Iūlii et Aemiliae. Mēdus servus Iūlii est: Iūlius est dominus servi. Iūlius dominus Mēdi et Dāvi est: Iūlius dominus servorum est. Numerus servorum magnus est. Dēlia est ancilla Aemiliae: Aemilia domina ancillae est. Aemilia domina Dēliae et Syrae est: Aemilia domina ancillarum est. In familiā Iūlii est magnus numerus servorum et ancillarum. Aemilia māter Mārci et Quīnti et Iūliae est. Mārcus, Quīntus Iūliaque sunt liberi Iūlii et Aemiliae. Numerus liberorum est trēs. Numerus servorum est centum.

In pāginā primā capituli secundī multa vocābula nova sunt. Numerus capitulorum nōn parvus est.

PENSVM B

Mārcus puer Rōmānus est. Iūlius vir Rōmānus est. Aemilia est fēmina Rōmāna. Iūlius est pater Mārci et Quīnti et Iūliae. In familiā Iūlii sunt trēs liberi: duo filii et una filia. Māter liberorum est Aemilia.

Quis est Dāvus? Dāvus est servus Iūlii. Iūlius dominus Dāvi est. Quae est Syra? Syra ancilla Aemiliae est. Aemilia est domina Syrae.

Cornēlius: "Quot servi sunt in familiā tuā?" Iūlius: "In familiā meā sunt centum [C] servi." Cornēlius: "Família tua magna est!"

'LINGVA LATINA' est titulus libri tui Latīni.

PENSVM C

1. Quis est Quīntus? Quīntus est filius Iūlii.
2. Quī sunt Mēdus et Dāvus? Mēdus est Dāvus servi Iūlii sunt.
3. Mārcusne quoque servus Iūlii est? Mārcus nōn servus, sed filius Iūlii est.
4. Cuius filia est Iūlia? Iūlia est filia Iūlii.
5. Quot liberi sunt in familiā Iūlii? In familiā Iūlii trēs liberi sunt.
6. Quot servi in familiā sunt? Centum servi sunt in familiā.
7. Num Syra domina est? Syra domina nōn est, sed ancilla.
8. Quae est domina ancillarum? Domina ancillarum est Aemilia.
9. Estne Cornēlius vir Graecus? Cornēlius vir Graecus nōn est.
10. Num puella vocābulum masculinum est? Puella vocābulum fēmininum est, nōn masculinum.

CAPITVLVM III

PENSVM A

Cūr Mārcus Iūliam pulsāt? Mārcus Iūliam pulsāt, quia Iūlia cantat. Iūlia plōrat, quia Mārcus eam pulsāt. Iūlia: "Mamma! Mārcus mē pulsāt." Aemilia puellam audīt et venīt. Māter Quintum videt et eum interrogat: "Quis mē vocat?" Quintus respondet: "Iūlia te vocat."

Iūlius dormīt. Quintus Iūlium vocat: "Pater!" Mārcus ridet, quia Iūlius nōn venit. Aemilia Mārcum verberat. Iūlius venīt, quia Mārcus plōrat. Iūlius Aemiliam et Mārcum et Quintum et Iūliam videt. Iūlius: "Puer quī parvam puellam pulsāt improbus est." Iūlius puerum improbum verberat. Quem Iūlius verberat? Puer quem Iūlius verberat est Mārcus. Mārcus plōrat. Puer quī plōrat laetus nōn est. Puella quae cantat laeta est.

PENSVM B

Puella cantat: "Lalla." Puella quae cantat est Iūlia. Iūlia laeta est. Puer improbus puellam pulsāt. Puella plōrat: "Uhuū!" Puer ridet: "Hahahae!" Puer quī ridet est Mārcus. Iūlia Aemiliam vocat: "Mamma!" Aemilia venīt, et Quintus interrogat: "Cūr Iūlia plōrat?" Quintus respondet: "Iūlia plōrat, quia Mārcus eam pulsāt." Aemilia: "Mārcus puer probus nōn est, puer improbus est! Ubi est pater?" Aemilia Iūlium nōn videt. Quintus: "Pater nōn hic est." Quintus Iūlium vocat: "Pater!" Iūlius Quintum nōn audīt. Cūr Iūlius Quintum nōn audīt? Iūlius eum nōn audīt, quia dormīt. Mārcus plōrat, quia Aemilia eum verberat. Iūlius Mārcum audīt; iam Iūlius nōn dormīt. Quem Aemilia verberat? Aemilia Mārcum verberat. Puer quem Aemilia verberat improbus est. Iūlia laeta nōn est neque ridet.

PENSVM C

1. Quis Iūliam pulsāt? Mārcus Iūliam pulsāt.
2. Cūr Iūlia plōrat? Iūlia plōrat quia Mārcus eam pulsāt.
3. Quāntusne quoque Iūliam pulsāt? Quintus nōn Iūliam pulsāt.
4. Quem Quintus pulsāt? Quintus Mārcum pulsāt.
5. Cūr Aemilia venīt? Aemilia venīt quia Iūlia eam vocat.
6. Quis Iūlium vocat? Quintus Iūlium vocat.
7. Cūr Iūlius Quintum nōn audīt? Iūlius eum nōn audīt, quia dormīt.
8. Quem audīt Iūlius? Iūlius Mārcum audīt.
9. Cūr Mārcus plōrat? Mārcus plōrat, quia Aemilia eum verberat.
10. Ridetne Iūlia? Nōn ridet.
11. Num Mārcus accūsātīvus est? Mārcus nōn accūsātīvus, sed nōminātīvus est.
12. Num Iūliam nōminātīvus est? Iūliam nōn nōminātīvus, sed accūsātīvus est.
13. Quid est dormīt? Dormīt est verbum.

CAPITVLVM IV

PENSVM A

Mēdus adest. Dāvus abest. Iūlius imperat: "Vocā Dāvum, Mēde!" Mēdus Dāvum vocat: "Dāve! Veni!" Dāvus venīt neque Iūlium videt. Mēdus: "Salūtā dominum!" Dāvus dominum salūtāt: "Salvē, domine! Quid est?" Dominus: "Tacē, servē! Nummī mei ubi sunt?" Servus tacet neque respondet. Iūlius: "Respondē!" Dāvus: "Interrogā Mēdum!" Iūlius Mēdum interrogat: "Ubi est pecūnia mea, Mēde?" Mēdus: "Dāvus pecūniam tuam habet." Iūlius: "Pōne sacculum tuum in mēnsā, Dāve!" Dāvus paret: sacculum suum in mēnsā pōnit. Dāvus: "Vidē, domine: sacculus meus vacuus est." Iūlius: "Sūme sacculum tuum et discēde, bone servē!" Dāvus sacculum suum sūmit et discēdit.

PENSVM B

In sacculō Iūlii pecūnia est. Iūlius pecūniam suam numerat: "Unus, duo, trēs, quattuor, quinque, sex, septem, octō, novem, decem." In sacculō nōn centum, sed tantum decem nummī sunt.

Dāvus dominum salūtāt: "Salvē, domine!" Iūlius imperat: "Pōne sacculum tuum in mēnsā!" Dāvus sacculum suum in mēnsā pōnit. Sacculus Dāvī vacuus est, in sacculō eius [: Dāvī] nulla pecūnia est. Dāvus sacculum suum sūmit et discēdit.

Iūlius: "Mēde! Veni!" Mēdus nōn venit, quia is [: Mēdus] pecūniam Iūlii habet. Iūlius baculum, quod in mēnsā est, sūmit et discēdit.

Dominus imperat, bonus servus paret.

PENSVM C

1. Quot nummī sunt in sacculō Iūlii? In sacculō eius sunt decem nummī.
2. Adestne Dāvus in scaenā primā? In scaenā primā Dāvus nōn adest, sed abest.
3. Quis Dāvum vocat? Mēdus Dāvum vocat.
4. Suntne nummī Iūlii in sacculō Dāvī? Nummī Iūlii nōn sunt in sacculō Dāvī.
5. Quid Iūlius pōnit in sacculō Dāvī? Iūlius unum nummum in sacculō Dāvī pōnit.
6. Quot nummī iam in sacculō Iūlii sunt? Iam novem nummī sunt in sacculō Iūlii.
7. Estne vacuus sacculus Mēdi? Nōn est, in sacculō Mēdi sunt nummī Iūlii.
8. Cūr Mēdus discēdit? Mēdus discēdit, quia is pecūniam Iūlii in sacculō suō habet.
9. Quem Iūlius vocat? Iūlius Mēdum vocat.
10. Cūr Mēdus Iūlium nōn audīt? Mēdus eum nōn audīt, quia abest.

CAPITVLVM V

PENSVM A

Iūlius et Aemilia in villā habitant cum liberis et servis. Dominus multos servos et multas ancillas habet.

Aemilia in peristylō est cum Marcō et Quintō et Iuliā. Iulia multas rosas in hortō videt et ab Aemiliā discēdit. Iam Aemilia puellam nōn videt, neque pueri eam vident. Aemilia: "Mārce et Quinte! Vocāte Iūliam!" Pueri Iūliam vocant: "Iūlia! Veni!" et Iulia pueros vocat: "Mārce et Quinte! Venite!" Iulia pueros nōn audit, sed pueri Iūliam audiunt. Iulia: "Cūr pueri nōn veniunt?" Iulia ex hortō venit cum vrosis pulchris. Iulia: "Vidē rosas meas, māter! Vidēte, pueri!" Mārcus: "Rosae pulchrae sunt, puella sine rosis pulchra nōn est!" Iulia cum unā rosā discēdit. Pueri rident. Aemilia: "Tacēte, pueri! Sūmte rosas et discēdite!" Pueri rosas sūmunt et discēdunt; in atrio aquam sūmunt ex impluviō et rosas in aquā pōnunt.

PENSVM B

Iūlius in magnā villā habitat. Aemilia cum eō [: Iuliō] habitat. Iūlius Aemiliam amat, quia ea [: Aemilia] bona et pulchra femina est.

Aemilia in peristylō est cum liberis suis, sed sine virō suō. Iulia ab Aemiliā discēdit; iam puella in hortō est. Iulia rosas carpit et ex hortō venit cum vrosis. Puella laeta est: rosae eam delectant.

Ubi est impluvium? Id [: impluvium] est in atrio. In impluviō aqua est. In atrio nullae fenestrae sunt.

PENSVM C

1. Num Iūlius solus in villā habitat? Iūlius nōn solus, sed cum familiā suā in villā habitat.
2. Quot filiōs et quot filiās habent Iūlius et Aemilia? Iūlius et Aemilia duos filiōs et unam filiam habent.
3. Ubi est impluvium? Impluvium est in atrio.
4. Ubi dormiunt servi? Multi servi in unō cubiculō dormiunt.
5. Adestne Iūlius in peristylō cum Aemiliā? Iūlius abest.
6. Ubi est Iūlius? Iūlius in oppidō Tūsculō est.
7. Estne Aemilia sola in peristylō? Sola nōn est, liberi cum eā sunt.
8. Quid agit Iulia in hortō? Iulia rosas carpit et pueros vocat.
9. Cūr pueri Iūliam rident? Pueri Iūliam rident, quia improbi sunt. / Quia Iulia puella pulchra nōn est.

CAPITVLVM VI

PENSVM A

Iūlius ab oppidō Tūsculō ad villam suam it. Villa eius prope Tūsculum est. Iūlius in lecticā est inter Ursū et Dāvum. Dominus ā servis portatur. Ursus et Dāvus nōn

saccos portant, sacci ā Syrō et Lēandrō portantur.

Saccus quem Lēander portat nōn tam parvus est quam saccus qui ā Syrō portatur.

Mēdus nōn est apud dominum, nam servus malus dominum timet. Dominus ā servo malō timetur.

Dominus servum malum vocat neque ab eō auditur.

Servus malus ā dominō vocatur neque eum audit.

Quō it Mēdus? Rōmam it. Unde venit? Mēdus Tūsculō venit. Ante Mēdum est Rōma, Tūsculum post eum est. Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōmā Tūsculum it, nam is Tūsculī habitat. Cornēlius nōn ambulat, sed equō vehitur.

Lȳdia, amica Mēdi, Rōmae habitat. Iam Mēdus Rōmae apud Lȳdiam est. Mēdus amicam suam salutāt et ab amicā suā salutatur, nam Lȳdia Mēdum amat et ab eā amatur.

PENSVM B

Ōstia nōn procul ā Rōmā, sed prope Rōmam est. Unde venit Iūlius? Tūsculō venit et ad villam it. Duo servi eum portant. Syrus et Lēander, qui post lecticam ambulant, duos saccos portant. Saccus Syrī nōn tam magnus est quam saccus qui ā Lēandrō portatur, itaque Syrus nōn tam fessus est quam Lēander.

Mēdus apud dominum nōn est, nam Mēdus dominum iratum timet. Mēdus servus malus [= improbus] est; itaque Mēdus et Iūlius nōn amici, sed inimici sunt. Via Latīna, quae est inter Rōmam et Capuam, nōn tam longa est quam via Appia. Quō ambulat Mēdus? Is Rōmam ambulat, nam amica eius Rōmae habitat. Cornēlius autem [= sed C.] Rōmā Tūsculum it. Tūsculum est ante eum, post eum est Rōma. Cornēlius equō vehitur, is nōn ambulat. Iūlius et Cornēlius ad villas suas eunt.

PENSVM C

1. Ambulatne Iūlius? Nōn ambulat, lecticā vehitur.
2. Qui Iūlium portant? Dāvus et Ursus Iūlium portant.
3. Quid portant Syrus et Lēander? Syrus et Lēander saccos portant.
4. Unde venit Iūlius et quō it? Iūlius Tūsculō venit et ad villam suam it.
5. Quō it Mēdus? Mēdus Rōmam it.
6. Etiamne Cornēlius Tūsculō Rōmam it? Cornēlius nōn Tūsculō Rōmam, sed Rōmā Tūsculum it.
7. Ubi habitat Cornēlius? Cornēlius Tūsculī habitat.
8. Cūr Mēdus laetus est? Mēdus laetus est, quia Rōmae amicam habet.
9. Quae est Lȳdia? Lȳdia est amica Mēdi.
10. Quid habet Mēdus in sacculō suō? In sacculō suō Mēdus nummōs dominī habet.
11. Suntne amici Iūlius et Mēdus? Iūlius et Mēdus nōn amici, sed inimici sunt.
12. Num portat verbum passivum est? Portat nōn est verbum passivum, sed activum.

CAPITVLVM VII

PENSVM A

Iūlius Mārcō, filiō suō, mālum dat. Iūlius Mārcō et Quintō, filiis suis, mālā dat. Iūlius etiam servīs suis, Syrō et Lēandrō, mālā dat.

Cui Aemilia osculum dat? Aemilia virō suō Iūliō osculum dat. Iūlius Aemiliae osculum dat. Iūlius Iūliae, filiae suae, mālum dat, neque solum Iūliae, sed etiam Syrae et Dēliae, ancillis suis. Iūlia mālō suō osculum dat!

PENSVM B

Iūlius ad villam advenit. Ōstiārius ostium aperit et post eum claudit.

Saccī nōn vacuī, sed plēnī sunt. Iūlius: "Vidēte, pueri: Hic saccus plēnus mālōrum est. Ecce mālum tuum, Mārcē." Iūlius Mārcō mālum dat. Iūlius filiis nōn solum mālā, sed etiam pira dat. Iam pueri et mālā et pira habent, sed servī neque mālā neque pira habent. Dominus servōs ad sē vocat et iis quoque mālā et pira dat.

Aemilia ad Iūlium adit et ei osculum dat. Iūlia abest. Pueri nōn ambulant, sed currunt in hortum. Illic [: in hortō] Iūlia nōn est, ea in cubiculō suō est. Iūlia nōn rīdet, sed lacrimat: in oculis eius sunt lacrimae. Dēlia: "In ātriō pater tuus tē expectat, Iūlia." Iūlia ex [: ex] cubiculō exit, ad Iūlium currit et ei [: Iūliō] osculum dat. Iūlia rosam ante Iūlium tenet. Iūlia: "Nōne haec rosa formōsa [= pulchra] est?"

PENSVM C

1. Quem pueri expectant? Pueri Iūlium expectant.
2. Venitne Iūlius Rōmā? Iūlius nōn Rōmā, sed Tusculō venit.
3. Quis ostium aperit et claudit? Ōstiārius ostium aperit et claudit.
4. Quid inest in saccīs? In saccīs mālā et pira insunt.
5. Cui Iūlius mālum primum dat? Iūlius Mārcō mālum primum dat.
6. Cui Aemilia osculum dat? Aemilia virō suō osculum dat.
7. Estne Iūlia in hortō? Iūlia nōn in hortō, sed in cubiculō suō est.
8. Quō it Dēlia? Dēlia in cubiculum Iūliae it.
9. Estne Iūlia sōla in cubiculō suō? Iūlia nōn sōla est illic. Syra apud eam est.
10. Rīdetne Iūlia? Iūlia nōn rīdet, sed lacrimat.
11. Quō Iūlia currit? Iūlia in ātrium currit.
12. Quid Iūlius dat filiae suae? Iūlius filiae suae mālum et pirum dat.

CAPITVLVM VIII

PENSVM A

Quis est Albīnus? Est tabernārius quī ōrnāmenta vēndit. Quae ōrnāmenta? Ōrnāmenta quae Albīnus vēndit sunt gemmae et margaritae. Quid emit Mēdus? Ōrnamentum emit. Quod ōrnamentum? Ōrnamentum quod Mēdus emit est ānulus cuius pretium est HS C. Digitus in quō ānulus pōnitur est digitus quārtus.

Hic servus Mēdus, ille Dāvus est. Lȳdia hunc servum amat, nōn illum. Lȳdia amīca huius servī est, nōn illius. Lȳdia huic servō osculum dat, nōn illi. Lȳdia ab hōc servō amātur, nōn ab illō.

Hoc oppidum est Tūsculum, illud est Brundisium. Cornēlius in hōc oppidō habitat, nōn in illō. Viae huius oppidī parvae sunt.

PENSVM B

Gemmae et margaritae ōrnāmenta pulchra sunt. Aemilia multa ōrnāmenta ā Iūliō accipit. Aemilia margaritās in collō et ānulum in digitō habet. Multae fēminae ante tabernam Albīnī cōnsistunt et ōrnāmenta eius aspiciunt. Virī ōrnāmenta emunt et fēminis dant. Ānulus gemmātus centum sēstertiis cōnstat. Pretium ānuli est centum sēstertiī, sed Mēdus nōnāgintā [XC] tantum habet. Albīnus: "Nōnāgintā nōn satis est!" Mēdus: "Accipe nōnāgintā sēstertiōs aut nūllōs!" Ānulus ad digitum medium nōn convenit: digitus medius nimis magnus est. Sed ānulus convenit ad digitum quārtum [IV], quī nōn tantus est quantus digitus medius. Lȳdia laeta digitum suum aspicit et cum Mēdō ā tabernā abit. Lȳdia Mēdō viam mōnstrat.

PENSVM C

1. Quid Albīnus vēndit? Albīnus ōrnāmenta vēndit.
2. Ā quō Aemilia ōrnāmenta accipit? Aemilia ōrnāmenta accipit ā virō suō.
3. Ambulatne Mēdus cum dominō suō? Mēdus nōn cum dominō suō, sed cum amīcā suā ambulat.
4. Ubi Mēdus et Lȳdia cōnsistunt? Mēdus et Lȳdia ante tabernam Albīnī cōnsistunt.
5. Cūr Mēdus margaritās nōn emit? Quia Lȳdia multās margaritās habet.
6. Cūr Lȳdia nūllum ānulum habet? Nūllum ānulum habet, quia pecūniōsa nōn est.
7. Estne vacuus sacculus Mēdi? Vacuus nōn est, in sacculō eius sunt nōnāgintā sēstertiī.
8. Quot sēstertiis cōnstat ānulus gemmātus? Ānulus gemmātus cōnstat centum sēstertiis.
9. Ad quem digitum ānulus convenit? Ānulus ad digitum quārtum convenit.

CAPITVLVM IX

PENSVM A

In Italiā sunt multī pāstōrēs. Numerus pāstōrum magnus est. Pāstor Iūliū unum canem et multās ovēs habet. Pastor est dominus canis et ovium. Canis et ovēs pāstōrem amant. Cibus ovium est herba, cibus pāstōris est pānis. Pāstor pānem ēst.

In colle ūna arbor est. Pāstor cum canē et ovibus ad arborem it. Iam pāstor in umbrā arboris iacet. Arbor pāstōri et cani et ovibus umbram dat, sed ovis nigra in sōle iacet. Nullae nūbēs ante sōlem sunt. In silvā multae arborēs sunt, sub arboribus umbra est. Ovis nigra ā pāstōre ceterisque ovibus discēdit. Canis ovem videt.

PENSVM B

Pāstor et centum ovēs in campō sunt. Pāstor ovibus aquam et cibum dat. Cibus ovium est herba, cibus pāstōris est pānis. Pāstor pānem ēst. Ovēs herbam edunt et aquam bibunt ē rivō.

Sōl lūcet, nūlla nūbēs in caelō suprā hunc campum videtur. In colle ūna arbor est, in silvā multae arborēs sunt. Sub arboribus umbra est. Pāstor ovēs suās ad arborem dūcit. Dum pāstor in umbrā arboris iacet, ovis nigra ceterās ovēs relinquit et silvam petit. In terrā sunt vestigia lupi; lupus ipse nōn procul abest. Lupus in silvā cibum quaerit, dum pāstor et canis ovem quaerunt.

PENSVM C

1. Num pāstor sōlus in campō est? Pāstor nōn sōlus est, canis et ovēs apud eum sunt.
2. Quot ovēs habet pāstor? Pāstor centum ovēs habet.
3. A quō canis cibum accipit? Canis cibum accipit ā pāstōre.
4. Suntne montēs prope pāstōrem? Montēs nōn prope pāstōrem, sed procul ā pāstōre sunt.
5. Ubi sunt vallēs? Vallēs sunt inter montēs.
6. Quid est collis? Collis est parvus mōns.
7. Quō it pāstor? Pāstor ad arborem it.
8. Cūr pāstor umbram petit? Umbram petit, quia sōl lūcet.
9. Quō it ovis nigra? Ovis nigra in silvam it.
10. Quid ovis in terrā videt? Ovis vestigia lupi videt in terrā.
11. Cūr lupus ovem nigram nōn ēst? Quia canis accurrit et lupum petit.

CAPITVLVM X

PENSVM A

Avēs in aere volant. Piscēs in aquā natant. Iūlia neque volāre neque natāre potest. Homō duōs pedēs habet, itaque homō ambulāre potest. Homō mortuus sē movēre nōn potest. Spīrāre necesse est hominī, nam sine animā nēmō vīvere potest. Cum homō spīrat, anima in pulmōnēs intrat et ex pulmōnibus exit. Homō quī spīrat mortuus esse nōn potest. Hominēs deōs vidēre nōn possunt. Deī ab hominibus vidērī nōn possunt. Nēmō piscēs numerāre potest. Piscēs numerārī nōn possunt. Sine pecūniā cibus emī nōn potest.

Puerī Iūliam canere audiunt. Mārcus Quīntum ad terram cadere videt. Iūlius Mārcum clāmāre audit. Puerī saccum ā Iūliō in mēnsā pōnī et aperīrī vident.

PENSVM B

Leō et aquila bēstiae sunt. Virī et fēminae hominēs sunt. Mercurius nōn homō, sed deus est. In aquā sunt piscēs. In aere sunt avēs. Quid agunt piscēs et avēs? Piscēs in aquā natant, avēs in aere volant. Avis duās alās habet, itaque avis volāre potest. Avis quae volat ālās movet. Cum homō ambulat, pedēs moventur. Cum homō spīrat, anima in pulmōnēs intrat. Homō quī spīrat vīvus est, quī nōn spīrat mortuus est. Nam sine animā nēmō vīvere potest. Spīrāre hominī necesse est.

Iūlia canit [= cantat]. Iūlia vocem pulchram habet. Puerī nīdōs quaerunt. Nīdī sunt inter rāmōs et folia arborum. In nīdīs avium sunt ōva aut pullī. Avēs nōn pullōs vīvōs, sed ōva pariunt. Quīntus in arborem ascendit et IV pullōs videt in nīdō. Rāmus quī nīdum sustinet tenuis est. Rāmus tenuis puerum crassum sustinēre nōn potest: Quīntus ad terram cadit. Mārcus eum cadere videt et perterritus est.

PENSVM C

1. Num Neptūnus homō est? Nōn homō, sed deus est Neptūnus.
2. Quis est Mercurius? Mercurius est deus mercātōrum et nūntius deōrum
3. Quid agunt mercātōrēs? Mercātōrēs emunt et vēdunt.
4. Num necesse est margarītās habēre? Id necesse nōn est.
5. Quid est ōceanus Atlanticus? Ōceanus est magnum mare.
6. Cūr aquila ā parvīs avibus timētur? Quia aquila parvās avēs capere vult.
7. Ubi sunt nīdī avium? In arboribus sunt.
8. Quid est in nīdīs? In nīdīs sunt ōva aut pullī.
9. Quae bēstiae ōva pariunt? Avēs ōva pariunt.
10. Quid agunt puerī in hortō? Puerī nīdōs quaerunt.
11. Cūr rāmus Quīntum sustinēre nōn potest? Quia Quīntus puer crassus est.

CAPITVLVM XI

PENSVM A

Membra corporis hūmānī sunt duo brachia et duo crūra. In corpore hūmānō ūnum caput est, nōn duo capita. In capite sunt duae aurēs et ūnum ōs. In ōre sunt dentēs. In pectore ūnum cor et duo pulmōnēs sunt.

Medicus Quīntum super lectum iacere videt; medicus puerum dormire videt. Medicus: "Quīntus dormit." Medicus 'Quīntum dormire' dicit. Medicus puerum linguam ostendere iubet, et 'linguam eius rubram esse' dicit. Puer dicit 'pedem et caput dolere.' Medicus Aemiliam pōculum tenere iubet. Syra Quīntum spirare nōn audit, itaque Syra eum mortuum esse putat. Sed Quīntus vivit. Māter filium vivere gaudet. Necesse est puerum aegrum dormire.

PENSVM B

Corpus hūmānum habet quattuor membra: duo brachia et duo crūra. In brachiis duae manūs sunt, in crūribus duo pedēs. Super collum est caput. In capite sunt duo oculi, duae aurēs, ūnus nāsus, ūnum ōs. In ōre sunt dentēs et lingua. Sub collō est pectus. In pectore sunt pulmōnēs et cor. In corde et in vēnīs sanguis est. Sanguis per vēnās ad cor fluit.

Aemilia apud lectum Quīnti sedet, Syra apud lectum stat. Quīntus nōn sanus, sed aeger est. Syrus medicum ex oppidō arcessit. Medicus digitum ad pedem pueri appōnit: medicus pedem eius tangit. Quīntus, quī digitum medici in pede sentit: "Ei! Pēs dolet!"

PENSVM C

1. Quae sunt membra corporis hūmānī? Sunt brachia et crūra.
2. Ubi est cerebrum? Cerebrum est post frontem.
3. Quid est in pectore? In pectore sunt pulmōnēs et cor.
4. Ubi est venter? Venter est infrā pulmōnēs.
5. Cūr Quīntus cibum sūmere nōn potest? Quia aeger est.
6. Estne Quīntus sōlus in cubiculō suō? Sōlus nōn est, nam Aemilia et Syra apud eum sunt.
7. Unde medicus arcessitur? Medicus Tusculō arcessitur.
8. Quid videt medicus in ōre Quīnti? Medicus dentem nigrum in ōre Quīnti videt.
9. Quid Quīntus in brachiō sentit? Quīntus cultrum medici sentit.
10. Cūr Syra Quīntum mortuum esse putat? Quia eum spirare nōn audit.

CAPITVLVM XII

PENSVM A

Pilum ē manū iacitur, sagitta ex arcū. In exercitiis Rōmānīs multī Galli militant, quī arcūs ferunt. Equitātus sine metū impetum in hostēs facit, neque hostēs impetum equitātus sustinere possunt. Mille passūs sunt

quīnque milia pedum. Via Latīna CL [150: centum quīnquāgintā] milia passuum longa est.

Rāmus tenuis puerum crassum sustinere nōn potest, nam puer crassus gravis est. Ūnum mālum grave nōn est, nec duo mālā gravia sunt, sed saccus plenus mālōrum gravis est. Lēander saccum magnum et gravem portat. In sacco gravi sunt mālā. Servi saccōs graves portant. In saccis gravibus sunt mālā et pira.

Saccus Lēandri gravior est quam Syri, nam mālā graviōra sunt quam pira. Via Appia longior est quam via Latīna. Via Appia et via Aurēlia longiōres sunt quam via Latīna. Quīntus crassior est quam Mārcus. Lēander saccum graviorem quam Syrus portat; in sacco graviore mālā sunt.

Hoc pilum longius et gravior est quam illud. Haec pila longiōra et graviōra sunt quam illa.

PENSVM B

Mārcus frāter Quīnti est. Quīntus ūnum frātem et ūnam sorōrem habet. 'Tūlia' nōmen sorōris est. Frāter Aemiliae est avunculus liberōrum. Quīntus: "Ubi est avunculus noster?" Iūlius: "Avunculus vester est in Germāniā."

Prōvincia est pars imperiī Rōmānī. Rhēnus Germāniā ab imperiō Rōmānō dividit; Rhēnus finis imperiī est. In Germāniā multī militēs Rōmānī sunt, quī contrā Germānōs pugnant; Germānī enim hostēs Rōmānōrum sunt. Militēs Rōmānī scūta et gladiōs et pila ferunt. Militēs in castris habitant. Circum castra est fossa et vallum, quod x pedēs altum est. Militēs patriam ab hostibus defendunt.

PENSVM C

1. Num Mārcus cognōmen est? Mārcus nōn cognōmen, sed praenōmen est.
2. Quot frātrēs habet Aemilia? Ūnum frātrem habet.
3. Quid agit Aemilius in Germāniā? Aemilius in Germāniā militat.
4. Quae arma pedes Rōmānus fert? Pedes Rōmānus scūtum et gladium et pilum fert.
5. Quam longum est pilum Aemilii? Pilum eius sex pedēs longum est.
6. Ubi habitant militēs Rōmānī? Militēs in castris habitant.
7. Quī sunt Germānī et Galli? Germānī et Galli sunt quī Germāniā et Galliā incolunt.
8. Estne Germāniā prōvincia Rōmāna? Nōn est.
9. Quod flūmen Germāniā ā Galliā dividit? Flūmen Rhēnus Germāniā ā Galliā dividit.
10. Cūr hostēs castra expugnare nōn possunt? Quia Rōmānī castra bene defendunt.
11. Num miles fortis ab hoste fugit? Miles fortis nōn fugit, sed impetum in hostēs facit.
12. Cūr hasta procul iaci nōn potest? Quia nimis gravis est.

CAPITVLVM XIII

PENSVM A

Hōrae diē sunt XII. Hōra sexta diē dividit in duās partēs: ante meridiem et post meridiem. Sex hōrae sunt dīmidia pars diē. Mēnsis Iūnius XXX diēs habet: numerus diērum est XXX. Novus annus incipit ab eō diē quī dicitur kalendae Iānuāriae.

Iūlius mēnsis annī calidissimus est; Iānuārius est mēnsis annī frigidissimus. Mēnsis annī brevissimus est Februārius. Padus est flūmen Italiae longissimum et latissimum. Sōl stēlla clārissima est.

PENSVM B

Iānuārius mēnsis primus est. December est mēnsis duodecimus ac postrēmus. Tempore antiquō September mēnsis septimus erat, nam tunc [= illō tempore] mēnsis primus erat Mārtius. Nunc September mēnsis nōnus est. Diēs est tempus ā māne ad vespērum. Māne est initium diēi, vespē finis diēi est et initium noctis. Diēs in XII hōrās dividitur. Nocte lūna et stēllae lūcent, neque eae tam clārae sunt quam sōl. Sōl lūnam lūce suā illūstrat. Ea lūnae pars quae sōle nōn illūstratur obscura est.

Vēr et autumnus, aestās et hiems sunt quattuor tempora annī. Aestās ā mēse Iūniō incipit. Hieme nōn solum imber, sed etiam nix dē nūbibus cadit: montēs et campī nive operiuntur. Aqua nōn tam frigida est quam nix.

PENSVM C

1. Quot sunt mēnsēs annī? Mēnsēs annī sunt duodecim.
2. A quō Iānuārius nōmen habet? Ā deō Iānō.
3. Quam longus est mēnsis Aprīlis? Aprīlis trigintā diēs longus est.
4. A quō mēnsis Iūlius nōmen habet? Mēnsis Iūlius nōminātur ā Iuliō Caesare.
5. Cūr mēnsis decimus Octōber nōminātur? Quia tempore antiquō mēnsis octāvus erat.
6. Cūr lūna nōn tam clāra est quam sōl? Quod lūna suam lūcem nōn habet, sed sōle illūstratur.
7. Quī diēs annī brevissimus est? Diēs annī brevissimus est a. d. VIII kal. Iān.
8. Quī diēs aequinoctia dicuntur? A. d. VIII kal. Apr. et a. d. VIII kal. Oct.
9. Quod tempus annī calidissimum est? Aestās est tempus annī calidissimum.
10. Quādo nix dē nūbibus cadit? Hieme nix dē nūbibus cadit.
11. Quid est imber? Imber est aqua quae dē nūbibus cadit.
12. A quō diē incipit novus annus? Novus annus incipit ā kalendis Iānuāriis.

CAPITVLVM XIV

PENSVM A

Puer dormiēns nihil audit. Dāvus puerum dormientem excitat: in aurem pueri dormientis clāmat: "Mārce!" Mārce oculos aperiēns servum apud lectum stantem videt. Servus puerō frīgenti vestimenta dat. Parentēs filium intrantem salūtant et ā filiō intrante salūtantur. Filius discēdēns "Valē!" inquit.

Corpus valēns nōn dolet. Medicus caput dolēns sārāre nōn potest. Piscēs sunt animālia natantia.

PENSVM B

Pueri in lectis cubant [= iacent]. Alter puer dormit, alter vigilet; alter valet, alter aegrōtat. Uter puer aegrōtat, Mārce an Quīntus? Quīntus aegrōtat.

Servus puerum dormientem excitat et eī aquam offert. Mārce ē lectō surgit et primum manūs lavat, deinde faciem. Puer vestimenta ā servō poscit, et primum tunicam induit, deinde togam. Iam puer nudus nōn est. Virō togātō [= togam gerenti] brachium dextrum nudum est. Dāvus Mārce sēcum venīre iubet: "Veni mēcum."

Mārce Mēdum, quī cum eō ire solet, nōn videt. Mēdus librōs et cēterās rēs Mārcei portāre solet, Mārce ipse nihil portāre solet praeter mālum. "Hodiē" inquit Iūlius "Mēdus tēcum ire nōn potest." Mārce sōlus abit librum et tabulam et stilum sēcum ferēns.

PENSVM C

1. Quīntusne bene dormit? Quīntus dormire nōn potest.
2. Uter puer aegrōtat? Quīntus aegrōtat.
3. Estne clausa fenestra Mārcei? Fenestra eius aperta est.
4. Uter ē duōbus pueris gallum canentem audit? Quīntus, quī vigilet, gallum canentem audit.
5. Quōmodo servus Mārcei excitat? Dāvus in aurem pueri dormientis clāmat: "Māne est!"
6. Tōtumne corpus lavat Mārce? Nōn tōtum corpus, sed tantum manūs et caput lavat.
7. Cūr Mārce frīget? Quod nudus est.
8. Quid Mārce ā servō poscit? Vestimenta sua poscit.
9. Utrum brachium togā operitur? Brachium sinistrum togā operitur.
10. Utrā manū miles scūtum gerit? Miles scūtum gerit manū sinistrā.
11. Quās rēs Mārce sēcum fert? Mārce librum, tabulam stilumque sēcum fert.

CAPITVLVM XV

PENSVM A

Mārcus ad lūdum veni*t* nec iānuam puls*at*. Magister: "Cūr tū iānuam nōn puls*as*, cum ad lūdum veni*s*?" Mārcus: "Ego iānuam nōn puls*o*, cum ad lūdum veni*o*, quod nec Sextus nec Titus id facit. Audite, Sexte et Tite: vōs iānuam nōn puls*atis* cum ad lūdum veni*itis*!" Sextus et Titus: "Nōs iānuam puls*amus*, cum ad lūdum veni*imus*!" Magister: "Tacete! Aperite librōs!" Titus: "Ego librum nōn hab*eo*." Magister: "Cūr librum nōn hab*es*, Tite?" Titus: "Librum nōn hab*eo*, quod Mārcus meum librum hab*et*!" Mārcus: "Sed vōs meās rēs hab*etis*!" Titus et Sextus: "Nōs rēs tuās nōn hab*emus*!"

Magister discipulōs dormire vidēns exclāmat: "O pueri! Dormi*itis*! Ego recit*o*, vōs nōn aud*itis*!" Mārcus: "Ego tē recitāre audi*o*. Nōn dormi*o*." Titus et Sextus: "Nec nōs dormi*mus*. Tē recitāre aud*imus*. Bene recit*as*, magister." Magister: "Ego bene recit*o*, at vōs male recit*atis*! Malī discipulī est*is*!" Discipulī: "Vērum nōn dīcis, magister. Bonī discipulī sum*us*: in lūdō nec clāmā*mus* nec ridē*mus*, et tē aud*imus*!"

PENSVM B

Māne puerī in lūdum eunt. Puerī quī in lūdum eunt discipulī sunt. Quī lūdum habet magister est. Mārcus magistrum metuit, nam Diodōrus magister sevērus est quī puerōs improbōs virgā verberat.

Intrat magister. Sextus dē sellā surgit. Cēterī discipulī nōndum adsunt. Magister exclāmat: "O, discipulōs improbōs!" Sextus: "Num ego improbus sum?" Magister: "Tū discipulus improbus nōn es, at [= sed] cēterī discipulī improbī sunt!"

Post Sextum venit Titus, tum [= deinde] Mārcus. Mārcus iānuam [= ostium] nōn pulsat, antequam lūdum intrat, nec magistrum salutat. Magister: "Discipulus improbus es, Mārce! Statim ad mē veni!" Magister tergum Mārce verberat. Tergum est posterior pars corporis. Magister puerum verberāre dēsinit. Mārcus ad sellam suam rediit neque cōsidiit. Magister: "Quid [= cūr] nōn cōsidiis?" Mārcus: "Sedēre nōn possum, quod pars tergi inferior mihi dolet!"

PENSVM C

1. Quō puerī māne eunt? In lūdum eunt.
2. Quis est Diodōrus? Magister est.
3. Cūr puerī magistrum metuunt? Quia sevērus est.
4. Quis discipulus primus ad lūdum advenit? Sextus primus advenit.
5. Quid facit Titus antequam lūdum intrat? Iānuam pulsat.
6. Cūr Titus librum suum nōn habet? Quod Mārcus librum eius habet.
7. Quis est discipulus improbissimus? Mārcus discipulus improbissimus est.
8. Cūr Quintus in lūdum ire nōn potest? Quia aegrōtat.
9. Cūr magister recitāre dēsinit? Quia discipulī dormiunt.

10. Tūne magister/magistra an discipulus/discipula es?

Ego nōn magister/-tra, sed discipulus/-a sum.

11. Num tū iānuam pulsās antequam cubiculum tuum intrās? Iānuam meam nōn pulsō antequam intrō.

CAPITVLVM XVI

PENSVM A

Nautae, quī Neptūnum verentur, tempestātem opperiuntur. Mēdus et Lȳdia ex Italiā proficiscuntur. Lȳdia Mēdum in puppim ascendentem sequitur. Dum nauta loquitur, Mēdus occidentem intuētur, unde nūbēs ātrae oriuntur. Simul tempestās oritur. Mercātor tristis mercēs suās in mare lābī videt; nēmō eum cōsōlārī potest.

Quī ab amicis proficiscitur laetārī nōn potest.

PENSVM B

Brundisium est oppidum maritimum (in orā maritimā situm) quod magnum portum habet. Portus est locus quō nāvēs ad terram adire possunt.

Cum nūllus ventus fiat, mare tranquillum est. Tempestās est magnus ventus quī mare turbat et altōs flūctūs facit. Gubernātor est nauta quī in puppi nāvis sedēns nāvem gubernat. Partēs caelī sunt oriēns et occidēns, septentrionēs et meridiēs. Oriēns est ea caelī pars unde sōl oritur, occidēns est ea pars quō sōl occidit.

Mēdus et Lȳdia nāvem cōnscendunt atque ex Italiā proficiscuntur. Ventus secundus est, nāvis plēnis vēllis ex portū egreditur [= exit]; sed in altō mari tempestās oritur: magnus ventus flāre incipit, tōtum mare turbidum fit. Nautae aquam ē nāve hauriunt et mercēs in mare iaciunt. Mēdus Neptūnum invocat: "O Neptūne! Servā mē!" Nāvis flūctibus iactātur nec vērō [= sed nōn] mergitur.

PENSVM C

1. Quae nāvēs Rōmā adire possunt? Parvae tantum nāvēs Rōmā adire possunt.
2. Quid est 'ostium' flūminis? Est locus quō flūmen in mare influit.
3. Num Tiberis in mare Superum influit? Tiberis nōn in mare Superum, sed in mare Inferum influit.
4. Quandō nāvēs ē portū egrediuntur? Ventō secundō nāvēs ē portū egrediuntur.
5. Ubi sedet gubernātor et quid agit? Gubernātor in puppi sedēns nāvem gubernat.
6. Quae sunt quattuor partēs caelī? Sunt oriēns et occidēns, meridiēs et septentrionēs.
7. Quās rēs Mēdus et Lȳdia sēcum ferunt? Omnēs rēs suās sēcum ferunt.
8. Quō Mēdus cum amicā suā ire vult? In Graeciam.
9. Cūr tristis est Lȳdia? Quod amicās suās relinquit.
10. Quem deum invocant nautae? Deum Neptūnum.
11. Cūr mercēs in mare iaciuntur? Quod nāvis nimis gravis est.
12. Num nāvis eōrum mergitur? Nāvis servātur, nōn mergitur.

CAPITVLVM XVII

PENSVM A

Mārcus ā magistrō nōn laudatur, sed reprehenditur. Mārcus: "Cūr ego semper reprehendor, numquam laudor? Titus et Sextus semper laudantur, numquam reprehenduntur." Magister: "Tū nōn laudaris, sed reprehenderis, quia prāvē respondēs." Mārcus: "Sed ego semper interrogor." Sextus: "Tū nōn semper interrogaris; nōs saepe interrogāmur nec prāvē respondemus: itaque ā magistrō laudāmur, nōn reprehendimur." Mārcus: "At facile est id quod vōs interrogāmini: itaque rectē respondētis ac laudāmini!" Titus: "Nōs magistrum verēmur. Nōne tū eum verēris?" Mārcus: "Ego magistrum nōn vereor. Cūr vōs eum verēmini?"

PENSVM B

Discipulus est puer quī discit. Vir quī puerōs docet magister est. Magister est vir doctus quī multās rēs scit quās puerī nesciunt. Sextus nec stultus nec piger, sed prūdēns atque industrius est. Magister interrogat, discipulus quī respondere potest manum tollit. Nōn oportet respondere antequam magister interrogat. Magister: "Dic numerōs ā decem usque ad centum!" Quisque puer manum tollit, primum Sextus, deinde Titus, postrēmō Mārcus. Sextus numerōs dicit: "XI, XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXX, XL, L, LX, LXX, LXXX, XC, C." Sextus bonus discipulus est, quī semper rectē respondet; itaque magister eum laudat. Mārcus, quī semper prāvē respondet, ā magistrō reprehenditur: "Numquam rectē respondēs, Mārce! Cūr nōn cōgitās antequam respondēs?" Mārcus: "Cūr Titum nōn interrogās? Is nōn tam saepe interrogātur quam ego." Magister: "Iam eum interrogō: quot sunt XXI et LXVIII?" Titus: "LXXXVII? an LXXXVIII?" Titus nōn certus, sed incertus est ac magistrō respōnsū incertum dat. Sextus vērō rectē respondet, quamquam difficile est id quod interrogātur. Quod Mārcus interrogātur nōn difficile, sed facile est. Unus dēnārius est IV sēstertiū, unus sēstertius IV assēs.

PENSVM C

1. Quid puerī discunt in lūdō? Pueri litterās et numerōs discunt.
2. Cūr Sextus ā magistrō laudatur? Quia semper rectē respondet.
3. Cūr Mārcus reprehenditur? Quia prāvē respondet.
4. Estne facile id quod Titus interrogātur? Nōn facile, sed difficile est.
5. Cūr Titus nōn statim respondet? Quia XLVIII numerus difficilis est.
6. Uter rectē respondet, Titusne an Sextus? Sextus est discipulus quī rectē respondet.
7. Quot sunt undētrīgintā et novem? Sunt duodēquadrāgintā.
8. Trēs sēstertiū quot sunt assēs? Trēs sēstertiū sunt duodecim assēs.
9. Quot dēnārii sunt octōgintā sēstertiū? Octōgintā sēstertiū sunt vigintī dēnārii.

10. Num facilēs sunt numerī Rōmānī? Nōn facilēs, sed difficilēs sunt numerī Rōmānī.

11. Tūne ā magistrō tuō laudāris? Ā magistrō laudor.

CAPITVLVM XVIII

PENSVM A

Sextus rectē respondet, Mārcus prāvē respondet et sevērē reprehenditur. Nēmō rectius aut pulchrius scribit quam Sextus; is rectissimē et pulcherrimē scribit. Lūna plēna clārē lūcet, sed sōl clārius lūcet quam lūna et cēterae stēllae; sōl clārissimē lūcet.

Hostēs nōn tam fortiter pugnant quam Rōmānī. Milites nostrī fortius pugnant quam hostēs. Nostrī fortissimē pugnant. Mārcus nimis leviter scribit. Magister breviter scribit 'Mārcum improbum esse'.

PENSVM B

Ex XXIII litteris Latīnis VI vōcālēs sunt: A E I O V Y; cēterae sunt cōnsonantēs. Cōnsonāns semper cum vōcālī iungitur. K, Y, Z litterae rārae sunt in linguā Latīnā, in linguā Graecā frequentēs. Vocābula ōstium et iānuā eandem rem significant; lingua duās rēs variās significat. Magister librōs Latīnōs et Graecōs legere potest.

Discipulī hanc sententiā in tabulīs suis scribunt: Homō oculōs et nāsum habet. Magister tabulam cuiusque puerī aspicit, et Sexti et Titī et Mārci. In tabulā Mārci IV litterae dēsunt. Magister litterās quae dēsunt addit: ita [= eō modō] magister menda Mārci corrigit. Tum Mārcus scribit sic [= hōc modō]: HOMO HOCVLOS... Magister: "Ō Mārce! Hic nōn deest, immō superest littera H!" Mārcus stilum vertēns H litteram delet. Tum magister calamum et chartam sūmit et epistulam ad patrem Mārci scribit.

Cēra est māteria mollis. Ferrum est māteria dūra.

PENSVM C

1. Quot sunt litterae Latīnae? Sunt vigintī trēs.
2. Estne D vōcālīs an cōnsonāns? D cōnsonāns est.
3. Quot syllabās habet vocābulum apis? Hoc vocābulum duās syllabās habet.
4. Quōmodo parvus discipulus legit? Parvus discipulus quamque syllabam cuiusque vocābuli legit.
5. Quis discipulus rectissimē scribit? Sextus est discipulus quī rectissimē scribit.
6. Quālēs sunt litterae quās Titus scribit? Litterae Titī tam foedae sunt quam Mārci.
7. Quālis discipulus est Mārcus? Est discipulus piger.
8. Cūr Mārcus nōn HOMO, sed OMO scribit? Quia semper 'omō' dicit.
9. Quoties Mārcus litteram H scribit? Deciēs.
10. Stilōne in tabulā scribit magister? Magister calamō in chartā scribit.
11. Quid magister scribit? Epistulam ad patrem Mārci.
12. Estne facilis grammatica Latīna? Difficilis est.
13. Tūne rectius scribis quam Mārcus? Certē rectius scribō quam ille!

CAPITVLVM XIX

PENSVM A

Ante X annōs Iūlius apud parentēs suōs habitābat nec uxōrem habēbat. Iūlius et Aemilia Rōmae habitābant. Iūlius Aemiliam amābat nec ab eā amābatur. Ea numquam Iūlium salutābat cum eum vidēbat, quamquam ipsa ab eō salutābatur. Aemilia epistulās Iūlii nōn legēbat nec dōna eius accipiēbat, sed omnia remittēbat.

Iūlius: "Tunc ego tē amābam nec ā tē amābar, nam tū alium virum amābās nec ab eō amābāris. Ego miser eram et tū misera erās. Tunc apud parentēs nostrōs habitābamus. Tū et parentēs tuī in parvā domō habitābātis. Vōs ā mē salutābāmini, quamquam pauperēs erātis."

PENSVM B

Iūlius, quī maritus Aemiliae est, uxōrem suam nec ūllam aliam fēminam amat. Quīntus minor quam Mārcus et māior quam Iūlia est.

Tectum peristylī XVI altīs columnīs sustinētur. Inter columnās III signa stant. Iūnō, coniūnx [= uxor] Iovis, dea mātūrōnārū est. Nēmō deōrum pēior maritus est quam Iuppiter. Inter omnēs deōs Iuppiter pessimus maritus est.

Ante X annōs Aemilia nōn mātūrōna, sed virgō erat. Tunc Iūlius adulēscēns XXII annōrum erat. Pater Iūlii vir dives [= pecūniōsus] erat. Quī nōn dives, sed pauper est, in parvā domō habitat. Rōmae multī hominēs habitant, plūrēs quam in ūllā aliā urbe. Rōma est urbs māxima imperiī Rōmānī.

PENSVM C

1. Quae est coniūnx Iovis? Iūnō coniūnx est Iovis.
2. Num Iuppiter bonus maritus est? Immō malus maritus est Iuppiter.
3. Cuius filius est Cupidō? Est filius Veneris et Mārtis.
4. Estne Quīntus māior quam Mārcus? Quīntus minor est quam Mārcus.
5. Ubi parentēs Iūlii habitābant? Parentēs Iūlii Rōmae habitābant.
6. Cūr Iūlius tunc miser erat? Quia Aemiliam amābat neque ab eā amābatur.
7. Cūr Aemilia Iūlium nōn amābat? Quia alium virum amābat.
8. Num Iūlius Aemiliam propter pecūniam amābat? Nōn ita, nam Aemilia virgō pauper erat.
9. Cūr Aemilia nunc beāta est? Quia bonum maritum habet.
10. Hodiēne Aemilia minus pulchra est quam tunc? Aemilia hodiē tam pulchra est quam tunc erat.

CAPITVLVM XX

PENSVM A

Mox novus infāns in cūnis Aemiliae erit. Aemilia rursus infāntem habēbit. Tum quattuor liberī in familiā erunt. Iūlius et Aemilia quattuor liberōs habēbunt. Aemilia infāntem suum amābit. Iūlius et Aemilia

infāntem suum aequē amābunt. Annō post infāns prīma verba discet et primōs gradūs faciet. Infāns ambulāns ā parentibus laudābitur.

Aemilia: "Ego infāntem meum bene cūrābō: semper apud eum manēbō, numquam ab eō discēdam." Iūlius: "Certē bona māter eris, Aemilia: infāntem tuum ipsa cūrābis nec eum apud nūtricem relinquēs." Aemilia: "Etiam nocte apud infāntem erō, semper cum eō dormiam. Nōs et infāns in eōdem cubiculō dormiēmus." Iūlius: "Nōn dormiēmus, sed vigilābimus! Nam certē ab infānte vāgiente excitābimur!" Aemilia: "Ego excitābor, tū bene dormiēs nec excitāberis!"

PENSVM B

Parvulus puer quī in cūnis iacet infāns appellātur. Infāns quī cibō caret magnā vōce vāgit. Nōn pānis, sed lac cibū infāntium est. Nūtrix est mulier [= fēmina] quae nōn suum, sed aliēnum infāntem alit. Multae mātres infāntēs suōs ipsae alere nōlunt.

Maritus et uxor iam nōn dē tempore praeteritō colloquuntur, sed dē tempore futūrō. Aemilia: "Cūr tū filium habēre vis, Iūli? Ego alteram filiam habēre volō, plūrēs quam duōs filiōs nōlō [= nōn volō]. Vōs virī filiōs tantum vultis! Filiōs magis diligitis quam filiās!" Iūlius silet [= tacet]. Aemilia irāta gradum adversus ostium facit, sed Iūlius: "Manē hic apud mē!" inquit, "Nōlī discēdere!" Aemilia manet ac loquī pergit: "Bona māter apud infāntem suum manēre debet, hoc mātris officium est. Nēmō enim infāntem melius cūrāre potest quam māter ipsa."

PENSVM C

1. Ubi parvulus infāns cubat? In cūnis cubat infāns.
2. Quid facit infāns quī cibō caret? Infāns quī cibō caret magnā vōce vāgit.
3. Quid est cibū infāntium parvulōrum? Parvulī infāntēs lacte vivunt.
4. Num omnēs infāntēs ā mātribus suis aluntur? Multae mātres infāntēs suōs alere nōlunt.
5. Quae sunt prīma verba infāntis? Prīma verba infāntis sunt 'mamma' et 'tata.'
6. Quandō Aemilia novum infāntem habēbit? Post paucōs mēnsēs.
7. Cūr Aemilia ā maritō suō discēdere vult? Quia Iūlius dicit 'sē in aliō cubiculō dormire velle.'
8. Cūr Iūlius in aliō cubiculō dormire vult? Quia ab infānte vāgiente excitārī nōn vult.
9. Quid Aemilia officium mātris esse dicit? Dicit 'officium mātris esse infāntem suum cūrāre et alere.'
10. Cūr Syra et Iūlia in hortō nōn manent? Quia caelum nūbibus atris operitur.
11. Cūr Iūlia sorōrem habēre nōn vult? Quia parentēs novam filiam magis amābunt quam Iūliam.

CAPITVLVM XXI

PENSVM A

Mārcus ūmidus est, quod per imbrem ambulāvit, ac sordidus, quod humi iacuit. Discipulī ūmidī sunt, quod per imbrem ambulāverunt, ac sordidī, quod humi iacuerunt.

Mārcus: "Ā Sextō pulsātus sum." Iūlius: "Nōne tū Sextum pulsāvistī?" Mārcus: "Primum Sextus mē pulsāvit, tum ego illum pulsāvī. Ego et Titus Sextum pulsāvimus." Iūlius: "Quid? Vōs duo ūnum pulsāvistis? Et cūr sordida est vestis tua? Humine iacuisit?" Mārcus: "Humi iacui: Sextus mē tenuit."

Aemilia: "Quid magister vōs docuit hodiē?" Mārcus: "Magister aliquid recitavit, sed ego initium tantum audivi." Aemilia: "Cūr nōn omnia audīvistī?" Iūlius: "Mārcus in lūdō dormiuit." Aemilia: "Audīse? Pater dicit 'tē in lūdō dormiuisse'. Tūne vērē dormiivistī?" Mārcus: "Certē dormiui, māter. Omnēs dormiivimus! Sed paulō post magister laudavit litterās meās." Mārcus mātři litterās quās Sextus scripsit ostendit. Aemilia: "Tūne ipse hoc scripsistī?" Mārcus: "Ipse scripsi. Cēteri pueri prāvē scripserunt."

PENSVM B

Hodiē māne Mārcus mundus erat, vestimenta eius tam candida erant quam nix. Nunc nōn modo vestis [= vestimenta] eius, sed etiam faciēs et manūs et genua sordida sunt, atque crur [= sanguis] ei dē nāsō fluit. Nam Sextus, quī tam validus est quam bōs, Mārcum pulsavit sine causā (ut ait Mārcus). Mārcus, quī humi iacuit, tam sordidus est quam porcus. Difficile est eum cognoscere.

In cubiculō suō Mārcus lavatur et vestem mutat. Interim [= dum haec aguntur] Aemilia ātrium intrat et vestigia pueri cōspicit. Aemilia: "Quid hoc est? Aliquis pedibus sordidīs in solō mundō ambulavit!" Mārcus, postquam vestem mūtavit, in ātrium redit. Puer mātři tabellam [= parvam tabulam] Sexti ostendit et 'sē ipsum eās litterās scripsisse' dicit. Id quod Mārcus dicit nōn vērū, sed falsum est; Mārcus mentitur, sed Aemilia filiō suō crēdit. Iūlius vērō dē verbis eius dubitāt; Mārcus patrem suum fallere nōn potest.

PENSVM C

1. Cūr Mārcus rediēns ūmidus et sordidus est? Quia per imbrem ambulavit et humi iacuit.
2. Ā quō pulsātus est? Ā Sextō pulsātus est.
3. Cūr Mārcus sōlus Sextum vincere nōn potest? Quia Sextus validior est.
4. Quōmodo Mārcus sē excūsare cōnātur? Dicit 'sē et Titum cum puerō mātři pugnāvisse.'
5. Quid agit Mārcus in cubiculō suō? Vestem mutat.
6. Quid Aemilia in solō cōspicit? Vestigia Mārci.
7. Quid tum Iūlius dicit uxōri? Iūlius 'porcum intrāvisse' dicit.
8. Quid Mārcus parentibus suis ostendit? Mārcus parentibus suis tabellam ostendit.
9. Quis litterās quae in eā tabulā sunt scripsit? Sextus eās litterās scripsit.

10. Cūr Iūlius filium suum nōn laudat? Iūlius filiō suō nōn crēdit.

CAPITVLVM XXII

PENSVM A

Hōrā nōnā erus ambulātum ire solet. Tabellariī nōn mittuntur pecūniam postulātum. Hostēs castra expugnātum veniunt. Multi barbari Rōmam veniunt habitātum.

Syra: "Verba medicī difficilia sunt audīū." Ea rēs est factū facilis. Nōmen barbarum difficile dictū est.

Verba: terrēre, terruisse, territum; claudere, clausisse, clausum; dicere, dxisse, dictum; solvere, solvisse, solutum; rumpere, rūpisse, ruptum; aperire, aperuisse, apertum; vincire, vīnxisse, vincum; pellere, pepulisse, pulsum; scindere, scidisse, scissum; venire, vēnisse; posse, potuisse.

PENSVM B

Iānuā cōstat ē duābus foribus, quae in cardinibus vertuntur. Ōstiārius vel iānitor dicitur servus quī hominēs in villam admittit. Canis eius prope tam ferōx quam lūpus est; itaque necesse est eum catēnā ferreā [< ferrum] vincire. Ānulus Lūdiae nōn ex ferrō, sed ex aurō factus est. Servus quī epistulās fert tabellarius dicitur, nam anteā epistulae in tabellis scribēbantur.

Tabellarius extrā iānuam stat. Iānitor, quī intrā iānuam sedet, tabellarium dē cane ferōci monet: "Cavē! Canis tē mordēbit!" In solō intrā limen scriptum est 'Cavē canem' infā imāginem canis. "Nec haec imāgō nec canis vērū mē terret!" inquit tabellarius, ac propius ad canem accēdit. Canis catēnam rumpit et vestem eius dentibus prehendit. Tabellarius neque prōcēdere neque recēdere audet. Iānitor: "Quin prōcēdis? Ego tē intrāre sinō!" Sic iānitor hominem territum dēridet. Ille alterum gradum facit, sed canis eum ex ōstiō pellit. Tlēpolemus tōtō corpore tremēns ex ōstiō cēdit. Tandem [= postrēmō] iānitor canem vincit.

PENSVM C

1. Quid est iānitōris officium? Iānitōris officium est villam cūstōdire.
2. Cūr necesse est canem eius vincire? Quia canis ferōx est.
3. Ex quā mātēriā cōstat iānuā? Iānuā ē lignō cōstat.
4. Vulcānus quis est? Vulcānus est deus fabrōrum.
5. Quid in solō intrā limen vidētur? Intrā limen vidētur imāgō canis.
6. Quid tabellarius sēcūm fert? Tabellarius epistulās fert.
7. Unde venit Tlēpolemus et quem quaerit? Tūscolo venit et Iūlium, patrem Mārci, quaerit.
8. Quōmodo iānitor ē somnō excitātus? Cane latrante excitātus iānitor.
9. Quid agit Iūlius post merīdiem? Post merīdiem Iūlius dormitum it.

10. Cūr canis saliēns catēnā nōn retinētur? Quia catēna rumpitur.
11. Quid facit iānitor antequam tabellārius intrat? Canem vincit.

CAPITVLVM XXIII

PENSVM A

Mārcus: "Posthāc bonus puer futūrus sum et vōbīs pāritūrus sum." Mārcus prōmittit 'sē bonum puerum futūrum esse et sē parentibus pāritūrum esse.' Aemilia putat Mārcum ā Iūliō verberātum iri, sed Iūlius 'sē epistulam scriptūrum esse' dicit.

Verba: dūcere, dūxisse, ductum; legere, lēgis, lēctum; mittere, mis, missum; inclūdere, inclūsisse, inclūsum; facere, fēcisse, factum; ferre, tulisse, lātum; afferre, atūlis, allātum; trādere, trādidisse, trādītum; perdere, perdidisse; ostendere, ostendisse; fugere, fūgis.

PENSVM B

Iānitor dominō epistulam trādīt [= dat]. Iūlius signum rumpit; iam signum integrū nōn est. Mārcus pallidus et tremēns vultum patris legentis aspicit. Epistula magistri omnem rem plānam facit. Iūlius: "Sextī est haec tabula; num hoc negāre audēs?" Puer nihil negat, sed omnia fatētur. Iūlius: "Indignum est factum tuum. Nōne tē pudet facti tui?" Mārcus, quī paulō ante ob timōrem pallēbat, iam rubet ob pudōrem. Mārcus: "Posthāc semper bonus puer erō, hoc vōbīs prōmittō!"

Hodiē Mēdus Mārcum ad lūdum comitāri nōn potuit, nam heri domō fūgit; itaque Mārcus sine comite ambulāvit. Magister pecūniam quam Iūlius eī dēbet postulat. Iūlius: "Magistrō pecūniam solvere nōlō, neque enim is mercēdem meret. Pecūniam meam perdere nōlō."

PENSVM C

1. Ā quō epistula missa est? Ā magistrō Diodorō.
2. Quōmodo Iūlius epistulam aperit? Signum rumpit.
3. Quid magister scripsit dē Mārcō? Magister 'Mārcum discipulum improbum esse' scripsit.
4. Cuius nōmen in tabulā inscriptum est? Nōmen Sextī inscriptum est in tabulā.
5. Quam ob rem rubet Mārcus? Mārcus rubet ob pudōrem: quia eum pudet facti sui.
6. Negatne Mārcus sē malum discipulum fuisse? Puer 'sē malum puerum fuisse' fatētur.
7. Quid Mārcus parentibus prōmittit? Prōmittit 'sē posthāc bonum puerum futūrum esse.'
8. Quō Dāvus puerum dūcit? Dāvus eum in cubiculum eius dūcit.
9. Quārē Iūlius surgit? Epistulam scriptūrus est.
10. Quid Iūlius magistrō respondēbit? Respondēbit 'sē mercēdemolvere nōlle.'
11. Cūr mercēdemolvere nōn vult? Quia magister mercēdem nōn meruit.

CAPITVLVM XXIV

PENSVM A

Mārcus rediēns sordidus erat quod humi iacuerat et cruentus quod Sextus eum pulsāverat. Puerī in viā pugnāverant. Tergum Mārcō dolēbat quod magister eum verberāverat. Mārcus ā magistrō verberātus erat quod in lūdō dormīverat nec magistrum recitantem audīverat. Mārcus: "Magister mē verberāvit quod in lūdō dormīveram nec eum recitantem audīveram, sed mē laudāvit quod bene computāveram et scripseram."

Verba: lavāre, lāvisse, lātum; vidēre, vidisse, visum; mordēre, momordisse, morsum; dare, dedisse, datum; reprehendere, reprehendisse, reprehensum; frangere, frēgis, frāctum; cognōscere, cognōvisse, cognitum; nōscere, nōvisse; lūdere, lūsisse; cadere, cecidisse; ire, īsisse; cupere, cupivisse; velle, voluisse; loquī, locūtum esse; fatēri, fassum esse.

PENSVM B

Puer aegrōtus [= aeger] dormīre nōn potest sive in latere dextrō iacet sive in laevō [= sinistrō]. Itaque surgere cōnātur, sed in lectō recumbit, nam pēs dēnuō [= rūrsus] dolēre incipit. Mārcus clāmat et forem valdē percutit [= pulsat], ita puer inclūsus forem frangere cōnātur. Quīntus clāmōrem et streptum audit et Syram vocat; quae continuō accurrit. Puer dicit 'pedem sibi dolēre': "Pēs mihi dolet, ob dolōrem dormīre nōn possum. Fortasse os crūris frāctum est." Syra: "Nōlī flere!" Quīntus: "Nōn fleō, etsi [= quamquam] dolōrem gravem patior."

PENSVM C

1. Cūr Quīntus mirātur pedēs suōs aspiciēns? Quia pēs dexter māior est quam pēs sinister.
2. Quam ob rem pēs eius aegrōtat? Quia dē arbore cecidit.
3. Estne frāctum os crūris? Os eius integrum est.
4. Quārē Mārcus forem frangere cōnātur? Ita Mārcus ē cubiculō exire cōnātur.
5. Quid Syra Quīntō nārrat dē Mārcō? Syra nārrat 'Quīntum in cubiculō inclūsum esse.'
6. Cūr Mārcus rediēns cruentus erat? Quia ā Sextō pulsātus erat.
7. Quārē Mēdus ē villā fūgit? Quod amicam suam vidēre cupivit.
8. Quid Syra dē cane iānitōris putat? Syra canem lupō ferōciōrem esse putat.
9. Cūr canis Quīntum dīligit? Quia puer cani multa ossa dedit et saepe cum eō lūsit.
10. Cūr Iūlius Mārcum nōn verberāvit? Quia Mārcus iam bis verberātus erat ā magistrō.

CAPITVLVM XXV

PENSVM A

Mēdus (ad Lydiam): "In Graeciam ibō. Comitāre mē!
Proficiscere mēcum! Hoc mihi pollicere! Obliviscere
Rōmae! Osculāre mē!"

Mēdus (ad nautās): "Iam proficiscimini, nautae!
Ventus secundus est: intuemini caelum! Laetāmini!"

Verba: trahere, trāxisse, tractum; petere, petivisse,
petitum; quaerere, quaesivisse, quaesitum; occidere,
occidisse, occisum; relinquere, reliquisse, relictum; inter-
ficere, interfecisse, interfectum; cōstituere, cōstituisse,
cōstitutum; dēserere, dēseruisse, dēsertum; cōspicere,
cōspexisse, cōspectum; incipere, coepisse, coeptum;
reddere, reddidisse, redditum; reperire, repperisse, re-
peritum; iubere, iussisse, iussum; gerere, gessisse, gestum;
iacere, iēcisse, iactum; regere, rēxisse, rēctum; cōnscen-
dere, cōnscendisse; accēdere, accessisse; proficisci, pro-
fectum esse; sequi, secutum esse; oblivisci, oblitum esse.

PENSVM B

Quīntus fābulam dē lupō et agnō audire nōn vult nec
fābulam dē Achille, quī Hectorem interfecit et corpus
eius mortuum post currum suum circum moenia
[= mūrōs] Trōiae trāxit.

Labyrinthus est magnum aedificium unde nēmō exire
potest, etsi iānuā patet. Thēseus, quī patrem Mīnōtaurī,
taurum album, iam necāverat, Mīnōtaurum ipsum
quoque necāre [= interficere] cōstituit. Antequam
Thēseus, ad pugnam parātus, labyrinthum intrāvit,
Ariadna, filia rēgis, ei filum longum dedit. Ita Ariadna
Thēseō auxilium tulit, nam ille filum sequēns exitum
labyrinthi repperit. Post necem Mīnōtaurī Thēseus cum
Ariadnā Naxum nāvigāvit atque ibi [= illic] eam dē-
seruit [= reliquit]. Ariadna ab altō saxō prōspiciēbat,
sed brevi [= mox] nāvis Thēsei ē cōspectū eius abiit.
Puella misera in litus dēscendit, ubi hūc et illūc currēns
capillum scindēbat, ut faciunt eae quae maerent. Thē-
seus post mortem patris multōs annōs Athēnās rēxit.

PENSVM C

1. Quid fēcit Achillēs? Achillēs Hectorem interfecit.
2. Quid fēcit Rōmulus? Rōmulus primōs mūrōs
Rōmānōs aedificāvit.
3. Quālem fābulam Quīntus audire cupit? Fābulam dē
mōnstrō ferōcī audire cupit.
4. Ubi habitābat Mīnōtaurus? In magnō labyrinthō.
5. Quid est labyrinthus? Labyrinthus est aedificium
unde difficile est exire.
6. Quid Mīnōtaurus edēbat? Hominēs edēbat.
7. Cūr tot Athēniēnsēs ad eum mittēbantur? Quia filius
Minōis ab Athēniēnsibus necātus erat.
8. Quis Athēniēnsēs ā Mīnōtaurō servāvit? Thēseus
Mīnōtaurum occidit et civēs suōs servāvit.
9. Quōmodo Thēseus exitum labyrinthi repperit?
Thēseus filum Ariadnae secūtus est.
10. Sōlusne Thēseus ē Crētā profectus est? Thēseus nōn
sōlus, sed cum Ariadnā profectus est.

11. Ubi Thēseus Ariadnam reliquit? Naxi eam reliquit.

12. Ā quō mare Aegaeum nōmen habet? Ā rēge Aegeō.

CAPITVLVM XXVI

PENSVM A

Nāvēs necessariāe sunt ad nāvīgandum. Iūlia dēlectātur
in hortō ambulandō et flōrēs carpēdō. Mēdus cōnsi-
lium fugiendī excōgitāvit; Lydia eum iūvit in fugiendō.
Paulum satis est ad beātē vīvendum.

Verba: iungere, iūnxisse, iūnctum; figere, fixisse,
fixum; mergere, mersisse, mersum; ūrere, ussisse,
ustum; movēre, mōvisse, mōtum; capere, cēpisse,
captum; invenire, invēnisse, inventum; cōnsidere, cōn-
sēdisse; iuvāre, iūvisse; accidere, accidisse.

PENSVM B

Daedalus exitum labyrinthi invenire [= reperire] nōn
poterat nec quisquam [= ullus homō] eum in fugiendō
iuvāre poterat. Quoniam igitur aliae viae clausae erant,
vir audāx [= audēs] per aera effugere cōstituit. Cōn-
silium patris filium dēlectāvit. Tum Daedalus ālās cōn-
fēcit ex pennis quās cērā iūnxit et in lacertis fixit. Post-
quam hoc opus perfēcit, Daedalus filium suum artem
volandī docuit: "Imitāre mē! Movē ālās sūrsūm deor-
sum hōc modō! Ars volandī haud [= nōn] difficilis est.
Sed antequam hinc ēvolāmus, hoc tē moneō: nōlī
volāre in infimō aere prope mare nec in summō aere
prope sōlem. Iam sequere mē! Carcerem nostrum
relinquimus, liberī sumus!"

Icarus in summum caelum ascendēns nōn sōlum Grae-
ciam, vērūm [= sed] etiam Asiam ac paene tōtum orbem
terrārum dēspiciēbat. Tum vērō id quod pater timuerat
accidit [= factum est]: ignis sōlis propinquī cērā
mollivit atque pennās ussit.

Ecce fābula mirābilis dē puerō temerāriō quī liber-
tātem quaerēns mortem invēnit.

PENSVM C

1. Quis Daedalum in labyrinthum inclūdī iussit? Rēx
Minōs eum inclūdī iussit.
2. Quōmodo Daedalus effugere cōstituit? Daedalus
per aera effugere cōstituit.
3. Cūr hominēs volāre nōn possunt? Quia ālīs carent.
4. Ex quibus rēbus Daedalus ālās cōnfēcit? Ex pennīs
et cērā ālās cōnfēcit.
5. Cūr ālae Icarum sustinēre nōn poterant? Quia ālās
hūc illūc mōvit, nōn sūrsūm deorsum.
6. Quid pater et filius volantēs vidērunt? Multiās
insulās Graecās vidērunt.
7. Estne Peloponnēsus magna insula? Nōn insula, sed
paeninsula est Peloponnēsus.
8. Quārē Icarus in summum caelum ascendit? Icarus
sōlem prope aspicere cupivit.
9. Quid tum puerō accidit? In mare cecidit.
10. Ubi corpus puerī inventum est? In insulā Icarīā.
11. Num haec fābula dēlectandī causā modo nārrātur?
Fābula dē Icarō etiam monendī causā nārrātur.

CAPITVLVM XXVII

PENSVM A

Iūlius colōnō imperat ut mercēdem solvat. Ille dominum orat ut patientiam habeat: “Nōlī postulāre ut tantam pecūniam statim solvam.” Dominus colōnō imperat ut taceat et surgat, tum “Prīmum cūrā” inquit “ut uxor et liberī tuī valeant, tum vērō cūrā ut agrōs bene colās et mercēdem solvās.” Dominus colōnōs monet ut labōrent nēve quiescant: “Moneō vōs ut labōrētis nēve quiescātis.”

Māter filiam monet ut cauta sit: “Moneō tē ut cauta sis.” Fābula nōs monet nē temerārii simus.

Verba: spargere, sparsisse, sparsum; rapere, rapuisse, raptum; neglegere, neglēxisse, neglēctum; dēsinere, dēsisse; quiescere, quīēvisse; crēscere, crēvisse; poscere, poposcisse; prōdesse, prōfuisse.

PENSVM B

Mēse Augustō frūmentum metitur, deinde agri arantur et novum frūmentum seritur. Agricola quī arat post arātrum ambulat duōs bovēs prae [= ante] sē agēns; arātrum est instrūmentum quō agri arantur. Agricola quī serit nūllō instrūmentō ūtitur et sēmen manū spargit. Quī metit falce ūtitur. Agricola est vir cuius negōtium est agrōs colere. Ex Aegyptō, quae terra fertilis est, magna cōpia frūmenti in Italiam invehitur.

Frūgēs vineārum sunt ūvae ex quibus vīnum efficitur. Calor sōlis vineis prōdest, frīgus [↔ calor] vineis nocet.

Iūlius in praediō suō Albānō nōn labōrat, sed quiescit. Rūs quīetum et amoenum [= pulchrum] eum dēlectat. Colōnus aliēnōs agrōs prō dominō absentī colit.

Pāstor est vir quī pecus pāscit et cūrāt. Cūra pecoris magnum negōtium est, nōn ōtium, ut pigri pāstōrēs existimant [= cēsent]. Pāstōrēs nōn tam industriē labōrant quam agricolae. Pāstōris officium est cūrāre nē ovēs aberrent nēve [= et nē] ā lupō rapiantur.

PENSVM C

1. Quid est negōtium agricolae? Negōtium agricolae est agrōs colere.
2. Quandō frūmentum metitur? Mēse Augustō metitur.
3. Num arātor ipse arātrum trahit? Nōn arātor ipse, sed bovēs arātrum trahunt.
4. Quid est pābulum pecoris? Pābulum pecoris est herba.
5. Unde frūmentum in Italiam invehitur? Ex Africā invehitur frūmentum.
6. Quae regiō Africae fertilissima est? Aegyptus est regiō Africae fertilissima.
7. Cūr necesse est agrōs rigāre? Quia solum nimis siccum est.
8. Quae sunt frūgēs vineārum? Frūgēs vineārum sunt ūvae.
9. Num Iūlius ipse in agris labōrat? Iuliō necesse nōn est in agris labōrāre.
10. Omnēsne colōnī mercēdem solvērunt? Unus colōnus mercēdem nōndum solvit.
11. Quot sēstertiōs colōnus Iuliō dēbet? Octingentōs.

12. Num uxor colōnī officium suum neglegit? Uxor eius officium suum nōn neglegit; grāvida est.
13. Quid est officium pāstōris? Officium eius est ovēs pāscere.
14. Estne Iūlius dominus inhūmānus? Iūlius dominus sevērus est, nec vērō inhūmānus.

CAPITVLVM XXVIII

PENSVM A

Servus dominum orābat nē sē verberāret, sed dominus imperāvit ut tacēret et surgeret, tum aliis servis imperāvit ut eum prehenderent et tenērent.

Mēdus ā dominō fugit, ut amīcam suam vidēret et semper cum eā esset. Mēdus: “Ā dominō fugi, ut amīcam meam vidērem et semper cum eā essem.”

Mīnōs imperāvit ut Daedalus et Icarus in labyrinthum inclūderentur. Icarus: “Quis imperāvit ut nōs inclūderemur?” Daedalus: “Mīnōs imperāvit ut ego inclūderer et ut tū mēcum inclūdereris.”

Verba: dividere, divisisse, divisum; ēicere, ēiēcisse, ēiectum; prōmere, prōmpsisse, prōmptum; vīvere, vīxisse; discere, didicisse; persuādere, persuāsisse; surgere, surrēxisse.

PENSVM B

Lydia Rōmae vīvere māvult quam in Graeciā, sed Mēdus multis prōmissis eī persuāsit ut sēcum proficīsceretur. In Italiā Mēdus dominō sevērō serviēbat.

Nāvis nōndum extrā periculum est. Multa perīcula nautis impendent. Praedōnēs maritimī nāvēs persequuntur; nūllum mare tūtum est ā praedōnibus.

Hominēs mortālēs nascuntur et moriuntur, dii vērō immortālēs sunt. Nūllus deus Rōmānus hominem mortuum ab Inferis suscitāre [= excitāre] potest, nē Iuppiter quidem tantam potestātem habet, etsi ille deus māximus habētur [= existimātur]. Trēs dii ūniversum mundum inter sē dīviserunt.

Christus in oppidō Bethlehem nātus est. Ille verbis sōlis efficiēbat ut hominēs caeci vidērent, sardi audirent, muti loquerentur, claudi ambulārent.

PENSVM C

1. Fretum Siculum quid est? Est fretum angustum, quod Siciliam ab Italiā disiungit.
2. Ubi nātus est Christus? In oppidō Bethlehem.
3. Quid Iairus Christum rogāvit? Christum rogāvit, ut filiam suam mortuam suscītaret.
4. Quae perīcula nautis impendent? Tempestātēs, saxa, praedōnēs sunt perīcula quae nautis impendent.
5. Cūr nautae praedōnēs maritimōs metuunt? Praedōnēs nāvēs persequuntur, ut mercēs et pecūniam rapiant.
6. Quāli dominō Mēdus in Italiā serviēbat? Mēdus dominō sevērō serviēbat.
7. Quārē Mēdus ā dominō suō fugit? Quia in patriam suam reverti cupiuit cum amīcā suā.
8. Num Lydia laetō animō Rōmā profecta est? Lydia tristī animō profecta est, quia amīcās suas reliquit.

9. Quōmodo Mēdus eī persuāsit ut sēcum venīret? Mēdus eī dōnō pulcherrimō persuāsit.
10. Cūr Mēdus nescit quid respondeat? Quia pecūniā domini sui ānulum ēmit.
11. Quem Mēdus accēdere videt? Mercātōrem videt.
12. Tūne in Graeciā vivere māvīs quam in patriā tuā? Mālō in patriā meā vivere.

CAPITVLVM XXIX

PENSVM A

Magister puerōs monet ut pulchrē scribant. Sextus tam pulchrē scribit ut magister eum laudet. Magister ipse calamum sūmit, ut litterās scribat.

Daedalus ālās cōnfēcit ut ē labyrinthō ēvolāret. Icarus tam altē volāvit ut sōlī appropinquāret, quam pater eum monuerat nē temerārius esset.

Herī Quīntus arborem ascendit, ut nidum quaereret, etsī pater eum monuerat ut cautus esset. Medicus Quīntō imperāvit ut oculos clauderet, nē cultrum medicī vidēret. Quīntus tam pallidus erat ut Syra eum mortuum esse putāret.

Sōl ita lūcēbat ut pāstor umbram peteret, nē in sōle ambulāret.

Tantus atque tālis deus est Iuppiter ut Optimus Māximus appellētur.

Verba: vehere, vēxisse, vectum; pōnere, posuisse, positum; āmittere, āmisisse, āmissum; allicere, allēxisse, allectum; ēripere, ēripuisse, ēreptum; secāre, secuisse, secum; suādēre, suāsisse; dēsiliēre, dēsiliuisse; canere, cecīnisse; crēdere, crēdidisse; cōnfitērī, cōnfessum esse; lābī, lāpsum esse.

PENSVM B

Orpheus, fidicen nōbilis, tam pulchrē canēbat ut ferae appropinquārent [= prope venīrent] ac fluviī cōsisterent. Etiam ad Inferōs dēscendit, ut inde [= illinc] uxōrem suam reduceret. Nēmō tam ignārus est ut Orpheum ignōret.

Arīōn quoque omnibus nōtus est. Cum ille magnās divitiās sēcum in nāve habēret, nautae pauperēs hominī dīvitī invidēbant eumque necāre cōstituērunt. Arīōn, cum vītam suam in periculō esse sentīret, pecūniā nautīs dōnāvit [= dedit] eōsque dōrāvit ut sibi parcerent. Precibus permōtī nautae eī permīsērunt ut ante mortem carmen caneret. Hōc factō Arīōn in mare dēsiliuit; sed delphīnus eum in dorsō sedentem ad litus vēxit. Ita ille servātus est, cum iam salūtem dēspērāret. Nautae, cum Arīōnem appārēre [= in cōspectum venīre] vidērent, prōtinus [= statim] maleficiū suum cōfessī sunt.

PENSVM C

1. Quōmodo mercātōrēs lucrum faciunt? Lucrum faciunt mercēs emendō et māiōre pretiō vēndendō.
2. Cūr mercātōr Rōmānus tristis est? Quia mercēs eius ēiectae sunt.
3. Quārē mercēs ēiectae sunt? Mercēs ēiectae sunt, nē nāvis mergerētur.

4. Quid mercātōr deōs precātur? Deōs precātur ut mercēs sibi reddant.
5. Quārē ad Inferōs dēscendit Orpheus? Ut uxōrem suam inde reduceret.
6. Num nautae Arīōnem gladiīs interfēcērunt? Nōn ita, sed imperāvērunt ut in mare dēsiliret.
7. Quōmodo Arīōn servātus est? Delphīnus eum ad litus vēxit.
8. Quid nōs monet haec fābula? Fābula nōs monet nē umquam salūtem dēspērēmus.
9. Cūr Polycratēs ānulum suum abiēcīt? Quia sē nimis fēlicem existimābat.
10. Ubi ānulus eius inventus est? In ventre piscis.

CAPITVLVM XXX

PENSVM A

Syra: "Iam dormī, Quīnte! Cum bene dormīveris, valēbis." Quīntus: "Nōn dormiam antequam tū mihi fābulam nārāveris. Cum fābulam audīverō, bene dormiam. Cum bene dormīverō, brevī sānus erō, nisi medicus mē necāverit!"

Patria salva erit sī militēs nostrī fortiter pugnāverint. Dux: "Nisi vōs fortiter pugnāveritis, militēs, hostēs castra nostra expugnābunt." Militēs: "Num quid nōbīs dabitur, sī fortiter pugnāverimus?"

Verba: induere, induisse, indūtum; ēligere, ēlēgisse, ēlēctum; coquere, coxisse, coctum; sternere, strāvisse, strātum; fundere, fūdīsse, fūsum; miscēre, miscuisse, mixtum; exhaurīre, exhausisse, exhaustum; revertī, revertisse/reversum esse; ūti, ūsum esse.

PENSVM B

Iūlius Cornēlium et Orontem, amīcōs et hospitēs suōs, cum uxōribus ad cēnam vocāvit. Cum hospitēs veniunt, Iūlius in balneō lavātur. Aemilia eōs salvāre iubet [= salutāt] et marītum suum tardum excūsāt. Cornēlius ad villam suam reversus ōtīō fruitur. Orontēs, quī ex longō itinere revertit, vītam rūsticā nōn iūcundam, sed mo-lestam esse cēnsēt. Hospitēs in ātriō exspectant, dum cibus coquitur. Servus quī in culinā cibum coquit, cocus appellātur. In tricliniō sunt trēs lectī: lectus summus, medius, imus; in singulis lectīs singuli aut binī aut ternī convivae accubant. Rōmānī in lectīs cubantēs cēnant.

Tandem puer 'cēnam parātā esse' nūntiat. In mēnsā sunt vāsa et pōcula ex argentiō facta. Cibus omnibus placet, māximē autem carō laudātur. Ministri [= servī] vīnum in pōcula fundunt. Orontēs vīnum merum pōtat [= bibit], cēterī convivae aquam vīnō miscēt.

Sine cibō homō diū vivere potest, sine aquā paulisper tantum. Famēs mala rēs est, sed multō pēior est sitis. Ex malīs minimum ēligere oportet.

PENSVM C

1. Quī sunt Cornēlius et Orontēs? Amici et hospitēs Iūlii sunt.
2. Ubi est Iūlius cum hospitēs adveniunt? In balneō.
3. Quid est balneum? Est locus ubi corpus lavātur.

4. Nōne iūcunda est vīta rūstica? Certē vīta rūstica iūcunda est.
5. Quid est cocī negōtium? Cocī negōtium est cibum coquere.
6. Num Rōmānī in sellis sedentēs cēnant? Rōmānī nōn in sellis sedentēs, sed in lectīs cubantēs cēnant.
7. Quot lectī sunt in tricliniō? Trēs lectī: summus, medius, imus.
8. Quot convīvae in singulis lectīs accubant? In singulis lectīs singuli aut bini aut terni convīvae accubant.
9. Ex quā materiā pōcula et vāsa facta sunt? Ex argentō.
10. Tūne vīnum aquā calidā mixtum bibis? Vīnum merum bibere solēō.

CAPITVLVM XXXI

PENSVM A

In hīs exemplīs syllabae quae dēsunt addendae sunt:

Mercēs ad diem solvenda est. Quī fūrtum fecit pūniendus est. Quidquid dux imperāvit militibus faciendum est. Quid magis optandum est quam vīta beāta? E malīs minimum eligendum est. In periculīs dēspērandum nōn est. Pater dicit 'filiū pūniendum esse, nōn laudandum.'

Verba: tangere, tēgisse, tāctum; accipere, accēpisse, acceptum; auferre, abstulisse, ablātum; statuere, statuisse, statūtum; bibere, bibisse; audēre, ausum esse.

In exemplīs quae sequuntur vocābula addenda sunt.

PENSVM B

Herī Mēdus ā dominō aufūgit aliquantum pecūniae sēcum auferēns. Mēdus dominum suum nōn amat, sed ōdit. Iūlius, quī eum Rōmae latēre [= occultārī] putat, magnum praemium dabit ei quī eum invēnerit priusquam [= antequam] Italiam reliquerit. Iūlius dicit 'mulierēs nimis clēmētēs esse ac facile virīs nēquisimīs ignōscere.' Quidquid dominus imperāvit servō faciendum est. Solō, vir sapiēns, Athēniēnsibus lēgēs optimās scrīpsit. Patrem suum necāre scelus inhūmānum est. Iūlius nōndum senex est ut Nestor, sed adhūc iūvenis ut Paris ille quī Helenam ā maritō abduxit. "Quisquis amat valeat!" cantat Orontēs, quī ēbrius est quod nimium [= nimis multum] vīnī pōtāvit.

PENSVM C

1. Quis fuit Midās? Midās fuit rēx avārus, quī auri cupidus erat.
2. Quamobrem Midās fame et siti cruciābātur? Quia quidquid tetigerat in aurum mūtābātur.
3. Cūr Iūlius illam fābulam audire nōn vult? Iūlius illam fābulam nōvīt.
4. Ubi Cornēlius servum Iūlii vidit? In viā Latinā eum vidit.
5. Quantum pecūniae Mēdus sēcum abstulit? Nōnāgintā sēstertiōs abstulit.

6. Estne Mēdus adhūc Rōmae? Mēdus Rōmam iam reliquit.
7. Quid faciet Iūlius sī Mēdum invēnerit? Iūlius eum sevērē pūniet.
8. Quōmodo hominēs ā maleficiis dēterrentur? Poenīs sevēris.
9. Quam fēminam Paris abduxit? Paris Helenam, fēminam pulcherrimam, abduxisse nārrātur.
10. Quī hominēs ad bēstiās mittuntur? Hominēs scelesti ad bēstiās mittuntur.
11. Cūr Orontēs pedibus stāre nōn potest? Orontēs sub mēnsam lābitur, quia ēbrius est.

CAPITVLVM XXXII

PENSVM A

Dominus dubitat num pāstor ovēs bene cūrāverit. Dominus: "Dic mihi, pāstor, utrum in campō dormiveris an vigilāveris." Pāstor: "Mīror cūr mē interrogēs utrum dormiverim an vigilāverim. Semper officium meum faciō." Dominus: "Ergō dic mihi cūr herī ovis ē grege aberrāverit ac paene ā lupō capta sit." Pāstor mirātur unde dominus hoc audīverit.

Iūlius servōs interrogat num Mēdum viderint. Servi: "Nescimus quō fūgerit, ut tibi diximus. Cūr nōs interrogās num eum viderimus?" Iūlius: "Id interrogō, quia dubitō vērūne dixeritis."

Verba: vincere, vīcisse, victum; agere, ēgisse, āctum; flectere, flexisse, flexum; offerre, obtulisse, oblātum; redimere, redēmis, redēptum; tollere, sustulisse, sublātum; adesse, affuisse.

PENSVM B

Priusquam Pompēius, dux ēgregius [= optimus], classi Rōmānae praepositus est, cūcta [= omnia] maria reinfesta erant praedōnibus, quī Rōmānōs ita contemnēbant ut etiam portūs Italiae oppugnārent. Tanta erat vis praedōnum ut nēmō iis resistere posset. Nēmō sine metū mortis aut servitūtis nāvigābat. Aliquot [= complūrēs] insulae ab incolīs relinquebantur. Rōmae frūmentum tam cārum erat ut multī pauperēs fame (= inopiā cibi) perirent.

Pirātae, quī aliquandō [= aliquō tempore] Caesarem cēperant, XX talenta seu [= sive] D milia sēstertium ab eō postulāverunt, sed Caesar, vir superbus, L talenta iis obtulit. Tantō pretiō Caesar redēptus est.

Omnēs amīci prō beneficiis grātiās agunt, sed pauci postea grātiām referre volunt. Vēra amicitia rāra est. Difficile est beneficiōrum meminisse. Fortēs fortuna adiuvat.

PENSVM C

1. Cūr Pompēius classi Rōmānae praepositus est? Quia dux ēgregius erat.
2. Cūr amīci nostrī ab alterā nāve fugiunt? Eam nāvem praedōnum esse putant.
3. Utrum ventus secundus an adversus est? Ventus secundus est.

4. Quantum gubernātor pirātis offerre potest? Decem milia sestertium.
5. Num ipse tantum pecūniae possidet? Quod ipse nōn possidet amici prō eō solvent.
6. Quandō vērū amicus cognōscitur? In rēbus adversis cognōscitur vērū amicus.
7. Quōmodo Mēdus servus factus est? Cum pecūniam mutuam reddere nōn posset, servus factus est.
8. Cūr Mēdus adhūc nihil nārrāvit dē eā rē? Nē quis eum glōriōsum existimāret.
9. Suntne praedōnēs quī eōs persequuntur? Nōn praedōnēs, sed nāvēs longae Rōmānae sunt.
10. Cūr Mēdus etiamnunc perterritus est? Mēdus timet nē ā militibus capiātur.
11. Quō nāvēs longae cursum flectunt? Nāvēs longae ad orientem cursum flectunt.

CAPITVLVM XXXIII

PENSVM A

Magister epistulam ad Iūlium scripsit, cum Mārcus in lūdō dormivisset nec magistrō pāruisset. Si Mārcus bonus discipulus fuisset, magister eum laudavisset nec epistulam scripsisset.

Mārcus: "Herī in cubiculō inclūsus sum, cum pater epistulam tuam lēgisset. Nisi tū eam epistulam scripsisses, ā patre laudātus essem." Magister: "Epistulam scripsī cum in lūdō dormivisses nec mihi pāruisses. Si industrius fuisses, tē laudavissem nec epistulam scripsissem." Mārcus: "Etiam si industrius fuissem et tibi pāruissem, mē nōn laudavisses!"

Clēmēs est, domine! Patientiam habet! Servos probos laudat, sed improbos punit!

Industrii estote, servi! Cum dominus loquitur, tacetote et audite! Semper officium facite!

Verba: instruere, instruxisse, instructum; cōgere, coēgisse, coāctum; caedere, cecidisse, caesum; convertere, convertisse, conversum; percutere, percussisse, percussum; intellegere, intellexisse, intellectum; prōcurrere, prōcurrisse; dēsistere, dēstitisse; prōgredi, prōgressum esse.

PENSVM B

Una legiō cōstat ex v vel vi milibus hominum, quī in x cohortēs dīviduntur. Exercitus prōcēdēs agmen dīcitur. Exercitus ad proelium [= pugnam] instructus aciēs appellātur. Post victōriam dux ā militibus 'imperātor' nōminātur. Si militēs fortiter pugnāverunt, virtūs eōrum ab imperātore laudātur. Officium militis est sanguinem effundere prō patriā.

Aemilius, quī in capitulō xii commemorātus est, unā cum Valeriō, adulescente eiusdem aetātis, in Germāniā stipendia meruit. Tabellārius pūbicus xv ferē [= circiter] diēbus Rōmā in Germāniā properāre [= celeriter ire] potest. Difficile est Alpēs trānsire. Militēs Rōmāni citrā Dānūvium sunt, hostēs sunt ultrā Dānūvium.

PENSVM C

1. Quae arma gerunt auxilia? Arma leviōra, ut arcūs sagittāsque, gerunt.
2. Quid est signum legiōnis? Signum legiōnis est aquila argentea.
3. Quōmodo militēs in aciem instruuntur? In trēs ordinēs instruuntur.
4. Ad quod studium pater Aemiliū hortābātur? Pater eum ad studium litterārum hortābātur.
5. Quō Aemilius adulēscēs missus est? In Germāniā ad exercitum missus est.
6. Cūr Aemilius epistulās legēs permovētur? Quia patriam et amicōs suōs dēsiderat.
7. Quāobrem ipse paucās epistulās scripsit? Quia paulum ei otium fuit ad epistulās scribendās.
8. Quī nūntius nocte in castra allātus est? Magnum numerum hostium ad castra prōgredi.
9. Cūr hostēs castra Rōmāna nōn expugnāverunt? Quia Rōmāni castra sua bene defendērunt.
10. Num Tibullus vitā militārem laudat? Tibullus vitā militārem oderat.

CAPITVLVM XXXIV

PENSVM A

Hī versūs in syllabās brevēs et longās et in pedēs dīvidendī sunt notīs appositīs:

Scribere mē quereris, Vēlōx, epigrammata longa.

— u u | — u u | — | — u u | — u u | — u
Ipse nihil scribis: tū breviōra facis!

— u u | — | — || — u u | — u u | —

Dās numquam, semper prōmittis, Galla, rogantī.

— — | — — | — — | — — | — u u | —

Sī semper fallis, iam rogo, Galla, negā!

— — | — — | — || — u u | — u u | —

Quem reci tās meus[^] est, ō Fiden tīne, libellus.

— u u | — u u | — — | — — | — u u | —

Sed male cum reci tās, incipi^t esse tuus!

— u u | — u u | — || — u u | — u u | —

Bella's, nōvimu s[^], et pu ella, vērum'st,

— — | — u u | — u | — u | — —

et dīves, quis^e nim potest negāre?

— — | — u u | — u | — u | — u

Sed cum tē nimium, Fa bulla, laudās,

— — | — u u | — u | — u | — —

nec dīves neque bella nec puella's!

— — | — u u | — u | — u | — —

PENSVM B

Dum gladiātōrēs certant [= pugnant], spectātōrēs dēlectātī manibus plaudunt. Fēminis nōn libet gladiātōrēs spectāre.

Ovidius in circō sedēs ōrābat ut vinceret ille cui amīca eius favebat. Hoc nārrātur in principiō [= initio] carminis. Cum poēta fātum [= fortunam] Priamī canere

vellet, puella in gremiō eius sedit eīque mille bāsia dedit. Ovidius ingenium mulierum bene nōverat.

Lucernis accēnsis, Iūlius recitat carmen bellum [= pulchrum] dē passere Lesbiae mortuō: "Lūgēte, ō Venerēs..." Versibus ulimīs [= postrēmīs] dēmōnstrātūr ratio [= causa] doloris. Catullus Lesbiam uxōrem dūcere cupiēbat, at illa Catullō nūbere nōluit. Mēns poētae inter amōrem et odium dividēbātur.

PENSVM C

1. Quid Rōmānī in amphitheatrō spectant? Cursus equōrum spectant. Certamina gladiātōrum
2. Quid Fabia in theatrō spectavit? Fabia cōmoediam Plauti spectavit.
3. Quis fuit Ovidius? Ovidius fuit poēta Rōmānus.
4. Quārē Ovidius in circum vēnerat? Vēnerat, ut cum amicā suā sederet.
5. Quae carmina recitat Iūlius? Iūlius carmina Catulli recitat.
6. Cūr ocelli Lesbiae turgidi rubēbant? Puella lūgēbat quod passer eius mortuus erat.
7. Cūr poēta Lesbiam et amābat et ōderat? Quia Lesbia infida erat.
8. Num sacculus Catulli plēnus erat nummōrum? Sacculus eius vacuus erat – sive plēnus arāneārum!
9. Quid scripsit Mārtiālis? Epigrammata scripsit.
10. Cūr librōs suōs nōn misit Pontiliānō? Nē Pontiliānus suōs librōs mitteret Mārtiāli!
11. Tūne Cinnam bonum poētā fuisse putās? Putō eum malum poētā fuisse.
12. Cūr Laecāniae dentēs nivei erant? Quia dentēs eius empti erant.
13. Ex quibus syllabīs cōnstat pēs dactylus? Dactylus cōnstat ex syllabā longā et duābus brevibus.
14. Ex quibus pedibus cōnstat hexameter? Ex quinque dactylis et unō spondēō.

CAPITVLVM XXXV

PENSVM A

Dēclīnā haec vocābula:

[1] āla, nōmen fēminīnum I dēclīnātiōnis:
Singularis: nōm. haec āla, acc. hanc ālam, gen. huius ālae, dat. huius ālae, abl. hāc ālā. Plūrālis: nōm. hae ālae, acc. hās ālās, gen. hārum ālārum, dat. hīs ālīs, abl. hīs ālīs.

[2] pēs, nōmen masculīnum III dēclīnātiōnis:
Singularis: nōm. hic pēs, acc. hunc pedem, gen. huius pedis, dat. huius pedī, abl. hōc pedē. Plūrālis: nōm. hi pedēs, acc. hōs pedēs, gen. hōrum pedum, dat. hīs pedibus, abl. hīs pedibus.

[3] ōrāre, verbum āctīvum I coniugātiōnis (pers. I sing.):
Indicātīvus: praes. ōrō, imperf. ōrābam, fut. ōrābō, perf. ōrāvī, plūsquamperf. ōrāveram, fut. perf. ōrāverō.

Coniūctīvus: praes. ōrem, imperf. ōrārem, perf. ōrāverim, plūsquamperf. ōrāvissem.

[4] dicere, verbum āctīvum III coniugātiōnis (pers. I sing.):

Indicātīvus: praes. dicō, imperf. dicēbam, fut. dicam, perf. dixī, plūsquamperf. dixeram, fut. perf. dixerō.

Coniūctīvus: praes. dicam, imperf. dicerem, perf. dixerim, plūsquamperf. dixissem.

Verba: laedere, laesisse, laesum; plaudere, plausisse, plausum; parere, peperisse, partum; retinēre, retinuisse, reientum; accendere, accendisse, accēsum; dēmere, dēmpsisse, dēmpum; adicere, adiēcisse, adiectum; sedere, sēdisse; nūbere, nūpsisse; sapere, sapīsisse.

PENSVM B

Nōmen est pars ōrātiōnis quae corpus aut rem significat. Aemilia et Iūlia nōmina propria sunt, māter et filia sunt nōmina appellātiva. Cāsūs nōminum sunt nōminātīvus, genetīvus, cēt. Gradūs comparātiōnis sunt trēs: positīvus, comparātīvus, superlātīvus. Adiectiva quae comparantur quālītātem aut quantitātē significant. Amāre est verbum primae coniugātiōnis. Interiectiō mentis affectum, ut laetitiam vel dōlōrem, significat. Ira est affectus eius quī irātus est. Frātrēs geminī tam similēs sunt quam ova.

Synōnima (vocābula quae idem ferē significant): plānum facere et explānāre, fortasse et forsitan, ideō et propterea, citrā et cis, ecce et en.

Contrāria (vocābula quae rēs contrāriās significant): commūnis et proprius, addere et dēmere.

PENSVM C

1. Quae sunt partēs ōrātiōnis? Nōmen, prōnōmen, verbum, adverbium, (participium), coniūctiō, praepositiō, interiectiō.
2. Estne discipulus nōmen proprium? Nōmen appellātivum est.
3. Cāsūs nōminum quī sunt? Nōminātīvus, accūsātīvus, genetīvus, datīvus, ablātīvus, vocātīvus.
4. Quī sunt gradūs comparātiōnis? Positīvus, comparātīvus, superlātīvus.
5. Prōnōmen quid est? Pars ōrātiōnis quae prō nōmine pōnitur.
6. Quot sunt coniugātiōnēs verbōrum? Sunt quattuor.
7. Num intus et foris adverbia temporis sunt? Nōn adverbia temporis, sed loci sunt.
8. Cui cāsui iungitur inter praepositio? Inter casui accūsātivō iungitur.
9. Quae praepositōnēs ablātivō iunguntur? Praepositōnēs ab/ā, cum, dē, ex/ē, prae, prō, sine, cōram.
10. Quibus cāsibus iungitur in praepositio? Ablātivō aut accūsātivō.
11. Interiectiō quid significat? Interiectiō significat mētis affectum.

Answer Key

Pars II: Roma Aeterna

LINGVA LATINA PER SE ILLUSTRATA
PARS II: ROMA AETERNA

CAPITVLVM XXXVI

PENSVM A

Dē cāsū genetivō

Urbs Rōma, quae caput orbis terrārum vocātur, in ripā Tiberis flūminis sita est XVI mīlia passuum ā mari. In Capitoliō est magnus numerus templōrum, quōrum clārrissimum est templum Iovis Optimi Māximī. In cellā huius templi simulacrum dei sedentis positum est. Vesta est dea foci ac rerum domesticarum, in cuius aede nūllum deae simulacrum inest. Atrium Vestae est domus virginum Vestalium. Rēgia est domus pontificis māximī, summī sacerdotis populī Rōmānī.

C. Octaviānus adulēscēns XIX annōrum dux exercitus fuit; postquam necem Caesaris ultus est, monumentum victoriāe suae aedificāvit: templum Mārtis Ultoris. Colossus est statua Sōlis Rhodī locāta; eōdem nōmine vocābātur statua Nerōnis quae Rōmae in vestibulō domus aureae stābat. In hortis illius tyrannī erat multitūdō omnium generum pecudum ac ferarum.

Titus, filius Vespasiāni principis, post expugnātiōnem Hierosolymorum, urbis Iudaeorum nobilissimae, triumphāvit. In templō Pācis servantur res sacrae Iudaeorum, in iis tubae et candēlabrum magni pretii. Iudaei eas res magni aestimant, etiam pluris quam Rōmāni. Novus imperātor triumphī cupidus est. Domitiānus, qui multorum scelerum accūsābātur, prae metu mortis dormire nōn poterat. Māximum Hadriāni opus est templum Veneris et Rōmae sive Urbis Aeternae.

Rōmulus rex bellī studiōsus erat, neque eum pudēbat casae suae pauperis.

PENSVM B

Cum rex Tarquinius Rōmā expulsus esset, duo cōsulēs populō Rōmānō praefecti [= praepositi] sunt. Cōsul Rōmānus aedem [= templum] Iovis sacrāvit. Domitiānus illam aedem incendiō [= igne] absūptam restituit [= refecit]. Tēctum aurō splendet, columnae ē marmore factae sunt. In templō Iūnōnis Monetae, quod locātum [= positum] est in summā Arce, nummī efficiuntur ex aurō et argentō et aere. Arx firmis [= validis] mūrīs mūnītur. In aede Vestae, quae fōrmam rotundam habet, ignis aeternus ardet qui numquam exstinguitur. In campō Mārtiō est ara Pācis, ubi sacerdōtēs et Vestālēs anniversārium sacrificium faciunt. Augustus templum Mārtis Ultoris aedificāvit postquam necem Caesaris ultus est. Hadriānus pontem Aelium in Tiberi fecit. Titus Iudaeus superāvit [= vicit] et res sacrās, ut tubās argenteās et candēlabrum aureum, iis adēmit. In summā Sacra viā senātus populusque Rōmānus Divō Titō arcum dēdicāvit [= cōsecrāvit].

Porticus est ordō columnarum tēctus. Mausōlēum dicitur amplum [= magnum] monumentum in quō ossa servantur. Aqua Appia est aquae ductus veterrimus, qui

in urbem inductus est ab Appiō Claudiō. Cūria est aedificium quō senātus convenit. Casa est parva domus pauper; rēgia domus regis est. Pecudēs sunt bestiae quibus agricola utitur.

Locus celeber est quō multī conveniunt. Is cui mēns sāna nōn est insānus esse dicitur. Aedificium quod stāre nōn potest collābitur. Cicerō est orātor Rōmānus praeclārus [= clārrissimus].

Synōnima: imāgō et simulacrum; māter et genetrix; divus et divinus; clārus et illūstris; internus et interior; superesse et restāre; operire et tegere; prōicere et praecipitare; sacrāre et cōnsecrāre; aedificāre et exstruere; accidere et evenire; ūrere et cremāre; accendere et incendere; deō prōmittere et vovēre; glōriōsē dīcere et glōriārī; intrāre et inire; eōdem locō et ibidem.

Contrāria: puppis et prōra; discordia et concordia; plēbēi et patricii; bona valētūdō et morbus; exstruere et dēstruere; dare et adimere.

PENSVM C

1. Num hominēs pauperēs in Palātiō habitant? Immo vērō divitissimī hominēs in Palātiō habitant.
2. Quis templum Iovis Capitoliī aedificāvit? Hoc templum aedificāvit L. Tarquinius Superbus.
3. Templum Iovis ā rege dēdicātum est? Nōn ā rege, sed ā cōsule Rōmānō dēdicātum est.
4. Quid facit imperātor post triumphum? Post triumphum imperātor Capitoliū ascendit.
5. Quid significat ignis Vestae? Ignis Vestae significat Rōmam urbem aeternam esse.
6. Quid est negotium sacerdotum? Sacerdotum negotium est res divinas cūrāre.
7. Quot senātōrēs in senātū Rōmānō sunt? Sescenti senātōrēs sunt in senātū Rōmānō.
8. Quis fuit M. Tullius Cicerō? Cicerō fuit orātor Rōmānus illūstrissimus.
9. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est? Caesar in cūriā Pompēiā ad pedēs statuae Pompēiī necātus est.
10. Cūr Caesar Divus Iūlius appellātur? 'Divus' appellātur quia post mortem in deōrum numerō habētur.
11. Ubi templum Divi Iulii aedificātum est? Aedificātum est eō locō ubi corpus Caesaris cremātum erat.
12. Quārē Augustus Mātem 'Ultiorem' appellābat? Quia Mātem necem Caesaris ultum esse putābat.
13. Quandō Augustus Iānum clausit? Iānum clausit postquam M. Antōnium vicit et ubique pācem fecit.
14. Quamobrem Nerō urbem incendisse putābātur? Quia vetera aedificia contemnēbat et pulchritūdine flammārum dēlectātus est.
15. Cūr domus Nerōnis 'aurea' vocābātur? Quia aurō splendēbat.
16. Quid aedificātum est in locō domūs aureae? Ibi thermae Titī et Trāiāni aedificatae sunt.
17. Quam gentem Titus in oriente superāvit? Titus Iudaeos vicit.
18. Ubi mausōlēum Hadriāni situm est? Mausōlēum Hadriāni trāns Tiberim situm est.

CAPITVLVM XXXVII

PENSVM A

Dē cāsū dativō

Aedēs Castoris sacrāta est diīs Castorī et Pollūcī, Iovis filiīs geminīs, quī saepius Rōmānīs auxiliō vērunt. Octāviānus deō Mārtī templum vōvit.

Rēx Faunus Euandrō, Mercuriī filiō, arva dedit. Rēgi Latīnō ūna filia erat, Lāvīnia, iam mātūra virō. Lāvīniae nōn licuit rēgi Turnō nūbere.

Trōiānī equum ligneum Minervae, deae Trōiānīs benignae, sacrātum esse putābant, sed sacerdos, cui nōmen erat Lāocoōn, iīs suāsīt nē Graecīs cōfiderent. Cassandra fātum Trōiae civibūs suis praedixit, nec vērō Trōiānī eī crēdidērunt, sed somnō sē dedērunt.

Aenēas iuvenibūs Trōiānīs suāsīt ut hostibūs Graecīs resisterent: “Ūna salūs victīs: nūllam spērāre salūtem!” Graeci, quibūs diī favēre vidēbantur, nēminī parcēbant.

Venus filiō sē ostendit et eī imperāvit, ut patrī et uxōrī et filiō auxiliū ferret. Ille matrī suae pārui, neque quisquam eī redeuntī nocuit. Anchīsēs urbī captae superesse nōluit, sed Aenēas “Sī tibi certum est” inquit “Trōiae peritūrae tē addere, patet iānuā mortī. Date mihī arma! Reddite mē Danaīs!” Tandem patrī suō senī, cui virēs deerant ad fugiendum, persuāsīt ut ex urbe portārētur, nec id onus filiō grave fuit. Aenēas fugiēs nōn sibi, sed patrī ac filiō timēbat. Umbra Creūsae virō mirantī occurrit et “Nōn tibi licet” inquit “mē tecum dūcere. Diū nāvigandum est tibi, sed in Hesperia nova patria tibi et sociīs tuis parāta est.”

PENSVM B

Rēx Faunus quondam [= ōlim] Euandrō, quī profugus [= fugiēs] in Italiā vēnerat, arva colenda dedit. Post Faunum Latīnus regnum accēpit; cuius filiū in primā iuventūte mortuus est. Latīnō regnante pāx diūturna [= < diū] fuit.

Graeci nōn vī, sed dolō Trōiam intrāvērunt: equum ligneum fabricāverunt [= cōnfēcērunt] et armātūs complēverunt. Trōiānī, quī Graecōs in patriam suam āvectōs esse putābant, castra dēserta inspiciebant et mōlem equī mirābantur. Lāocoōn equum ligneum, ut dōnum suspectum, hastā laesit, sed hasta in firmō robore [= lignō] stetit nec ad milites occultōs [= latentēs] penetrāvit. Dum Lāocoōn taurum immolat, duo anguēs eum corripunt [= celeritē rapiunt] et corpus eius amplectuntur [= complectuntur], neque ille sē explicāre potest. Trōiānī, novō pavōre perturbātī, conclāmant [= simul clāmant] ‘equum dōnum esse Minervae, deae Trōiānīs benignae.’ Equus in urbem trahitur fūnibus, dum templa velut festō diē fronde [= foliīs] ōrnanter. Equō patefactō [= apertō] Graeci per fūnem demissum ad terram lābuntur. Aenēas in somnō Hectorem saucium [= vulnerātum] vidit, quī sordidam barbā et crinēs [= capillōs] cruentōs gerēbat et Aenēae suāsīt ut ex urbe flagrantī [= ārdentī] fugeret. Hōc somniō perturbātus Aenēas amēns [= sine mente] arma capit et iuvenēs ad pugnam incitat. Iī strictis

gladiis per hostēs vādunt [= eunt]. Cassandra, quae fātum praedicere poterat, crinibus passis ā templō trahēbatur oculōs ad caelum erigēs [= tollēs], nam tenerae manūs vinculis tenēbantur. Trōiānī hanc speciem ferre nōn poterant et undique [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs ruēbant [= sē praecipitābant]. Ad aedēs [= domum] Priamī ācerimē pugnābatur. Trōiānī altās turrēs et cūminā domōrum destrūebant et laterēs trabēsque in hostēs coniciēbant [= iaciēbant]. Fractīs cardinibus forēs concidunt [= collābuntur]. Rēx Priamus manibus infirmis [= invalidīs] arma capit, sed Hecuba “Iam nōn tēlis egēmus” inquit, “sed auxiliō deōrum. Hūc tandem concēde!” Cum Politēs cōram patre trucidātus [= obruncātus] esset, Priamus telum [= pīlum] in Pyrrhum coniēcit, quod nequiquam [= frūstrā] in clipeō eius haesit. Pyrrhus comam [= capillum] rēgis prehēdēs ense in latere eius dēfixit. Hoc vidēs Aenēas horrōre perfūsus est. Anchīsēs filiū et nepōtem in fugā comitārī recūsāvit [= nōluit]. Tum lūmen [= lūx] in capite Iūli apparuit atque simul cum hōc prōdigiō māximus fragor [= strepitus] caelestis audītus est. Aenēas patrem ex urbe portāvit nec hoc onus filiō grave fuit.

In conviviō famulī [= servi] cum dominīs nōn discumbunt [= accumbunt]. In manū senis gladius inutilis est. Quī invocāt deōs caelestēs [= < caelum], manūs ad caelum tendit [= extendit]. Caelō serēnō nōn tonat [= tonitrus fit]. Manibus cruentis sacra tangere fas nōn est. Nihil ēvenit sine nūmine [= voluntāte] deōrum. Quae lūget ululāre aut gemere solet; ululātū et gemitū [= < gemere] significātur lūctus.

Synōnyma: filius et nātus; scelestus et scelerātus; summus et suprēmus; timidus et pavidus; fertilis et ūber; splendēre et fulgēre; exstinguere et restinguere; ubi et quā.

Contrāria: dextra et laeva; servīre et dominārī.

PENSVM C

1. Aboriginēs quī fuērunt? *Aboriginēs primī Italiae incolae fuērunt.*
2. Quis fuit Latīnus? *Latīnus fuit rex Latī antiquus.*
3. Quōmodo Graeci in urbem Trōiam penetrāvērunt? *In equō ligneō in urbem penetrāvērunt.*
4. Quid fēcīt Lāocoōn et quid eī accidit? *Hastam in equum ligneum misit et anguibūs necātus est.*
5. Cuius filiū erat Aenēas? *Aenēas erat filiū Anchisae et Veneris.*
6. Quid Aenēas in somnō vidit? *Hectorem vidit.*
7. Ubi rex Priamus interfectus est? *Rex ante aram interfectus est.*
8. Cūr Aenēae redeuntī nēmō nocuit? *Quia māter Venus eum tuēbatur.*
9. Num Anchīsēs statim filiū comitātus est? *Anchīsēs primō ex patriā fugere recūsāvit.*
10. Cum quibūs Aenēas ex urbe aufūgit? *Aenēas cum patre et filiō et uxōre aufūgit.*
11. Quārē Creūsa maritū sequī nōn potuit? *Quia Aenēas ē nōtā viā aberrāvit.*

12. Quid Aenēas in urbem reversus vīdit? Vīdit urbem ā Graecis captam et incēnsam.
13. Quid Creūsa Aenēae abeuntī prōmisit? Creūsa ei rēgnū et novam coniugem prōmisit.
14. Quō socii Aenēae convēnerunt? Extrā urbem ad iunulum templūque Cereris.

CAPITVLVM XXXVIII

PENSVM A

Dē cāsū ablātivō

Graeci, cum Trōiam vī capere nōn possent, dolō ūsi sunt: equum ligneum militib^{us} armatib^{us} complēverunt et in litore reliquerunt. Multis spectantib^{us} Lāocoōn omnib^{us} virib^{us} equum hastā percussit. Paulō post duo anguēs rēctā viā eum petunt. Parte mūrōrum dēstrūctā equus hostib^{us} plēnus magnō labōre in urbem trahitur fūnib^{us}. Velut fēstō diē templa fronde ōnantur. Equō patefactō militēs exeunt; occisib^{us} urbis cūstōdib^{us} sociōs suos recipiunt in urbem quae dēfēnsōrib^{us} carēbat. Interim Trōiānī sine cūrā dormiēbant, in iis Aenēas, Anchīsā et Venerē deā nātus. Ille clāmōre et strepitū ē somnō excitātus est.

Cum Priamus gladiō cingerētur, Hecuba, quae virō prūdentior erat, “Iam nōn tēlis egēmus” inquit, “sed auxiliō deōrum!” Dūcentē Venerē Aenēas salvus domum rediit eādem viā quā domō exierat. Anchīsēs locō sē movēre nōluit et “Ipse” inquit “mēā manū moriar. Nōlite mēā causā hīc morārī!”

Primā aestatē Trōiānī ducē Aenēā ex Asiā profecti sunt. In mediō marī Aegaeō est insula nōming Dēlos, quae Trōiānōs tūtū portū recēpit. Dēlō relictā in Crētā vērunt. Ibi Trōiānī foedā pestilentia afficiēbantur et agrī sōlē flagrantī torrēbantur.

Aedēs Iovis Capitōlinī multō magnificentior est ceteris omnib^{us}; ea summō deō digna est. In templum Iovis Statōris senātus eō diē convēnit quō Cicerō, ōratiōne clārissimā habitā, Catilinam Rōmā expulit. Pāce terrā marīque factā Iānus clauditur.

Polycratēs tantā felicitatē et tantā gloriā erat ut di ei invidērent.

PENSVM B

In Crētā Trōiānī foedā pestilentia afficiēbantur atque agrī sōlē torrēbantur. Penātēs noctū [= nocte] visi sunt ante lectum Aenēae adstāre, quī Trōiānis et posteris eōrum novam terram prōmisērunt. Ergō ex insulā excedere cōstituērunt et rūsus in altum prōvecti sunt. Ibi nimbus repentinus [= subitus] sōlem occultāvit ita ut diem noctemque discernere nōn possent ac nāvēs trēs diēs totidemque noctēs caecae errārent, quoad in insulās Strophadēs dēlātāe sunt.

In Epīrō Aenēas fāmam incredibilem [= vix crēdendam] audīvit: Helenum parte Epīrī potitum esse et Andromachē, viduam Hectoris, uxōrem dūxisse. Andromachē in lūcō [= silvā sacrā] dis Mānibus sacrificābat.

Helenus laetus Trōiānōs agnōvit [= recognōvit] eōsque ad convīvium invitāvit [= vocāvit].

Charybdis nāvēs in gurgitem [= vorāginem] mergit, et Scylla infōrmis [↔ fōrmōsa] nāvēs in scopulōs periculōsōs trahit. Praestat [= melius est] tōtam Siciliam circumire quam illa mōnstra experiri.

Ut [= ut primum] Italia in cōspectum vēnit, Anchīsēs pateram vīnō implēvit et deōs maris potentēs [= potestatem habentēs] invocāvit. Trōiānī in terrā Graecōrum morārī [< mora] nōlēbant.

Ex Aetnā fumus flammaeque surgunt atque saxa lapidesque emittuntur. In ōrā Cyclōpum vir Graecus accessit cum flētū [= lacrimis] precibusque: “Hinc in quāscumque terrās abdūcite mē!” Anchīsēs virō supplicī [= ōrantī] manum dedit. Mōnstrum horrendum erat Polyphēmus, quī in antrō obscurō habitābat et carne hūmānā vescēbatur. Cum ille accēderet, Trōiānī fūnēs nāvium incidērunt [= secuērunt] et citō [= celeriter] aufūgerunt. Polyphēmus clāmōrem horribilem [< horrere] sustulit, quō penitus resonuit mōns cavus.

In Siciliā Aenēas ossa genitōris [= patris] suī sepe livit. Tum ex Siciliā atque ā sepulcrō patris digressus est [= discessit].

Fōrma litterae C est līnea curva. Onus grave magnum pondus habet. Unda est parvus flūctus. Chāonia est pars Epīrī extrēma. Iuvenius est bōs iuvenis. Saxa flūctibus pulsāta fragōrem edunt.

Synōnyma: (sumum) mare et aequor; avis et volucris; turgidus et tumidus; pavidus et trepidus; (urbem) cōstituere et condere; relinquere et linguere; arbitrārī et reri; tam valde et adeo; scilicet et nimirum; ego (ipse) et egomet.

Contrāria: occāsus et ortus; (nāvem) dēducere et subducere; propinquus et longinquus; noctū et interdū.

PENSVM C

1. Quid Trōiānī profugī sub monte Idā fecērunt? Classem viginti nāvium aedificāverunt.
2. Quōmodo rēx Thrāciae aurō Priamī potitus est? Filiū Priamī aurum ferentem interfecit.
3. Quid deus Apollō Trōiānis pollicitus est? Apollō iis novam terram pollicitus est.
4. Cūr Trōiānī in Crētā manēre nōn potuerunt? Quia pestilentia oria est et sōl flagrans agrōs torrēbat.
5. Cūr Palinūrus rēctum cursum tenēre nōn potuit? Quia ater nimbus sōlem et stellās occultāvit.
6. Quae insulae in marī Ioniō sitae sunt? In mari Ioniō sitae sunt insulae Strophadēs.
7. Quid fecit Aenēas in insulā Leucadiā? Clipeum ad forēs templi fixit et versum inscripsit.
8. Ubi Aenēas Andromachē invenit? In lūcō extrā Būthrōtum oppidum.
9. Quid Andromachē Aenēae nārrāvit? Nārrāvit ‘sē ā Pyrrhō abductam esse et Helenō nūpsisse’.
10. Cūr Aenēas per fretum Siculum nāvigāre nōluit? Quia duo mōnstra, Scyllam et Charybdim, timēbat.

11. Quid Andromachē Ascaniō dōnāvit? Vestem pretiosam quam suis manibus cōnfecerat.
12. Cūr Trōiānī Italiā relīquērunt? Quod illa terra ā Graecis incolēbātur.
13. Quid accidit in ōrā Cyclōpum? Vir Graecus iis occurrit, quī ex antrō Polyphēmī effūgerat.
14. Num Polyphēmus Trōiānōs fugientēs vidit? Polyphēmus eōs vidēre nōn poterat, quia caecus erat.
15. Ubi pater Anchīsēs sepultus est? In Siciliā in monte Eryce.

CAPITVLVM XXXIX

PENSVM A

Dē cāsū accūsātivō

Trōiānī multōs iam annōs per omnia maria errābant. Neptūnus, ut classem disiectam vidit, fluctūs sēdāvit, nūbēs collēctās dispulit sōlemque redūxit. Aenēas Italiā novam patriam quaerēs in Āfricā delātus est. Venus filium suum certiōrem fēcit 'sociōs salvōs esse classemque in tūtum locum āctam.' Aenēam paenitēbat Creūsam uxōrem Trōiae relīquisse. Aenēas: "Heu mē miserum! Numquam domum redībō!" Venus Cupīdinem prō Ascaniō ad Didōnem ire iussit. Ille, ubi Aenēam complexus est, rēginā petivit; quae puerum osculāta est et in gremium accēpit.

Multae viae Rōmā ferunt. Circus Māximus trecentōs passūs longus est. Pompēius Iūliam, filiam Iūlii Caesaris, uxōrem dūxit. Senātus C. Octāviānum 'Augustum' nōmināvit. Augustus urbem Rōmā in XIV regiōnēs divisit. Nerva annum tantum et IV mēnsēs imperāvit. Nerō, quem populus tyrannum appellābat, domum auream aedificāvit. Rōmulum rēgem nōn pudēbat in casā habitāre. Rōmānī Brūtum cōsulem fēcērunt.

Graeci Rōmānōs litterās et artem poēticā docuērunt.

PENSVM B

Iūnō irāta erat ob iudiciū Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse iudicāverat [= cēnsuerat]; eius rei memor [= reminiscēns] Trōiānōs ab Italiā arcēbat [= prohibēbat]. Tempestās classem Aenēae disiēcit, sed Neptūnus, cum vidēret pontum [= mare] procellis [= ventis rapidis] turbārī, mōtōs fluctūs sēdāvit et nūbēs dispulit. In litore Aenēas septem cervōs occidit; hanc praedam sociis dēspērantibus divisit, dum ipse laetō vultū spem simulat. Posterō diē, dum nova loca explōrat, Venus eī obviam iit arcum sagittāsque gestāns [= gerēs] Diānae deae similis, quae in silvis vērārī solet.

Pygmalion, rēx impius [↔ pius] et avārus, cum Sychaeum clam [= occultē] necāvisset, scelus diū celāvit et Didōnem viduam falsā spē elūsit. Sed ei in somnīs apparuit vir mortuus, quī pectus vulnerātum nudāvit [< nudus] et rēgis thēsaurōs occultōs mōnstrāvit. Didō nāvēs aurō onerāvit [conus] et in Āfricā fugit, nec postea eam paenitēbat ex patriā fugisse.

Dēspiciēs ex colle quī Karthāginī imminet Aenēas vidit cīvēs quī magnā industriā [< industrius] novārum aedium fundāmenta locābant. Didō rēginā magnā catervā comitāta incessit [= prōcessit] et in altō solio cōnsēdit. Quae cum Aenēam cōram aspiceret, primum obstupuit, tum sic ōrsa est [= loquī coepit]: "Tūne ille Aenēas quem Anchīsēs et Venus genuērunt?"

In rēgiā convīvium apparātur [= parātur]: tori [= lecti] Tyriā purpurā sternuntur, ministri mēnsās dapibus onerant. Lucernae dē tectō pendent et multae facēs ardent. Aenēas omnibus intentis [= attentis] nārābat dē insidiis [= dolō] Graecōrum et dē erroribus [< errāre] suis. Postquam finis patri factum memorāvit, conticuit andem atque quiētī sē dedit.

Karthāginiēnsēs, hominēs bellicosī [= bellī studiōsī], saepe cum Rōmānīs bellāverunt [< bella gesserunt]. Tridēs est scēptrum Neptūnī. Hostia est bēstia quae immolātur, ut sūs [= porcus], ovis, taurus. Nūbēs quae terram operit nebula dicitur. Trōiānī, si in Italiā ire nōn possunt, in Siciliā saltem ire cupiunt.

Synōnyma: gurgēs et vertex; saxum et rūpēs; pulchritūdō et decor; glōria et honōs; Notus et Auster; stēlla et sidus; frequēs et creber; nesciēs et inscius; fēlix et fortunātus; pulsāre et impellere et ferire; circumagere et volvere; natāre et nāre; ambulāre et gradi; accūsāre et incūsāre; subire et succedere; ascendere et scandere; auxilium ferre et succurrere; dēlere et abolere; cōnārī et temptāre.

Contrāria: altum et vadum; Auster et Aquilō; acūtus et obtūsus; spargere et colligere; abducere et adducere; dispellere et compellere; subitō et paulatim.

PENSVM C

1. Ubi sita est Karthāgō? In ōrā Āfricae sita est.
2. Quae est Iūnō? Iūnō est Iovis coniūnx, dea mātērōnārum.
3. Cūr Iūnō Trōiānōs ōderat? Ob iudiciū Paridis.
4. Quid est Aeolī officium? Aeolī officium est ventōs in vinculis tenēre.
5. Quid fēcit Neptūnus cum mare turbārī sentiret? Fluctūs sēdāvit, nūbēs dispulit sōlemque redūxit.
6. Quō Trōiānī tempestāte delātī sunt? Ad ōram Āfricae delātī sunt.
7. Quid Aenēas sociis suis partitus est? Aenēas sociis suis septem cervōs, quōs occiderat, partitus est.
8. Quōmodo socii virēs restituērunt? Cibō et vinō virēs restituērunt.
9. Quae dea in silvā Aenēae obviam iit? Venus Aenēae filiō suō obviam iit.
10. Cūr Aenēas mātrem suam primō nōn agnōvit? Quia Venus vestem et arma virginis vērantis gerēbat.
11. Quid Venus filiō suō nārāvit? Venus ei dē Didōne rēginā nārāvit.
12. Quid vidit Aenēas ex colle dēspiciēs? Aenēas vidit Tyriōs novam urbem exstruentēs.
13. Cūr nēmō Aenēam Karthāginem intrantem vidit? Quod Venus eum nebula circumfūderat.

14. Quae imāginēs in novō templō pictae erant? Imāginēs belli Trōiāni.
15. Quid Ilioneus ā Didōne petivit? Ilioneus ā Didōne petivit nē Trōiānōs ab ōrā Africae arcēret.
16. Num urbs Trōia Didōnī ignōta erat? Didō urbem Trōiam bene nōverat.
17. Quōmodo Didō Aenēam et sociōs eius recēpit? Aenēam benignē recēpit et convīvium ei apparāvit.
18. Quod cōnsilium Venus excōgitāvit? Ut Cupidō filiō Aenēae venīret et rēgīnam amōre incenderet.
19. Quid Cupidō effēcit in gremiō Didōnis sedēns? Memoriam Sychaei abolēvit et animum rēgīnae vivō amōre incendit.
20. Quid Didō Aenēam hortatā est? Didō eum hortatā est ut sibi dē errōribus suis nārrāret.

CAPITVLVM XL

PENSVM A

Dē cāsū vocātivō

Aemilia: “Ō Iūli, mī optime marīte!”

Mārtialis:

“Semper pauper eris, si pauper es, Aemiliāne!”

Catullus:

“Cēnābis bene, mī Fabulle, apud mē.”

Hector: “Heu, fuge, nāte deā!”

Hecuba: “Ō miserrime coniūnx!”

Anchisēs: “Fuge, mī fili!”

Aenēas: “Venī mēcum, Achātē, mī amīce!” Achātēs:

“Quid nunc sentīs, Aenē?”

Didō: “Perfide hospes!” “Dabis, improbe, poenās!”

Cōsul (in senātū): “Quid cēnsēs, Mārce Tullī? et tū,

Lūcī Cornēli?”

Spectātōrēs, plaudite!

PENSVM B

Didō: “Velim [= utinam] prius Iuppiter mē fulmine percutiat quam viri amōri succumbō [↔ resistō]!” Anna: “Ō soror mea dilēcta [= cāra]! Etiamne placitō [= grātō] amōri repugnābis?” Ita animum sorōris amōre inflammat [= incendit]. Tempa adeunt ut ā dis veniam petant, nec vērō sacrificia mulierem furēntem [= āmentem] iuvant. Poenīs et Trōiānīs vēnantibus, tonāre incipit; insequitur [= sequitur] imber grandine mixtus, et Didō et Aenēas in eandem spēluncam dēveniunt. Extemplō [= statim] Fāma nārrat ‘eōs in māximō luxū vīvere turpī cupidine [= cupiditāte] captōs!’

Mercurius Iovis mandātā [= imperia] ad Aenēam dēfert: “Quid struis [= parās]? Nōli hīc morārī! Italiam pete!” Haec locūtus deus ex oculīs eius ēvānuī. Aenēas imperiō divinō attonitus [= stupefactus] obmūtuit, tum Trōiānōs principēs advocāvit iisque mandāvit [= imperāvit] ut classem clam ōrnārent.

At rēgīna, quae dolum praesentit, Aenēam appellat: “Spērāsne, perfide hospes, tē tantum nefās [↔ fās] dis-simulāre posse et hibernō tempore [= hieme] clam hinc

dēcēdere [= excēdere]?” Per cōnūbium [= coniugium] nostrum tē ōrō: miserēre mei!” Ita supplex implōrat. Aenēas: “Numquam tē uxōrem dūxī aut coniugium tibi prōmisi. Dēsine querēllis tuis et mē et tē incendere! Nōn meā sponte Italiam petō.” Didō dicta eius nōn refellit, sed medium sermōnem abrumpit et virum cūnc-tantem [= dubiē morantem] relinquit. Famulae [= ancillae] eam collāpsam suscipiunt.

Iam rēgīna morī cupit: taedet eam vītae. Annam ōrat ut rogum ērigat et super rogum arma et exuviās [= vestimenta] et effigiem [= imāginem] Aenēae impōnat. Didō, cum classem abire vidēret, Furiās ultricēs [< ulciscī] invocāvit. Tum rogum cōscendit, torō incubuit atque ēnsem ē vāginā edūxit.

Officium Rōmānōrum est “parcere subiectis et dēbellāre superbōs.”

Synōnyma: pallium et amictus; stēlla et astrum; āra et altāria; lectus et cubile; pīlum et iaculum; virtūs et fortitūdō; vigilāns et vigil; moriēns et moribundus; praecipitāns et praeceps; recipere et excipere; amēns esse et furere; perficere et exsequi et peragere; propere et festināre; elūdere et illudere.

PENSVM C

1. Quid Didō Annae sorōri fassa est? Didō sorōri amōrem suum fassa est.
2. Cūr Didō amōri repugnābat? Quia certum ei erat nulli virō nūbere post mortem Sychaei.
3. Quid Anna sorōri suae suāsīt? Anna ei suāsīt, ut sē cum Aenēā coniungeret.
4. Quid fāma nārrābat dē Didōne et Aenēā? Fāma nārrābat ‘eōs in luxū vīvere turpī cupidine captōs.’
5. Quis Aenēam ex Africā excēdere iussit? Iuppiter hoc iussit per nūntium suum Mercurium.
6. Cūr Aenēas classem clam ōrnāvit? Quia iram Didōnis timēbat.
7. Quōmodo Didō cōnsilium Aenēae cognōvit? Fāma ei nārrāvit ‘classem armārī et cursum parārī.’
8. Quid Aenēas rēgīnae implōrantī respondit? Respondit ‘deōs sē Italiam petere iussisse.’
9. Num Didō dicta eius refellit? Didō sermōnem ab-rūpit et ab oculis eius aufūgit.
10. Quid Didō Annam facere iussit? Eam iussit rogum ērigere.
11. Quae rēs super rogum impositae sunt? Super rogum imposita sunt arma et exuviae Aenēae et lectus iugālis.
12. Quae fuērunt precēs Didōnis extrēmae? Precāta est ut Aenēas bellō ex finibus suis pellerētur et ante diem caderet insepultus.
13. Quid vidit Aenēas ē nāve respiciēns? Vidit moenia Karthāginis flammis lūcere.
14. Cūr plēraeque fēminae in Sicilia relictae sunt? Quia nāvēs incenderant.
15. Quō Sibylla Aenēam dūxit? Sibylla Aenēam ad Inferōs dūxit.

CAPITVLVM XLI

PENSVM A

Dē generibus verbōrum

Verte hās sententiās in genus alterum, āctīvum aut passīvum:

[Pater filium laudat:] Filius ā patrē laudātur.

[Tyrannus ferōx ab omnibus metuitur:] Omnēs *tyrannum ferōcem metuunt*.

[Alta moenia urbem Trōiam cingēbant:] *Urbs Trōia altis moenibus cingēbatur*.

[Trōia ā Graecis capta et incēnsa est:] *Graeci Trōiam cēperunt et incendērunt*.

[Graeci equum ligneum fabricāverunt:] *Equus ligneus ā Graecis fabricātus est*.

[Cum pars moenium ā Trōiānis dēstrūcta esset, equus ille in urbem tractus est:] *Cum Trōiāni partem moenium dēstruxissent, equum illum in urbem trāxērunt*.

[Terribile incendium urbem absūmpsit:] *Urbs terribili incendiō absūmpta est*.

[Creūsa ā maritō quaerēbatur nec inventa est:] *Maritus Creūsam quaerēbat nec invēnit*.

[Karthāginiēnsēs Aenēam cernere nōn poterant, quod nūbēs eum cēlābat:] *Aenēas ā Karthāginiēnsibus cerni nōn poterat, quod nūbe cēlābatur*.

[Pueri ā Faustulō inventi et domum lātī sunt:] *Faustus puerōs invēnit et domum tulit*.

[Gemini praedam pāstōribus dividēbant:] *Praeda pāstōribus dividēbatur ā geminis*.

[Fluvium Tiberim ōlim Albulam vocābant:] *Fluvius Tiberis ōlim Albula vocābatur*.

[Arx ab hostibus numquam expugnābitur:] *Hostes numquam Arcem expugnābunt*.

[Magister tē laudat, mē reprehendit:] *Ego ā magistrō laudor, tū reprehenderis*.

PENSVM B

Post *adventum* Aenēae rēx Latīnus, cum *cōpiās* suās in aciem ēdūxisset, inter *primōrēs* [= principēs] prōcessit ducemque advenārū ad colloquium *ēvocāvit*. Ut nōmen Aenēae audīvit, *nōbilitātem* viri gentisque admirātus Trōiānōs in *societātem* [< socius] recēpit et Aenēae filiam suam in *mātrimōnium* dedit. Rēx Turnus, cui Lāvīnia *spōnsa* fuerat, Aenēae Latīnōque bellum *intulit*. Proeliō victus Turnus rēbus suis *diffidēns* [↔ cōnfidēns] ad Etrūscōs cōnfūgit. Post proelium Latīnis *prosperum* Aenēas *nusquam* [= nūllō locō] apparuit. Cum Ascanius nōndum ad *pūberem* aetātem pervēnisset, Lāvīnia inter *pueritiā* eius rēgnāvit, nec Etrūscī nec ūllī aliī *finitimī* inter rēgnum *muliebre* [< mulier] bellum facere ausi sunt.

Rēx Proca Numitōrem et Amūlium *prōcreāvit* [= genuit] atque Numitōrī rēgnum *vetustum* [= vetus] *lēgāvit* [= reliquit]. Amūlius frātrē pepulit, frātris filiam Vestālem lēgit: ita ei perpetuā *virginitāte* spem *partiūs* [< parere] adēmī. At Vestālis, vī *compressa*, geminōs peperit, qui *iussū* rēgis expositi sunt; sed pāstor *vāgītum*

puerilem audīvit et puerōs invēnit cum *lupā*, quae tam *mītis* fuit ut eōs lacte suō *nūtrīret* et linguā *lamberet*. Ita ā *crūdēlitāte* [< crūdēlis] rēgis pueri servātī sunt.

Rōmulus et Remus, ut prīmum *adolēverunt*, per *saliūs* vēnābantur et in *latrōnēs* praedam ferentēs impetūs faciēbant. Latrōnēs Remum captum Numitōrī *dēdidērunt* [= trādiderunt], quī cum eum in *cūstōdiā* habēret, nepōtem suum esse *suspiciābatur* [= credere incipiēbat]. Amūliō occisō Numitor, *conciliō* advocātō, mala *facinora* [= maleficia] frātris ostendit et 'sē caedis *auctōrem* esse' dixit.

Remus, cum in Aventinō *auspicārētur*, sex *vulturēs* vīdit; hōc *auspiciō* nūntiātō, *duplex* numerus [: XII] Rōmulō sē ostendit; is igitur urbem condidit, quae ā nōmine *conditōris* 'Rōma' appellāta est. Remus vērō, cum hoc *molestē* ferret, novōs mūrōs *trānsiit* et ā Rōmulō *interēptus* [= interfectus] est.

Cācus *clāvā* Herculis *ictus* [= percussus] occidit, cum bovēs in spēluncam *abdidisset* [= cēlāvisset]. Bove *eximiā* [= ēgregiā] immolātā *sacrum* [= sacrificium] Herculi factum est *ritū* Graecō.

Ōceanus mare *immēsum* [= sine fine] est. Facile est mūnera *praebendō* [= offerendō] animōs populī sibi *conciliāre*. Ante proelium imperātor auspiciis deōs *cōnsulit*. Difficile est inter geminōs *discrimen* facere. Quī *sitit* bibere cupit.

Synōnyma: liberī et *stirps*; virēs et *vigor*; pecus māius et *armentum*; pater patris et *avus*; frāter patris et *patruus*; piger et *sēgnis*; ūmidus et *ūdus*; turbāre et *cōnfundere*; auxilium ferre et *opem* ferre; trepidus esse et *trepidāre*.

Contrāria: muliebris et *virilis*; āmittere et *adipisci*; cōnfidere et *diffidere*; cōnsolārī et *grātulārī*; ubīque et *nusquam*; vērē et *falsō*.

PENSVM C

1. Unde Aenēas in Italiā vēnit? *Aenēas Trōiā vēnit*.
2. Num Aenēas rēgem Latinum proeliō vicit? *Latinus amicitiam et societātem cum Aenēā fecit*.
3. Cūr Turnus Aenēae Latīnōque bellum intulit? *Quia Latīnus Aenēae in mātrimōnium dederat filiam suam Lāvīniam, quae Turnō spōnsa fuerat*.
4. Cūr neuter exercitus laetus ex proeliō abiit? *Quia alter exercitus victus est, alter ducem suum āmisit*.
5. Quōmodo Aenēas animōs Aboriginum sibi conciliāvit? *Utramque gentem 'Latīnōs' appellāvit*.
6. Quō rēx Turnus victus cōnfūgit? *Ad Etrūscōs*.
7. Quam urbem condidit Ascanius? *Ascanius novam urbem condidit, quae Alba Longa appellāta est*.
8. Quod cognōmen rēgibus Albānis fuit? *Omnibus rēgibus Albānis cognōmen fuit Silvius*.
9. Quōmodo Amūlius rēgnō Albānō potitus est? *Numitōrem rēgem, frātrē suum, expulit*.
10. Quem Rēa Silvia patrem geminōrum esse dixit? *'Deum Mārtem patrem esse' nārrāvit*.
11. Quōmodo gemelli expositi servātī sunt? *Pāstor rēgius eōs invēnit et domum tulit*.

12. Cūr Numitor Remum nepōtem suum esse suspicābātur? Quia geminōs esse frātrēs audiverat.
13. Quid Rōmulus et Remus fecērunt cum sē nepōtēs rēgis esse cognōvissent? Amūlium necāvērunt.
14. Ubi Rōmulus urbem condidit? In monte Palātīnō.
15. Cūr frātre suum occīdit? Quia Remus mūrōs eius trānsiluerat.
16. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit? Herculēs bovēs in spēluncā Caci mūgire audivit.
17. Quō ritū Rōmulus sacra Herculi fecit? Ritū Graecō.

CAPITVLVM XLII

PENSVM A

Dē modis verbōrum

Magister discipulōs tacēre et audīre iubet: "Tacēte, discipulī, et audīte!" Mārcus nōn tacet nec audī; magister eum monet ut taceat et audiat: "Tacē, Mārce, et audī! Quot sunt bis sēna (2×6)?" Magister interrogat quot sūt bis sēna, ac Mārco imperat ut surgat et respondeat: "Surge et responde, Mārce, sed cavē nē prāvē respondeās!" Mārcus nōn surgit nec respondet. Magister: "Audī, Mārce: iubeō tē surgere et respondere." Mārcus: "Nesciō quid respondeam." Magister iubet eum digitis computāre: "Digitis computā! Cūrā ut rēctē computēs." Mārcus: "Interrogā aliōs! Nōli semper mē interrogāre!" Mārcus magistrum monet ut aliōs interroget.

Cicerō cōsul Catilinam ex urbe ēgredi et proficisci iussit: "Egredere ex urbe! Patent portae: proficiscere!" Cōsul orātiōne suā effecit ut Catilina ex urbe ēgrederetur et in Etrūriam proficisceretur.

Latīnus ab Aenēā quaeſivit 'quis esset et quid quaereret': "Tū quis es et quid quaeris?" Ille respondit 'sē esse Aenēam Trōiānum novamque sēdem quaerere': "Ego sum Aenēas Trōiānus; novam sēdem quaerō."

PENSVM B

Rōmulus rēx XII lictōrēs sūmpsit, quī insignia imperiī, fascēs et securēs, gererent, et C senātōrēs creāvit [= lēgit]. Gentēs vicinae [= finitimae] Rōmānōs spernēbant [= contemnēbant] nec lēgatiōnem Rōmānam benignē audīverunt. Id Rōmulus aegrē passus est, sed indignātiōnem suam dissimulāns finitimōs ad ludicrum [= lūdōs] vocāvit. In mediō plausū [< plaudere] iuvenēs Rōmāni clamitantēs [= clamantēs] exsiliunt virginibusque manūs iniciunt, ut nārrat Ovidius in 'Arte amātōriā.' Parentēs virginum terrōre percussī [= percussī] profugiunt [= auferunt]. Rōmulus blandis verbis animōs virginum mitigāre cōnābātur, sed parentēs civēs suōs contrā Rōmānōs concitābant. Dum aliī occasiōnem [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēs in finēs Rōmānōrum invādunt, sed Rōmulus cōnfestim [= statim] eōs fugat [= in fugam vertit] et ipse rēgem eōrum occīdit et spoliat; spolia rēgis in Capitoliō ad quercum sacram dēposuit et finēs templō Iovis designāvit. Mulierēs orābant ut parentibus liceret Rōmam migrāre; quod facile impetrāverunt.

Tarpēia nōn impūne [= sine poenā] arcem hostibus prōdidit. Rōmulus Iovem orāvit ut fugam Rōmānōrum sisteret. Tum mulierēs sē inter aciēs intulērunt patrēs virōsque orantēs 'nē sanguine nefandō [= infandō] sē respergerent!' Movet rēs cum multitūdinem tum ducēs [= et m. et d.]. Sabini generis [= viris filiārum] et Rōmāni soceris suis dextrās dant ac ducēs ad foedus faciendum prōdeunt [= prōcedunt]. Unam civitatem ex duabus faciunt et rēgnum cōnsociant; nōn modo commūne, sed etiam concors rēgnum eōrum fuit. Rōmulus rēx trēs centuriās equitum cōnscript. Ita equitātū Rōmānō auctō cum finitimis, quī agrōs Rōmānōs vāstābant [= populābantur], dimicāvit [= pugnāvit] eōsque vicit. Haec ā Rōmulō domi militiaeque gesta sunt. Cum cōntiōnem militum habēret, subitō coortā [= ortā] procellā sublimis [= ad caelum] raptus est. Proculus Iūlius affirmāvit 'Rōmulum dē caelō dēlapsū sibi obvium fuisse.'

Post breve interrēgnum populus Numam, quamquam peregrinus erat, rēgem creāvit et patrēs auctōrēs facti sunt: ergō nōn plēbs [= populus], sed patrēs decrēverunt quis Rōmae rēgnāret. Tum augur, capite velātō et lituum (id est baculum aduncum) tenēs, Iovem precātus est uti [= ut] signa certa declāraret: ita Numa auspicātō [= auspiciis missis] rēx declārātus est.

Numa rēs utilēs [< ūti] instituit: annum in XII mēnsēs discripit et diēs fastōs et nefastōs fecit; flāminem Diālem creāvit ac Vestālēs, Vestae sacerdotēs assiduās [= semper praesentēs], quās virginitate sanctās fecit; nec quaelibet virgō Vestālis fieri poterat, sed nobilissimae tantum. Cum igitur finitimi nefās putārent civitatem sanctam violāre, pāx per multōs annōs conservāta est.

Iānus clausus pacem esse indicat. Quī admodum [= valdē] maeret crīnēs et vestem laniat [= scindit] et ocellōs lacrimis corrumpit. Prō pecūniā mutuā pignus dandum est. Nocturnō [< nox] tempore nauta sīdera in caelō notat [= animadvertit].

Synōnima: honōs et decus; templum et aedēs et fanum; rēs mirābilis et mirāculum; rusticus et agrestis; tardus et lentus; fēlix et faustus; grātus et acceptus; iterum facere et iterāre; taedēre et pigēre; validus fieri et convalescere; oppugnāre et adoriri; aliquantum temporis et aliquamdiū; dēnuō et dē integrō.

Contrāria: victōria et clādēs; aequus et iniquus; bellicōsus et imbellis; internus et externus; concurrere et discurrere; ērumpere et irrumpere; āvertere et advertere; recumbere et prōcumbere.

PENSVM C

1. Quae sunt insignia imperiī? Insignia imperiī sunt fascēs et securēs.
2. Quōmodo Rōmulus civitatem auxit? Multōs finitimōs in urbem recēpit.
3. Cūr novus populus uxōribus carēbat? Quia viris Rōmānis cōnūbium nōn erat cum finitimis.
4. Quārē Rōmulus finitimōs ad lūdōs vocāvit? Ut iuvenēs Rōmāni virginēs raperent.

5. Quō rēx victor spolia opīma tulit? *In Capitōlium.*
6. Quōmodo Sabīnī arcem Rōmānam cēperunt? *Virgō Tarpēia arcem Sabinis prōdidit.*
7. Quārē scūta sua in puellam coniēcērunt? *Quia puella postulāverat 'id quod in sinistris manibus habērent.'*
8. Quid fēcīt Rōmulus cum Rōmānī fugerent? *Iovem orāvīt ut fugam Rōmānōrum sisteret.*
9. Quam ob rem pāx facta est cum Sabīnīs? *Quia Sabīnae inter exercitūs pugnātes sē intulērunt.*
10. Cūr Rōmulus Veiōs expugnāre nōn potuit? *Quod urbs firmis mūrīs atque sitū ipsō mūnīta erat.*
11. Quid accidit cum rēx cōntiōnem militum habēret? *Tempestās cum tonitrū coorta est.*
12. Num militēs rēgem in caelum rapī vidērunt? *Rēgem nōn vidērunt, nam dēnsō nimbō operiebātur.*
13. Quid Proculus Iūlius nārrāvit? *Nārrāvit 'Rōmulum de caelō lapsū sibi obvium fuisse.'*
14. Quōmodo novus rēx creātus est? *Populus Rōmānus rēgem creāvīt et patrēs auctōrēs facti sunt.*
15. Uter rēx ferōcior fuit, Rōmulusne an Numa? *Ex primis duobus rēgibus Rōmulus ferōcior fuit.*
16. Quōmodo Numa populum bellicōsum temperāvit? *Numa et pāce et deōrum metū populum temperāvit.*

CAPITVLVM XLIII

PENSVM A

Dē adiectivis

Italiae incolae primī agricolae industrij fuērunt. Illud tempus beātum 'aetās aurea' dīcitur. Dum Latinus in pāce diūturnā rēgnat, Trōia, urbs opulenta, ab exercitū Graecō capta est. Graeci audacēs ingentem equum ligneum militibus armātis complēverunt. Lāocoōn dē summā arce decurrēns civēs suōs monuit nē hostibus Graecis cōfiderent, atque omnibus viribus hastam ingentem in latus equi dūrum misit, sed illa in firmō rōbore stetit nec in partem interiōrem ad militēs occultos penetrāvit. Brevi tempore duo anguēs māximī per mare tranquillū ad litus propinquū natāverunt et corpus eius mediū amplexi sunt. Priamus multarum gentium rēx superbus fuit.

Primā luce Didō sorōri suae "Qualis hospes" inquit "domum nostram intrāvit, quam nobilis, quam fortis! Agnoscō veteris vestigia flammae!"

Rōmulus ante diem undecimū kalendās Māiās in colle Palātino novam urbem condidit. Gentēs finitimae civēs Rōmānos spernēbant. Cum iuvenēs Rōmāni virgines Sabīnas rapuissent, magnū et acre certāmen ortum est.

Senātus Rōmānus cōstat ex sescentis senātoribus, quī summam potestātem in rē publicā habent. Pontifex māximus est summus sacerdos quī ceteris omnibus sacerdotibus Rōmānis praefectus est.

Templum Iovis Optimi Māximi magnificentius est quam cetera omnia templa Rōmāna; ex omnibus templis Rōmānis id magnificentissimum est.

Nūlla fēmina mortālis pulchrior fuit quam Helena; ea pulcherrima fuit omnium fēminarum mortālium.

PENSVM B

Tullus, rēx indole [= ingeniō] ferōx, Numae dissimilis fuit. Cum Albāni Rōmānos rēs repetentēs dīmisisset, Tullus iis bellum indixit. Cupidō imperiī duos populōs cognātos [= ab eōdem ortōs] ad arma stimulābat [= incitābat]. Etrūsci ambōs exercitūs spectābant, ut pugnā fessōs aggredierentur [= oppugnārent].

Cum duo Rōmāni expirantes [= morientes] concidissent, ūnus ferrō intactus fuit; is aliquantum spatii aufūgit ac trēs Albānos magnis intervallis sequentes occidit. Cum soror Horātiī spōsum suum mortuum identidem [= iterum iterumque] appellāret cum complōratione [= lāmentātiōne], Horātius eam verbis increpuit et gladiō transfixit! Itaque accūsatus est, et duumvirī, quī tantum crimen negligere nōn potuerunt, eum condemnāverunt; sed Horātius ad populum provocāvit. In eō iudiciō pater eius 'filiam iure caesam esse' prōclāmāvit; tum populus Horātium absolvit, neque enim liberatōrem [< liberāre] urbis verberātum et arbore infelici suspensum vidēre voluit.

Tullus simul cum hostibus et cum prōditione [< prōdere] et perfidiā [< perfidus] sociōrum dīmīcāvit, nam iniussu [= iussu] eius Albāni ex proeliō abiērunt. Hostibus victis, rēx Mettium poenā atrocē [= crudelē] affecit: corpus eius ad duās quadrigās ligātum [= vinctum] in diversās [= contrāriās] partēs distractum est. Deinde Alba diruta [= dēstrūcta] est et Albāni Rōmam traducti sunt. Ita Rōma ruinis [< ruere] Albae crevit, numerus civium duplicātus [< duplex] est et x equitum turmae exercitū Rōmāno additae sunt.

Bellum civile est quod inter civēs geritur. Duumvirī sunt iudicēs sevērissimī. Quī sine culpa est a iudice absolvitur. Centuriō dīcitur quī centuriae praefectus est.

Synōnyma: servitūs et servitium; pallium militis et paludamentum; fūnis et restis; plēbs et vulgus; civēs et populārēs; metus deōrum et religiō; flēns et flēbilis; miserandus et miserābilis; senex fieri et senescere; oppōnere et obicere; ornāre et decorāre; cingere et saepire; laniāre et lacerāre; errāre et vagārī; lūx fit et illucēscit; ab utrāque parte et utrimque; nullō modō et nequāquam; paulatim et sēnsim; ubique et passim; esset et foret.

Contrāria: pulchritūdō et foeditās; libēns et invitūs; fōrmōsus et dēfōrmis; placēre et displicēre; clam et palam.

PENSVM C

1. Quis fuit avus Tullī Hostiliī? *Avus eius fuit Hostius Hostilius, qui dux Rōmānōrum fuit bellō Sabino.*
2. Quamobrem Tullus Albānis bellum indixit? *Quia Albāni ex agrō Rōmāno praedās ēgerant.*
3. Ubi Albāni castra collocāverunt? *Iuxta viam Appiam haud plūs quinque milia passuum ab urbe.*

4. Num Rōmānī et Albānī aciē pugnāvērunt? Nōn ita, nam trigeminī Rōmānī et Albānī, utriusque prō suā patriā, pugnāvērunt.
5. Quōmodo Horātius sōlus trēs Albānōs vicit? Fugiendo pugnam divisit, nam Albānī vulnerātī variīs intervāllīs eum secūtī sunt.
6. Quid tum factum est ante portam Capēnam? Horātius sorōrem suam, quae spōsum suum Albānum lūgēbat, gladiō trānsfixit!
7. Horātiusne condemnātus ac pūnītus est? Ā duum-viris condemnātus est, sed populus eum absolvit.
8. Quid est 'pōmērium'? Est spatium intrā et extrā moenia quod neque habitārī neque arārī fās erat.
9. Quōmodo Mettius sociōs suōs Rōmānōs prōdidit? Exercitum suum ex proeliō abduxit, ut cum victōribus se iungeret.
10. Quid fēcīt Tullus postquam hostēs fūdīt? Mentium severissimē pūnivit.
11. Quōmodo duplicātus est civium numerus? Albā dirūtā civēs Albānī Rōmam trāductī sunt.
12. Quamdiū Alba Longa stetit? Quadringentōs annōs.
13. Quid Tullus Hostilius aedificāvit? Tullus Hostilius cūriam Hostiliam aedificāvit.
14. Quandō Tullus deōs colere coepit? Postquam ipse pestilentia affectus est.
15. Quōmodo ille rēx periit? Tullus fulmine ictus cum domō suā flagravīt.

CAPITVLVM XLIV

PENSVM A

Dē adverbis

Tullus lēgātōs Albānōs blandē ac benignē recēpit. Rēx Albānus lēgātīs Rōmānīs superbē ac ferōciter respondit. Horātī et Cūriatī nōn timidē, sed fortiter pugnāvērunt. Duo Horātī citō (celeriter) occīsī sunt, trēs Cūriatī vulnerātī, duo magis aut minus graviter, tertius leviter. Subitō Horātius, quī feliciter incolumis erat, fugere coepit. Albānī nōn aequē vēciter sequi potuerunt: quī levissimē vulnerātus erat, vēcissimē currēbat et continuē occīsus est, cum longē abesset ā cēteris; quī gravissimē vulnerātus erat, postrēmō occīsus est. Certē Horātius fortius ac prūdētius pugnāvit quam cēterī: is omnium fortissimē ac prūdētissimē pugnāvit; sed postquam ita glōriōsē patriam servāvit, sorōrem suam, quae Cūriatium flēbiliter nōmināverat, crudēlīter interfēcīt!

Posteā Tullus ēgregiē cum hostibus pugnāvit, etsī Albānī sociōs Rōmānōs turpiter (foedē) dēseruerant. Tullus ducem Albānum severē atque atrociter pūnivit. Nēmō Rōmānus hostem severius aut atrocius pūnivit quam Tullus.

Numa iustē et prūdenter rēgnāvit deōsque diligenter coluit. Rōmulus et Tatius communiter rēgnāvērunt, nec Rōmulus mortem Tatī molestē (aegrē) tulit.

Malus discipulus, quī malē ac prāvē scribit, rārō laudātur; bonus discipulus, quī benē ac rectē scribit

nōn solum Graecē, sed etiam Latīnē, frequenter laudātur.

PENSVM B

Ancus iūs fētiāle scripsit quō bellum indicitur. Latīnīs bellum indictum est, postquam lēgātus deōs testātus est populum Latīnum adversus populum Rōmānum deliquisse [= male fēcisse] et plērique senātōrēs cōsensērunt [= in eandem sententiam iērunt]. Latīnīs victīs, Ancus ingentem praedam Rōmam revexit; nec vērō Medulliam expugnāre potuit propter firmās mūnitōnēs [< mūnīre]. Iāniculō adiectō urbem amplificāvit [= ampliōrem fēcīt].

Patre mortuō, Lucumō, vir strenuus [= impiger], omnium bonōrum hērēs factus est. Cum Etrūscī eum spernerent ut exsule ortum, uxor Tanaquil, quae virum honorātum [= decorātum] vidēre cupivit, eī persuāsīt ut Rōmam commigrāret cum omnibus bonīs [= fortūnīs] suis. Aquila eī pilleum abstulit et divinitus [= divīnē] in capite reposuit. Hoc augurium Tanaquil, quae rerum caelestium perita erat, laeta accēpit. Rōmae L. Tarquinius, quem divitiae cōspicuum faciēbant, civēs sibi conciliābat cōmiter [= benignē] invitandō.

Equitatū auctō rēx Tarquinius cum Sabīnīs cōflīxit. Eō proeliō praecipua fuit glōria equitum, quī ab lateribus incurrērunt ac Sabīnōs fūderunt. Haec fermē [= ferē] est fōrmula deditōnis: "Deditisne vōs, urbem, agrōs, terminōs, dēlūbra [= fāna], divīna hūmānaque omnia in populi Rōmānī dīcīōnem?" "Dēdimus."

Servius Tullius, quī servā [= ancillā] nātus esse dicitur, magnā cūrā erudiēbatur [= docēbatur]. In vestibulō rēgiae duo pāstōrēs rixam simulant; vocātī ad rēgem alter rem ex compositō orditur, alter secūrim in caput rēgis dēicit. Rēgina, arbitris [= testibus] ēiectīs, Servium properē [= celeriter] accivīt [= arcessivīt]. Populō nūntiat 'rēgem nōn mortuum, sed sōptum esse subitō ictū: interim Servium rēgis officiīs fūncūrum esse.' Ita cēlātā morte opēs Servii firmāvit [< firmus]. Servius rēx populum ex cēnsū [< cēnsēre] in v classēs distribuit [= discipit]; singulae classēs ex iūniōribus et senīōribus cōstant. Quamquam Servius magnō cōsensū [< cōsentīre] populī rēx lēgitimus [< lēx] dēclārātus erat, L. Tarquinius rēgnū affectāre nōn dēstitit; Tullia, quācum nūptiis [< nūbere] iūctus erat, eum instigābat [= incitābat]. Postrēmō senātum per praecōnem in Cūriam cōegit ibique turpissimīs contumēliis Servio maledicere orsus est. Huic orātiōnī Servius intervēnit cum fautoribus [< favēre] suis, sed Tarquinius eum arripuit atque per gradūs dēicīt! Tullia currum suum per corpus patris sanguinolentum [= cruentum] ēgissee fertur, neque id ā cēterō scelere abhorret.

Māne hominēs ē somnō expērgiscuntur. Senēs maiōrēs nātū sunt quam iuvenēs. Mōtus membrōrum vinculis impeditur. Captivus est miles captus. Discordia civilis sēditio dicitur. Hominēs ferās domāre nōn possunt. Quī sōlus esse vult, locum sēcrētum petit. Caput ardēns glōriam futūram portendere putābatur. Fabius

Pictor est rerum gestarum scriptor antiquus. Servius cum primoribus Latinorum hospitiis [< hospes] iunctus erat. Carpentum est vehiculum [= currus] quod duas rotas habet; bestia quae currum vehit iumentum dicitur.

Synonyma: uxor filii et nurus; dolus malus et fraus; insania et furor; clam factus et clandestinus; idoneus et aptus; illustris et inclutus; regius et regalis; acerbus et amarus; eludere et frustrari; quomodo et quod pactum.

Contraria: vetustas et novitas; iuventus et senectus; egredi et ingredi; publice et privatum.

PENSVM C

1. Quomodo fetialis bellum indicēbat? Fetialis hastam sanguineam in fines hostium emittēbat.
2. Quare carcerem aedificare necesse fuit? Ut homines a sceleribus deterrērentur.
3. Cur Lucum domi honorem adipisci non poterat? Quia peregrinus erat.
4. Qui reges peregrini Romae regnauerunt? Tatius et Numa et Tarquinius.
5. Quot equites tum in exercitu Romanorum erant? Non-genti tantum, sed Tarquinius numerum duplicavit.
6. Quibus condicionibus pax cum Sabinis facta est? Collatia Sabinis adempta est.
7. Quale prodigium in regia visum est? Caput pueri dormientis arsisse fertur.
8. Quid caput Servii ardens portendere putabatur? Id eum regem futurum esse portendere putabatur.
9. Quomodo rex Tarquinius occisus est? Alter ex duobus pastoribus securim in caput regis deiecit.
10. Quare Tanaquil mortem regis celavit? Tanaquil mortem regis celavit, ut opes Servii firmaret.
11. Quos collēs Servius urbi Romae adiecit? Servius Quirinalē Viminalemque urbi adiecit.
12. Quales erant filiae Servii? Altera mitis, altera ferox.
13. Quomodo Servius regno pulsus est? Tarquinius Servium et Curiam eiecit.

CAPITVLVM XLV

PENSVM A

Dē prōndominibus

Quis fuit rex ille ferox qui Romam exactus est? Tarquinius fuit, quem Romani 'Superbum' appellaverunt. Is enim eorum civēs quos timebat aut quorum divitiās cupiebat necavit. Illo tempore nemo Romae tutus erat. Cum Lucretia, uxor cuiusdam Collatini, a filio illius regis stuprata esset, Brutus, cuius frater ab eodem rege necatus erat, hoc modo iuravit: "Per hunc sanguinem iuro: me quicumque vi possim L. Tarquiniū exsecuturum nec illum nec alium quemquam regnare Romae passurum!" Tum regem ipsum et liberos eius exegit.

Oraculum illud Delphicum, cui ipse deus Apollo praeest, clarius est quam ullum aliud oraculum neque rex Tarquinius ulli alii oraculo credebat.

Sextus quendam nuntium ad regem misit, nec vero rex huic nuntio confidebat. Sextus ab eo quaesivit:

"Quid rex tibi respondit cum te recepisset?" Nuntius: "In hortum exiit me sequente nec quidquam mihi respondit." Nuntius dixit 'regem nihil sibi respondisse.'

Romulo mortuo patres inter se certabant quis eorum Romae regnaret. Omnibus placebat aliquod caput civitatis esse, nec vero quisquam alteri concedere volebat. Eo tempore Numa Curibus habitabat; eum populus Romanus regem creavit, ac patres, cum neminem illi viro praeferre auderent, ei regnum tradiderunt. Tum augur haec verba locutus est: "Iuppiter pater, si est fas hunc Numam Pompiliū, cuius ego caput teneo, regem Romae esse, uti tui signa certa declarēs inter eos fines quos feci!"

PENSVM B

Tarquinius Superbus primores suspectos et invisos [↔ dilectos] occidit aut in exilium egit; ita senatorum numerum imminuit [= minuit], senatus expers potestatis [= sine potestate] erat, et rex ipse per se rem publicam administrabat.

Cum Turnus minas in regem Romanum iactavisset, rex allato falso crimine virum insontem [= sine culpa] oppressit: gladios multos ad eum convehit [= conferri] iussit, quibus inventis manifesta [↔ dubia] res visa est.

Rex praedam largiendo animos civium lenire [= mitigare] studēbat, qui se opifices [= operarios] pro bellatoribus factos esse indignabantur [= indignum putabant]; sed cum Ardeam vi capere non posset, urbem obsidere coepit. Ibi cum de uxoribus mentio facta esset, Collatinus dixit 'Lucretiam suam castissimam esse'; iuvenes Romam properaverunt, ubi uxores suas in epulis [= cena] et luxu tempus terentes invenerunt; Lucretia vero nocte sera inter ancillas laborabat. Postquam Sextus Tarquinius Lucretiam stupravit [= violavit], Brutus per sanguinem Lucretiae iuravit 'se regem cum coniuge et prole [= stirpe] Romae exacturum esse.' Oratione habitā de vi ac libidine Sex. Tarquini, de stupro Lucretiae nefando, de saevitia [< saevus] regis non toleranda [= ferenda] ac de plebis miseriis [< miser], Brutus haud difficulter [↔ facile] Romanis persuasit ut imperium regi abrogarent.

Hostis insolens [= audax et superbus] semper paratus est ad rebellandum [= bellum renovandum]. Cohors constat ex III manipulis. Oraculum est locus ubi fatum divinitus praedicatur sortibus. Vir honestus [< honor] non peccat [= delinquit].

Synonyma: potentia et auctoritas; iuventus et iumenta; pudicitia et castitas; culpa et nox; peccatum et delictum; funus et exsequiae; iactura et damnum; fidus et fidelis; vacuus et inanis; tueri et protegere; interrogare et sciscitari; cogitare et deliberare; trucidare et iugulare; properare et maturare; fluere et manare; premere et urgere; consentire cum aliquo et assentire alicui; in eundem locum et eodem; profectio et enimvero; ullo loco et usquam; apud et penes; sua sponte et ultra.

Contrăria: stultitia et prudentia; decus et dēdecus; amicitia et simulās; coactus et voluntarius; pudicus et impudicus.

PENSVM C

1. Cūr ultimus rēx 'Superbus' appellabatur? Quia scelerum sepeliri vetuit et primores patrum interfecit.
2. Quid Tarquinius Latinis indixit? Iis indixit ut primā luce ad lūcum Ferentinae convenirent.
3. Num Latini rēgem patienter expectabant? Immō Latini rēgem impatienter expectabant.
4. Quōmodo Tarquinius Turnum suspectum fecit? In hospitium Turni multos gladios inferri iussit.
5. Quārē Sextus Tarquinius Gabiōs trānsfugit? Ut a Gabiis dux belli factus civitatem Rōmānis dederet.
6. Quid Tarquinius nūntiō filiū respondit? Nihil verbis respondit, sed summa papaverum capita decussit!
7. Quōmodo Gabiī rēgi Rōmānō traditū sunt? Primoribus civitatis interfectis, Gabii sine pugnā traditū sunt.
8. Quod portentum in rēgiā vīsum est? Anguis ex columnā lignēā elāpsus est.
9. Quōs Tarquinius Delphōs ad ōrāculum mīsīt? Rēx filiōs Titum et Arruntem cum Brūtō Delphōs mīsīt.
10. Quārē Brūtus stultitiam simulabat? Stultitiam simulavit, nē a Tarquiniō interficeretur.
11. Cūr Brūtus terram ōsculatus est? Ita ōrāculō pāruit, nam terra 'māter' est omnium mortaliū!
12. Quam ob rem Tarquinius Ardeam oppugnāvit? Rēx divitiās civitatis cupiebat.
13. Aerāriumne plēnum erat pecūniae? Aerārium exhaustum erat magnificentiā publicōrum operum.
14. Quōmodo iuvenēs rēgiī in castris tempus terēbant? Iuvenēs rēgiī conviviis ōtium terēbant.
15. Quō iuvenēs rēgiī ex castris profecti sunt? Rōmam profecti sunt et inde Collātiā.
16. Quōmodo uxōrēs eōrum tempus terēbant? Nurūs rēgiae in luxū et conviviis tempus terēbant, Collātini uxor lānae dēdita erat.
17. Quae fuit uxor castissima? Lucrētia, uxor Collātini.
18. Cūr Lucrētia se ipsa interfecit? Quia stuprum passa erat.
19. Quid Brūtus per sanguinem Lucrētiaē iūrāvit? Iūravit 'sē rēgem Rōmā exāctūrum esse.'
20. Quī primī cōsulēs fuērunt? L. Iūnius Brūtus et L. Tarquinius Collātinus.

CAPITVLVM XLVI

PENSVM A

Dē numeris

Livius scripsit centum quadrāgintā duos [CXLI] librōs 'Ab urbe conditā', quōrum trigintā quinque [XXXV] tantum cōservātī sunt, centum et septem [CVII] periērunt.

Tarquinius, septimus [VII] rēx Rōmānus, ā Brūtō expulsus est annō ab urbe conditā ducentēsimo quadrāgēsimo quārtō [CCXLIV], et prō unō [I] rēge duo [II] cōsulēs creati sunt. Ex eō tempore quotannis binī [II...] cōsulēs creābantur.

Annō ab urbe conditā quadringentēsimo nōnagēsimo [CCCCXC] bellum Pūnicum primum [I] ortum est. Annō vicēsimo tertiō [XXIII] eius belli Poenī proeliō nāvālī dēvicti sunt: sexāgintā trēs [LXIII] nāvēs eōrum captae sunt, centum viginti quinque [CXXV] dēmersae, trigintā duo [XXXII] mīlia hostium capta, tredecim [XIII] mīlia occīsa; ex classe Rōmānā duodecim [XII] nāvēs dēmersae. Pugnātum est ante diem sextum [VI] idūs Mārtiās, id est diē decimō [X] mēnsis Mārtii.

Legiōnēs Rōmānae in dēnās [X...] cohortēs dividuntur, cohortēs in ternōs [III...] manipulos, manipuli in binās [II...] centuriās. In singulis [I...] legiōnibus sunt quaterna [IV...] vel quina [V...] mīlia hominum, quibus sēni [VI...] tribūnī militum praefecti sunt.

Bis bīna [2×2] sunt quattuor. Ter sēna [3×6] sunt duodeviginti. Quater quīna [4×5] sunt viginti. Quinquies dēna [5×10] sunt quingūgintā.

PENSVM B

Tarquinius Collātinus, L. Brūtī collēga, cum omni patrimōniō suō Rōmā migrāvit. Brūtus et Arrūns invicem sē occidērunt. Coriolānus ad quintum miliārium ab urbe prōcessit, sed mātis et uxōris flētū superātus retrō sē recēpit. Cincinnātus, quī agrum IV iūgerum possidēbat, ab arātūrō dictātor factus est (dictātūra est dignitās māior quam cōsulātus); ergō sūdore dētersō togam praetextam accēpit. M. Valeriō adversus Gallum prōcēdentī corvus super brachium sēdit atque oculōs Galli ālis et unguibus verberāvit. Ap. Claudius cēnsor [< cēnsere] viam Appiam strāvit. Samnitēs Rōmānōs victōs sub iugum mīsērunt.

Pyrrhus captivōs Rōmānōs honorificē [= magnō honore] tractāvit, sed senātus eōs infāmēs habērī iussit. Fabricius medicum, quī sē Pyrrhum venēnō occīsūrum prōmiserat, repudiāvit [= dīmisit]; rēx cum hoc comperisset [= cognōvisset], honestātem [< honestus] Fabriciī valdē admīrātus est.

Cōsulēs Rōmānī Poenōs proeliō nāvālī vicērunt, sed cum victicī classe redeuntēs naufragium passi sunt; nec tamen animī Rōmānōrum hāc calamitatē infracti sunt. Bellō Pūnicō trānsactō [= peractō], rēx Hierō ducenta mīlia modiōrum tritici populō Rōmānō praestitit [= praeuit].

Tirō est novus mīles. Pānis albus ex tritico efficitur.

Synōnyma: III annī et triennium; IV annī et quadrennium; ferōx et trux; immēnsus et infinitus; magnus et grandis; cōspiciuus et insignis; senēscere et cōn-senēscere; ulcīscī et vindicāre; pātere et obsequi; condemnāre et damnāre; fallere et dēcipere.

Contrăria: prōgredi et regredi; cessāre et perseverāre.

PENSVM C

1. Quid ēgit Tarquinius Rōmā expulsus? Bellum intulit Rōmae, ut in rēgnum restitueretur.
2. Quōmodo periit L. Brūtus? Brūtus et Arrūns in proeliō invicem sē interfecērunt.

3. Quid trecentis Fabiis accidit? Omnēs praeter unum in proelio interfecti sunt.
4. Ubi senatores Cincinnatum invenerunt? Cincinnatum arantem invenerunt et dictatorem fecerunt.
5. Cūr decemviris potestas sublata est? Quia unus ex iis filiam Verginii stuprare conatus erat.
6. Totamne urbem Romam Galli occupaverunt? Galli urbem Romam praeter Capitolium occupaverunt.
7. Quomodo Mānlius 'Torquātī' cognomen accepit? Mānlius torquem Gallō occisō ademptum collō suō imposuit.
8. Quid Ap. Claudius Caecus censor fecit? Ap. Claudius censor aquam Appiam induxit et viam Appiam stravit.
9. A quibus Rōmānī sub iugum missi sunt? Rōmānī a Samnitibus victi sub iugum missi sunt.
10. Cūr Pyrrhus Rōmānōs admirabatur? Quia milites Rōmānōs mortuōs cum adversō vulnere et truci vultū iacere vidit.
11. Quid medicus Pyrrhī prōmisit? Medicus Fabriciō prōmisit 'sē Pyrrhum venenō occisūrum esse.'
12. Quid egit Rēgulus postquam Rōmam missus est? Rōmānīs suās nē pacem cum Poenis facerent.
13. Ubi Carthaginiensēs devicti sunt? Proelio nāvāli ad Aegāēs insulās devicti sunt.
14. Quandō Iānus iterum clausus est? Pace factā T. Mānliō Torquātō C. Atiliō Bulbō cōsulibus.
15. Quis spolia opīma tertia cepit? M. Claudius Mārcellus cum regem Gallōrum suā manū occidisset.

CAPITVLVM XLVII

PENSVM A

Dē modis verbōrum et participiis

Porsenna, rēx Etruscōrum, cum Iāniculum cepisset [capere], virtūte Horātiū Coclitis prohibitus [prohibere] est nē Tiberim trānsiret [trānsire]. Quī, cum aliis imperāvisset [imperāre] ut pontem rescinderent [rescindere], ipse prō ponte stāns [stāre] sōlus Etruscōs sustinuit [sustinere], et ponte ruptō [rumpere] in flūmen sē misit [mittere] ut ad suōs natāret [natāre]. Ob hoc factum statua ei in Comitio posita [ponere] est.

Cum Porsenna rēx urbem obsideret [obsidēre], C. Mūcius senātum adiit [adire] et patribus pollicitus [polliceri] est 'sē regem occisūrum [occidere] esse'. Cum ad hostēs trānsfugisset [trānsfugere] et in castra regis intrāvisset [intrāre], ut prōmissum solveret [solvere], alium virum prō rege occidit [occidere]. A cūstodibus apprehensus [apprehendere] et ad regem tractus [trahere] dextram igni impositam [imponere] exussit [exūrere]; ita manum pūnit [pūnīre] quae (: cum) in caede peccāvisset [peccāre]. Hāc viri cōstantiā rēx ita permōtus [permovere] est ut Mūcium liberāret [liberāre] et lēgātōs Rōmam mitteret [mittere] quī (: ut) pacem compōnerent [compōnere]. Patrēs Mūciō virtutis causā trāns Tiberim agrum dedērunt [dare].

PENSVM B

In hōc commentāriō A. Gellius collēgit ea quae ex cerpsit ex libris annālibus [= chronicis] dē temporibus quibus flōruerunt Graeci Rōmānique illūstrēs.

Ad annum ducentēsimū sexagēsimum [= CCLX] a.u.c. Aeschylus Athēnis tragoediās scribere coepit et celebrātus [= nōbilitatus] est; eōdem tempore Coriolānus, ā tribūnīs plēbis vexātus [= male tractatus], ad Volscōs ā Rōmānīs dēscivit. M. Mānlius Gallōs in obsidiōne [< obsidēre] Capitoliī obrēpentēs depulit, sed postea rēgnum affectāvisse convictus est.

Alexander in Asiam trāsgressus est [= trānsiit] et plēraque [= maiōre] parte Orientis subactā mortem obiit.

Cēnsorēs ad nōmen P. Cornēlii Rūfini notam apposuerunt et causam subscripsērunt 'quod argentī facti x pondō librās habēret'. Annō quingentēsimō undēvicēsimō [DXIX] a.u.c. Sp. Carvilius Rūga prīmus Rōmae divortium cum uxōre fecit. Lūcilius aliōs poētās obtrectavit in poēmatis suis.

Anus, postquam trēs librōs exussit [= deussit], rēgem percontāta est 'num reliquōs eōdem pretiō mercārī [= emere] vellet?' Rēx, quī primō 'anum delirāre [= furere]' dixerat, iam cōstantiam [< cōstāns] et cōnfidentiam [< cōnfidēns] eius admirabatur.

'Mehercule' est iūs iūrandum per Herculem.

Synōnyma: diūturnus et diūtinus; vēndere et vēnundare; certē et sine dubiō.

Contrāria: cōmicus et tragicus; fertilis et sterilis; sapere et desipere; cautē et temere.

PENSVM C

1. A quō incipit A. Gellius? Incipit ā Solōne.
2. Cūr nōn ab Homērō incipit? Quia Homērus multis annis ante Rōmam conditam vixisse cōstat.
3. Quandō Solō lēgēs Athēniēnsibus scripsit? Solō lēgēs scripsit Tarquiniō Priscō Rōmae regnante.
4. Quid Tarquiniō Superbō regnante factum est Athēnis? Eō tempore Harmodius et Aristogitōn Hipparchum tyrannum occiderunt.
5. Quō duce Persae ad Marathōnem victi sunt? Persae Miltiade duce victi sunt ad Marathōnem.
6. Ubi Athēniēnsēs classem Persārum vicerunt? Classis Persārum ad insulam Salamina victa est.
7. Quot tabulās lēgum decemvirī scripsērunt? Decemviri duodecim tabulās lēgem scripsērunt.
8. Quomodo Sōcratēs mortem obiit? Sōcratēs capitis damnātus venenū bibere coactus est.
9. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est? Quia rēgnum affectāvisse convictus erat.
10. Platō et Aristotelēs quī fuērunt? Platō et Aristotelēs philosophi Graeci fuērunt.
11. Quō Alexander trāsgressus est et quid egit? Trāsgressus in Asiam magnā Orientis partem subēgit.
12. Cūr P. Cornēlius Rūfinus senātū mōtus est? Quod cēnae grātiā decem pondō librās argentī habēbat.
13. Quid scripsit Menander? Cōmoediās scripsit.

14. Quis Rōmae primus dīvortium fēcit et quārē? Carvilius Rūga dīvortium fēcit cum uxor sterilis esset.
 15. Plautus quis fuit et quandō flōruit? Plautus poēta cōmicus fuit qui bellō Pūnicō secundō flōruit.

CAPITVLVM XLVIII

PENSVM A

Supplenda sunt themata quae dēsunt:

tegere tēxisse tēctum; cingere cīnxisse cīnctum; cōnfligere cōnflīxisse cōnflīctum; extinguere extīnxisse extīnctum; stringere strīnxisse strīctum; pingere pīnxisse pīctum; ērigere ērēxisse ērēctum; augēre auxisse auctum; dēstruere dēstrūxisse dēstrūctum; laedere laesisse laesum; invādere invāxisse invāsum; elūdere elūxisse elūsum; sentire sēnxisse sēnsum; suādere suāxisse; excēdere excēsisse; haerere haesisse; haurire hausisse haustum; manēre mānsisse; opprimere oppressisse oppressum; dētergere dētersisse dētersum; reficere refēcisse refectum; adicere adiēcisse adiectum; recipere recēpisse receptum; adimere adēmisse ademptum; gignere genuisse genitum; accumbere accubuisse accubitum; pallēscere palluisse; sonāre sonuisse; domāre domuisse domitum; increpāre increpuisse; cōnsciscere cōnscīvisse cōnscītum; inquirere inquisivisse inquisitum; sepelire sepelivisse sepulitum; colligere collēxisse collēctum; exigere exēgisse exāctum; cōgere coēgisse coāctum; fundere fūdisse fūsum; relinquere reliquisse relictum; contingere contigisse contāctum; incendere incendisse incēsum; tribuere tribuisse tribūtum; concurrere concurrisse concursum; pandere pandisse passum; comperire comperisse compertum; expellere expulisse expulsum; resistere restitisse; parere peperisse partum; fallere fefellisse falsum; ēdere ēdidisse ēditum; dēlere dēlēvisse dēlētum; complere complēvisse complētum; dēcernere dēcrēvisse dēcrētum; crēscere crēvisse; colere coluisse cultum; cōnsulere cōnsuluisse cōnsultum; corripere corripuisse correptum; torrere torruisse tōstum; fungī fūnctum; pati passum; ēgredi ēgressum; complecti complexum; orīri ortum; experiri expertum; ulcīscī ultum; adipīscī adeptum; rēri ratum.

PENSVM B

Hannibal puer, cum patrī blandirētur ut sē dūceret in Hispāniam, iūre iurandō adāctus est ‘sē semper hostem fore Rōmānis’. Patre mortuō Hannibal vixdum [= vix adhuc] pūbēs in Hispāniam missus est, ut militiae adsuēsceret et in locum patris succēderet. Omnium as-sensū [< assentire] dux dēclārātus primum aliās gentēs domuit, tum Saguntum circumsedēre [= obsidēre] coepit. Iam mūrī arīetibus feriēbantur, sed oppidāni [= civēs oppidi] fortiter obsistēbant hostēsque submō-vērunt [= remōvērunt]. Per paucōs diēs obsidiō magis quam oppugnātiō fuit, nec vērō ab apparātū [< apparāre] mūnitiōnem cessāverunt. Pugnā renovātā, mūrī et turrēs quassatae sunt et cum fragōre ingentī prōcidē-

runt; utrimque prōcursum est, Poenōs spēs, Saguntīnōs dēspērātiō incitābat; oppidānis minuēbātur expectātiō [< expectāre] opis, cum tam procul Rōma, ūnica spēs, esset. Audītis pācis condiciōnibus, primōrēs in ignem sēmet [= sē] ipsī praecipitāverunt; inde cum pavor tōtam urbem pervāsisset ac mūrī sine statiōnibus cūstōdiisque solūtis [< solēre] essent, Poenī per ruīnam mūrī impetū factō urbem mōmentō temporis cēperunt.

Post excidium Saguntī tantus maeror [< maerere] et metus dē summā rerū Rōmānōs cēpit ut trepidārent magis quam cōsultārent. Māximis cōpiis comparātis, bellum Poenīs indictum est. Vēre Hannibal exercitum ex hibernis ēdūxit atque Alpēs trānscedit [= trānsiit]. Post trānsitum [< trānsire] labōriōsum [= magnī labōris] Rōmānōs equestri [< equus] proeliō vicit. Ad Trasumennum Hannibal, equitibus ad faucēs [= angustias] locātis et levī armātūrā post montēs circumductā, Rōmānōs circumvēnit [= circumdedit] antequam aciem instruere et arma expedire possent. Rōmae cum turba inquireret [= quaereret] ‘quae repēns [= repentina] clādēs allāta esset?’ M. Pompōnius praetor ‘Pugnā magnā’ inquit ‘victi sumus.’ Duae mātres, cum praeter spem filiōs sōspitēs [= salvōs] vīdissent, gaudiō exanimatae sunt [= expirāverunt]. Fabiō Māximō dictātōrī mandātum est ut praesidia certis locis dispōneret et pontēs rescinderet. Fabius novīs cōsulis suāsit ut proelium differrent, quia sciēbat Hannibalem, ducem callidum, aliter vincī nequire [= nōn posse]. Sed ob impatientiam Varrōnis cōsulis proeliō commissō, Rōmānī incautē [= temere] in medium irruentēs inclūsī et victi sunt. Alter cōsul, qui primō proeliō fundā ictus erat, postrēmō tēlis obrutus est. Reliquiae [< reliquus] exercitūs Canusium perfūgerunt.

Māgō in senātū Carthāginiēnsī dixit ‘prō victōriis dīs grātēs [= grātias] agendās esse et supplēmentum [< supplēre], pecūniam, commeātum Hannibalī mittendum’; sed Hannō ei contrādixit et Hannibalem criminātus est [= incūsavit].

Hannibal revocātus dixit ‘sē obtrectātiōne atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis victum esse’, et sic Hannōnem castigāvit [= reprehendit]: ‘Nec hāc dēformitāte [= foeditate] reditūs [< redire] mei tam P. Scipiō exsultābit quam Hannō...’

Carthāginiēnsibus dēvictis indūtia in trēs mēnsēs datae sunt. Pāx facta est his lēgibus: ut perfugās fugitivōsque et captivōs redderent; nāvēs longās praeter X trirēmēs trāderent; X mīlia talentum argenti et C obsidēs darent.

Quod senātus dēcrēvit senātūs cōnsultum dicitur. Cōnsulāris est quī cōsul fuit, quī praetor fuit praetorius. Aedilis est magistrātus quī viās, aedēs, lūdōs cūrat. Novī cōsulēs dē prōvinciis sortiuntur [< sors]. Eques properāns equō calcāria subdit. Difficile est longitudinem flūminis mētiri.

Synōnima: hostia et victima; virga et sarmentum; mūnitiō et mūnimentum; stīpes et pālus; memorandum et memorābilis; dēnsus et cōnfertus; errāns et vagus;

lūgubris et funestus; tolerandus et tolerābilis; operam dare et niti; inducere et intrōducere; ēminere et prōminere; dēfungi et perfungi; cēnare et epulāri; dēterrere et absterrere; explōrāre et speculārī; nēquāquam et haudquāquam; sine periculō et tūtō; nec adhūc et necdum; scīlicet et vidēlicet; num quis et ecquis; aliō locō et alibī.

Contrāria: virtūs et vitium; somnus et vigiliae; invitus et libēns; remōvère et prōmovère; sequi et praecedere.

PENSVM C

1. Quid Hannibal puer iūravit? Iūravit 'sē semper hostem fore populō Rōmānō.'
2. Cūr Rōmānī Poenīs bellum indixērunt? Bellum indixērunt cum Poenī Saguntum expugnāvissent.
3. Quōs montēs Hannibal trāscendit ut in Italiam perveniret? Pyrēnaeum et Alpēs trāscendit.
4. Quid factum est ad lacum Trasumennum? Exercitus Rōmānus ab Hannibale victus et C. Flāminius cōsul occisus est.
5. Quōmodo Rōmānī nūntium clādis accēperunt? Concursus populī in forum factus est cum ingentī terrōre.
6. Quōmodo Q. Fabius Māximus Hannibalī resistēbat? Fabius Māximus cum Hannibale cōnfligere nōlēbat.
7. Ubi Paulus et Varrō cum Hannibale cōnflixerunt? Ad Cannās vicum in Āpuliā.
8. Cūr peditēs Rōmānī, quī Gallōs Hispānōsque impulerant, Āfris resistere nōn potuerunt? Quia Rōmānī incautē in medium irruentēs ab Āfris circumventī sunt.
9. Uter cōsul eō proeliō occisus est? L. Aemilius Paulus proeliō Cannēnsī occisus est.
10. Quot equitēs cōsulem fugientem secūtī sunt? Alterum cōsulem Venusiam perfugientem quinquagintā ferē equitēs secūtī sunt.
11. Num Hannibal inde exercitum dūxit Rōmam? Hannibal nōn statim adversus Rōmam profectus est, primum in Campāniam exercitum mōvit.
12. Quis nūntium victōriae Carthāginem tulit? Māgō, frāter Hannibalis, victōriam nūntiāvit.
13. Quid Māgō ā senātū Carthāginiēnsī petivit? Petivit ut Hannibalī supplēmentum mitteretur.
14. Num omnis senātus Māgōnī assentiēbat? Unus Hannō Māgōnī contrādixit.
15. Quis primum Hannibalem vīcit in Italiā? Claudius Mārcellus primum exercitum Hannibalis in Italiā vīcit ad Nōlam oppidum.
16. Cūr Masinissa Sophonisbae uxōrī venēnum mīsīt? Masinissa ā Scipiōne castigātus est quod Sophonisbam, filiā Hadrubalis, uxōrem dūxisset.
17. Quandō Hannibal ex Italiā revocātus est? Revocātus est postquam Scipiō Poenōs in Āfricā vīcit.
18. Ā quō Hannibal victus est in Āfricā? Victus est ā Scipiōne adiuvante Masinissā.
19. Quid Hannibal in senātū Carthāginiēnsī fassus est? Fassus est 'sē bellō victum esse'.

20. Quibus condiciōnibus pāx composita est? Poenīs pāx data est hīs condiciōnibus: ut nāvēs longās trāderent, decem milia talentum solverent, nēve bellum iniussū populī Rōmānī gererent.

21. Quō cognōmine nōbilitātus est Scipiō? Scipiō cognōmine 'Āfricānī' nōbilitātus est.

CAPITVLVM XLIX

PENSVM A

Dē praepositionibus

Annō ab urbe conditā CCLXI, post rēgēs exāctōs XVII, Corioli oppidum Volscōrum captum est ā Cn. Mārciō, quī cum militibz dēlectīs per patentēs portās irrūpit et propter hoc factum Coriolānus vocātus est. Ille vērō, etsi bene prō patriā pugnāverat, ā civibz in exsilium pulsus ad ipsōs Volscōs cōnfūgit eōsque contrā Rōmānōs concitāvit. Exercitum adversus patriam dūxit et castra posuit prope Rōmam iūxtā viam Appiam. Lēgātī ad eum Rōmā (ex urbe Rōmā) dē pāce missi sine respōnsō revertērunt. Postrēmō māter et uxor eius, quae Rōmae relictæ erant, cum duōbus parvis filiis ad castra vēnērunt. Coriolānus, cum māterem suam inter uxōrem et filios stantem cōnspexisset, intrā vāllum eōs recēpit. Ob amōrem ergā māterem et coniugem et liberos suos Coriolānus iram in patriam oblītus est; nēmō praeter mulierēs animum virī frangere potuit.

Contrāria: ex urbe et in urbem; ā villā et ad villam; cum equō et sine equō; ante templum et post templum; contrā patriam et prō patriā; extrā moenia et intrā moenia; procul ab oppidō et prope oppidum; suprā caelum et infra caelum; citrā fluvium et ultrā fluvium; super terram et sub terrā.

PENSVM B

In librō suō dē excellentibus ducibus Cornēlius Nepōs dicit 'populum Rōmānum ceterās natiōnēs [= gentēs] fortitudīne antecedere.'

Hannibal, posteaquam [= postquam] expugnāvit Saguntum, civitātem foederatam [< foedus], Alpēs, quae Galliam ab Italiā sejungunt, trānsiit et identidem cum Rōmānis manum cōnseruit eōsque prōfligāvit [= devīcit]. Nihilō setius/minus ā Scipiōne victus est, cum patriae facultātēs [= opēs] exhaustae essent. Domī Hannibal novīs vectigālibus pecūniam comparāvit, quae Rōmānis pendenda [= solvenda] erat. Cum dēponeretur, in Syriam profūgit, atque bona eius pūblicāta sunt. Inde in Crētā vēnit, ut cōsiderāret [= reputāret] quid ageret. Crētēnsibus avāris sic verba dedit: amphorās fictilēs plumbō complēvit, summīs aurō opertīs, et aurum suum in statuās aeneās [= aereās] abdidit. Tum ad Prūsiam vēnit, quī dissidēbat [= dissentiēbat] ā rēge Eumene et saepe cum eō congressus erat et marī et terrā; sed utrobique Eumenēs rōbustior [= validior] erat. Hannibal eum dolō vīcit, cum venēnātās serpentēs in vāsa fictiliā abditās in nāvēs eius coniēcisset. Nec tum solum, sed saepe aliās Hannibal adversāriōs [= hostēs] pepulit. Dēnique ā

Rōmānīs circumventus venēnum, quod semper sēcum ferre cōsuēverat [= solēbat], sūmpsit, nē arbitriō Rōmānōrum periret.

Senātōrēs 'patrēs cōscripti' vocantur. Hērēditās est quod hērēdi lēgātur. Infāns quī nōndum ambulāre didicit manibus et genibus rēpit. Stēllae innumerābilēs sunt [= numerārī nōn possunt]. Ovidius est poēta ēlegāns et urbānus.

Synōnyma: mors et obitus; damnum et dētrīmentum; duo diēs et bīdium; imperium et praeceptum; mōs et cōsuētūdō; magister et doctor; antiq̄uus et pristinus; negāre et infutīārī; egēre et indigēre; insidiās parāre et insidiārī; ēvenīre et īssū venīre; adimere et eximere; pererrāre et peragrāre; forte et fortuitō; haud paulum et nōnnihil.

Contrāria: fidēs et suspiciō; ōtiōsus et districtus; firmāre et dēbilitāre.

PENSVM C

1. Quam ob rem Hannibal victus est? Hannibal ob-trectātiōne suōrum civium victus est.
2. Quō Hannibal ex patriā profūgit? In Syriam ad rēgem Antiochum profūgit.
3. Quā poenā Poenī eum profugum affēcērunt? Bona eius publicāvērunt, domum disiēcērunt et ipsum exsulem iudicāvērunt.
4. Quid Hannibal regī Antiochō suādēbat? Rēgi suādēbat ut bellum Rōmānīs faceret.
5. Num Antiochus cōsiliīs eius pāruit? Antiochus Hannibali nōn pāruit, et ā Rōmānīs victus est.
6. Quārē Hannibal ē Syriā in Crētā venīt? Hannibal verēbātur nē Rōmānīs dēderētur.
7. Quōmodo pecūniā suā ā Crētēnsibus cōservāvit? Amphorās plumbō complēvit summīs aurō opertīs, atque aurum in statuās aēneās abdidit.
8. Quō Hannibal ē Crētā sē contulit? Ē Crētā Hannibal in Bithyniā ad rēgem Prūsiam profectus est.
9. Quōcum rēx Prūsias bellum gerēbat? Prūsias cum Eumene, rēge Pergamī, bellum gerēbat.
10. Quōmodo Hannibal classem Eumenis pepulit? Serpentēs venēnātās in nāvēs Pergamēnās coniēcit.
11. Quōmodo Rōmānī Hannibalem in Bithyniā reppe-rērunt? Lēgātus Prūsiae Rōmānīs dixit 'Hannibalem in Bithyniā esse.'
12. Num Prūsias Hannibalem Rōmānīs dēdidit? Rēx recūsāvit hospitem suum Rōmānīs dēdere.
13. Quāle erat castellum Hannibalis? Castellum eius sic aedificātum erat ut in omnibus partibus exitūs habēret.
14. Quōmodo Hannibal comperit sē ā Rōmānīs petī? Puer ei nūntiāvit 'omnēs exitūs ā militibus occupā-tōs esse.'
15. Num Hannibal vīvus captus est ā Flāmininō? Hannibal circumventus venēnum sūmpsit nē ā Rōmānīs caperētur.

16. Quem Hannibal māximum imperātōrem dūcēbat? Hannibal Alexandrum, Macedonum rēgem, māximum imperātōrem dūcēbat.

CAPITVLVM L

PENSVM A

Verte ōrātiōnem rēctā in obliquā:

Augustus: "Marmoream relinquō urbem quam latericiam accēpi." Augustus glōriātus est 'Marmoream sē relinquere urbem quam latericiam accēpisset'.

Nerō: "Postquam domum mihi aedificāvi, quasi homō tandem habitāre coepi!" Nerō dixit 'sē, postquam domum sibi aedificāvisset, quasi hominem tandem habitāre coepisse.'

Horātius pater: "Ego filiam meam iūre caesam iudicō, quod hostium mortem lūgēbat." Horātius pater prō-clāmāvit 'sē filiam suam iūre caesam iudicāre, quod hostium mortem lūgēret.'

Tarquinius: "Ego nōn rem novam petō, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāvērunt." Tarquinius negāvit 'sē rem novam petere, quia duo iam rēgēs peregrīnī Rōmae rēgnāvissent.'

Tullia: "Nōn mihi dēfuit vir cum quō tacita serviēbam." Tullia dīcēbat 'nōn sibi dēfuisse virum cum quō tacita serviret.'

Tarpēia: "Mercēdem postulō id quod in sinistris manibus habētis." Tarpēia mercēdem ā Sabīnīs postulāverat 'id quod in sinistris manibus habērent.'

Hamilcar: "Tē in castra mēcum dūcam, Hannibal, si mihi fidem quam postulō dederis." Hamilcar filiō prō-misit 'sē eum in castra sēcum ductūrum esse, si sibi fidem quam postulāret dedisset.'

Macedonēs: "Quodcumque senātus cēnsuerit, id rēx faciet." Macedonēs prōmiserunt 'quodcumque senātus cēnsuisset, id rēgem factūrum esse.'

PENSVM B

Philippō victō, in v diēs supplicātiōnēs dēcrētae sunt. x lēgātī mōre māiōrum in Graeciam missī sunt. Isthmiīs praecō in mediam āream prōcessit atque 'liberōs esse Graecōs' prōnūntiāvit. Aliī aliōs mīrābundī [= mīrantēs] intuebantur, tum plausus ortus est. Flāmininus in conventū [= conciliō] dixit 'sē exercitum suum ē Graeciā dēportātūrum esse'; cūctī eum 'servātōrem' 'liberātōrem'que acclāmāvērunt. Exercitū in Italiā trāns-portātō imperātōr triduūm [= III diēs] triumphāvit. Antiochus, postquam hiemem in conviviīs et vinum sequentibus voluptātibus trādūxit, intrā saltum Thermo-pylārum, quī Graeciam dirimī [= dīvidit], sē recēpit, et castra duplici vāllō fossāque permūnīvit. Aetōlis imperāvit ut verticēs montium insiderent [= occupārent], nē quās callēs Rōmānī invenirent ad trānsitum. Cōsul Acilius castra posuit prope fontēs calidārum aquārum;

propter angustias aciem artā fronte instruxit. Eō proeliō Rōmānī recessissent, nī [= nisi] Catō, dēiectis Aetōlis, subsidiō vēnisset. Antiochō victō Acilius Hēraclēam, quae sita est in rādīcibus Oetae montis, contemplatus est [= inspexit]. Post oppugnātiōnem XXIV diērum Rōmānī integrōs mūrōs scālis transcendērunt. L. Scīpiō, cum Antiochum in Asiā vīcisset, peculātus accūsātus est, sed tribūnus plēbis prō eō intercessit.

Perseus, qui nōn contentus regnō suō finitimōs oppugnāverat, victus Samothracam cōfūgit et omnium animōs ā sē abaliēnāvit. Cum Cn. Octāvius Macedonibus incolumitatem libertātemque prōmīssisset, transitiō [< trānsire] omnium facta est. Rēx cum tribus cōnsiliis fugae ad portum pervēnit nec lembum quō ad Cotym veherētur invēnit. Postquam in templō dēlituit, sē Rōmānīs dēdidit et in nāvem praetōriam impositus est. Cōnsul rēgi praetōrium introeuntī [= intrantī] dextram porrēxit eumque in tabernaculum intrōdūxit. Perseus est documentum [= exemplum] mūtatiōnis [< mūtāre] sortis hūmānae.

Mercātus est locus quō mercātōrēs conveniunt ut mercātūrās faciant. Victōria est prosperus belli ēventus [= exitus]. Ōmen est signum rei futūrae. Iuppiter est praeses [= cūstōs] arcis Capitōlinae. Tullus, Numae successor, rēx fuit ācer et violentus [< vīs]. Paulus ex magnā prōgeniē [= stirpe] duōs filiōs in adoptiōnem dedit.

Synōnyma: perfuga et trānsfuga; fidēs et fiducia; vectigal et tribūtum; thēsaurus et gaza; oblitus et immemor; valdē cupere et avēre; continuum facere et continuāre; amplificāre et ampliāre; dēmittere et submittere; properē et raptim; tantum et tantummodo; aliter et secus; inter vulgus et vulgō.

Contrāria: clāmōr et murmur; insula et continēns; nocturnus et diurnus; nōbilis et ignōbilis; accēdere et abscēdere; continuāre et intermittere; retrō et porrō.

PENSVM C

1. Quis rēgem Philippum dēvicit? T. Quīntius Flāminius Philippum in Thessaliā dēvicit.
2. Post victōriam quid Isthmiīs prōnūntiātum est? 'Civitātēs Graecās liberās esse' prōnūntiātum est.
3. Quōmodo Graecī gaudium suum ostendērunt? Māximō cum clāmōre plausus ortus est.
4. Quid Flāminius in triumphō trānstulit? In triumphō tēla signaque, aurum argentumque trānstulit.
5. Quid rēx Antiochus Chalcide ēgit? Nūptiās celebrāvit et hiemem in conviviis luxūque trādūxit.
6. Ubi M'. Acilius cum Antiochō congressus est? Ad Thermopylās in mediā Graeciā.
7. Cūr Aetōlī rēgi subsidiō nōn vēnērunt? Quia M. Porcius Catō eōs ab iugō Callidromī dēiēcera.
8. Quōmodo Rōmānī mūrōs Hēraclēae transcendērunt? Integrōs mūrōs scālis transcendērunt.
9. Cūr L. Cornēlius Scīpiō 'Asiāticus' nōminātus est? Ita nōminātus est cum Antiochum in Asiā vīcisset.

10. Quis successor rēgis Philippī fuit? Perseus filius rēgi Philippō successit.
11. Ubi et ā quō duce victus est Perseus? Perseus in Macedoniā ad Pvdnam victus est ā L. Aemiliō Paulō.
12. Quō Perseus victus cōfūgit? Perseus in insulam Samothracam cōfūgit.
13. Quōmodo victōria Aemiliī Paulī Rōmam nūntiāta est? Ā lēgātis Q. Fabiō, L. Lentulō, Q. Metellō tabellārius praemissus est cum litteris laureātis.
14. Quōmodo populus Rōmānus dīs grātiās ēgit? Supplicatiōnibus et sacrificiis populus Rōmānus dīs grātiās ēgit.
15. Cūr Paulus lēgātōs Rōmānōs sine respōnsō dimisit? Quia lēgātī litterās attulērunt in quibus Perseus sē 'rēgem' appellāvit.
16. Cūr Perseus Rōmānīs sē dēdidit? Quia Macedonēs omnēs ad Rōmānōs trānsiērunt.
17. Quōmodo Paulus Perseum victum recēpit? Paulus Perseō introeuntī dextram porrēxit eumque in cōsiliō cōsidere iussit.
18. Quid fēcit Paulus ante adventum decem lēgātōrum? Paulus Graeciam peragrāvit.
19. Quae mala fortūna fēlicitatem Paulī turbāvit? Duo Paulī filii mortui sunt alter quīque diēbus ante triumphum, alter trīduō post.
20. Quandō rēgnum Macedoniae māximum fuit? Alexandrō Magnō regnante.

CAPITVLVM LI

PENSVM A

Supplenda sunt verba composita:

ab- + agere > abigere; ab- + ferre > auferre; ab- + tulisse > abstulisse; ad- + currere > accurrere; ad- + lātum > allātum; ad- + pellere > appellere; con- + cadere > concidere; con- + loquī > colloqui; con- + pōnere > componere; con- + regere > corrigere; con- + orīri > conoriri; dē- + scandere > dēscendere; dē- + salire > dēsillire; dis- + fluere > diffluere; dis- + regere > dirigere; ex- + ferre > efferre; ē- + iacere > ēicere; in- + ruere > irruere; in- + premere > imprimere; in- + lātum > illātum; ob- + pōnere > oppōnere; ob- + cadere > occidere; re- + statuere > restituere; per- + facere > perficere; prō- + gradi > prōgredi; prō- + ire > prōdīre; re- + agere > redigere; re- + quaerere > requirere; sub- + tenēre > sustinere; trāns- + dare > trādere.

Supplenda sunt verba simplicia:

accipere < ad- + capere contingere < con- + tangere; ēdere < ē- + dare; prōicere < prō- + iacere; colligere < con- + legere; inquirere < in- + quaerere; inclūdere < in- + claudere.

PENSVM B

Catō, quamquam aliās prōmptus erat ad vituperandum, Scīpiōnem laudāvit. Multī ad Andrisum coibant [=

conveniēbant], quī fābulam finxerat 'sē esse Persei filium ex paelice nātum.' Masinissa in summā senectā [= senectūte] mortuus est. Corinthus, urbs praedives [= divitissima], diruta est ā L. Mummiō, virō abstinenti [↔ cupidō]. Mancinus dignitatī populi Rōmānī lābem imposuit: pācem fēcit ignōminiōsam [= turpem], quam senātus ratam esse vetuit. Viriāthus, ex vēnātōre [< vēnārī] dux factus, ā prōditōribus interfectus est et ā militibus suis multum complōrātus. Scipiō exercitum luxuriā [= luxū] corruptum ad veterem disciplinam restituit: multa scortā ē castris eiēcit et milites septēnōs [VII] vallōs portāre coēgit.

Ti. Gracchus, cum lēgem agrāriam [< ager] prōmulgāvisset [= tulisset], ab optimātibus occisus est ictus fragmentis subsellii. Scipiō, dum triumviris agrō divi-dendō creatis adversatur [= resistit], dēcessit, sed dē morte eius nūlla quaestiō ācta est. C. Gracchus, quī orātor eloquentior fuit quam frāter, lēgem frūmentāriam [< frūmentum] tulit et complūrēs colōniās dēdūxit. Post tribūnātum [< tribūnus] suum sēditiōsum [< sēditiō] is quoque occisus est. Ti. et C. Gracchus plēbem in libertatē vindicāre cōnāti sunt, sed nōbilitās, quae factiōne magis pollēbat [= valēbat], actiōnibus [< agere] eōrum obviam iit.

Fontēs calidārum aquārum corpori salūbrēs sunt. Servus quī delīquit sub furcā verberatur. Quī modum nōn excēdit moderātus est; quī paulō contentus est modestus esse dicitur.

Synōnima: indignatiō et offēnsa; nimia cōpia et abundantia; terror et formidō; licentia et lascivia; distāns et remōtus; peregrinus et extrāneus; patefacere et dētegere; passim spargere et dispergere; praeferre et antepōnere; quilibet et quīvis.

Contrāria: cōnsensus et dissēnsiō; rudis et eruditus; salūber et perniciōsus; ratus et irritus; insōns et noxius; pūrgāre et polluere.

PENSVM C

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit? Gulussa nūntiāvit 'Carthāgine bellum parārī.'
2. Quid Catō in senātū suādēbat? Catō suādēbat ut cōnfestim bellum indicerētur Carthāginiēnsibus atque ut delērētur Carthāgō.
3. Quid fieri placuit antequam bellum indicerētur? Placuit ut Carthāginiēnsēs classem exūrerent et exercitum dimitterent.
4. Cūr Carthāginiēnsēs dēditiōne factā rebellāverunt? Quia iussi sunt Carthāgine relictā novum oppidum condere.
5. Quam fābulam finxit Andriscus? Fābulam finxit 'sē esse Persei rēgis filium ex paelice nātum.'
6. Quibus Masinissa rēgnum suum reliquit? Masinissa tribus filiis commūne rēgnum reliquit.
7. Quamobrem Catō Scipiōnem laudāvit? Catō Scipiōnem ob virtutem eius in senātū laudāvit.
8. Quis imperātor Carthāginem expugnāvit? Scipiō Aemiliānus Carthāginem expugnāvit atque delēvit.

9. Num uxor Hasdrubalis Rōmānis sē dēdidit? Uxor Hasdrubalis ex arce in mediās flammās sē praecipitāvit cum duōbus liberis.
10. Cūr Corinthus ā Rōmānis diruta est? Corinthus diruta est quod ibi lēgātī Rōmānī ab Achaeis pulsātī erant.
11. Quid L. Mummius in triumphō tulit? L. Mummius signa aerea marmoreaque et tabulās pictās in triumphō tulit.
12. Quis fuit Viriāthus? Viriāthus fuit dux exercitūs Hispānōrum quī tōtam Lūsitiāniā occupāvit et quattuordecim annōs cum Rōmānis bellum gessit.
13. Cūr senātus pācem quam Mancinus cum Numantīnis fēcerat ratam esse vetuit? Quia Mancinus pācem ignōminiōsam fēcerat cum Numantīnis.
14. Cūr bellum Numantīnum trahēbatur? Bellum Numantīnum vitiō ducum trahēbatur.
15. Quārē Scipiō iūmenta venīre iussit? Scipiō omnia iūmenta vēdidit nē militēs suōs exonerārent.
16. Quid Scipiō ēgit XIV annō post Carthāginem delētā? Scipiō Numantiam quoque expugnāvit atque delēvit.
17. Quās lēgēs Ti. Gracchus prōmulgāvit? Ti. Gracchus lēgēs agrāriās prōmulgāvit.
18. Num Ti. Gracchus iterum tribūnus creatus est? Ti. Gracchus ab optimātibus occisus est cum iterum tribūnus plēbis creārī vellet.
19. Quandō Scipiō mortuus inventus est? Scipiō mātne mortuus in cubiculō inventus est, cum pridie C. Gracchō adversātus esset.
20. Quamobrem suspecta fuit uxor eius? Suspecta fuit quod soror erat Gracchōrum.
21. Ā quō C. Gracchus occisus est? C. Gracchus ā L. Opimiō cōnsule occisus est.

CAPITVLVM LII

PENSVM A

Supplenda sunt verba facta ex his nōminibus:

- (1) numerus > numerāre; laus > laudāre; cūra > cūrāre; verbera > verberāre; mīles > militāre; arma > armāre; nūntius > nūntiāre; dōnum > dōnāre; labor > labōrāre; vulnus > vulnerāre; nex > necāre; rēgnum > rēgnāre; locus > locāre; onus > onerāre; bellum > bellāre; socius > sociāre; honōs > honōrāre; nota > notāre; sacer > sacrāre; liber > liberāre; probus > probāre; nūdus > nūdāre; firmus > firmāre; aequus > aequāre; novus > renovāre; prāvus > dēprāvāre.
- (2) comes > comitārī; minae > minārī; glōria > glōriārī; dominus > dominārī; mora > morārī; testis > testārī; praeda > praedārī; merx > mercārī; crimen > criminārī; mīrus > mīrārī; miser > miserārī; indignus > indignārī; vagus > vagārī.
- (3) servus > servīre; sitis > sitīre; vestis > vestīre; cūstōs > cūstōdīre; lēnis > lēnīre; rudis > erudīre.
- (4) sors > sortīrī; mēns > mentīrī; blandus > blandīrī.

PENSVM B

Micipsa, tametsi [= etsi] nātūram Iugurthae vehementem [= violentam] et avidam [= cupidam] imperiū timēbat, tamen eum adoptāvit et hērēdem fēcit. Rēx moriēns Iugurtham obtestātus est ut amīcōs dīvitiis anteferret [= praeferret] et frātēs eius monuit ut Iugurtham colerent atque observarent. Micipsā mortuō, rēguli [= rēgis filiī] tempus ad divisiōnem pecūniae cōstituērunt; ibi milītēs Iugurthae Hiempsalem locō abditō [= occultō] latentem occidērunt. Fāma tantī sceleris per Āfricam brevī divulgāta est. Adherbal, cum rēgnū suū armīs tūtārī nōn posset, Rōmam contendit et senātū orāvit ut sibi subveniret. Iugurtha vērō largitiōne [< largīri] effēcit ut senātōrēs virtūtem eius laudibus extollerent, scelus et flāgitium [= turpe factum] omitterent. Ergō potentiā frētus [= cōfidēns] ex imprōvisō finēs Adherbalis invāsīt. Is victus Cirtam profūgit, quae virtūte Italicōrum dēfensābatur [= dēfendebatur]; dēditione factā, Adherbal ilicō [= statim] necātus est cum Numidīs et negōtiātōribus [= mercātōribus] Rōmānis.

Calpurnius, rēgis pecūniā dēprāvātus [= corruptus], pācem flāgitiōsam [= ignōminiōsam] cum Iugurthā fēcīt. Cum rēx Rōmam arcessitus [= arcessitus] esset, ut dēlicta Scaurī aliōrumque patefaceret, familiārī [= amīcō] suō Bomilcarī imperāvit ut insidiātōrēs parāret quī Massīvā necārent; ūnus vērō dēprehēnsus indiciū profitētur et Bomilcar reus fit. Iugurtha Rōmā ēgressus “Ō, urbem vēnālem” inquit “et mātūrē peritūram sī ēptōrē invēnerit!”

Adulēscētia est aetās inter pueritiā et iuventūtem. Victor ab hostibus victīs paciscī solet ut obsidēs dentur. Quī sonitum [= sonum] magnum ac molestum facit, strepere dicitur. Quī multa incipit, rārō inceptum suū patrāre [= perficere] quit [= potest]. Nihil meā refert quid aliī dē mē loquantur!

Synōnyma: V annī et quīquēnnium; casa et tugurium; inopia et pēnūria; vetus vulnus et cicātrix; ars et artificium; asperitās et difficultās; explōrātōr et speculātōr; pulcher et decōrus; modicus et mediocris; fessus et dēfessus; equō vehī et equitāre; explōrāre et scrūtārī; adnīti et ēnīti; cūctārī et haesiāre; magnā cum cūrā et accūrātē; celerrimē et ocissimē; nimis et abundē.

Contrāria: stultitia et sapientia; fortitūdō et ignāvia; validus et imbēcillus; convalēscere et tābēscere.

PENSVM C

1. Quōs filiōs Micipsa genuit? Micipsa Adherbalem et Hiempsalem genuit.
2. Cūr Micipsa Iugurtham adoptāvit? Micipsa Iugurtham adoptāvit ob virtūtem eius.
3. Quibus artibus Iugurtha adulēscēns sē exercēbat? Equitandō, iaculandō, currendō cum aliīs certābat.
4. Quārē Micipsa Iugurtham in Hispāniā misit? Spērābat eum ostentandō virtūtem occāsūrum esse.
5. Quālem Iugurtha sē praeuit bellō Numantīnō? Iugurtha sē fortissimum praeuit.

6. Quid Micipsa moribundus filiōs suos monuit? Filiōs monuit ut amicitia et concordia iungerentur.
7. Patre mortuō, dē quibus rēbus rēguli disseruerunt? Rēguli dē administrandō imperiō aliisque negōtiis disseruerunt.
8. Quōmodo Hiempsal interfectus est? Hiempsal in oppidō Thirmidā ā militibus Iugurthae occisus est et caput eius ad Iugurtham relātum.
9. Quid fēcīt Adherbal post necem frātis? Parābat sē dēfendere, sed victus Rōmam contendit.
10. Quōmodo Iugurtha in grātiā nōbilitātis vēnit? Mūnera largiendō in grātiā nōbilitātis vēnit.
11. Quid senātus dēcrēvit cum lēgātōs audīvisset? Senātus dēcrēvit ut decem lēgātī rēgnū inter Iugurtham et Adherbalem dividerent.
12. Dīvisō rēgnō Numidiae, quid factum est? Adherbal ā Iugurthā victus Cirtam profūgit.
13. Quid fēcīt Adherbal Cirtae inclūsus? Adherbal duōs Numidās cum litteris Rōmam misit.
14. Num Iugurtha Cirtam armīs expugnāvit? Iugurtha Cirtam nōn expugnāvit, sed Adherbal oppidum Iugurthae dēdidit.
15. Quārē Iugurtha Rōmam arcessitus est? Iugurtha Rōmam arcessitus est, ut eius indicio patefierent dēlicta eōrum quī pecūniae acceptae accūsābantur.
16. Cūr rēx in cōntiōne interrogātus nōn respondit? Quia C. Baebius tribūnus plēbis eum tacēre iussit.
17. Quis fuit Massīva et quid ei accidit? Massīva, Gullussae filius, iussū Iugurthae insidiis occisus est.
18. Cūr Iugurtha Rōmam ‘urbem vēnālem’ appellāvit? Quod facile erat Rōmānōs pecūniā corrumpere.
19. Quālis imperātor fuit Q. Caecilius Metellus? Metellus bonus imperātor fuit, quī disciplinam exercitūs restituit et Iugurtham duōbus proeliis fūdīt.
20. Cūr Rōmānī nōbilēs C. Mariū contemnēbant? Quia Marius ‘homō novus’ erat.
21. Quōs novōs milītēs Marius cōscripsit? Marius quōslibet virōs cōscripsit, etiam capite cēnsōs.
22. Quī rēx Iugurtham adiuvābat? Bocchus, rēx Maurētāniae, quī cum Iugurthā Rōmānis bellum intulit.
23. Num Bocchus socius fidus fuit? Immō infidus fuit, nam proeliō victus amicitiam cum Rōmānis petivit.
24. Quōmodo Iugurtha in potestātem Marii vēnit? Sulla et Bocchus Iugurtham ex insidiis cēpērunt et vinctum Mariō tradidērunt.
25. Utrī Sallustius favēre tibi vidētur, nōbilitātī an plēbī? Sallustius mihi plēbī favēre vidētur.

CAPITVLVM LIII

PENSVM A

Supplenda sūnt nōmina adiectiva:

- (1) fōrma > fōrmōsus; pecūnia > pecūniōsus; pericūlum > periculōsus; glōria > glōriōsus; ōtium > ōtiōsus; iocus > iocōsus; studiū > studiōsus; perniciēs > perniciōsus; flāgitium > flāgitiōsus; numerus > numerōsus;

- (2) mors > mortalis; rēx > rēgālis; hospes > hospitālis; nātūra > nātūrālis; triumphus > triumphālis; Vesta > Vestālis;
- (3) cōsul > cōsulāris; salūs > salūtāris; vulgus > vulgāris; singulī > singulāris;
- (4) legiō > legiōnārius; frūmentum > frūmentārius; necesse > necessārius;
- (5) puer > puerilis; servus > servilis; civis > civilis; vir > virilis; iuvenis > iuvēnilis;
- (6) nauta > nauticus; modus > modicus; ūnus > ūnicus; poēta > poēticus; pirāta > pirāticus; Italia > Italicus;
- (7) pater > patrius; mercātor > mercātōrius; gladiātor > gladiātōrius; rēx > rēgius; uxor > uxōrius; praetor > praetōrius; noxa > noxius; Mārs > Mārtius;
- (8) ferrum > ferreus; argentum > argenteus; aes > aereus; lignum > ligneus; marmor > marmoreus; purpur > purpureus; lapis > lapideus; nix > niveus;
- (9) gemma > gemmātus; arma > armātus; aurum > aurātus; ferrum > ferrātus; āla > ālātus; aes > aerātus; rōstra > rōstrātus; venēnum > venēnātus; scelus > scelerātus; foedus > foederātus; fortūna > fortūnātus;
- (10) urbs > urbānus; Trōia > Trōiānus; Tūsculum > Tūsculānus; Alba > Albānus;
- (11) vicus > vicinus; repēs > repentinus; Tiberis > Tiberinus; Latium > Latīnus;
- (12) circus > circēnsis; Cannae > Cannēnsis; Carthāgō > Carthāginiēnsis.

PENSVM B

Annō sescentēsimō ūndēquingūgēsīmō [DCXLIX] a.u.c. Rōmānī ingentī interniciōne [= strāge] victi sunt ā Cimbrīs et Teutonibus, quōrum cōpia īnfnīta [= sine fine] erat. Bellum gestum cum sociīs, quī libertātem sibi asserere volēbant, bellum sociāle dicitur. Marius Rōmam ingressus multōs prōscripsit et domum Sullae ēvertit. Spartacus numerōsum [< numerus] exercitum congregāvit [= collēgit] ac variō successū cum Rōmānīs pugnāvit.

Cicerō adulēscēns ōrātōrēs disertōs [= ēloquentēs] audiēbat neque ūllus diēs ab exercitātiōnibus ōrātōriīs vacuus erat. Cum multārum causārum patrōnus fuisset, Rōmā profectus est ut ōrātiōnī ferventī [= ārdentī] moderārētur. Rhodī sē ad Molōnem rhētorem [= magistrum dicendī] applicāvit. Bienniō [= II annīs] post revertit ōrātor mūtātus: nōn ācer et abundāns [= redundāns], sed remissus et lēnis [= placidus]. Duo ōrātōrēs tum excellēbant, Cotta et Hortēnsius. Post quaestūram Siciliēnsē ēloquentia [= ars ōrātōria] Cicerōnis perfecta esse vidēbātur. In Brūtō Cicerō nārrat dē doctrinā suā iuvenīlī: sermōnī eius prōpositum est ut industriam et assiduitātem [< assiduus] eius perspiciāmus [= plānē videāmus].

Synōnyma: cōgitātiō et meditātiō; laus et commendātiō; licentia et impūnitās; fōrma et figūra; dīves et locuplēs; iuvenālis et iuvēnilis; accūrātus et exquisitus;

morārī et commorārī; exercēre et exercitāre; ēlūcubrāre et nocte ēlabōrāre; praecipuē et praesertim.

Contrāria: vigor et īnfirmitās (corporis); remissio et contentiō.

PENSVM C

1. Quid ēgit Marius post bellum Iugurthīnum? Post bellum Iugurthīnum Marius cōsul bellum gessit contrā Cimbrōs et Teutonēs.
2. Unde Cimbrī et Teutonēs vēnērunt? Cimbri et Teutonēs ex Germāniā et Galliā vēnērunt.
3. Quī imperātōrēs dē Cimbrīs triumphāvērunt? Q. Lutatius Catulus et C. Marius dē Cimbris triumphāvērunt.
4. Quamdiū bellum sociāle prōtractum est? Bellum sociāle quadriennium prōtractum est.
5. Quis bellō sociālī finem imposuit? L. Cornēlius Sulla cōsul bellō sociālī finem imposuit.
6. Quid Mithridātēs Ephesī imperāvit? Mithridātēs imperāvit ut omnēs civēs Rōmānī quī in Asiā essent ūnō diē occiderentur.
7. Cūr Sulla pācem cum Mithridātē fēcit? Pācem fēcit ut in Italiam ad bellum civile reverterētur.
8. Quid Sullā absente factum est Rōmae? Marius et Cinna Rōmam ingressi senātōrēs nobilissimōs interfēcērunt et Sullae domum ēvertērunt.
9. Ubi Sulla Mariānōs vicit? Sulla Mariānōs magnō proeliō vicit ad portam Collinam.
10. Quae nova bella exārsērunt cum Sulla rem pūblicam composuisset? In Hispāniā, In Pamphyliā et Ciliciā, in Macedoniā nova bella exārsērunt.
11. Quid Nicomēde mortuō factum est in Asiā? Mithridātēs pācem rūpit et Bithyniam invāsit, ubi Cottam vicit, sed ā Lūcullō victus est.
12. Unde ortum est bellum servīle? Ē lūdō gladiātōriō Capuae bellum servile ortum est duce Spartacō.
13. Quās civitatēs Lūcullus expugnāvit? Lūcullus civitatēs Sinōpēn et Amisum in Pontō, Tigrānocertam et Nisibin in Armeniā expugnāvit.
14. Ad quem Mithridātēs victus cōnfūgit? Mithridātēs ad Tigrānem, rēgem Armeniae, cōnfūgit.
15. Cūr Mithridātēs bellum renovāvit? Bellum renovāvit, cum milītēs Rōmānī in Pontō relictī sēditionem fēcissent.
16. Num Lūcullus cum Mithridātē dēbellāvit? Lūcullus nōn dēbellāvit cum Mithridātē, nam successor ei missus est M'. Acilius Glabriō.
17. Quōmodo Metellus cognōmen 'Crētici' adeptus est? Hoc cognōmen accēpit cum Crētā insulam expugnāvisset.
18. Cui bellum pirāticum mandātum est? Bellum pirāticum Cn. Pompēiō mandātum est.
19. Quis lēgem Māniliā suāsīt? M. Tullius Cicerō praetor clārissimā ōrātiōne lēgem Māniliā suāsīt.

20. Quandō nātus est M. Tullius Cicerō? Cicerō nātus est a. d. III nōn. Iān. O. Serviliō Caepiōne C. Atiliō Serrānō cōsulibus.
21. Quibus magistrīs Cicerō adulēscēns operam dabat? Cicerō adulēscēns O. Mūciō Scaevolae, M. Antōniō. O. Hortēnsiō operam dabat.
22. Quandō Cicerō causās agere coepit? Viginti sex annōs nātus Cicerō causās agere coepit.
23. Quārē in Graeciam et Asiam profectus est? Cicerō in Asiam profectus est ut sē recreāret atque genus dicendi mūtāret.
24. Ubi Cicerō quaestūrā gessit? Cicerō Lilybaei in Sicilia quaestor fuit.

CAPITVLVM LIV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina ē verbis facta:

- (1) nāvigāre > nāvigātiō; oppugnāre > oppugnātiō; mūnīre > mūnitiō; dīvidere > dīvisiō; exspectāre > exspectātiō; cōgitāre > cōgitātiō; admirārī > admirātiō; largīrī > largitiō; meditārī > meditātiō; dēdere > dēditiō; cōfiterī > cōfessio; excurrere > excursiō; colligere > collēctiō; cognōscere > cognitiō;
- (2) exīre > exitus; dūcere > ductus; cadere > cāsus; ridēre > risus; cōspicere > cōspectus; gemere > gemitus; lūgēre > lūctus; flēre > flētus; ūtī > ūsus; discēdere > discessus; parere > partus; vāgīre > vāgitus; apparāre > apparātus; trānsīre > trānsitus; adīre > aditus; redīre > reditus; plaudere > plausus; sentīre > sēnsus; convenīre > conventus;
- (3) imperāre > imperium; aedificāre > aedificium; studēre > studium; incendere > incendium; sacrificāre > sacrificium; colloquī > colloquium; indicāre > indiciū; dēsiderāre > dēsiderium;
- (4) firmāre > firmāmentum; supplēre > supplēmentum; vestīre > vestimentum; mūnīre > mūnimentum; impedīre > impedimentum; arguere > argūmentum; (-ē- > -u-) monēre > monumentum; docēre > documentum;
- (5) dolēre > dolor; pudēre > pudor; terrēre > terror; horrēre > horror; ardēre > ardor; pavēre > pavor; vigēre > vigor; favēre > favor; clāmāre > clāmor; maerēre > maeror; splendēre > splendor; furere > furor; calēre > calor; decēre > decor; errāre > error;
- (6) liberāre > liberātor [= qui liberat]; gubernāre > gubernātor; imperāre > imperātor; condere > conditor; ulcīscī > ultor; cēnsēre > cēnsor; explōrāre > explōrātor; adhortārī > adhortātor; docēre > doctor; servāre > servātor; prōdere > prōditor; emere > ēmpitor; succēdere > successor; regere > rektor; largīrī > largitor; favēre > fautor;
- (7) mīrārī > mīrābilis; memorāre > memorābilis; terrēre > terribilis; crēdere > incrēdibilis; sānāre > in-sānābilis; numerāre > innumerābilis;

- (8) frīgēre > frigidus; calēre > calidus; valēre > validus; pallēre > pallidus; turbāre > turbidus; cupere > cupidus; rapere > rapidus; splendēre > splendidus; pavēre > pavidus; tumēre > tumidus; avēre > avidus;

- (9) capere > captivus; vocāre > vocātivus; dare > dativus; agere > activus; patī > passivus.

PENSVM B

Cicerō Lūcullō magnam laudem impertivit [= tribuit]. Is oppida in quibus erant domicilia [= domūs] rēgis et aliās urbēs permultās [= plūrimās] cēpit. Ut Mēdēa in fugā membra frātris dissipāvisse [= dispersisse] dīcitur, sic Mithridātēs fugiēns dīvitiās quās in suum rēgnū congresserat [= contulerat] reliquit, quārum collēctiō [< colligere] Rōmānōs tardāvit. Tigrānēs misericiordiā permōtus rēgem afflictum [= perculsum] ērēxit et perditum recreāvit [= cōfirmāvit].

Mercātōrēs quī in Asiā negōtiantur magnōs quaestūs faciunt. Asia enim prōvincia tam opimā [= opulenta] est ut libertate agrōrum et varietate fructuum [= frūgum] aliīs prōvinciīs anteccelat. Multae mercēs ex Asiā exportantur. Equitēs Rōmānī quī vectigālia exercent pūblicānī appellantur. Hieme mare nōn est tempestivum ad nāvigandum. Scientia rei militāris imperātōrī necessāria est. Nēmō tam impudēns est ut locum religiōsum [= sacrum] polluat.

Synōnyma: lābēs et macula; clēmētia et mānsuetūdō; sententia et opiniō; querēlla et querimōnia; insōns et innocēns; horribilis et taeter; prōvocāre et laccessere; arbitrārī et opinārī; sānāre et medērī; remīnisci et recordārī; obsequī et obsecundāre/obtemperāre; valdē cupere et concupiscere; irātus fierī et irāscī; vetus fierī et inveterāscere.

Contrāria: quaestus et stūptus; commodum et incommodum; solitus et insolitus; grātus et ingrātus; forte et cōnsultō.

PENSVM C

1. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridāticō? In bellō Mithridāticō agēbantur haec: populi Rōmānī glōria; salūs sociōrum; vectigālia; bona multōrum civium.
2. Dē quā rē Cicerō prīmū dīcit? Cicerō prīmū dicit dē genere bellī.
3. Quānobrem Mithridātēs poenam merēbat? Quia multōs civēs Rōmānōs necandōs cūrāverat.
4. Quī imperātōrēs dē Mithridātē iam triumphāverant? Sulla et Mūrēna dē Mithridātē triumphāverant.
5. Quibus Rōmānī propter sociōs bellum intulērunt? Rōmānī Antiochō, Philippō, Aetōlis, Poenis propter sociōs bellum intulērunt.
6. Cūr vectigālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum? Quia Asia prōvincia fertilissima et divitissima est.

7. Quī vectigālīa exercent in prōvinciīs Rōmānis? Ī quī vectigālīa exercent 'pūblicānī' appellantur.
8. Quid ēgit Lūcullus initiō bellī Mithridātici? Lūcullus magnās hostium cōpiās multis proeliis dēlēvit et multās urbēs cēpit et rēgem fugāvit.
9. Quās rēs Cicerō silentiō praeterit? Cicerō silentiō praeterit calamitatem Rōmānōrum: quod Mithridātēs bellum renovāvit et exercitum Rōmānum vicit.
10. Cūr haud difficile est imperātorem dēligere? Quia Cn. Pompēius omnēs virtūte superat.
11. Quās rēs in summō imperātore inesse oportet? In summō imperātore hās rēs inesse oportet: scientiam rei militāris, virtūtem, auctōritatem, felicitatem.
12. Quōmodo Pompēius scientiam rei militāris adeptus erat? Pompēius ā primā adulēscentiā magnis exercitiis imperāvit.
13. Quibus bellis Pompēius interfuerat? Pompēius bellō civili, Africānō, Hispāniēnsi, servili, piraticō interfuerat.
14. Quid imperātōrēs in prōvinciīs facere cōnsueverunt? Imperātōrēs avārī sociis Rōmānōrum māximās calamitatēs afferre solent.
15. Cūr Cicerō timidē et pauca dicit dē felicitate? Quia eam praestāre dē sē ipsō nēmō potest.

CAPITVLVM LV

PENSVM A

Supplenda sunt nōmina fēminīna facta ex adiectivis:

- (1) miser > miseria; insānus > insānia; superbus > superbia; perfidus > perfidia; audāx > audācia; patiēns > patientia; potēns > potentia; cōnstāns > cōstantia; diligēns > diligentia; concors > concordia; [plūrālīa:] reliquus > reliquiae; dīves > divitiae; angustus > angustiae;
- (2) trīstis > tristitia; amicus > amicitia; stultus > stultitia; maestus > maestitia; saevus > saevitia; iustus > iustitia; avārus > avaritia; pudicus > pudicitia; malus > malitia;
- (3) foedus > foeditās; dignus > dignitās; hūmānus > hūmānitās; fēlix > felicitās; novus > novitās; pauci > paucitās; crūdēlis > crūdēlitās; gravis > gravitās; celebris > celebritās; ūtilis > utilitās; [-tās] liber > libertās;
- (4) longus > longitūdō; altus > altitūdō; pulcher > pulchritūdō; multi > multitūdō; fortis > fortitūdō; sōlus > sōlitūdō; clārus > clāritūdō; amplius > amplitūdō; firmus > firmitūdō [= firmitās].

PENSVM B

Tūberō, cum fēriis Latīnis Scīpiōnem ōtiōsum nactus esset, dē rēbus caelestibus cum eō disputāre coepit. Laelius, quī tālēs disputātiōnēs nihil ad vitam hūmānam attinēre putābat, 'māiora conquīrenda [= quae-renda] esse' dixit.

In rēgnō, quāvis iustō, populus particeps libertātis nōn est. Saepe existit [= exoritur] ex rēge tyrannus, quī immānitāte [= ferocitate] taeterrimās bēluās [= ferās] superat, nec enim eī cum hominibus ūlla iūris commūniō [< commūnis] est. Cīvitās populāris est in quā populus dominātur. Oppidum est coniūctiō tēctōrum dēlūbris et foris distincta.

Rōmulus Sabīnōs in cīvitatem ascīvit et sacra eōrum cum Rōmānis commūnicāvit; cūriās nōminibus Sabīnārum nūncupāvit [= nōmināvit]. Sōle obscurātō Rōmulus nōn compāruit [= apparuit]. Post eius excessum/ interitum [= mortem] populus novum rēgem flāgitāre nōn dēstitit. Rōmulus deō Mārte generātus [= genitus] erat.

Quī iam adolēvit adultus esse dīcitur. Quī oppidum op-pugnat mūrōs arietibus labefactāre cōnātur. Hieme sōl nōn tam sērō occidit quam aestāte: aestāte sōl sērius occidit quam hieme. Vitam sempiternam [= aeternam] nēmō mortālis assequi [= adipisci] potest.

Synōnyma: globus et sphaera; cūnae et cūnābula; rītus et caerimōnia; firmus et stabilis; pēior et dēterior; pessimus et dēterrimus; explōrāre et investigāre; probāre et approbāre; sustinēre et fulcire; polluere et maculāre; pūnīre et multāre; paulisper et parumper.

Contrāria: opācus et apricus; permulti et perpauci; cōnsentīre et dissentīre; mātūrē et sērō; pridīe et postridiē. illūstrāre et obscurāre.

PENSVM C

1. Quandō amīcī ad Scīpiōnem convēnērunt? Fēriis Latīnis C. Tuditānō M'. Aquiliō cōsulibus amīcī Cicerōnis ad eum convēnērunt.
2. Eratne Scīpiō occupātus eō diē? Eō diē Scīpiō ōtiōsus erat et in hortis esse cōstituerat.
3. Quod prōdigium in caelō vīsum erat? Multi dicēbant 'sē duōs sōlēs vidisse.'
4. Dē quibus rēbus fuit prima disputātiō? Prima disputātiō fuit dē rēbus caelestibus.
5. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit? In globō aēneō.
6. Cūr Laelius dē rēbus caelestibus disputāre nōluit? Laelius eius modī disputātiōnēs inūtilēs cēnsēbat.
7. Quid tum Laelius Scīpiōnem rogāvit? Scīpiōnem rogāvit ut explicāret quem optimū esse statum cīvitātis existimāret.
8. Quae sunt tria rērum pūblicārum genera? Rēgnum et cīvitās optimātium et cīvitās populāris.
9. Quod genus Scīpiō optimū esse putābat? Scīpiō nūllum hōrum trium perfectum esse existimābat, sed genus rei pūblicae ex his tribus mixtum optimū esse putābat.
10. Unde incipit Scīpiō dē rē pūblicā Rōmānā disputāns? Scīpiō ā Rōmulō, primō rēge Rōmānōrum, incipit.
11. Quibus rēbus Rōmulus rem pūblicā firmāvit? Rōmulus auspiciis et senātū rem pūblicā firmāvit.

12. Quōmodo Numa populum ferōcem mītigāvit? Religione atque clēmentia Numa populum ferōcem mītigāvit.
13. Cuius rēgis vitiō rēs pūblica Rōmāna ā bonā in dē-
terrīmā conversā est? Vitiō rēgis Tarquinii Superbi genus rei pūblīcae ex bonō in dēterrīmum conversum est.
14. Quem Cicerō tyrannō immānī oppōnit? Cicerō tyrannō oppōnit bonum et sapientem rēctōrem civitātis.

CAPITVLVM LVI

PENSVM A

(1) *Supplenda sunt verba incohātiva:*

patēre > patēscere; stupēre > obstupēscere; lūcēre > il-lūcēscere; ārdēre > exārdēscere; valēre > convalescere; pavēre > expavēscere; timēre > pertimēscere; horrēre > cohorrēscere; rigēre > obrigēscere; tremere > contremēscere; gemere > ingemēscere; fervere > dē-fervēscere; [-a- > -i-] tacēre > conticēscere.

(2) *Hi versūs dividendī sunt in syllabās brevēs et longās notis appositis:*

sīve per Syrtēs ite r̄aestuōsās

— u | — — | — uu | — u | — —

sīve factūrus per īnhospitālem

— u | — — | — u u | — u | — —

Caucasum vel quae loca fābulōsus

— u | — — | — uu | — u | — —

lambit Hydaspsēs.

— u u | — —

PENSVM B

Tellūs [= terra], quae in mediō mundi locō immōbilis manet, VIII sphaeris cingitur. In sphaerā summā stēllae infixae sunt; ei subiectae sunt VII, quārum īnfima est lūnae. Infra lūnam nihil est nisi mortāle et cadūcum. Sphaerārum incitissimā conversione magnus sonitus efficitur, sed aurēs hūmānae tam hebetēs sunt ut eum audire nequeant. Item aurēs eōrum quī Catadūpa ac-colunt propter magnitudinem sonitūs obsurduerunt.

Terra quīnque cingulis redimīta esse vidētur, quōrum duo extrēmī nive et pruinā obrigēscunt, medius sōlis radiis ārdentibus torrētur. Duo sunt habitābilēs, alter septentrionālis, alter austrālis, cuius incolae Rōmānis adversī aut trānsversī stant.

Quī rem horribilem videt cohorrēscit. Pietās est amor deōrum, patriae, parentum. Annus aetātis LVI Scīpiōnī fatālis fuit. Dī immortalēs aeuō sempiternō fruuntur. Ponte ruptō Horātius Tiberim trānatāvit. Octiēs [8×] septēna sunt LVI. Pūctum [·] est nota minima. Necesse est membrum aegrum culturō amputāre. Sagitta ē pharetrā prōmitur.

Synōnima: splendor et fulgor; celsissimus et ex-celsus; ruber et rutilus; siccus et torridus et aridus;

solvere et laxāre; movēre et ciēre; celerius et ocius; quamdiū et quousque; infra et subter; ex aliō locō et aliunde.

Contrāria: ultimus et citimus; austrālis et septentrionālis; hibernus et aestivus.

PENSVM C

1. Quōmodo Masinissa Scīpiōnem Aemiliānum ac-cēpit? Masinissa Scīpiōnem complexus est eumque rēgiō apparātū accēpit.
2. Dē quibus rēbus Masinissa et Scīpiō collocūtī sunt? Masinissa et Scīpiō dē Scīpiōne Africānō māiōre collocūtī sunt.
3. Quem Scīpiō eā nocte in somnīs vidit? Scīpiō avum suum Scīpiōnem Africānum in somnīs vidit.
4. Ubi Scīpiō Africānus māior apparuit? Ille apparuit inter stēllās in excelsō et clārō quōdam locō.
5. Quid nepōti suō praedixit? Africānus nepōti suō praedixit 'eum Karthāginem et Numantiam expugnātūrum esse.'
6. Quid ei nārrāvit dē patriae cōservātoribus? Nārrāvit 'iis omnibus certum locum in caelō dēfinitum esse ubi beātī vitā sempiternā fruerentur.'
7. Quid Scīpiō ab avō suō quaesivit? Scīpiō ab avō suō quaesivit 'viveretne ipse et alii quōs nōs exstinctōs arbitrāremur.'
8. Quem vidit Scīpiō praeter avum suum? Patrem suum L. Aemiliū Paulum vidit.
9. Quid Aemilius Paulus filium suum monuit? Pater filium monuit ut iūstitiam et pietātem coleret.
10. Ex orbe lacteō quanta vidēbātur terra? Terra tam parva Scīpiōnī vidēbātur ut eum imperiī Rōmāni paenitēret.
11. Quot sphaerae terram cingunt? Terra octō sphaeris cingitur.
12. Quōmodo efficitur cantus sphaerārum? Conversioe sphaerārum efficitur cantus.
13. Cūr sphaera caelestis sonum acūtum efficit? Quia conversio illius sphaerae concitātissima est.
14. Cūr hominēs cantum sphaerārum nōn audiunt? Aurēs hominum propter magnitudinem sonitūs obsurduerunt.
15. Quārē hominēs in terrīs glōriam aeternam assequi nōn possunt? Propter eluviōnēs exustiōnēsque terrārum.

Exercitia Latina Solvta

Pars I: Familia Romana

CAPITVLVM I

Exercitium 1

1. est
2. est
3. sunt
4. est
5. est
6. est
7. sunt
8. est
9. sunt

Exercitium 2

1. in, quoque
2. et
3. -ne, nōn
4. ubi
5. sed
6. nōn, sed
7. fluvius

Exercitium 4

1. insula, insulae
2. fluvius, fluvii
3. oppidum, oppida
4. magna
5. magnus
6. magnum
7. oppidum magnum, oppidum parvum
8. insula magna, insula parva
9. fluvius magnus, fluvius parvus
10. magnī
11. magnae
12. magna

Exercitium 5

1. insulae
2. fluvii sunt
3. oppida sunt
4. insula
5. fluvius est
6. oppidum est

Exercitium 6

1. Rōmānum
2. Graecum
3. num
4. quid
5. pauci
6. prōvincia
7. multae
8. imperium

Exercitium 8

1. numerus. numeri Rōmāni
2. vocābulum, vocābula Latīna
3. littera, litterae Graecae
4. Latīnae, littera Latīna
5. vocābula, vocābulum Latīnum
6. ūnus, duo, trēs, numerus
7. sex, trēs syllabae, prīma, secunda, tertia
8. mille

Exercitium 10

1. Italia
2. Italiā

3. Italia, Graecia, Eurōpā
4. Graeciā, Italiā
5. imperium Rōmānum
6. imperio Rōmāno
7. prōvincia
8. prōvinciā
9. vocābulum
10. vocābulō
11. capitulum
12. capitulō prīmō

Exercitium 11

1. plūrālis
2. singulāris
3. sing., plūr.
4. fluvii
5. insula
6. oppida
7. numerus
8. litterae
9. vocābulum
10. insulae magnae
11. oppidum magnum
12. numeri Rōmāni
13. littera Graeca
14. vocābula Latina
15. exemplum

CAPITVLVM II

Exercitium 1

1. puella
2. fēmina
3. puer
4. pueri
5. virī, vir
6. fēminae, fēmina

Exercitium 2

1. māter
2. filiī
3. liberī
4. filia
5. filius
6. Mārci
7. Quintī
8. Iūliae
9. Mārci, Quintī
10. Iūliae
11. Iūlii, Aemiliae
12. Mārci, Quintī, Iūliae
13. Mārci, Quintī, Iūliae

Exercitium 3

1. quis
2. quis
3. quae
4. quae
5. quī
6. quid
7. quid

Exercitium 4

1. litterae numeri que
2. Mārcus Quintus que
3. pueri puellae que
4. fēminae et pueri

5. servi et ancillae
6. ūna filia et duo filiī

Exercitium 5

1. servus
2. ancilla
3. dominus, domina
4. servi
5. ancillae
6. servi
7. servorum
8. ancillae
9. ancillarum
10. liberi
11. servorum, liberorum

Exercitium 7

1. multorum servorum
2. servorum
3. multarum ancillarum
4. servorum, ancillarum
5. servorum, ancillarum
6. liberorum
7. liberorum
8. insularum
9. fluviōrum
10. oppidorum

Exercitium 8

1. magnus numerus insularum
2. parvus numerus fluviōrum
3. magnus numerus oppidorum
4. parvus numerus liberorum
5. multa vocābula
6. multae litterae
7. pauca exempla

Exercitium 9

1. quot, centum
2. duo
3. duae
4. duo
5. quot, trēs
6. duae, ūna
7. ūnus, duo
8. tria
9. trēs, duo, ūnus
10. tria, duo, ūnum
11. trēs, duae, ūna
12. quot, mille

Exercitium 10

1. tuus
2. meus
3. tua
4. mea
5. tuae
6. meae
7. tui
8. mei
9. tuā
10. meā, meōrum, mea
11. tuorum

Exercitium 11

1. ecce, libri, antiquus, novus
2. librorum
3. titulus libri

4. pāginae, capitula, cētera
5. capitulōrum
6. capitulū
7. capitulī
8. multa vocābula
9. vocābulōrum
10. vocābulū, capitulī prīmī
11. vocābulī

Exercitium 12

1. fēmininum, neutrum
2. masculinum
3. masculina, vocābulum masculinum
4. fēminina, vocābulum fēmininum
5. neutra, vocābulum neutrum
6. Rōmānus
7. fēmina Rōmāna
8. imperium Rōmānum

Exercitium 13

1. genetivus
2. gen.
3. gen.
4. gen. plūr.
5. gen. sing.
6. gen. plūr.
7. gen. sing.
8. gen. plūr.
9. servī, servōrum
10. ancillae, ancillārum
11. capitulī, capitulōrum

CAPITVLVM III

Exercitium 1

1. scaenā, persōnae
2. cantat, laeta
3. irātus
4. pulsat
5. iam, plōrat
6. rīdet
7. videt
8. vocat
9. venit

Exercitium 2

1. Iūliam
2. Quīntum, Mārcum
3. puellam
4. Mārcum, Quīntum
5. Aemiliam
6. Aemiliam
7. Iūliam
8. mē

Exercitium 3

1. cantat, pulsat
2. cantat, plōrat
3. videt, vocat
4. venit, interrogat
5. respondet, dormit
6. vocat
7. dormit, audit
8. rīdet, venit
9. verberat

Exercitium 4

1. interrogat
2. respondet, tē
3. interrogat, cūr
4. respondet, quia, eam
5. improbis
6. hic, hic
7. eum, audit
8. dormit
9. neque
10. verberat
11. audit, dormit
12. probus

Exercitium 5

1. ... quia Iūlia cantat
2. ... quia Mārcus eam pulsat
3. ... quia Iūlia plōrat
4. ... quia parva puella est
5. ... quia Iūlia eam vocat
6. ... quia dormit
7. ... quia puer improbis est
8. ... quia māter eum verberat
9. ... quia Mārcus audit

Exercitium 6

1. Mārcus, Iūliam, Iūlia
2. Iūlia, eam
3. Aemiliam, Aemilia
4. Aemilia, Quīntum, eum, mē
5. Quīntus, Iūlia, tē
6. Aemilia, Iūlium
7. Quīntus, Iūlium
8. Iūlius, Quīntum
9. Aemilia, Mārcum
10. Mārcus, Aemilia, eum
11. Iūlius, Mārcum
12. Aemiliam, Mārcum, Quīntum, Iūliam
13. Mārcus, improbis
14. Mārcus, parvam puellam
15. Iūlius, irātus, puerum improbum
16. Iūlia, puella proba

Exercitium 7

1. quae
2. quī
3. quae
4. quī
5. quam
6. quem
7. quae
8. quam
9. quae
10. quem
11. quī
12. quem
13. quem
14. quī
15. quem

Exercitium 9

1. quis
2. quis
3. quem
4. quis
5. quem

6. quis
7. quem
8. quem

Exercitium 10

1. accūsātivus
2. nōminātivus
3. nōm., acc.
4. acc., nōm.
5. Mārcum
6. Aemiliam
7. Iūlius
8. Iūlia
9. puerum improbum
10. parvam puellam

CAPITVLVM IV

Exercitium 1

1. ūnus
2. duo
3. trēs
4. quattuor
5. quīnque
6. sex
7. septem
8. octō
9. novem
10. decem

Exercitium 2

1. quattuor
2. trēs et trēs sunt sex
3. quattuor et quattuor sunt octō
4. quīnque et quīnque sunt decem
5. duo et trēs sunt quīnque
6. trēs et quattuor sunt septem
7. quattuor et quīnque sunt novem

Exercitium 3

1. pecūnia
2. habet
3. eius, nummī
4. numerat
5. tantum
6. rūrsus
7. sacculō, tantum
8. suum, abest
9. adest
10. adsunt, absunt
11. salūtāt
12. salve
13. tacet

Exercitium 5

1. eius
2. suam
3. eius
4. eius
5. suum
6. suum
7. suum
8. eius, eius
9. suō
10. eius
11. suum
12. suam, suō

Exercitium 6

1. Dāve
2. Mēde
3. Dāve
4. domine
5. serve
6. Dāve
7. domine
8. bone serve
9. Mēde, improbe serve

Exercitium 7

1. nūllum
2. accūsāt
3. ecce, mēnsā
4. vacuus
5. bonus
6. pōnit
7. sūmit, discēdit
8. baculum
9. quod
10. is

Exercitium 8

1. vocā
2. vocat, venī, venīt
3. salūtā, salūtāt
4. tacē, audī, tacet, audit
5. respondē, respondet
6. pōne, pōnit
7. vidē, videt
8. sūme, discēde, sūmit, discēdit

Exercitium 10

1. vocātivus
2. voc.
3. Dāve
4. domine
5. Mēdus
6. serve
7. Mārce
8. Quīntus
9. -e

Exercitium 11

1. imperātivus
2. indicātivus
3. imp.
4. imp., ind.
5. vocā
6. vidē
7. pōnit
8. venīt
9. audī
10. sūme
11. -ā
12. -ē
13. -it
14. -it

CAPITVLVM V

Exercitium 1

1. servus, servum
2. servī, servōs
3. ancilla, ancillam
4. ancillae, ancillās

5. Mārcus, Quīntus, filiī

6. unum filium, filiōs
7. filia
8. filiās, unam filiam
9. nummōs suōs, nummī
10. unum nummum
11. unus nummus
12. unum nummum, multōs nummōs
13. baculum, baculum
14. nūllum verbum
15. multae rosae, multa lilia
16. multas rosas, multa lilia

Exercitium 2

1. villā
2. hortō
3. cum, habitat
4. rosae, lilia
5. pulcher
6. foedus
7. pulchra, nāsum
8. amat, ea
9. sōlus
10. ostia
11. fenestrae
12. ātriō, aqua
13. peristylō
14. cubiculō, etiam

Exercitium 3

1. habitat
2. habitant
3. habet
4. habent
5. amat, amat
6. amant
7. salūtant, salūtāt
8. imperat, pārent
9. cantat, cantant, rident
10. dormit
11. dormiunt

Exercitium 4

1. magnā villā, Aemiliā, liberis, servis
2. Mārcō, Quīntō, Iūliā, villā
3. magnō, hortō
4. hortō
5. multis rosīs
6. Italiā, magnīs hortīs
7. hortīs
8. villīs
9. magnō ātriō
10. ātriō, impluviō
11. Aemiliā, magnō cubiculō
12. parvis cubiculis

Exercitium 6

1. eius
2. eorum
3. eum
4. eōs
5. eius
6. earum
7. eam
8. eās
9. ea, eā
10. is, eō

11. eae

12. eius, eā
13. ī
14. eorum, iis, ea, iis
15. eō
16. id, eō
17. eā
18. eorum
19. ea

Exercitium 7

1. discēdit, discēdunt
2. vocāte
3. vocant, venī
4. audit, venīt
5. vocat, venite
6. audiunt, discēdunt
7. carpe, carpit, venīt
8. vidē, vidēte
9. vident
10. audite
11. videt
12. plorat, ridet, tacē
13. tacet, rident
14. tacete, tacent
15. sūme, pōne
16. agit, sūmit, discēdit
17. discēdite, agite, sūmite, pōnite
18. sūmunt, discēdunt, pōnunt
19. venite, veniunt
20. agunt, age, discēde, interrogā

Exercitium 8

1. in peristylō, cum liberis, sine virō suō
2. in hortō, ab Aemiliā
3. cum Aemiliā, ab eā
4. ex hortō, cum rosīs
5. cum unā rosā, ab iis
6. in villā, cum impluviō
7. in ātriō, ex impluviō, in aquā
8. in oppidō, cum servis, sine Aemiliā

Exercitium 9

1. accūsātivus, acc.
2. acc. plūr.
3. sing.
4. acc.
5. acc. sing., acc. plūr.
6. acc., nōm., acc.
7. sing.
8. nōm., acc. plūr.
9. servum
10. servōs
11. ancillam
12. ancillās
13. cubiculum
14. cubula

Exercitium 10

1. ablātivus
2. abl., abl. plūr.
3. sing., abl. plūr.
4. abl. sing., abl. plūr.
5. servō
6. servis
7. ancillā

8. ancillīs
9. cubiculō
10. cubiculīs

Exercitium 11

1. imperātivus plūrālis
2. singulāris, indicātivus
3. imp. sing., imp. plūr.
4. ind. sing., ind. plūr.
5. tacē, age, audī
6. cantāte, tacēte, agite, audite
7. tacet, agit, audit
8. cantant, tacent, agunt, audiunt

CAPITVLVM VI

Exercitium 1

1. via, inter
2. prope, procul
3. ad
4. it
5. ante, post
6. eunt
7. ambulat, lecticā
8. portant
9. saccōs, umerīs
10. unde
11. quō
12. vehunt
13. nam, apud
14. itaque
15. timet
16. malus, autem
17. amīcus
18. inimīci
19. longa
20. mūrō, duodecim portae
21. circum, tam, quam

Exercitium 3

1. ā, ab
2. ab, ā
3. ab, ā
4. ā, ab
5. ab, ā
6. ab, ā

Exercitium 4

1. Rōmam, Brundisium
2. oppida, oppida
3. oppidum, Tūsculum
4. oppidum, villam
5. oppidō, Tūsculō, villam suam
6. lecticā, duōs servōs
7. dominum, eum
8. dominum, dominō
9. villā, virō suō, Iūliō
10. Aemiliam, eā
11. hortō, Aemiliam, rosīs
12. litterās

Exercitium 5

1. quī
2. quōs
3. quem
4. quī
5. quem

6. quī
7. quōs
8. quī
9. quōs
10. quōs

Exercitium 6

1. Rōmam, Rōmae
2. Rōmā
3. Tūsculum, Tūsculī
4. Tūsculō
5. Tūsculō, Rōmam
6. Rōmā, Tūsculum
7. Rōmae
8. Tūsculī

Exercitium 7

1. ambulat, portātur
2. amat, amātur
3. amant, amantur
4. timent, timentur
5. videt, vidētur
6. pulsat, pulsātur
7. vocat, audītur
8. vocant, audiuntur
9. vehit, vehitur
10. vehuntur, ambulant
11. dēlectantur
12. pōnit, numerat
13. pōnuntur, numerantur

Exercitium 8

1. ab ancillā salūtātur
2. dominum salūtant
3. servī ā dominō interrogantur
4. Mēdus Dāvum accūsāt
5. sacculus in mēnsā pōnitur ā Dāvō
6. Mēdus Iūlium timet
7. Mēdus ā Iūliō vocātur
8. puerī Iūliam vocant
9. puerī ā Iūliā nōn audiuntur
10. Iūlia puerōs vocat
11. dominus irātus ā servīs improbīs timētur
12. dominus irātus servōs improbōs verberat

Exercitium 9

1. equō
2. lecticā
3. verbīs
4. baculō
5. umerīs
6. lecticā
7. viā, Latīnā

Exercitium 10

1. equō
2. ubi
3. fessi
4. amica
5. pulsat, intrā
6. per

Exercitium 12

1. passivum
2. activum
3. act., pass.

4. pass.
5. act., pass.
6. vocat, timet, vehit, audīt, vocant, timent, vehunt, audiunt
7. vocātur, timētur, vehitur, audītur, vocantur, timentur, vehuntur, audiuntur

CAPITVLVM VII

Exercitium 1

1. exspectat
2. tenet
3. lacrimat, oculis, lacrimae
4. speculum, sē
5. aperit
6. claudit
7. immō, fōrmōsus
8. vertit
9. tergē, es

Exercitium 3

1. eam
2. sē, sē
3. sē
4. eam, sē
5. sē, eam
6. sē, eam
7. sē
8. eum
9. sē, eum

Exercitium 4

1. cubiculō suō
2. cubiculum
3. hortum, hortō
4. villā
5. villam, atriō
6. atrium

Exercitium 6

1. solum, etiam
2. et, et
3. sed etiam
4. et, et, neque, neque
5. neque, neque
6. nōn solum
7. et, et
8. sed etiam
9. et, et, neque, neque
10. neque, neque

Exercitium 7

1. Mārcō, filiō
2. filiīs
3. eī
4. Syrō, servō suō
5. iīs
6. Syrō, Lēandrō, servīs suīs
7. eī
8. Iūliō, virō suō
9. Aemiliae, Iūliae, filiae suae
10. mālō suō
11. eī
12. Dēliae, ancillae suae
13. iīs
14. Dēliae, Syrae, ancillīs suīs

15. servō
16. cui, cui
17. cui, cui

Exercitium 8

1. hic
2. haec
3. hoc
4. quae, haec
5. quod, hoc
6. quī, hic

Exercitium 9

1. advenit, salvēte
2. ōstiariō
3. māla, pira
4. plēnī
5. inest, insunt
6. dat
7. adit, ōsculum
8. illīc
9. ē, exit, exeunt
10. currit
11. nōnne

Exercitium 11

1. datīvus, dat.
2. sing.
3. dat., dat. plūr.
4. servō
5. servīs
6. ancillae
7. ancillīs
8. oppidō
9. oppidīs
10. eī
11. iīs

CAPITVLVM VIII

Exercitium 1

1. tabernā, gemmae, margaritae, ōrnāmenta
2. vēndit
3. aliī
4. quī, tabernārius
5. cōsistunt
6. emunt
7. quae, aspiciunt, abeunt
8. accipit
9. ānulum, collō
10. ōrnant
11. digitus
12. pecūniōsus

Exercitium 3

1. nummum accipit ā Iūliō
2. Iūlius Aemiliae ānulum dat
3. fēminae ōrnāmenta accipiunt ā virīs
4. dominus servō mālum dat
5. Lýdia rosam accipit ā Mēdō
6. dominus servīs nummōs dat

Exercitium 4

1. advenit, adveniunt
2. exit
3. adit

4. abit, abeunt
5. exeunt
6. adeunt, abeunt
7. inest, insunt
8. adsunt, absunt
9. adest, abest

Exercitium 5

1. num
2. nōnne
3. nōnne
4. nōnne
5. num
6. nōnne
7. num
8. num
9. nōnne

Exercitium 6

1. clāmat
2. illam
3. mōnstrat
4. quam, illa
5. ostendit
6. cōnstat, gemmātus
7. pretium, sēstertiī, octōgintā
8. tanta, convenit

Exercitium 8

1. aspice, aspiciť
2. aspiciunt
3. aspicite
4. aspice, aspiciť
5. accipe, accipit
6. accipite, accipiunt

Exercitium 9

1. quanta, nōnāgintā
2. satis
3. nimis, aut
4. mediō, quārtō
5. tantus, quantus
6. vīgintī

Exercitium 10

1. nummīs
2. sēstertiīs
3. sēstertiīs
4. quantō pretiō
5. sēstertiīs
6. sēstertiīs
7. magnō pretiō

Exercitium 12

1. quīs, quī/quīs, quī
2. cuius, cuius, eius
3. quem, quem, eum
4. cui, cui, eī
5. quō, quō, eō
6. quī, quī, iī
7. quōrum, quōrum, eōrum
8. quōs, quōs, eōs
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 13

1. quae, quae, ea
2. cuius, cuius, eius
3. quam, quam, eam

4. cui, cui, eī
5. quā, quā, eā
6. quae, quae, eae
7. quārum, quārum, eārum
8. quās, quās, eās
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 14

1. quid, quod, quod, id
2. quid, quod, quod, id
3. cuius, cuius, eius
4. cui, cui, eī
5. quō, quō, eō
6. quae, quae, ea
7. quae, quae, ea
8. quōrum, quōrum, eōrum
9. quibus, quibus, iīs
10. quibus, quibus, iīs

Exercitium 15

1. hic, ille
2. hunc, illum
3. hic, hōc, ille, illō
4. huius, illius
5. hōc, illō
6. huic, illī
7. haec, illa
8. hanc, illam
9. hāc, illā
10. huius, illius
11. huic, illī
12. hōc, illud
13. huius, illius
14. hōc, illō
15. illa, illōs, illās, illī, illae
16. haec, hōs, hās, hī, hae
17. hōrum, hārum
18. hīs, illīs

CAPITVLVM IX

Exercitium 1

1. cane, ovibus
2. canem, ovēs
3. canis, ovium
4. canī, ovibus
5. canis, ovēs, pāstōre
6. pāstōris
7. pāstōrī
8. pāstōrem, pāstōrēs
9. pāstōrum
10. pāstōribus
11. pāstōrēs
12. pāstōribus

Exercitium 2

1. campō, cane, ovibus
2. nigra, albae
3. pāstor, cibum
4. herba, edunt, bibunt, rīvō
5. pānis, ēst
6. montēs, vallēs
7. collis, arbor
8. silvā
9. lupī
10. sōl, caelō

11. sup̄rā
12. terrā
13. lūcet, nūbēs
14. sub, umbra
15. petit
16. dūcit
17. iacent

Exercitium 4

1. bonus
2. bonum
3. boni
4. bono
5. bono
6. boni, suis
7. multos
8. multorum
9. suis
10. suis
11. multae, albae, ūna, nigra
12. multas, albas, ūnam, nigram
13. albarum, nigrae
14. albis, nigrae
15. multis, albis, ūnā, nigrā

Exercitium 5

1. nūbēs
2. nūlla nūbēs
3. nūllam
4. collis parvus, magna arbore
5. collis, parvus
6. magni montēs
7. parvo colle, ūna
8. multae arborēs
9. ovēs suās, parvum collem
10. fessus, ovibus suis, magnae arboris
11. pāstōri fesso, ovibus fessis

Exercitium 6

1. dominum suum relinquit
2. ā dominis suis nōn abeunt
3. tabernam relinquunt
4. Aemiliam et puerōs relinquit
5. ā pāstōre suō abit
6. pāstōrem nōn relinquit
7. ab ovibus albis abit
8. ovem et canem relinquit

Exercitium 7

1. dum
2. lātrat
3. relinquit
4. errat
5. vestigia, ipse
6. quaerit
7. reperit
8. ululat, bālat
9. dum
10. ut
11. dentēs
12. accurrit, ~~petit~~ timōre
13. clāmōrem
14. impōnit

Exercitium 9

1. -a -ae
2. -am -ās
3. -ae -ārum
4. -ae -īs
5. -ā -īs
6. nōm.
7. abl.
8. gen., dat., nōm.
9. acc. sing.
10. gen. plūr.
11. acc. plūr.
12. dat., abl. plūr.

Exercitium 10

1. -us -ī -um -a
2. -um -ōs -um -a
3. -ī -ōrum -ī -ōrum
4. -ō -īs -ō -īs
5. -ō -īs -ō -īs
6. -e
7. voc.
8. gen., nōm.
9. dat., abl.
10. dat., abl.
11. gen. plūr.
12. acc. plūr.
13. acc. sing.
14. nōm. sing.
15. nōm., acc.
16. gen.
17. nōm., acc. sing.

Exercitium 11

1. - -ēs -is -ēs
2. -em -ēs -em -ēs
3. -is -um -is -ium
4. -ī -ibus -ī -ibus
5. -e -ibus -e -ibus
6. nōm.
7. abl. sing.
8. acc. sing.
9. nōm., acc.
10. dat. sing.
11. dat., abl.
12. gen. sing.
13. nōm., gen.
14. gen. plūr.

CAPITVLVM X

Exercitium 1

1. bēstiae
2. hominēs
3. fera, leō
4. ferae
5. piscēs, natant
6. avēs, volant
7. aquila, capit
8. movet, caudam
9. pedēs
10. cum
11. āere, ālae
12. potest
13. quod
14. possunt

15. facit
16. asinus
17. deus, nūntius
18. mercātor

Exercitium 3

1. leonēs
2. leōnum
3. hominēs
4. hominum
5. hominis, leōnis
6. leōnem, hominem
7. homine, homō, leōne
8. leōnēs, hominibus, hominēs, leōnibus

Exercitium 4

1. volāre, natāre
2. ambulāre, currere
3. audire, vidēre
4. numerāre
5. movēre
6. spīrāre
7. vīvere
8. dūcere
9. habēre
10. facere

Exercitium 5

1. portāre
2. portāri
3. vidēre, audire
4. vidēri, audiri
5. numerāre, numerāri
6. emere
7. emī
8. vehere
9. vehī
10. aperire, claudere
11. aperiri, claudī

Exercitium 6

1. flūmen
2. mare
3. vīvunt
4. spīrat, pulmōnēs
5. anima
6. vīvus, mortuus
7. nēmō
8. necesse
9. animālia
10. nīdōs
11. rāmōs, folia
12. ōva
13. pariunt, pullī
14. parit
15. volunt

Exercitium 7

1. magnum flūmen
2. magna flūmina
3. flūmine
4. flūminis
5. flūmina, flūmini
6. magnum mare
7. multa maria
8. maribus

9. flūminibus
10. marium, flūminum
11. animālia, marī
12. quod
13. animālium
14. parva animālia, animālībus

Exercitium 8

1. vult, lūdere
2. canere
3. vōcem, vōx
4. perterritae, enim
5. occultant
6. ascendit, audet
7. crassus, sustinētur
8. tenuis
9. cadit
10. ergō, esse
11. lectō

Exercitium 9

1. lūliam, canere
2. lūliam, pulsārī
3. lūliam, plōrāre, Mārcum, rīdēre
4. Aemiliam, venīre
5. Aemiliam, irātā, esse
6. pullōs, mortuōs, esse
7. Dāvum, interrogārī, accūsārī
8. Mēdum, vocārī, eum, venīre

Exercitium 11

1. infinitivus
2. inf.
3. intrāre
4. tacēre
5. discēdere
6. venīre
7. inf.
8. inf. passīvi
9. vocāre, vocārī
10. vidēre, vidērī
11. pōnere, pōnī
12. audīre, audīrī

CAPITVLVM XI

Exercitium 1

1. corpore, ūnum, crūra
2. corpus hūmānum, crūra
3. crūrībus
4. corpore, ūnum, capitā
5. capite, ūnum, ōra
6. capitā, ōra, corpora

Exercitium 2

1. corpore, membra, brachia, crūra
2. manus
3. capite, aurēs, ōs
4. labra, lingua
5. rubra
6. frōns, infrā, genae
7. super,
8. capillus
9. bene
10. male
11. pectus, cor
12. sanguis, color

13. vēnās, fluit
14. venter
15. iecur, viscera
16. sānus, aeger
17. medicus, sānat
18. sedet
19. stat
20. pōculō, atque

Exercitium 4

1. pulchra, pulcher
2. nigra
3. niger
4. aeger, aegra
5. aegrō, rubrum
6. nigrum
7. niger, aeger
8. ruber, niger

Exercitium 5

1. aperī, ostende, puerum, aperīre, ostendere
2. cōsiste, aspice, Mēdum, cōsistere, aspicere
3. currite, puerōs, currere
4. curre, Mārcum, currere
5. aperīte, ancillās, aperīre
6. claude, dormī, Quīntum, claudere, dormīre
7. tergē, lūliam, tergēre, esse

Exercitium 6

1. -2. dormit, puerum, dormīre
3. -4. lingua, rubra, linguam, rubram, esse
5. dolet, pedem, dolēre
6. dolet, pedem, dolēre
7. -8. clāmant, rident, servōs, clāmare, rīdēre
9. -10. sacculus, vacuus, sacculum, vacuum, esse

Exercitium 8

1. canit, eam, canere
2. Quīntus, mortuus, Quīntum, mortuum
3. medicum, stultum, esse
4. Quīntus, claudīt, dormīt, Quīntum, claudere, eum, dormīre
5. Mēdum, habēre
6. pretium, magnum, esse
7. ānulum, gemmātum, pulchrum, esse
8. nāsum, foedum, esse
9. via, longa, viam, longam, esse
10. deum, Neptūnum, vīvere, Mercurium, volāre

Exercitium 9

1. arcessit
2. revenit
3. aegrōtat
4. spectat
5. tangit
6. sentit
7. dolet, dīcit
8. cultrum
9. appōnit

10. dē, horrent, palpitāt
11. quīētus, nec, putat
12. gaudet
13. dēterget
14. noster, modo

Exercitium 10

1. medicum, abesse
2. Mēdum, venīre
3. Dāvum, servum, probum, esse
4. Mēdum, habēre
5. lūlium, adesse
6. ovem, nigram, vīvere

Exercitium 12

1. - -a -e -ia
2. - -a -e -ia
3. -is -um -is -ium
4. -ī -ibus -ī -ibus
5. -e -ibus -ī -ibus
6. nōm., acc.
7. abl. sing.
8. dat. sing.
9. dat., abl.
10. gen. sing.
11. gen. plūr.
12. nōm., acc.
13. dat., abl.

Exercitium 13

1. accūsātivus, infinitivus
2. accūsātivus, infinitivō
3. vidēre, audīre, sentīre, dīcere, putāre, gaudēre, necesse
4. iubet
5. putat
6. audit, videt
7. dīcit
8. sentit
9. gaudet
10. necesse

CAPITVLVM XII

Exercitium 1

1. lūliō trēs liberī sunt
2. Aemilia ūnum frātre[m] habet
3. Dāvō multī amīcī sunt
4. Homō improbus paucōs habet amīcōs
5. Homīnī duo oculī et duae aurēs sunt
6. Corpus hūmānum quattuor membra habet
7. Homīnibus ālae nōn sunt
8. Mercurius ālās in pedibus habet
9. Virō Rōmānō tria nōmina sunt
10. Rōmānī multōs deōs habent

Exercitium 2

1. pater, māter, frāter
2. patrem, mātrem, frātre[m]
3. frātrēs, frātrēs
4. frātrum
5. mātrī, frātribus
6. mātre, frātribus
7. patri, pater

8. patrem, patre
9. frāter, patris, mātris
10. mātribus, patribus

Exercitium 3

1. soror
2. frātrēs
3. nōmen, avunculus
4. praenōmen, praenōmina
5. cognōmen
6. tristis
7. vester
8. mīles, gladium, fert
9. scūtum, pīlum, arma
10. armātus

Exercitium 5

1. mīles
2. mīlite
3. mīlitis
4. mīlites, peditēs, equitēs
5. militum, peditum, equitum
6. eques, mīles, pedes
7. peditis, equitis
8. peditē, equite

Exercitium 6

1. longus, levis, brevis
2. brevis, gravis, longa
3. magnus, gravis, parvus, levis
4. crassus, tenuis
5. laeta, tristis
6. brevis, longus
7. longa, tenuis
8. brevis, crassa

Exercitium 7

1. via Appia longior est quam via Latina
2. Iūlius pecūniōsior est quam Cornēlius
3. Aemilia fōrmōsior est quam Syra
4. Mārcus levior est quam Quīntus
5. saccus Lēandri gravior est quam Syri
6. capillus Mārci brevior est quam Iūliae
7. Dāvus probius est quam Mēdus
8. digitus medius longior et crassior est quam digitus quārtus

Exercitium 8

1. vocābuli
2. corporis hūmāni
3. bracchi, crūris
4. villae Rōmānae
5. nōminis Rōmāni
6. Āfricae
7. Eurōpae

Exercitium 9

1. servō, dominō suō
2. ancillae, dominae suae
3. Mēdō, eī
4. sorōri suae, frātri suō
5. militibus, duci suō
6. Gallis, Rōmānis
7. cui, cui

Exercitium 10

1. exercitus
2. exercitū
3. exercitūs, exercitum
4. exercitui
5. exercitūs, exercitūs
6. exercitibus
7. exercitibus
8. exercituum

Exercitium 11

1. pugnant
2. pugnīs
3. eques
4. pedes
5. fertur, gravis, brevis
6. levis
7. ferre
8. barbari, ac, incolunt
9. pars
10. dīvidit
11. finis
12. patria
13. contrā, hostēs, bellum
14. metuunt
15. dux
16. exercitū, militant, arcūs, sagittās

Exercitium 13

1. fortis, brevem, levem
2. forti, Rōmānō, brevis, levis
3. Rōmānus, brevi, levi
4. fortēs, brevēs, levēs
5. fortibus, Rōmānis, brevēs, levēs
6. Rōmāni, brevibus, levibus
7. magna, gravis
8. magnam, gravem
9. magnā, gravi
10. magnae, gravis
11. multās, gravēs
12. gravium
13. longum, breve, brevi
14. longa, brevia

Exercitium 14

1. longior, lātior
2. longiōrēs, lātiōrēs
3. levior
4. leviōrem
5. leviōre
6. brevius
7. longiōra
8. breviōribus, leviōribus
9. fortiōrēs, fortiōri
10. fortior, fortiōribus
11. fōrmōsiōrem, fōrmōsiōris
12. pulchriōrem
13. pulchrius

Exercitium 15

1. castris
2. fossa
3. altum, mīlia, passuum
4. dīvidit, lāta
5. oppugnant, vāllum
6. expugnāre, dēfendunt
7. iacere

8. equitātus, impetum

9. fugiant
10. fortis, metū
11. altum

Exercitium 17

1. manus manūs
2. manum manūs
3. manūs manuum
4. manui manibus
5. manū manibus
6. dat., abl.
7. abl.
8. dat. sing.
9. acc. sing.
10. nōm. sing.
11. gen., nōm., acc.
12. gen. plūr.

Exercitium 18

1. adiectivum
2. -us -a -um -ī -ae -a
3. -um -am -um -ōs -ās -a
4. -ī -ae -ī -ōrum -ārum -ōrum
5. -ō -ae -ō -īs -īs -īs
6. -ō -ā -ō -īs -īs -īs
7. -e
8. nōm. sing., acc. sing., acc., gen., nōm., voc. sing.
9. nōm., acc., acc. plūr., gen., dat., nōm. plūr., abl. sing., gen. plūr.
10. nōm., acc., nōm., acc.
11. gen., dat., abl., gen. plūr.
12. dat., abl.

Exercitium 19

1. tertia
2. -is -e -ēs -ia
3. -em -e -ēs -ia
4. -is -is -ium -ium
5. -ī -ī -ibus -ibus
6. -ī -ī -ibus -ibus
7. nōm., gen., acc. sing., nōm., acc.
8. nōm., acc., nōm., acc., gen.
9. dat., abl.
10. dat., abl.
11. gen. plūr.

Exercitium 20

1. comparativus
2. - - -ēs -a
3. -em - -ēs -a
4. -is -is -um -um
5. -ī -ī -ibus -ibus
6. -e -e -ibus -ibus
7. nōm., acc. sing., nōm., acc.
8. nōm., acc., nōm., acc.
9. abl.
10. dat. sing.
11. dat., abl.
12. gen. sing.
13. gen. plūr.

CAPITVLVM XIII

Exercitium 1

1. Iānuārius, primus
2. Februārius, secundus
3. Mārtius, tertius
4. Aprīlis, quārtus
5. Māius, quīntus
6. Iūnius, sextus
7. Iūlius, septimus
8. Augustus, octāvus
9. September, nōnus
10. Octōber, decimus
11. November, ūndecimus
12. December, duodecimus

Exercitium 2

1. annus
2. mēnsis
3. postrēmus
4. trecentī, sexāgintā, diēs
5. saeculum, ducentī
6. vel, tempus
7. nōminātur
8. faciēs
9. erat
10. tunc
11. nunc, igitur
12. duodētrīgintā, ūndētrīgintā
13. ūndecim
14. trīgintā, item
15. dimidia
16. māne
17. vesperum
18. nox
19. initium, finis
20. hōrās
21. meridiēs, aequās

Exercitium 4

1. annōs
2. ducentōs annōs
3. annōs
4. multās hōrās
5. mēnsēs
6. diēs, noctēs
7. paucās hōrās

Exercitium 5

1. brevior, brevissimus
2. clārior, clārissima
3. longius, lātius, longissimum, lātissimum
4. fortiōrēs, fortissimī
5. longius, longissimum
6. breviōra, brevissima
7. altior, altissimus
8. fōrmōsissima, probissima

Exercitium 6

1. diēs
2. diem
3. diēi
4. diēi
5. diē
6. diēs
7. diēs, diērum
8. diēbus
9. diēbus

Exercitium 7

1. lūna, stēllae
2. lūx, clāra
3. illūstrat
4. tōta, obscūra
5. exigua
6. fōrmam
7. kalendae, nōnae, idūs
8. aequinoctia, atque
9. aestās, hiems
10. vēr, autumnus, incipit
11. frigidum, calidum
12. urbem
13. imber, nix
14. lacūs, operiuntur
15. glaciem

Exercitium 9

1. erat
2. est, erat
3. erat, est
4. erant, sunt
5. erat

Exercitium 10

1. aestāte, hieme
2. mēnse Mārtiō, mēnse Septembrī
3. hōrā sextā, merīdiē
4. nocte
5. diē, octāvō
6. vērē
7. eō tempore

Exercitium 12

1. diēs diēs
2. diem diēs
3. diēi diērum
4. diēi diēbus
5. diē diēbus
6. abl.
7. dat., abl.
8. gen., dat.
9. acc. sing.
10. gen. plūr.
11. nōm., nōm., acc.

Exercitium 13

1. comparātivus, superlātivus
2. -us -a -um
3. -ior -ior -ius
4. -issimus -issima -issimum
5. -is -is -e
6. -ior -ior -ius
7. -issimus -issima -issimum

CAPITVLVM XIV

Exercitium 1

1. alter, alter
2. uter, uter
3. uterque, neuter
4. altera, altera
5. utra
6. utraque, neutra
7. alterum, alterum
8. utrum
9. utrumque, neutrum

Exercitium 2

1. cubat
2. an
3. vigilat
4. valet
5. apertam
6. clausa
7. gallum
8. quōmodo, hodiē
9. habet, mihi

Exercitium 4

1. plōrāns, plōrantēs
2. ridēns, ridētēs
3. palpitāns, palpitantia
4. currēns, currentēs
5. dormiēns, dormientēs
6. errāns, errantēs
7. lātrāns, lātrantēs
8. volāns, volantia
9. lūcēns, lūcentēs

Exercitium 5

1. adhūc
2. excitat
3. surgit, afferre
4. affert, lavat
5. sordidae, pūrae
6. deinde
7. mergere
8. māne
9. solet
10. inquit, tibi
11. frīget, nūdum
12. vestimenta
13. poscit, tunicam, togam, vesti
14. primum, induit

Exercitium 7

1. canēns, ridēns, dormiente
2. dormiēns, canentem, ridentem, clāmantem
3. clāmāns, dormientem
4. dormiēns, canente, ridente, clāmante
5. canentis, ridentis, clāmantis
6. canentēs, ridentēs, dormientibus
7. dormientēs, canentēs, ridentēs, clāmantēs
8. clāmantēs, dormientēs
9. dormientēs, canentibus, ridentibus, clāmantibus
10. canentium, ridentium, clāmantium
11. valentī, aegrōtantī
12. imperantī, imperantibus
13. dolēns, dolēns
14. aegrōtans, dolentia
15. volantia, volāns

Exercitium 8

1. gerunt
2. dextrā, sinistrā
3. togātus
4. calceōs
5. sē-, -cum
6. parentēs
7. multum, nihil
8. tabulam, stilum

9. tē-
10. rēs
11. praeter
12. valē

Exercitium 9

1. rēs
2. rem
3. reī
4. reī
5. rē
6. rēs
7. rēs
8. rērum
9. rēbus

Exercitium 11

1. participium
2. paticipia
3. volāns
4. sedēns
5. dūcere
6. venīre
7. facere, capere, iacere, fugere, parere, accipere, aspicere
8. -āns -āns -antēs -antia
9. -antem -āns -antēs -antia
10. -antis -antis -antium -antium
11. -antī -antī -antibus -antibus
12. -ante/ī -ante/ī -antibus -antibus
13. -ēns -ēns -entēs -entia
14. -entem -ēns -entēs -entia
15. -entis -entis -entium -entium
16. -entī -entī -entibus -entibus
17. -ente/ī -ente/ī -entibus -entibus
18. nōm., acc. sing., nōm., acc.
19. nōm., acc., nōm., acc.
20. abl. sing.
21. dat., abl., dat., abl. plūr.
22. gen. sing., gen.

CAPITVLVM XV

Exercitium 1

1. sum, es
2. ego, sum, es
3. sum, is, est, ego, sum
4. habet, ea, est
5. habēs
6. habeo
7. habēs
8. habeo, sum, tū, habēs, es

Exercitium 2

1. magister, discipulus
2. virgā, pūnīre
3. sevērus
4. lūdum
5. cōnsidere, cōnsīde
6. tum, sellā
7. tacitus
8. at, nōndum
9. exclāmat
10. iānuam, antequam
11. statim

Exercitium 4

1. portat, portat
2. portant
3. portās, portō
4. portātis, portāmus
5. canit, canunt, rident, audiunt, putant
6. ridētis, audītis, putātis
7. ridēmus, audīmus, putāmus
8. rideō, audiō
9. audis, ridet, audit, ridēs, putās
10. putō, canis
11. canō, canitis
12. canimus

Exercitium 5

1. vōs
2. vērum, nōs
3. quod
4. tergum
5. posterior
6. convenit
7. dēsinit, redit
8. quid, inferior
9. domī
10. sē
11. sī
12. reddere
13. nisi

Exercitium 7

1. sunt
2. iī, sunt
3. sumus, estis
4. nōs, sumus, vōs, estis
5. sumus, est
6. is, est
7. is, potest
8. possunt
9. sumus
10. sumus, possumus
11. potestis
12. possumus, es
13. sum, est
14. est, potes
15. sum, possum
16. tū, es, sumus
17. sum, estis, ego, sum, vōs, estis

Exercitium 8

1. recitāre
2. omnēs
3. lectulīs
4. priōrem
5. nōs
6. vōs, vōs
7. licet

Exercitium 10

1. persōna
2. persōna secunda
3. persōna tertia
4. prīma, persōna prīma
5. persōna, singulāris, pers. III. plūr.
6. tertia singulāris, pers. III. plūr.
7. -ō -āmus -eō -ēmus -iō -īmus
8. -ās -ātis -ēs -ētis -īs -ītis
9. -at -ant -et -ent -it -iunt

10. -ō -imus -iō -imus sum sumus
11. -is -itis -is -itis es estis
12. -it -unt -it -iunt est sunt

CAPITVLVM XVI

Exercitium 1

1. interest
2. situm, Superum, sive, appellātur
3. Inferum
4. paulum
5. nāvēs
6. maritimum, portum
7. ōrā
8. locus, influit
9. mercēs
10. ventus, tranquillum
11. flat, turbidum
12. tempestās
13. turbat, flūctūs, implēre
14. mergitur
15. nautae, nāvigāre
16. opperitur
17. secundus
18. ēgrediuntur
19. vēla

Exercitium 3

1. ventō secundō
2. plēnīs vēlīs
3. marī tranquillō, marī turbidō
4. fenestrā apertā, fenestrā clausā
5. oculīs clausīs
6. pedibus nudīs
7. manibus sordidīs
8. Titō incertō Quintō aegrō
9. patre vivō
10. lūnā plēnā

Exercitium 4

1. opperīrī
2. opperīuntur
3. verētur, proficiscī
4. ēgreditur
5. oritur, orientem, intuentur
6. laetatur, proficiscitur
7. proficiscēns, laetārī, labuntur
8. complectitur, cōsōlātur
9. opperitur
10. laetantur
11. sequuntur, sequitur
12. verentur
13. intuerī

Exercitium 5

1. solē oriente, multis hominibus spectantibus
2. magistrō recitante
3. plōrante sorōre
4. solē lūcente
5. pāstore dormiente, lātrante cane
6. ceteris tacentibus, audientibus
7. gallō canente

Exercitium 6

1. puppis
2. gubernātor, gubernat

3. oriēns, oritur
4. occidēns, occidit
5. contrāriāe
6. merīdiēs
7. septentrionēs, semper
8. sinistrā, dextrā
9. serēnō, simul
10. cōnscendunt, proficīscuntur
11. sequitur
12. laetātur, verētur
13. intuētur, lābuntur
14. complectitur, cōnsōlātur
15. cernī

Exercitium 8

1. aquae
2. pecūniae
3. herbae
4. pānis
5. sanguinis
6. temporis

Exercitium 9

1. multum, paulum
2. multō, paulō
3. paulō
4. multō
5. multō, paulō
6. multum
7. paulō
8. multō, paulō

Exercitium 10

1. loquitur
2. ātrae
3. invocat
4. fulgur, tonitrus
5. fit
6. iactātur, vix
7. haurire
8. propter
9. servā
10. cōnātur, vērō
11. iterum, fieri

Exercitium 12

1. passivum
2. dēpōnēns, dēpōnentia
3. passivī
4. -ārī, -ērī, -ī, -īrī
5. passivī
6. -ātur, -ētur, -itur, -ītur; -antur, -entur, -untur, -iuntur
7. activī
8. -āns, -ēns, -ēns, -iēns

CAPITVLVM XVII

Exercitium 1

1. trēdecim
2. quattuordecim
3. quīndecim
4. sēdecim
5. septendecim
6. duodēvigintī
7. ūndēvigintī
8. duodētrīgintā

9. ūndētrīgintā

10. trīgintā

Exercitium 2

1. discit
2. docet
3. doctus, scit
4. indoctī, nesciunt
5. piger
6. prūdēns, industrius
7. ūsque
8. quisque, tollit, postrēmō
9. interpellat
10. quemque, quadrāgintā, quinquāgintā, septuāgintā
11. tot
12. centēsimum, quādringentī, quīngentī, sescentī, septingentī, nōngentī
13. quadrāgintā, quinquāgintā
14. rēctum
15. respōsum, prāvum
16. rēctē, prāvē

Exercitium 4

1. salūtāt, videt, salūtātur, videtur
2. salūtō, vidēō, salūtōr, vidēor
3. salūtōr
4. salūtāris, vidēris, salūtās, vidēs
5. salūtānt, vidēt, salūtāntur, videntur
6. salūtāmus, vidēmus, salūtāmur, vidēmur
7. salūtātis, vidētis, salūtāmini, vidēmini

Exercitium 5

1. vocātur
2. Iulia ā Syrā quaeritur nec reperitur
3. ā Syrā vocor
4. ā Syrā quaeror nec reperior
5. ā Syrā vocāris
6. ā Syrā quaereris nec reperīris
7. puerī ā Syrā vocantur
8. puerī ā Syrā quaeruntur nec reperuntur
9. ā Syrā vocāmur
10. ā Syrā quaerimur nec reperimur
11. ā Syrā vocāmini
12. ā Syrā quaeriminī nec reperiminī

Exercitium 6

1. laudat, numquam
2. reprehenditur
3. facile
4. quamquam, cōgitat
5. difficile, saepe
6. duodēquadrāgintā, ūndēquadrāgintā

Exercitium 8

1. proficīscitur, opperitur
2. proficīsceris, opperiris
3. proficīscor, opperior
4. proficiscuntur, opperuntur
5. proficīsciminī, opperiminī

6. proficīscimur, opperimur

7. laetātur, verētur
8. laetor, vereor, laetāris, verēris
9. laetantur, verentur
10. laetāmini, intuēmini, verēmini
11. laetāmur, verēmur, intuēmur

Exercitium 9

1. sē ... canere
2. sē ... vēndere
3. sē fessum esse
4. sē fessōs esse
5. sē ... opperiri
6. sē ... vereri
7. filium suum aegrōtāre
8. sē ... suum ... habere
9. sē laudārī ... suō
10. sē ... suō pārere
11. sē ... suō proficīsci
12. sē ... suam dēfendere

Exercitium 10

1. absēns
2. oportet
3. prōmit, assem, dēnārium
4. computat
5. certus, incertus
6. repōnit
7. largus, largitur
8. quārē
9. dēmōnstrāre, partiris

Exercitium 12

1. prima
2. secunda
3. tertia
4. -ris, -minī, -or, -mur
5. -or -āmur -eor -ēmur
6. -āris -āminī -ēris -ēminī
7. -ātur -antur -ētur -entur
8. -or -imur -ior -imur
9. -eris -iminī -īris -iminī
10. -itur -untur -ītur -iuntur
11. prima
12. secunda
13. tertia
14. -or -āmur -eor -ēmur
15. -āris -āminī -ēris -ēminī
16. -ātur -antur -ētur -entur
17. -or -imur -ior -imur
18. -eris -iminī -īris -iminī
19. -itur -untur -ītur -iuntur

CAPITVLVM XVIII

Exercitium 1

1. eiusdem
2. eundem
3. idem
4. eīdem
5. eōdem
6. eiusdem
7. eandem
8. eadem
9. eīdem
10. eādem
11. idem

12. idem
13. eiusdem
14. eīdem
15. eōdem

Exercitium 2

1. vōcālēs, cōnsonantēs
2. linguā, frequēns, rāra
3. iungitur
4. coniunguntur, sententiae
5. erus, significant
6. legere
7. intellegit
8. scribunt, dictat
9. ita
10. sic
11. variae

Exercitium 4

1. facere
2. fieri
3. facit
4. fit
5. fiunt
6. faciunt
7. fit

Exercitium 5

1. quisque
2. quemque
3. cuiusque
4. cuique
5. quamque, cuiusque, quamque, cuiusque
6. quodque, quōque
7. quaeque, quāque
8. cuique

Exercitium 6

1. piger
2. pigrior
3. pigerrimus
4. pulcher
5. pulchrior
6. pulcherrimum
7. niger
8. nigrior
9. nigerrimus

Exercitium 7

1. stultus
2. stultē
3. rēctum
4. rēctē
5. pulchrae, foedae (turpēs)
6. pulchrē, foedē (turpiter)
7. Latīnōs, Graecōs
8. Latīnē, Graecē
9. levī, leviter
10. fortēs, fortiter
11. longē
12. aequē
13. certē
14. aequē
15. malās, male
16. bonōs, bene

Exercitium 9

1. clārē, clārius
2. fortiter, fortius
3. graviter, gravius
4. pulchrē, pulchrius
5. stultē, sevērē, stultius, sevērius
6. foedē, leviter, foediū, levius

Exercitium 9

1. clārior, clārissima
2. clārius, clārissimē
3. stultior, stultissimus
4. stultius, stultissimē
5. fortiōrēs, fortissimī
6. fortius, fortissimē
7. rēctius, pulchrius, rēctissimē, pulcherrimē
8. turpius, prāvius, turpissimē, prāvissimē

Exercitium 10

1. comparat
2. quālēs, turpēs
3. tālēs
4. exaudīt
5. menda, dēsunt
6. addit, corrigit
7. cērā, māteria, apēs, bēstiolae
8. dūra, mollis
9. ferrum, efficiuntur
10. premere

Exercitium 12

1. quotiēs, quīnquiēs, sexiēs, septiēs, octiēs, noviēs, deciēs
2. totiēs
3. quotiēs, semel, semel
4. quotiēs, bis
5. ter
6. quater
7. semel, ter

Exercitium 13

1. superest
2. dēlet
3. animadvertit
4. epistulās
5. impiger
6. calamō, chartā
7. papȳrus
8. mercēdem
9. imprimit, signat

Exercitium 15

1. adverbium
2. adiectiva
3. adiectiva, adverbia
4. rēctē
5. fortiter
6. longus -a -um
7. gravis -e
8. pulchrē

Exercitium 16

1. comparātivus, superlātivus
2. rēctius, rēctissimē
3. levius, levissimē
4. pulchrius, pulcherrimē

CAPITVLVM XIX

Exercitium 1

1. melior, optimus
2. pēior, pessimus
3. māior, māxima
4. minor, minima
5. minor, māior, minimus
6. māius, minus
7. plūrēs, plūrimōs

Exercitium 2

1. uxor, maritus
2. tēctō
3. columnās, signa
4. coniūnx, dea
5. amoris, pulchritūdinis, ūlla, pulchritūdō
6. amantibus
7. mātṛōna, virgō, domō
8. adulēscēns
9. vocātur
10. templum
11. magnificae
12. forum, conveniunt

Exercitium 4

1. duās, ūnam
2. duōs, ūnum
3. ūnus, duo, duae, ūna
4. trēs, duo, ūna
5. trium, duōrum, ūnū
6. tribus, duābus
7. duōbus
8. tria, ūnum, duo
9. duārum, ūnūs
10. trium, tribus
11. trēs
12. trium, tribus

Exercitium 5

1. pāret, computat, scribit, dormit
2. laudātur, reprehenditur
3. erat, habitābat
4. erat, est
5. pārebat, computābat, scribēbat, dormiēbat
6. audiēbantur
7. laudābātur, reprehendēbātur
8. dormiunt, computant, scribunt, parent
9. reprehenduntur, verberantur
10. erant, habitābant
11. erant, sunt
12. computābant, scribēbant, pārebant
13. dormiēbant, clāmābant, ridēbant
14. audiēbātur
15. timēbant, reprehendēbantur, verberābantur
16. timēbātur, timēbantur

Exercitium 6

1. dives
2. pauper, possidēbat
3. tamen, dōna, cotidie
4. remittēbat
5. beātus, miser
6. flōrēs, mittere

Exercitium 8

1. dormiēbat, clāmābat, rīdēbat, agēbat
2. laudābatur, reprehendēbatur, pūniēbatur
3. discēbat, docēbatur
4. erās
5. eram
6. dormiēbās, clāmābās, rīdēbās, agēbās
7. dormiēbam, clāmābam, rīdēbam, agēbam
8. discēbam, docēbar, reprehendēbar, pūniēbar, laudābar
9. reprehendēbāris, pūniēbāris, laudābāris, docēbāris
10. erant, dormiēbant, clāmābant, rīdēbant, agēbant
11. laudābantur, reprehendēbantur, pūniēbantur
12. discēbant, docēbantur
13. erātis
14. erāmus
15. dormiēbātis, clāmābātis, rīdēbātis, agēbātis
16. dormiēbāmus, clāmābāmus, rīdēbāmus, agēbāmus
17. discēbāmus, docēbāmur, reprehendēbāmur, pūniēbāmur, laudābāmur
18. reprehendēbāminī, pūniēbāminī, laudābāminī, docēbāminī

Exercitium 9

1. Cornēlī
2. Iūlī, mī
3. Aemilī, mī
4. mī filī

Exercitium 10

1. osculātur
2. ergā, minuitur, augētur
3. dē
4. dignus
5. minus gracilis
6. plūs, opus

Exercitium 12

1. praesēns
2. praeteritum
3. -bās, -bātis, -ēbās, -ēbātis; -bam, -bāmus, -ēbam, -ēbāmus
4. -bam -bāmus -bam -bāmus
5. -bās -bātis -bās -bātis
6. -bat -bant -bat -bant
7. -ēbam -ēbāmus -ēbam -ēbāmus
8. -ēbās -ēbātis -ēbās -ēbātis
9. -ēbat -ēbant -ēbat -ēbant
10. erās, erat, erāmus, erātis, erant
11. praeteritum
12. -bāris, -bāminī, -ēbāris, -ēbāminī; -bar, -bāmur, -ēbar, -ēbāmur
13. -bar -bāmur -bar -bāmur
14. -bāris -bāminī -bāris -bāminī
15. -batur -bantur -batur -bantur
16. -ēbar -ēbāmur -ēbar -ēbāmur
17. -ēbāris -ēbāminī -ēbāris -ēbāminī
18. -ēbatur -ēbantur -ēbatur -ēbantur

CAPITVLVM XX

Exercitium 1

1. erat, timēbat, habitābat
2. erit, habitābit, timēbit
3. erant, timēbant, habitābant
4. erunt, habitābunt, timēbunt

Exercitium 2

1. pugnābit, pārēbit, dormiet, audiet
2. computābit, scribet
3. reprehendētur, verberābitur, pūniētur
4. pugnābunt, pārēbunt, dormient, audient
5. computābunt, scribent
6. reprehendentur, verberābuntur, pūnientur

Exercitium 3

1. fārī, infāns
2. cūnīs
3. parvulus, somnus, necessārius
4. caret, vāgit, postulat
5. lacte
6. alere ~~7. nūtrīcibus~~
7. mulier, aliēnum
8. gradūs
9. mox

Exercitium 5

1. erit, geret
2. pugnābit, timēbit, fugiet
3. reveniet
4. erō, geram, pugnābō, timēbō, fugiam, reveniam
5. eris, gerēs, pugnābis, timēbis, fugiēs, reveniēs
6. erunt, gerent, pugnābunt, timēbunt, fugient, revenient
7. erimus, gerēmus, pugnābimus, timēbimus, fugiēmus, reveniēmus
8. eritis, gerētis, pugnābitis, timēbitis, fugiētis, reveniētis
9. servābit, vehet
10. servābor, vehar
11. servāberis, vehēris, servābuntur
12. servābimur, vehēmur
13. servābiminī, vehēminī

Exercitium 6

1. colloquuntur, futūrīs
2. profectō
3. filiolum
4. magis
5. rārō
6. adversus
7. nōlī
8. manet, pergit
9. colloquium, sermō
10. dēbet, officium
11. cūrāre

Exercitium 8

1. volunt
2. vultis
3. volumus
4. vultis

5. nolumus
6. volō, nōlō, velle, nōlle
7. vis, volō
8. vult
9. nōlī
10. nōlite
11. volunt, nōlunt

Exercitium 9

1. occurrit
2. ūnā
3. silent, silentium
4. crās, domum, revertētur
5. diligunt
6. decet
7. ūmidus
10. advehunt

Exercitium 11

1. praesēns
2. praeteritum
3. futūrū
4. -bis, -bitis, -ēs, -ētis; -bō, -bimus, -am, -ēmus
5. -bō -bimus -bō -bimus
6. -bis -bitis -bīs -bitis
7. -bit -bunt -bit -bunt
8. -am -ēmus -am -ēmus
9. -ēs -ētis -ēs -ētis
10. -et -ent -et -ent
11. eris, erit, erimus, eritis, erunt
12. futūrū
13. -beris, -biminī, -ēris, -ēminī; -bor, -bimur, -ar, -ēmur
14. -bor -bimur -bor -bimur
15. -beris -biminī -beris -biminī
16. -bitur -buntur -bitur -buntur
17. -ar -ēmur -ar -ēmur
18. -ēris -ēminī -ēris -ēminī
19. -ētur -entur -ētur -entur

CAPITVLVM XXI

Exercitium 1

1. verberāvit
2. lacrimāvit
3. lacrimāvierunt
4. ambulāvit
5. iacuit, tenuerunt, tenuit
6. ambulāvierunt, iacuerunt
7. excitāvit
8. excitāvierunt
9. dormivit
10. dormivierunt
11. vocāvit, audīvierunt
12. vocāvierunt, audīvit
13. docuit

Exercitium 2

1. puer ā servō excitātus est
2. Iūlia ā Mārcō pulsāta est
3. ancillae ā dominā vocātae sunt
4. servī ā dominō interrogātī sunt
5. Dāvus ā Mēdō accūsātus est
6. vōx dominī ā Mēdō audīta nōn est
7. litterae Sextī ā magistrō laudātae sunt

8. discipulus piger ā magistrō pūnītus est
9. oppidum hostium ā Rōmānīs expugnātum est
10. castra Rōmāna ab hostibus opugnāta sunt
11. Aemilia verbis Iūlii dēlectāta est
12. caelum fulgure illūstrātum est
13. Iūlia ā pueris vocāta est nec eōs audīvit
14. Iūlia puerōs vocāvit nec ab iis audīta est

Exercitium 3

1. mundus
2. candida
3. vestis
4. gēua, humī
5. humus
6. cognōscit
7. fert, angusta

Exercitium 5

1. cornū, cornua
2. cornua
3. cornuum
4. cornūs
5. cornū
6. cornibus
7. genū
8. gēua, genibus
9. gēua, genū, genū
10. genuum

Exercitium 6

1. vocāvī
2. vocāvistī, audīvī, audivērunt
3. vocāvīt
4. audivistis
5. audivimus, vocāvistī
6. vocāvīmus
7. vocāvistis, audīvī, audivīt
8. vocāvērunt
9. audivistī
10. audīvī, vocāvistis
11. pulsāvit, pulsātus est, pulsātī sunt
12. pulsāvīmus, pulsātī sumus
13. pulsāvistis, pulsātī estis
14. pulsātus sum
15. pulsātus es
16. pulsāta est
17. pulsāta es
18. pulsāta sum
19. pulsātae sunt
20. pulsātae estis
21. pulsātae sumus

Exercitium 7

1. cruōrem, cōspicit
2. causā
3. validus, vincere
4. excūsāre
5. bōs, cornua
6. porcus
7. pugnā
8. nārrāre, indignā
9. pōnit, mūtāt
10. interim

11. sordēs
12. aliquis, solō
13. ait
14. ais, aiō
15. ain'

Exercitium 9

1. Mārcum intrāvisse
2. puerōs, pugnāvisse, iacuisse
3. Iūliam, pulsātam esse
4. sē pāruisse
5. sē laudātum esse
6. Quintum, vigilāvisse, dormivisse
7. sē, dormivisse, excitātum esse
8. sē, excitātam esse
9. discipulōs, laudātōs esse
10. Mārcum, laudātum, pūnitum esse
11. Mārcum, scripsisse
12. eās litterās, scriptās esse
13. Mārcum, puerum improbum, fuisse
14. epistulam suam, scriptam, signātam esse

Exercitium 10

1. scripsit, pārui, scripsī
2. numerāvit, pārui, scripsistī, numerāvi, audivistī, dixī
3. audivī, dixistī, numerāvistī
4. audivistis
5. audivimus, numerāvērunt, numerāvimus
6. numerāvistis
7. pārui
8. pārui, scripsistis
9. scripsimus
10. pārūrunt, scripsērunt
11. pārui, scripsit
12. pāruisse, scripsisse, numerāvisse
13. audivisse, audivērunt
14. fuistī
15. fui, fuimus
16. fuistis
17. fuisse, fuit, fuērunt

Exercitium 11

1. postquam
2. multa, aliquid
3. tabellam
4. inter
5. falsum, mentitur
6. crēdit, dubitat
7. fallere
8. omnia, nōbīs
9. vōbīs

Exercitium 13

1. praeteritum, praeteritum
2. imperfectum
3. perfectum

Exercitium 14

1. vocāvisse, pāruisse, scripsisse, audivisse
2. -istī, -it, -imus, -istis, -ērunt
3. 6. -ī -imus
4. 7. -istī -istis
5. 8. -it -ērunt

9. vocātum esse, audītum esse

10. sum -ī sumus sum -ī sumus
11. -us es -ī estis -us es -ī estis
12. -us est -ī sunt -us est -ī sunt
13. vocātus, audītus, vocāta, audīta, vocātum, audītum

CAPITVLVM XXII

Exercitium 1

1. aureus
2. ligneum
3. ferrea
4. aurei
5. ex/ē ferrō factus
6. ex aurō factum
7. ē/ex lignō factae

Exercitium 2

1. cōstat, foribus, cardinibus
2. līmen
3. iānitor, admittit
4. cūstōdit
5. ferōx, vincitur
6. antea
7. catēna, inter sē
8. aurō
9. pretiī
10. lignō, sicut
11. tabellārius
12. heus, quīn, quis
13. tandem, rogāt
14. prius, postea
15. intrā, extrā
16. fabrōrum

Exercitium 4

1. ambulātum
2. lavātum
3. dormitum
4. salūtātum
5. habitātum
6. oppugnātum
7. postulātum
8. audītū
9. dictū
10. scītū

Exercitium 5

1. ferre
2. fert
3. ferunt
4. fers
5. ferō, fertis
6. ferimus
7. ferte
8. ferre, fer
9. ferrī, fertur
10. feruntur

Exercitium 6

1. foris, fremit
2. mordēre, retinētur
3. monet, cavē
4. resistit
5. solvere
6. imāgō

7. accēdere, terret
8. rumpit, prehendit
9. pallium, nūper, scinditur
10. cedere
11. prōcedere, recēdere
12. sinit
13. dēridet
14. pellit
15. istum, tremēns
16. arbitrārī
17. removet
18. sine, forās

Exercitium 8

1. sup̄num, sup̄inum
2. =tum, =tū
3. īre
4. facilis

Exercitium 9

1. praesentis, perfecti, thema sup̄inī
2. terrē-, terru-, territ-
3. dīc-, dīx-, dict-
4. pūnī-, pūnīv-, pūnīt-

Exercitium 10

1. aperuisse, apertum
2. clausisse, clausum
3. ēmis, emptum
4. pepulisse, pulsum
5. potuisse
6. rūpisse, ruptum
7. scidisse, scissum
8. solvisse, solūtum
9. vīnxisse, vīnctum
10. vēnisse

CAPITVLVM XXIII

Exercitium 1

1. scripsit, scripta
2. mīsit, missus
3. tulit, lāta
4. scidit, scissum
5. rūpit, ruptum
6. lēgit, lēctae
7. dīxit, dictum
8. sūmpsīt, sūmpta
9. terruit, territūs

Exercitium 2

1. illinc, trādit
2. -nam, -nam
3. hinc, dīmīttit
4. signum
5. integrum
6. dēbeō, continēre
7. fortasse
8. salūtem
9. umquam
10. vultus
11. pallidum
12. pallet, ob

Exercitium 4

1. neque
2. neque ūllum
3. neque umquam

4. neque ūlla
5. neque
6. neque umquam

Exercitium 5

1. litteris
2. plānam
3. plānē
4. laudem
5. āvertit
6. īnscriptum, superiōre
7. negat, fatētur
8. factum
9. rubet, pudōrem
10. pudet
11. solvere, meret/meruit
12. perdere

Exercitium 7

1. verberātūrus
2. verberātūrum
3. futūrus
4. futūrum, pulsātūrum
5. factūrum
6. verberātūrus
7. pāritūrī
8. pāritūrōs
9. factūrōs
10. scrīptūrus
11. scrīptūrus
12. scrīptūrum, scrīptūrus
13. futūram
14. habitūram
15. sātūrum

Exercitium 8

1. epistulā trādītā
2. iānitōre dīmīssō
3. signō ruptō
4. nōmine ... audītō
5. Mārcō ... ductō, inclūsō
6. litterīs ... lēctīs
7. hōc dictō

Exercitium 9

1. dīc
2. dūc
3. fac
4. ēs, fer
5. es

Exercitium 10

1. posthāc, prōmittō
2. prōmissum
3. antehāc
4. verbera
5. inclūdit
6. clāvem
7. comitārī, herī, comite
8. nōlle
9. perdere

Exercitium 12

1. futūrī
2. amātūrus, monitūrus, lētūrus, audītūrus
3. futūrus
4. scrīptūrus sum, scrīptūrus es,

scrīptūrus est

5. īnfinītīvus
6. vocātūrum
7. īnfinītīvus
8. īnfinītīvus futūrī
9. mūtātum īrī

Exercitium 13

1. attulisse, allātum
2. dūxisse, ductum
3. tulisse, lātum
4. fēcisse, factum
5. fūgis
6. inclūsisse, inclūsum
7. lēgis, lēctum
8. mīsisse, missum
9. ostendisse
10. perdidisse
11. trādīdisse, trādītum

CAPITVLVM XXIV

Exercitium 1

1. ego, vōs. vōbis
2. nōs, tībī, tū
3. vōs, mīhī, mē
4. tē, tē
5. mē, sē
6. nōs, tībī
7. sē, sē
8. tē
9. mē, mē, mīhī
10. sībī
11. vōbīs, vōbīs
12. nōbīs, tē, nōbīs, nōbīs

Exercitium 2

1. aegrōtus, convertit, latere, laevō
2. continuō, recumbit
3. dēnuō, dolōrem
4. mīratur, parēs, imparēs
5. sonus, subitā
6. subitō, strepitū
7. percutere
8. valdē
9. frangere, aliter
10. iūxtā
11. os, ossa
12. flēre, etsī, patitur
13. ignōrat
14. intus, nōscere, cupit

Exercitium 4

1. laetāre
2. cōsōlārī, loquī, cōsōlāre, loquere
3. comitārī, comitāre
4. intuerī, intuerē
5. opperīrī, opperīre

Exercitium 5

1. ambulāverat, iacuerat
2. pugnāverant, iacuerant
3. pulsāverat, pulsātus erat
4. verberātī erant, dormīverant
5. lēgerat, scripserat
6. miserat
7. laudātā erat

8. laudātae erant
9. frāctum ... erat

Exercitium 6

1. comitātus est
2. veritus est
3. ōsculātus est, ōsculāta est
4. arbitrāta est
5. cōsōlātī sunt
6. cōnātus es
7. cōnātum esse, cōnātus sum
8. mentītus est
9. locūtus est
10. mentītum esse, fassus est, mentītus sum, locūtus sum
11. locūtī sumus, mentītī sumus
12. locūtōs esse, mentītōs esse

Exercitium 7

1. verberātus erat
2. fuērat, dormīverat, pugnāverat, dixerat, mentītus erat
3. verberātus eram, pūnītus eram
4. verberātus erās, fuērās, dormīverās, pugnāverās, dixerās, pūnītus erās
5. fuēram, dormīveram, pugnāveram, dixeram
6. fuērant, dormīverant
7. fuērāmus, dormīverāmus, fuērātis, audīverātis
8. appellātī erant
9. pulsātī erātis
10. appellātī erāmus

Exercitium 8

1. digitō mediō
2. monte Vesuviō
3. cēterīs viīs
4. Venere
5. ānulō gemmātō
6. Mārcō
7. lupō
8. nive
9. ōceanō
10. sōle

Exercitium 9

1. perfectum, plūsquamperfectum
2. perfectī
3. ~erās, ~erat, ~erāmus, ~erātis, ~erant
4. ~eram ~erāmus ~eram ~erāmus
5. ~erās ~erātis ~erās ~erātis
6. ~erat ~erant ~erat ~erant
7. ~eram ~erāmus ~eram ~erāmus
8. ~erās ~erātis ~erās ~erātis
9. ~erat ~erant ~erat ~erant
10. fuēram, fuērās, fuērat, fuērāmus, fuērātis, fuērant
11. plūsquamperfectum
12. themate, imperfectō
13. ~us eram ~ī erāmus
14. ~us erās ~ī erātis
15. ~us erat ~ī erant

Exercitium 10

1. cecidisse
2. cognōvisse, cognitum
3. cupivisse

4. dedisse, datum
5. fassum
6. frēgisse, frāctum
7. iisse
8. lāvisse, lautum/lavātum
9. locūtum
10. lūsisse
11. momordisse, morsum
12. nōvisse
13. rediisse
14. reprehendisse, reprehensum
15. voluisse
16. vidisse, vīsum

CAPITVLVM XXV

Exercitium 1

1. agnus, forte
2. trahunt, regere
3. currum
4. moenia, interfecit
5. aedificāvit, humilās
6. fābulam
7. mōnstrō, vorat
8. saevum, timidus
9. ōlim, terribile, taurī
10. complūrēs, quotannis
11. aedificium, patet
12. mīrābilēs

Exercitium 3

1. hīc, hīnc
2. hīnc, hūc
3. illūc, illīc
4. illīnc, hūc
5. illīnc

Exercitium 4

1. rēx
2. expugnātiōnem
3. mortem
4. cupidus
5. glōriae, necāre, civēs, cōstituit
6. parātus
7. filum, auxilium
8. brevī, polliceor
9. morā, occīdit
10. exitum

Exercitium 6

1. comitāminī, opperiminī
2. pollicēre
3. proficiscere, comitāre
4. intuēminī, proficisciminī
5. sequere
6. laetāminī, sequiminī, revertiminī
7. verēre, opperire

Exercitium 7

1. necem, solvit
2. dēseruit
3. litore
4. saxum, prōspiciēns
5. cōspectū, dēscendit
6. ibi, maerent
7. rēxit
8. nārrātiōnis
9. oblīvīsci

Exercitium 8

1. urbem, urbis
2. vocābula Latīna, vocābulōrum Latīnōrum
3. patriam, glōriam, patriae, glōriae
4. mortem, mortis
5. patriae, glōriae, Mīnōtaurum
6. Mīnōtaurī
7. Mārcum, Mārcī

Exercitium 10

1. imperātivus
2. imperātivus, plūrālis
3. cōnāre, cōnāminī
4. verēre, verēminī
5. loquere, loquiminī
6. partīre, partīminī

Exercitium 11

1. accessisse
2. cōnscendisse
3. cōnspexisse, cōnspēctum
4. cōstituisse, cōstitūtum
5. dēseruisse, dēsērtum
6. gessisse, gestum
7. iēcisse, iactum
8. coepisse, coeptum
9. interfecisse, interfectum
10. iussisse, iussum
11. oblītum
12. occidisse, occisum
13. petivisse, petitum
14. profectum
15. quaesivisse, quaesitum
16. reddidisse, redditum
17. rēxisse, rēctum
18. reliquisse, relictum
19. repperisse, reperitum
20. secūtum
21. trāxisse, tractum

CAPITVLVM XXVI

Exercitium 1

1. celer
2. celeris
3. celer
4. celeris
5. celer
6. celere

Exercitium 2

1. persecutus
2. celeris
3. cōsequī
4. cōnfēcerat, carcerem
5. haud, cōsūmpsit
6. vērūm, reliquam
7. fugā
8. invenīre, quisquam, iūvit
9. quoniam, audāx, effugere
10. cōnsilium
11. paene

Exercitium 4

1. nāvigandum
2. nārrandī, nārrandō

3. audiendī, dormiendum
4. scribendum
5. scribendō, legendō, computandō, discendi
6. scribendō, scribendī
7. navigandō
8. ambulandō, aspiciendō
9. fugiendī
10. volandī, volandī
11. vivendum
12. audiendō, imitandō

Exercitium 5

1. liber
2. trāns
3. orbem
4. excōgitāverat, ēvolāre
5. opus, ingentēs, pennīs, fixit
6. quidem, nātūram
7. perfectum, artis, imitārī
8. studiōsus, levāre
9. sūrsūm, deorsūm, tamquam
10. infimō, summō, ignis, mollire, ūrere, cautus
11. lacertus

Exercitium 7

1. persecūtus
2. osculātus
3. locūtus
4. secūtus
5. veritus
6. arbitrātus

Exercitium 8

1. paeninsula
2. libertāte, multitudinem
3. suspiciēns, orbem, dēspiciēns
4. temerārius
5. accidit, propinquus
6. quatiēns
7. vērum, causā
8. cāsū, māximē
9. revocat
10. videntur
11. vidētur
12. sīn
13. aberrāre

Exercitium 10

1. gerundium
2. genetivus, ablātivus
3. vocandum, vocandī, vocandō
4. videndum, videndī, videndō
5. legendum, legendī, legendō
6. audiendum, audiendī, audiendō

Exercitium 11

1. accidisse
2. cēpisse, captum
3. cōnsēdisse
4. -fēcisse, -fectum
5. fixisse, fixum
6. invēnisse, inventum
7. iūnxisse, iūntum
8. iūvisse, iūtum
9. mersisse, mersum
10. mōvisse, mōtum

11. -spexisse, -spectum
12. ussisse, ustum

CAPITVLVM XXVII

Exercitium 1

1. stilō
2. stilō, tabulā
3. gladiō, scūtō, aliīs armīs
4. gladiō, scūtō, aliīs armīs
5. nāve, currū, equō
6. ālis, pedibus
7. linguā, auribus

Exercitium 2

1. amoenus, cingitur
2. frūmentum, agrī
3. negōtium, agricola
4. arat, ūtitur
5. instrūmentum
6. arātor, arātrum, prae, agit
7. spargit
8. crēscit, sēminibus
9. metere, mātūrum
10. falx
11. serunt, dēnique, colunt
12. frūgēs, fertilēs
13. pāscuntur
14. pēcus
15. parum, cōpia, invehitur
16. -ve
17. regiō
18. rudēs
19. vitēs
20. vīnum, ūvae

Exercitium 4

1. cōnsīdant et taceant
2. magister Mārcō imperat ut surgat et respondeat
3. domina ancillae imperat ut intret
4. gubernātor nautis imperat ut aquam hauriant
5. dominus servīs imperat ut industriē labōrent
6. Iūlius iānitōri imperat ut vigilet et domum bene cūstōdiat
7. dux militibus imperat ut oppidum hostium oppugnent
8. Iūlius servō imperat ut medicum arcessat
9. medicus Quīntō imperat ut ōs aperiat et linguam ostendat
10. medicus Iūliō imperat ut brachium pueri teneat
11. Iūlius servīs imperat ut cōsistant et maneant

Exercitium 5

1. praedium
2. labōrant, labōrem, exīstīmant
3. suburbānō, quiēscit
4. prae, cēnsēt
5. urbāna, ōtium
6. circā
7. rūs
8. colōnus, prō

9. quīdam
10. ut, abs
11. nē ... quidem, prōicit, ōrat
12. patiēns
13. rapere
14. precibus, gravidam, tricēsimum
15. cūra, patientiam
16. neglegit

Exercitium 7

1. solvat, solvās
2. solvam
3. pugnent, vincant, pugnētis, vincātis
4. pugnēmus, vincāmus
5. scribās, veniās, valeās, amēs
6. sim, sītis
7. sis, simus

Exercitium 8

1. vocētur, interrogētur (vocārī, interrogārī)
- 2.prehendātur, teneātur (prehendī, tenērī)
3. prohibeantur
4. ēgrediātur, mittātur
5. videāris, audiāris
6. lavētur, lavēris, proficiscāris
7. laver, proficiscar
8. laventur, lavēmini, proficiscāmini
9. lavēmur, proficiscāmur

Exercitium 9

1. rūsticis
2. calor
3. prōdest, quidquam, nocet, frīgus
4. siccum
5. grex
6. nē, nēve
7. nēquam
8. immātūrum, prohibēre
9. nē
10. inhūmānus

Exercitium 11

1. praesēns
2. coniūctīvus
3. coniūctīvus praesentis
4. -ēs, -ētis, -ās, -ātis; -em, -ēmus, -am, -āmus
5. -em -ēmus -am -āmus
6. -ēs -ētis -ās -ātis
7. -et -ent -at -ant
8. -am -āmus -am -āmus
9. -ās -ātis -ās -ātis
10. -at -ant -at -ant
11. sīs, sīt, sīmus, sītis, sīnt
12. coniūctīvus
13. coniūctīvus praesentis passīvi
14. -ēris, -ēminī, -āris, -āminī; -er, -ēmur, -ar, -āmur
15. -er -ēmur -ar -āmur
16. -ēris -ēminī -āris -āminī
17. -ētur -entur -ātur -antur
18. -ar -āmur -ar -āmur
19. -āris -āminī -āris -āminī
20. -ātur -antur -ātur -antur

Exercitium 12

1. crēvisse
2. dēstisse
3. neglēxisse, neglēctum
4. poposcisse
5. prōfuisse
6. quīēvisse
7. rapuisse, raptum
8. sparsisse, sparsum

CAPITVLVM XXVIII

Exercitium 1

1. trīgintā, trīcēsīmō
2. quadrāgintā, quadrāgēsīmō
3. quīnquāgintā, quīnquāgēsīmō
4. sexāgintā, sexāgēsīmō
5. septuāgintā, septuāgēsīmō
6. octōgintā, octōgēsīmō
7. nōnāgintā, nōnāgēsīmō
8. centum, centēsīmō
9. ducentis, ducentēsīmō
10. trecentis, trecentēsīmō
11. quadringentis, quadringentēsīmō
12. quīngentis, quīngentēsīmō
13. sescentis, sescentēsīmō
14. septingentis, septingentēsīmō
15. octingentis, octingentēsīmō
16. nōngentis, nōngentēsīmō
17. mille, millēsīmō

Exercitium 2

1. fretum, disiungit
2. ēicere
3. animus
4. utrum, oboedire
5. nātus, eō, velut, adōrāvērunt
6. turba
7. ūniversā, fāmam
8. mortālis, immortālis
9. nāscuntur, moriuntur
10. caecus, surdus, mūtus, claudus
11. extendit, libellum, apprehendit
12. dicta, memorat

Exercitium 4

1. surgeret, ambulāret
2. aperīret, ostenderet
3. pugnārent, timērent
4. mitterentur
5. cavēret, occīderētur
6. opperīrētur
7. inclūderētur
8. esset
9. vidērent, audīrent, loquerentur, essent

Exercitium 5

1. rogat
2. ēvolvit, pīncepe, suscitāvit
3. per, potestātem
4. mundum
5. habētur
6. rēgnat, Inferōs, animae, versārī
7. vigiliā, nāviculā
8. cōstantēs
9. salvum
10. cessāvit

Exercitium 7

1. essem
2. manērem, venīrem
3. manērēs, venērēs
4. ascenderētis
5. essēmus, ascenderēmus, ascenderem
6. ascenderēs, essēs, facerēs
7. essētis, servārēmini
8. servārēris, servārer
9. servārēmur

Exercitium 8

1. ut scrībat
2. ut ... faciant
3. nē ... ambulet
4. nē frigeant
5. ut ... servāret
6. ut ... ēvolāret
7. nē ... vidēret
8. ut ... sārārentur

Exercitium 9

1. salvā, perīmus
2. tranquillitās
3. perīcula, impendent
4. praedōnēs
5. tūtum
6. periculōsum
7. vorāgō
8. vitāre
9. spērat
10. māvult, servīre, eundī
11. mālle, mālō
12. potius, pervenient
13. persuādēre
14. admīrātur
15. attentus
16. pecūlium

Exercitium 11

1. coniūctīvus
2. coniūctīvus imperfecti
3. -rēs, -ret, -rēmus, -rētis, -rent
4. -rem -rēmus -rem -rēmus
5. -rēs -rētis -rēs -rētis
6. -ret -rent -ret -rent
7. -erem -erēmus -rem -rēmus
8. -erēs -erētis -rēs -rētis
9. -eret -erent -ret -rent
10. essēs, esset, essēmus, essētis, essent
11. coniūctīvus
12. coniūctīvus imperfecti passivi
13. -rēris, -rētur, -rēmur, -rēmini, -rentur
14. -rer -rēmur -rer -rēmur
15. -rēris -rēmini -rēris -rēmini
16. -rētur -rentur -rētur -rentur
17. -erer -erēmur -rer -rēmur
18. -erēris -erēmini -rēris -rēmini
19. -erētur -erentur -rētur -rentur

Exercitium 12

1. didicisse
2. divīsisse, divīsum
3. ēlēxisse, ēlēctum
4. mortuum

5. nātum

6. persuāsisse
7. prōmpsisse, prōptum
8. surrēxisse
9. vīxisse

CAPITVLVM XXIX

Exercitium 1

1. faciam, alam, vīvāmus
2. respondeam, dicam, taceam, excūsem
3. respondeat
4. agam, vertam, petam, invocem
5. faciāmus, inveniāmus, petāmus
6. maneam, proficiscar, rideam, plōrem, rideat, plōret

Exercitium 2

1. fundō
2. nōnnūllī, dēterrentur
3. remanent
4. aestimāre
5. lucrum, spēs
6. queritur, āmisī
7. fēlicēs, nostrum, vītām
8. maestum, frūstrā
9. iactūrā, divitiās
10. vestrum, mīrum
11. laetitia, afficit, trīstitia
12. perturbātus, precātur
13. adicitur

Exercitium 4

1. illūstret
2. discat
3. laudētur
4. crēdat
5. timeant
6. cognōscat, eret
7. accēderent
8. appellārētur
9. remanērent
10. operīrētur

Exercitium 5

1. nōtus, ignārus
2. nōbilis
3. ignōtus
4. rapidī, cantum
5. parcerent, permittite
6. permōtū, abstīnērent
7. dēsilit, fidēs, celsā, carmen
8. allectus, subiit, dorsō, exposuit
9. inde, prōtinus
10. quasi, fallācem
11. repente, apparuit
12. malefīcium, cōfessī
13. salūte
14. dēspērāre

Exercitium 7

1. nāvigāret, habēret
2. dormīret
3. vidēret
4. appropinquāret
5. intellegeret

6. amāret
7. habēret, relinqueret
8. iactārētur
9. vidērent
10. esset, metueret
11. habeam

Exercitium 8

1. plōret
2. sit
3. dolēret
4. diceret
5. doleat
6. habeat
7. habeās
8. esset
9. scīrent, esset, faceret
10. vīveret

Exercitium 9

1. fūrem, surripuit
2. fūrtum, dōnāret
3. dētrahit, abiciat
4. fēlicitās, invidērent
5. pretiōsum, invidiam, sēsē
6. secābat
7. nōnnumquam, finitur
8. fortūnam
9. vēlōcem, appropinquāre, suādet
10. rēmīs
11. beneficium

Exercitium 11

1. allēxisse, allectum
2. āmīsisse, āmissum
3. cecinisse
4. cōfessum
5. crēdidisse
6. dēsīluisse
7. erīpuisse, ēreptum
8. lāpsum
9. posuisse, positum
10. secuisse, sectum
11. suāsisse
12. vēxisse, vectum

CAPITVLVM XXX

Exercitium 1

1. prūdenter
2. diligenter
3. neglegenter
4. frequenter
5. cōstanter, patienter

Exercitium 2

1. cēna, circiter
2. hospitēs, recipiuntur, balneō
3. tardum, diū
4. dēmum, salvēre
5. vīsere
6. fruitur, requiēscit
7. iūcundam, molestam
8. itinere, nūntiāre
9. diligēns
10. praeest
11. contrahit

Exercitium 4

1. laborāvit
2. labōrāverat
3. labōrāverit
4. labōrāvērunt
5. labōrāverant
6. labōrāverint

Exercitium 5

1. parāverit, exōrnāverint
2. exōrnātum erit
3. ambulāverint
4. pulsātae erunt
5. dormiverit, ambulāverit
6. pugnāverint
7. fuerit, laudātus erit

Exercitium 6

1. cēnant
2. famem, sitim
3. paulisper
4. equidem, bonum
5. ēligere
6. culīna, coquitur
7. parat, cocus
8. ministri
9. convīvium, exōrnātur, sternitur
10. tricliniō, imus
11. convīvae, accubant, singulī, binī, ternī
12. prīdem

Exercitium 8

1. fuerit, computāverit, scripserit, dormiverit
2. fueris, dormiveris
3. fuerō, computāverō, scripserō, dormiverō
4. computāveris, scripseris
5. fuerint, computāverint, scripserint, dormiverint
6. fueritis, dormiveritis
7. fuerimus, computāverimus, scripserimus
8. computāveritis, scripseritis
9. pulsātus eris
10. pulsātus erō
11. pulsātī eritis
12. pulsātī erimus

Exercitium 9

1. ambulēmus
2. gaudeāmus
3. bibāmus, canāmus
4. exhauriāmus
5. cōnscendāmus, proficiscāmur

Exercitium 10

1. accumbunt
2. vāsa, argentea, argentō
3. apportant
4. holeribus, carō, genera, appōnuntur
5. acūtō
6. gustāvit, aspergit, sale, placet
7. miscēre, merum, pōtat
8. libertīnus, liberātus
9. mel

10. acerbum, dulce
11. prōferre, fundere
12. exhaust
13. complentur
14. sālē, sententiam
15. glōriōsus

Exercitium 12

1. futūrum, perfectum
2. perfecti
3. ~eris, ~erit, ~erimus, ~eritis, ~erint
4. 7. ~erō ~erimus
5. 8. ~eris ~eritis
6. 9. ~erit ~erint
10. fueris, fuerit, fuerimus, fueritis, fuerint
11. futūrum, perfectum passivī
12. themate, futūrō
13. ~us erō ~ī erimus
14. ~us eris ~ī eritis
15. ~us erit ~ī erunt

Exercitium 13

1. coxisse, coctum
2. elēgisse, elēctum
3. exhausisse, exhaustum
4. fūdisse, fūsum
5. induisse, indūtum
6. miscuisse, mixtum
7. revertisse, reversum
8. strāvisse, strātum
9. ūsum

CAPITVLVM XXXI

Exercitium 1

1. quādam, quīdam
2. quaedam
3. quandam
4. quoddam
5. cuidam, cuidam
6. quendam
7. cuiusdam, quōdam
8. quōdam
9. quīdam, quibusdam
10. quibusdam
11. quāsdam
12. quibusdam
13. quaedam
14. quōrundam, quārundam

Exercitium 2

1. memoria
2. avārus, optat
3. quidquid
4. mūnus
5. pōtiō
6. impatiēns, asinīnis
7. au fūgit, aliquantum, abstulit
8. quantum
9. fidēbat, fidum, infidōs, fidē
10. cōnfidet
11. praesentem
12. quamobrem
13. simul atque
14. infēlix

Exercitium 4

1. quam
2. quot
3. quanta
4. quantum
5. quot, quot, tot
6. quālis
7. quot, tot

Exercitium 5

1. latēre
2. praemium, retrāxerit, priusquam
3. fugitivus, cruce, cruciatur, ideō
4. clēmēns, ignōscit
5. iūstus
6. iniūstus, iniūriam
7. ōdērunt
8. scelus, supplicio, iūs
9. scelestōs
10. sapiēns, lēgēs, poenam, statuit
11. crūdēlis, cōram
12. vetat
13. nimium
14. iuvenis

Exercitium 7

1. laudandī, pūniendī
2. interrogandus
3. corrigenda, vertendus
4. dēlendae
5. dīcendum
6. ferendī
7. scribendae
8. lavandās
9. mittendōs
10. solvendam
11. bibendum, dormiendum
12. tacendum
13. cōnsolanda
14. sequendum
15. dīcendum, mentiendum

Exercitium 8

1. iānitōrī
2. servō
3. nōbīs
4. mihi
5. mihi, tibi
6. nōbīs, vōbīs
7. cui
8. cēteris
9. omnibus

Exercitium 9

1. dēbilēs, mōs
2. super, rūmor
3. educātus
4. abduxit, namque
5. senex, nōnāgēsimum
6. funditus
7. quisquīs
8. ebrius, nimium
9. fabulatur
10. nūgās
11. vetus
12. quidquid
13. invalidus

Exercitium 11

1. gerundivum
2. laudandus, monendus, legendus, audiendus
3. scribenda est

Exercitium 12

1. accēpisse, acceptum
2. ausum
3. abstulisse, ablātum
4. bibisse
5. statuisse, statūtum
6. tetigisse, tātum

CAPITVLVM XXXII

Exercitium 1

1. cūcta, ~~referta~~ infēsta
2. servitūtem
3. incolis
4. vis, audācia, contemnerent
5. praepositus, ēgregius, ubique
6. victoriā, populō, grātus
7. cārum, aliquot, inopiā, vile
8. victōrem
9. proximum
10. classis, percurrit, mercātōriās, tuetur
11. gentēs
12. cōmmūnia
13. nūbilum, adversus
14. viribus, rēmigāre

Exercitium 3

1. ā servīs quaerit
2. ā nautīs quaesivit
3. ab Aemiliā quaerēbat
4. ā Syrā petit
5. ab amīcā petivit
6. mē rogās/ōrās

Exercitium 4

1. verberātus sīt, verberātus sīs
2. verberātus sim
3. dixerit, fuerit, pāuerit
4. fueris, pāueris
5. fuerim, pāuerim
6. dixeris
7. dixerim
8. verberātī sint, verberātī sītis
9. verberātī simus
10. dixerint, fuerint, pāuerint
11. fueritis, pāueritis
12. fuerimus, pāuerimus
13. dixeritis
14. dixerimus

Exercitium 5

1. neu
2. educit, inermis, dissuadet, resistat
3. donec
4. intēreā, flexīs, voluntās
5. offerre, praefert
6. redimere, grātiam
7. reminiscitur, poēta
8. meminit

9. deest, amicitia
10. grātiam, agere, referre

Exercitium 7

1. nē plōrāveris
2. nē clāmāveritis
3. nē timueritis
4. nē ... fēceris
5. nōlite fugere
6. nōlī ... relinquere

Exercitium 8

1. aliquandō
2. mūtuum, condiciōne
3. utinam
4. pīrātae, talenta
5. superbus, minātus
6. armāvit
7. dēsistunt
8. nē, amphitheātrō
9. cursum
10. etiamnunc

Exercitium 9

1. valeat, pereat
2. dent
3. valeant, sint
4. perdat
5. errēs
6. revertar
7. mergātur, prohibeant

Exercitium 10

1. nē ... aberrēt
2. nē ... accidat
3. nē ... occiderēt
4. nē ... appropinquāret
5. nē mergerēt
6. nē ... vītent

Exercitium 12

1. coniūctivus
2. perfecti
3. ~eris, ~erit, ~erimus, ~eritis, ~erint
4. ~erim ~erimus ~erim ~erimus
5. ~eris ~eritis ~eris ~eritis
6. ~erit ~erint ~erit ~erint
7. ~erim ~erimus ~erim ~erimus
8. ~eris ~eritis ~eris ~eritis
9. ~erit ~erint ~erit ~erint
10. fueris, fuerit, fuerimus, fueritis, fuerint
11. coniūctivus perfecti
12. themate, coniūctivō
13. ~us sim ~i simus
14. ~us sis ~i sītis
15. ~us sīt ~i sint

Exercitium 13

1. affuisse
2. ēgisse, āctum
3. flexisse, flexum
4. obtulisse, oblātum
5. redēmissee, redēptum
6. sustulisse, sublātum
7. vīcissee, victum

CAPITVLVM XXXIII

Exercitium 1

1. bīna
2. terna
3. quaterna
4. quīna
5. sēna
6. dēna
7. dēnās
8. quaterna, quīna, sēna
9. singulīs, singulī, binī, ternī
10. dēnōs, quīnī
11. bīnae, binī

Exercitium 2

1. legiō, cohortēs
2. adiunguntur, auxilia
3. ordine
4. prōgreditur, agmen
5. signum, argentea
6. idōneum, instruuntur
7. proelium, aciēs
8. hortātur
9. prōcurrunt, caedunt
10. imperātor
11. circumdantur, mūnīta
12. commemorātur, virtūs
13. nātus, aetātis
14. militārem, studēbat, studium, cōgere
15. stipendia
16. praecipuē, publicīs, privātis
17. prīdiē, posterō
18. fatīgātur

Exercitium 4

1. nārrandum, fābulam nārrandam
2. nārrandī, narrandō, fābulae nār-randae, fābulā nārrandā
3. scribendum, scribendās
4. scribendō, scribendīs
5. discendum, discendam, discenda
6. legendī, legendōrum
7. cūstōdiendārum
8. cūstōdiendās
9. cūstōdiendīs
10. persequendōs
11. patriae videndae

Exercitium 5

1. arduī
2. ferē, properāre
3. trānsferre
4. longē, dēsīderat
5. gaudiō, valētūdine
6. effundere
7. citrā, ultrā, amnem, trānsīre
8. tandiū, quamdiū
9. praestāre
10. trinās, unās
11. rīdiculum

Exercitium 7

1. dormīvisset, scripsisset, pāruiisset
2. accēpisset, lēgisset, fuisset
3. negāvisset, fuissēs, pāruiissēs, scripta ... esset

4. audīvisset, scripsisset, laudātus essēs, accēpisset
5. fuisset, pāruiisset, laudātus ... essem, audīvissem, scripsissem, accēpissēs
6. dormīvisset, scripsissent, pāruiisset
7. accēpissent, lēgissent, fuissent
8. negāvissent, fuissētis, pāruiissētis, scriptae ... essent
9. audīvissetis, scripsissetis, laudātū essētis, accēpissēmus
10. fuissēmus, pāruiissēmus, laudātū ... essēmus, audīvissemus, scripsissemus, accēpissētis
11. aedificāvisset, necāvisset

Exercitium 8

1. habērem, habērem, ambulārem
2. scīrem, essem, legerem, scīrem
3. essem
4. fēcissem, viveret, fēcissem, viveret
5. essem, essēs, essēmus, irēmus
6. ascendissem, essem, cubārem, ascendissem, essem

Exercitium 9

1. ratibus, cōpulātis, secundum
2. convocātī, excurrere
3. ērūperunt
4. diūtius, etenim
5. rīpam, ulteriōrem, citeriōre
6. caedem
7. vulnerātus, vulnus
8. plērīque, incolumēs
9. lēgātōs, pācem
10. fore
11. diram, ēnsēs, horrendōs
12. ōtiōsus

Exercitium 10

1. estō, pārētō
2. estōte, pārētōte
3. respondētō, dicitō
4. facitōte
5. venītō
6. nūntiātō
7. scribitō

Exercitium 12

1. coniūctivus
2. perfecti
3. ~issēs, ~isset, ~issēmus, ~issētis, ~issent
4. 7. ~issem ~issēmus
5. 8. ~issēs ~issētis
6. 9. ~isset ~issent
10. fuisset, fuissēs, fuisset, fuissē-mus, fuissētis, fuissent
11. coniūctivus plūsquamperfecti
12. themate, coniūctivō imperfecti
13. ≈us essem ≈ī essēmus
14. ≈us essēs ≈ī essētis
15. ≈us esset ≈ī essent

Exercitium 13

1. futūrī
2. imperātivus, imperātivus futūrī plūrālis
3. praesentis
4. amātō, amātōte
5. monētō, monētōte
6. legitō, legitōte
7. audītō, audītōte
8. estō, estōte

Exercitium 14

1. cecidisse, caesum
2. coēgisse, coāctum
3. dēstitisse
4. effūdisse, effusum
5. instrūxisse, instrūctum
6. percussisse, percussum
7. intellēxisse, intellēctum
8. prōcurrisse
9. prōgressum

CAPITVLVM XXXIV

Exercitium 1

1. fore, futūrum
2. fore, futūram
3. fore, futūrōs
4. fore
5. fore

Exercitium 2

1. operam
2. scalpellō, misellō, laesit
3. lūdum, certāmen
4. dummodo, certet
5. gladiātōrēs, spectātōrēs, plaudunt
6. rētia
7. implicāre
8. plērumque, favent, palmam
9. libet, circō, scaenicōs, theātrō
10. aurīga, circēnsibus,
11. lūgent
12. cōmoediam, ācrī, geminōs
13. ingenium, ratiōnem, iuvat

Exercitium 4

1. nōvisse
2. nōvisse, nōvī
3. nōvit
4. nōverat
5. ōdī
6. ōdisse
7. ōdērunt
8. ōderat
9. meministī
10. meminērunt
11. meminisse

Exercitium 5

1. poēticae, prīncipium, libenter
2. venustā, gremiō, bāsia
3. fātō
4. tenebrae, accendunt
5. lucernīs, passere, dēliciae
6. bella, dēvorāre
7. ultimī, ocellis, turgidīs

8. perpetuum, affirmābat, dūcere, nūbere
9. mēns, dubia, odium
10. sēria, arāneārum

Exercitium 7

1. multīs servīs, dominō suō
2. dominō sevērō, eī
3. puerō, eī
4. Lȳdiae
5. nautīs, iīs
6. Arionī, eīque, sibi, mihi, mihi
7. castrīs Rōmānīs, castrīs, militibꝯ suis
8. amīcō, tibi
9. Mēdō, praedōnibꝯ
10. gladiātōribꝯ, quibꝯ
11. litterīs, eī
12. omnibꝯ, omnibꝯ
13. Catullō, amīcae suae

Exercitium 8

1. iocōsī, rīsum
2. epigrammata
3. sinū
4. ōscitāre
5. versiculōs
6. nīl
7. nivea
8. anus
9. sapit
10. ērubēscit
11. testibus, prōsiliunt
12. opēs

Exercitium 10

1. syllabīs, brevēs
2. vōcālem
3. longa, diphthongum, cōnsonantem
4. na, mo, sa, bi, ce, re; nō, tē, dī, nec, pos, sum, dī, quā, rē

5. im-pli-cu-it-que-su-ōs-cir-cum-me-a-col-la-la-cer-tōs
6. quis-qui-s'a-mat-va-le-at-pe-re-at-qui-nes-ci-t'a-mā-re
7. ō-d'e-t'a-mō-quā-r'id-fa-ci-am-for-tas-se-re-qui-ris
8. pedēs
9. nō-n'a-mo, tē-sa-bi-, dī-ce-re;-dī-nec-, pos-sum, quā-rē
10. dactylus
11. spondēus
12. trochaeus
13. hexameter, spondēi, dactylus, spondēus
14. pentameter
15. hendecasyllabus
16. nīl mihi dās vī|vus dī|cis post|fāta dā|tūrum
laudat'a|mat cant|at nos|trōs meq|
Rōma lī|bellōs
cui lē|gis se sa|tis nō|n'est epi|
grammata|centum
nīl il|lī satī|s'est || Caedici|āne
ma|lī

Exercitium 11

1. accendisse, accēsum
2. dēlēvisse, dēlētum
3. implicuisse, implicitum
4. laesisse, laesum
5. peperisse, partum
6. plausisse
7. retinuisse, retentum
8. sapiisse
9. sēdisse

CAPITVLVM XXXV

Exercitium 1

1. ōrātiōnis, coniūctiō, interiectiō
2. propria, appellātiva
3. sacerdos
4. quālītātem, comparārī
5. gradūs, positivus
6. genera
7. cāsūs
8. persōnālia
9. possessīva
10. dēmōnstrātiva
11. relātivum
12. interrogātiva
13. inflectere

Exercitium 2

1. modi
2. persōna, dēmitur
3. significātiōnem, explānat
4. cōpulātiva, disiūctiva, causālis
5. praepositīōnēs
6. quāndō
7. mentiōnem
8. affectūs, īra, admirātiō
9. similēs

Exercitium 3

1. dēclīnātiōnēs, -ī, -ae, -is, -ūs, -ēī
2. via viam viae..., annus, annum, annī.....
3. coniugātiōnēs, -āre, -ēre, -ere, -īre
4. laudō laudās laudat..., claudō claudis claudit.....
5. indēclīnābilēs, celerius, celerrimē
6. synōnyma, forsitan
7. dēmpsisse, dēemptum; adiēcisse, adiectum

Exercitia Latina Solvta

Pars II: Roma Aeterna

CAPITVLVM XXXVI

Exercitium 1

1. templum Iovis magnō incendiō cōsumptum est
2. tēctum templī columnīs pulcher-
rimīs sustinētur
3. forum signīs deōrum exōrnātur
4. palūs cloācā siccāta est
5. populus nūntiō victōriae dēlectātur
6. Rōmānī clāmōre hostium excitātī
sunt
7. exercitus fugā celerī servātus est
8. hominēs scelestī poenā sevērā
dēterrentur
9. timōre mortis perturbāmur
10. cantū avium dēlector

Exercitium 2

1. quadrāta, restat
2. casa, tegitur
3. arx, firmīs
4. praecipitābantur
5. sacrum
6. expulsus, cōsulēs
7. augustum, sacrātum
8. incendiō, refectum, cōsecrātum
9. splendet, marmore
10. cellā, simulācrum, sēde
11. triumphō
12. sacrificium
13. locātum, metallīs
14. aes
15. Tabulārium, amplum, servantur
16. palūs
17. subterrāneā, dēducta, siccātum
18. basilicīs
19. Cūria, exstrūctum, senātus
20. senātōribus
21. celeber
22. vīcus
23. vēneunt

Exercitium 3

1. dicunt 'Iūlium dominum sevērū
esse': Iūlius dominus sevērū esse
dicitur
2. 'Iānum duās faciēs habēre' dicunt:
Iānus duās faciēs habēre dicitur
3. 'Rōmulum Palātium mūnīvisse'
dicunt/narrant: Rōmulus Palātium
mūnīvisse dicitur/narrātur
4. dicunt 'primōs mūrōs Rōmānōs
quadrātōs fuisse': primī mūrī Rō-
mānī quadrātī fuisse dicuntur
5. 'Cinnam versiculōs in mē scri-
bere' narrant: versiculōs in mē
narrātur scribere Cinna
6. dicunt 'Solōnem virum sapientem
et iustum fuisse': Solō vir sapiens
et iustus fuisse dicitur

Exercitium 4

1. sacer, sacrum
2. Sacra, sacra
3. sacris, sacerrium
4. celeber, celeberrimus
5. celebris, celeberrima
6. celebre

7. ācer

8. ācerrima, ācerrimum

9. ācerrimum

Exercitium 6

1. in mediō forō
2. medium forum
3. in mediō marī
4. mediū diēs
5. mediō diē
6. media nox
7. postrēmū mēnsis, prīma aestās
8. summus mōns
9. in summō montē
10. in infimō Capitoliō
11. ad infimū Argiletum
12. in postrēmā cōmoediā
13. in postrēmō librō

Exercitium 7

1. orātōrēs
2. rōstris, prōris
3. illūstrissimus
4. dēstrūcta
5. foci
6. aede, rotundam, ārdet
7. exstinguitur, aeternam
8. rēgia, pontificis. praefectus
9. divinās
10. Divus
11. cremāre
12. restituit
13. aerārium, dēpōnitur
14. discordia, factiōnēs, patriciōs,
plēbēiōs
15. concordia
16. vetustāte, collāpsa, faciem
17. odor
18. dēdicāta
19. porticū, aurāta
20. clivō, triumphantēs
21. boārīō, pecudēs
22. āra
23. prōmunturium, ēminet

Exercitium 8

1. diūs, deābus
2. tribus sorōribus, Iūnōne, Cerere,
filiis, Mārte, Apollīne, duābus
filiābus, Venere, Iovis
3. coniūnx
4. Iūnōnis, Cereris
5. geminī
6. domesticārum
7. duābus deābus
8. sapientiae
9. Iuppiter, Iūnō, Vesta, Cerēs, Nep-
tūnus, Mārs, Mercurius, Vulcānus,
Apollō, Minerva, Diāna, Venus,
Sātūrnus

Exercitium 9

1. interiecta
2. renovātus
3. superāvit
4. genetrīcis
5. statuae
6. ulcisci, commisit
7. vōverat, incohāvit

8. monumentum, Ultōris

9. marmorea, lateribus

10. glōriātus, latericiam

11. mausolēō

12. balneae, thermae

13. ibīdem, exercent

14. ductus, inductus, longitūdinem

15. arcuātī

16. bibliothēcā

Exercitium 10

1. ... theātrum aedificandum cūrāvit
2. ... Circum Māximum renovan-
dum cūrāvit
3. ... viam Appiam mūniendam
cūrāvit
4. ... aedēs collāpsās reficiendās
cūrāvit
5. ... novum forum faciendum cūrāvit
6. ... novam domum aedificandam
cūrāre
7. ... sacrificia facienda cūrāre

Exercitium 12

1. flammae
2. absūmeret, iniit
3. insānus, incendisse
4. splendidam
5. vestibulō, aerea, collocāta
6. probāvit/probābat, stāgnī
7. dēlēvit, adēmīt
8. laurus
9. morbus
10. candēlābrum
11. tubae/tubārum
12. pontem
13. praeclārum
14. origine, magnitūdinem

Exercitium 13

1. annō ducentēsīmō vicēsīmō,
eōdem tempore
2. idibus Octōbrībus, annō septuāgē-
simō, ūnum et quīnquāgintā annōs
3. eō diē quō
4. novem annōs
5. idibus Mārtilis quārtō annō
6. ūndēvigintī annōs
7. annum, quattuor mēnsēs
8. primā lūce, diē nocteque, paucās
hōrās nocte

Exercitium 14

1. Iūnō | Vesta Mī | nerva Cē | rēs Dī |
āna Vē | nus Mārs
Mercurius Iovī | Neptū | nus Vul-
cānus | Apollō
2. Hic ubi nunc Rō | ma 'st or | bis
caput arbor | et herbae
et pau | cae pecu | dēs || et casa | rāra
fulit
3. Iuppiter | arce su | ā cum | tō tum |
spectat | in or | bem
nil nisi | Rōmā | num || quod tue | ā-
tur | habet

Exercitium 16

1. erant
2. valē
3. ferōx
4. ingēns
5. palūs
6. palūdis
7. similis
8. servilis
9. antīqua
10. Augustus
11. convenit
12. convēnit
13. appārere
14. trīgintā
15. amicus
16. pūbicus
17. imperium
18. circumdare
19. interficit
20. interfectus
21. senātor
22. senātōrēs
23. integra
24. celerimus
25. pontifex
26. mūnitus
27. priusquam
28. iuventūs
29. sacerdōs
30. cōstituit
31. instituere
32. Neptūnus
33. genetrīx
34. theātrum
35. illius
36. interior
37. triumphus
38. cōnsequi
39. cōnsequitur
40. salūtātus
41. salūtāns
42. intelligit
43. intellēxit
44. referre
45. recipere
46. recipit
47. duodecim
48. ducenti

Exercitium 17

1. servōs fidōs
2. opera difficilia
3. diēbus longis
4. bēstiis feris
5. magnae partēs
6. collēs altōs
7. meīs sorōribus
8. militum fortium
9. litteris Graecis
10. virīs sapientibus
11. hostēs superbī
12. vōcibus clārīs
13. versibus brevibus
14. nautās Rōmānōs
15. currūs novōs
16. passuum

Exercitium 18

1. adēmissee, adēptum
2. auxisse, auctum
3. collāpsum
4. cōstituisse, cōstitūtum
5. dēlēvisse, dēlētum
6. dēstrūxisse, dēstrūctum
7. expulisse, expulsum
8. extinxisse, extinctum
9. exstrūxisse, exstrūctum
10. incendisse, incensum
11. operuisse, opertum
12. ortum
13. praefēcisse, praefectum
14. refēcisse, refectum
15. restituisse, restitūtum
16. tēxisse, tēctum
17. ultum
18. vēniisse
19. vōvisse, vōtum

CAPITVLVM XXXVII**Exercitium 1**

1. iūstitiā, rēgnum
2. fēstī, discumbunt
3. profugō, arva
4. iuventūte
5. diūturna
6. dolō, fabricāverunt
7. benigna
8. āvectōs, cūrā, mōlem
9. dēcurrēns, suspectum
10. penetrāvit, occultōs, rōbre
11. anguēs, immolat
12. amplectuntur, explicāre
13. corripiunt, tenera
14. clipeum, cōfugiunt, contingere
15. pavōre, conclāmant
16. insānia, fronde
17. penitus, sonāre, inspicere
18. praedicēbat/praedixit
19. suprēmus
20. patefactō, fūnem, dēmissum
21. cūstōdēs
22. māchina
23. scelerāta

Exercitium 2

1. mercēs ēici iussit *ubet*
2. servum improbum pūniri iussit
3. Daedalum in l. dūci iussit
4. novam Cūriam aedificāri iussit
5. lānum tertium claudī iussit
6. equum in arce locārī iussērunt
7. eum in m. prōici aut ūri iussērunt
8. interiōrem equi partem inspicī iussērunt

Exercitium 4

1. barbam, crinēs
2. gemēns, flagrantī
3. nāte, ruit, culmine
4. somniō, amēns, strinxit, incitāvit
5. sacra, tēlis, ēlāpus
6. dominantur, gemitū
7. moritūrī, vādunt
8. passis, vinctis, ērigere
9. speciem, undique, ruēbant
10. aedēs
11. trabēs, coniciēbant
12. ululātū, resonābat/resonat
13. concidunt
14. dēfensōrēs, trucidant
15. infirmī, inūtile
16. pavidis, egēmus, concēde
17. nēquiquam, haesit
18. laevā, comam, dēfixit
19. quondam
20. turris

Exercitium 5

1. Latīnō in Italiā rēgnante
2. pueris puellisq̄ canentibus
3. Trōiānīs dormientibus
4. hominibus perterritis clāmantibus
5. Priamō spectante
6. Venere dūcente/duce
7. Nerōne imperante
8. multis plaudentibus

Exercitium 6

1. rēge Tarquiniō expulsō
2. multis domibus privātis dēstrūctis
3. Titō mortuō
4. equō ligneō in litore collocātō
5. equō hastā percussō
6. rēge Priamō occisō
7. nocte iam cōsūptā
8. Ariadnā Naxī relictā
9. lucernis accēnsis
10. ālis cōfectis
11. ēiectis mercibus

Exercitium 8

1. ferentēs
2. ardentibus
3. praedicentī
4. gemēns, flagrantī
5. prōcurrentibus
6. ascendentēs
7. tremementem, labentem
8. abeuntis
9. portāns, dūcēns
10. aberrantem
11. stupentī
12. lacrimantem, volentem
13. effugientem

Exercitium 9

1. obtruncātum, horrōre, perfūsus
2. recūsāvit, nepōs
3. efferre, instaurāta, revīsam, inultū
4. prōdigium, lūmen
5. restringunt, tonat, fragōre, fulgēs
6. tendit, alloquitur, quā, patrii, nepōtem
7. piō, onus
8. famulōs, tumultum
9. pariter
10. dūdum, commovēbatur, aurā
11. ubi, micantēs, respexit
12. sociōs, repetivit, quīn
13. cōferebant
14. ūberem, rēgiā, vāsta
15. comprehendere

Exercitium 10

1. moenibus
2. rēgnō
3. domibus
4. arce suā
5. his, flammis
6. dolis
7. tēlis, auxiliō
8. locō

Exercitium 12

1. urbs f: urbis gen sg, urbe abl sg, urbium gen pl
2. mōns m: montem acc sg, montibus dat/abl pl
3. annus m: annōs acc pl, annī gen sg aut nōm pl
4. scelus n: scelus nōm/acc sg, scelerum gen pl
5. via f: viā abl sg, viās acc pl, viārum gen pl

6. nauta *m*: nautae *gen/dat sg* aut *nōm pl*, nautis *dat/abl pl*
 7. templum *n*: templō *dat/abl sg*; templi *gen sg*, templa *nōm/acc pl*
 8. rēx *m*: rēgī *dat sg*, rēge *abl sg*; rēgēs *nōm/acc pl*
 9. portus *m*: portūs *gen sg* aut *nōm/acc pl*
 10. porta *f*: portās *acc pl*, portis *dat/abl pl*
 11. tempus *n*: temporī *dat sg*, temporibus *dat/abl pl*
 12. amicus *m*: amicō *dat/abl sg*, amice *voc sg*
 13. rēs *f*: rei *gen/dat sg*, rēs *nōm sg* aut *nōm/acc pl*
 14. avis *f*: avi *dat sg*, ave *abl sg*, avēs *nōm/acc pl*
 15. carmen *n*: carmine *abl sg*, carmina *nōm/acc pl*
 16. manus *f*: manū *abl sg*, manum *acc sg*; manuum *gen pl*
 17. collum *n*: colli *gen sg*, colla *nōm/acc pl*, collis *dat/abl pl*
 18. collis *m*: collis *nōm/gen sg*, collis *dat sg*, collēs *nōm/acc pl*

Exercitium 13

- | | | |
|--------------|------------|--------------|
| 1. mors | 13. aes | 25. rēx |
| 2. pōns | 14. iūs | 26. pontifex |
| 3. flōs | 15. bōs | 27. arx |
| 4. eques | 16. iter | 28. prīnceps |
| 5. portus | 17. senex | 29. virtūs |
| 6. cornū | 18. hiems | 30. palūs |
| 7. pecus | 19. mare | 31. flūmen |
| 8. caput | 20. faciēs | 32. orīgō |
| 9. lectus | 21. opera | 33. liberī |
| 10. tēctum | 22. opus | 34. thermae |
| 11. ager | 23. aedēs | 35. castra |
| 12. theātrum | 24. sēdēs | 36. moenia |

Exercitium 14

- attigisse, attāctum
- complevisse, complētum
- contulisse, collātum
- coniēcisse, coniectum
- cōstitisse
- contigisse, contāctum
- corripuisse, correptum
- ēgressum
- ērēxisse, ērēctum
- haesisse
- occidisse
- pandisse, passum
- perfūdisse, perfūsum
- recessisse
- respexisse
- revisisse
- sonuisse
- strīnxisse, strictum
- stetisse
- suāsisse
- tonuisse
- vāsisse

CAPITVLVM XXXVIII

Exercitium 1

- quam multī virī petēbant
- cui rēx Faunus arva colenda dedit
- qui eum hortātus est ut fugeret
- quam speciem civēs ferre nōn poterant
- quod cum coniūnx eius vidēret...
- cui Pyrrhus “nunc morere!” inquit
- quae cum ... occidisset...
- quā rē perturbātus... discessit
- quod cum diū fēcisset...
- quos omnēs sēcum dūxit
- quo factō patrem certiōrem fēcit

Exercitium 2

- pondere, potītus
- condere
- citō, prōvectī
- posteris
- subductae, pestilentia
- adeō, torrēbat
- noctū, adstāre, sēdem, longinquā, cōsideret
- stupefactus, parentem, certiōrem
- aequor, nimbus, repentinus
- discernere
- interdiū
- totidem, quoad, dēlatae
- curvus, tumidus, volucris, unda, sacrificāre, linquere

Exercitium 3

- ūsi sunt
- ultus est
- glōriātus est
- profecit sunt
- complexi sunt, passus est
- lāpsi sunt
- orta est
- allocūtus est
- ēgressus est
- potītus est
- pollicitus est
- cōsōlātī sunt, secūtī sumus

Exercitium 5

- Augustus: “urbem marmoream relinquo” Augustus dixit ‘sē urbem marmoream relinquere’
- Nerō: “quasi homō tandem habitāre coepi” Nerō dixit ‘sē quasi hominem tandem habitāre coepisse’
- Lāocoön: “timeō Danaōs...” Lāocoön dixit ‘sē Danaōs timēre’
- Aenēas dixit ‘sē patrem suum portātūrum esse, nec sibi grave fore id onus’
- Aenēas dixit ‘sē filium suum sēcum ductūrum esse’
- Aenēas interrogāvit ‘ubi esset uxor sua? cūr sē nōn sequeretur?’
- Andromachē Aenēam orāvit ut sibi diceret ubi Hector suus esset
- Andromachē nārrāvit ‘sē et Helenum in Ēpirum abductōs esse; postea vērō Helenum Chāoniā potītum esse et sē uxōrem dūxisse’

- Aenēas ab Helenō quaesivit ‘quae pericula sibi vitanda essent?’
- Aenēas orat ut dī immortālēs sē et sociōs suos servent

Exercitium 6

- incrēdibile
- extrēmā, viduam
- lūcō, Mānēs
- ut, agnōvit, exterrita, palluit, rēbatur
- cāsū, invītāvit
- iuencōs,
- antrō, gurgitem
- praestat, circumīre, experiri
- vātēs
- dīgressī, occāsum
- aurōra
- pateram, potentēs
- morārī

Exercitium 8

- omnēs dēspērābant, cum subitō prōdigium vīsum est
- iam portis appropinquābant, cum Anchīsēs exclāmat...
- Aenēas dormiēbat, cum Hector ei apparuit
- Aenēas diū uxōrem vocāverat, cum imāgō Creūsae ei apparuit
- Trōiānī iam arva nova colēbant, cum pestilentia eōs afficere coepit
- iam aurōra rubēbat, cum procul humilēs collēs apparuerunt
- vix haec dixerat, cum Polyphēmum vidērent

Exercitium 9

- horribilis, scopulī, edēbant
- nīmīrum
- fūmus
- lapidēs, ēmittēbantur/ēmittuntur
- occāsum, cōnfectus
- contulit, flētū
- supplex, quāscumque
- terror, infandō, vescēbatur
- egomet
- acūtā
- trepidī, infōrme
- incidērunt, incitāvērunt
- contremuit, cavus
- concurrērunt
- genitor, sepultus
- sepulcrum

Exercitium 11

- hic haec hoc hī hae haec
- hunc hanc hoc hōs hās haec
- huius huius huius hōrum hārum hōrum
- huic huic huic hīs hīs hīs
- hōc hāc hōc hīs hīs hīs
- hōc modō, hoc prōnōmen
- huius prōnominis
- haec prōnomina
- hīs prōnōminibus
- hōrum prōnōminum
- huic libellō
- hic libellus
- haec pāgina, hōc prōnōmine

14. hōc libellō
15. hunc libellum, haec exercitia

Exercitium 12

1. dolet praes ind, colet fut, ambulet praes coni
2. scribet fut, habet praes ind, turbet praes coni
3. movet praes ind, vīvet fut, servet praes coni
4. gaudet praes ind, claudet fut, laudet praes coni
5. vocet praes coni, docet praes ind, dūcet fut
6. manet praes ind, canet fut, cēnet praes coni
7. amet praes coni, timet praes ind, sūmet fut
8. aget fut, neget praes coni, auget praes ind
9. pāret praes ind, ōret praes coni, curret fut
10. portet praes coni, patet praes ind, mittet fut
11. iaciet fut, cruciet praes coni, sciet fut
12. nūntiet praes coni, sentiet fut, rapiet fut
13. fatētur praes ind, ūtētur fut, mūtētur praes coni
14. fruētur fut, tuētur praes ind, statuētur fut

Exercitium 13

1. agnōvisse
2. concurrisse
3. condidisse, conditum
4. contremuisse
5. digressum
6. ēdidisse, ēditum
7. extulisse, ēlātum
8. excessisse
9. incidisse, incīsum
10. liquisse, licitum
11. palluisse
12. prōcessisse
13. restitisse
14. sēsisse, sēsum
15. sepelivisse, sepultum
16. torruisse, tōstum

CAPITVLVM XXXIX

Exercitium 1

1. rēgina, iūdicium, iūdicāverat
2. memor, arcēbat
3. mōlis
4. disiceret
5. impulit, volvunt
6. crēbra
7. rīgent
8. abripiuntur, vadum
9. feritur, verticem
10. nantēs
11. sēdāvit, dispulit
12. collēgit, sinum
13. tridēns, scēptum, ponti
14. bellicōsus

Exercitium 2

1. pecūniam, cupidus pecūniae
2. patriam, amāns patriae
3. viam, viae ignārus
4. litteras, studiōsus litterarum
5. vinō, plēnus vinī
6. mari, maris potēns
7. dī maris et terrae tempestātumque potētēs
8. iūdicij/iūdicium, iūdicij memor

Exercitium 4

1. paucī vigilant
2. vīta rūstica mihi iūcunda est
3. servus semper adest
4. hiems est tempus frigidum
5. frigus vineis nocet
6. māne sōl oritur
7. discipulus industrius laudatur
8. nōn omnēs pauperēs miserī sunt
9. agricola in umbrā quiescit
10. in vallem dēscende!
11. hieme nāvēs subducuntur
12. prōra est pars nāvis prior
13. puer versus intellegit etsi/quamquam difficilēs sunt

Exercitium 5

1. cervōs
2. praedam
3. animōs, forsan
4. discrimina, tendimus, resurgere
5. dūrāte, vōsmet
6. explōrāre
7. comitātus, graditur
8. obviam, gestāns, simulābat, vērārī
9. aprum
10. quaecumque, fēlix, ōrīs
11. hostiās
12. honōre
13. clam, cēlāre
14. nūdāvit, patefēcit
15. thēsaurōs, onerāret
16. impium, dēvēnit
17. appulsum
18. decōre, incūsāvit, ēlūdis
19. nebula

Exercitium 6

1. fōrmā pulcherrimam
2. mentē sānus
3. alterō pede claudus
4. numerō superiōrēs
5. numerō septem
6. nōmine Mīnōtaurus
7. aliās viās longitūdine superat
8. aetāte māior
9. pār pulchritūdine
10. meā sententiā V. et O. ingeniō comparandī nōn sunt

Exercitium 8

1. ut... caperet, fugeret
2. ut... dēfenderet
3. ut... arment, praecipitent
4. ut... fugeret
5. nē... perderet
6. ut... proficiscerentur
7. nē... nāvīgāret

8. ut... disiceret
9. ut... explōrāret
10. ut... excēderet
11. nē... arceās, ut... faciāmus, ut... liceat
12. nē... posset
13. nē... recūsāret, nē recūsāveris!
14. nē dubitāret, nē dubitāveris!

Exercitium 9

1. scandunt, imminet
2. industriam, fundāmenta
3. fortunātī, lūstrat
4. pictae
5. bellantēs, perfūdīt
6. instāret
7. incessit, catervā, soliō
8. addūcī
9. Austrō, compulsōs
10. ōrsa, obtūnsa
11. statuō
12. saltem
13. paenitet
14. superbia

Exercitium 11

1. sīdera
2. cōram, obstupuit
3. genuērunt, succēdite, succurrere
4. apparāvit
5. torī, pictā, purpurā
6. praemīsīt
7. faciē
8. ministrae, dapēs
9. pendēbant, faciēs
10. īnschia
11. paulātīm, abolēre, temptāvit
12. libāvit
13. conticuērunt, intentī, ut, īnsidiīs
14. errōrēs, fūnus, quiētī

Exercitium 12

1. Tyriī discumbere iubentur
2. Daedalus inclūdī iussus est
3. Catilīna ex urbe ēgredi iubēbatur
4. Gallī arma pōnere iussī sunt

Exercitium 14

1. volat ind, colat coni
2. ēducat coni, ēducat ind
3. sentiat coni, nūntiat ind
4. nārrat ind, currat coni
5. cōgat coni, rogat ind
6. dōnat ind, pōnat coni
7. emat coni, amat ind
8. sacrificat ind, perficiat coni
9. occīdat coni, trucīdat ind
10. negat ind, legat coni
11. vertat coni, certat ind
12. canat coni, cēnat ind
13. cūrat ind, ūrat coni
14. vīvat coni, servat ind

Exercitium 15

1. plaudit, plaudunt, plaudere
2. audit, audiunt, audire
3. pūnit, pūniunt, pūnīre
4. pōnit, pōnunt, pōnere
5. alit, alunt, alere

6. salit, saliunt, salire
7. tollit, tollunt, tollere
8. mollit, mollunt, mollire
9. discit, discunt, discere
10. efficit, efficiunt, efficere
11. gerit, gerunt, gerere
12. parit, pariunt, parere
13. perit, pereunt, perire
14. aperit, aperiunt, aperire
15. reddit, redeunt, redire
16. reddit, reddunt, reddere

Exercitium 16

1. accubuisse
2. appulisse, appulsum
3. collēgisse, collēctum
4. compulisse, compulsum
5. conticuisse
6. dilēxisse, dilēctum
7. disiēcisse, disiectum
8. dispulisse, dispulsum
9. elūsisse, elūsum
10. genuisse, genitum
11. impulisse, impulsum
12. incessisse
13. obstupuisse
14. pīnxisse, pictum
15. restitisse

CAPITVLVM XL

Exercitium 1

1. placidum
2. coniugiō, succubuit
3. quīn, velim, fulmine
4. dilēctam, placitō, veniam
5. inflammāre
6. furēs
7. ostentat, incumbit
8. extemplō, grandine, insequitur
9. spēluncam
10. vigilēs, plūmae
11. concubuisse, luxū, cupidine
12. respicit
13. caprae
14. praeterit
15. invicti
16. cinis
17. potentia

Exercitium 2

1. dubitō num/an fābula vēra sit
2. nōn dubitō quīn fābula vēra sit
3. dubitō num Neptūnus marī impetrāre possit
4. nōn dubitō quīn Deus nōs servāverit
5. dubitō num Nerō urbem incenderit
6. nōn dubitō quīn gēns Iūlia ā Venere orta sit
7. nōn dubitō quīn deā nātus sit

Exercitium 4

1. Trōiānī classem XX nāvium habebant
2. Dīdōnī coniūnx erat Sychaeus
3. "rēgem habēbāmus Aenēam"
4. Aenēae vestis pretiōsa erat
5. Habēbat ēnsem gemmīs fulgentem

6. Aenēae in animō erat Dīdōnem dēserere
7. "tē uxōrem nōn habeo"
8. "sī saltem infāns mihi esset dē tē"
9. "divīnam nōn habēs parentem!"
10. quot caelum stellās, tot habet tua Rōma puellās
11. fāma est mōnstrum cui tot oculi, tot linguae, tot aurēs sunt quot plūmae in corpore

Exercitium 5

1. struit, mandātum
2. nectit, ālātīs, dēferat
3. amictū, attonitus, obmūtuit
4. ēvānuīt
5. advocāvit, mandāvit, ōrnārent
6. praesēnsit
7. nefās, dissimulāre, hibernō, dēcedere
8. miserērētur, infēnsīs
9. quī, aulā, omnīnō
10. meritam, cōnūbium
11. querēllīs, sponte
12. refellit, poenās
13. cūctātur, abrumpit
14. famulae, suscipiunt
15. quotiēs, astra, admonet
16. subicerent
17. tigris
18. ūbera, admovet
19. perfidus
20. thalamus, dēmēns, moribundus, excipere

Exercitium 7

1. quam, quantus
2. quālis, quam, quam, quae
3. quālis, quantum
4. quot
5. quanta, quanta
6. quō, quōs

Exercitium 8

1. sōlārī
2. iussa, exsecūtī sunt
3. implōrat
4. obstant
5. taedet
6. reputat, praedictīs
7. dīvō, rogum, exuviās, iugālem
8. exsolvi
9. peragit
10. effigiem, altāria
11. discessum
12. aethere, festīnāret
13. ovariantes, vāgīnā
14. ārdōre
15. mūtābilis
16. carīna
17. praeceps, collūcēre, fervēre

Exercitium 10

1. Dīdō: "Nōlī mei oblīvīscī!" Dīdō timet nē Aenēas sui oblīvīscātur
2. Aenēas: "Numquam tui oblīvīscar. Semper tui meminērō. Sed amor tui mē hīc tenēre nōn potest"
3. "Miserēmini nostrī, pīrātae!"

"Nōs vestrī nōn miserēmur." Pīrātae nautārum nōn miserentur.

4. Ariadna: "Nēmō mei miserētur!" Bacchus: "Ego tui misereor. Ob amōrem tui tē hīc mēcum dūcam"
5. Dīdō: "Utīnam infāntem dē tē habērem, quī memoriā tui referret mihi!" Filius memoriā patris referre potest
6. Syra: "Nōlō in speculō imāginem aspicere mei"
7. "magna mei sub terrās ibit imāgō"

Exercitium 11

1. prō, advena
2. illūsisse
3. ultricēs
4. insepultus, exoriātur
5. sanguineōs, cubilī
6. novissima
7. praeteriisset
8. iaculum
9. fortitudinem
10. colōnus
11. ūsum
12. mementō, impōnere, dēbellāre

Exercitium 12

1. Dīdō: "Taedet mē vivere" = "Taedet mē vītae"
2. Dīdōnem vivere taedēbat = Dīdōnem vītae taedēbat
3. Militēs Rōmānōs fugisse pudet = militēs Rōmānōs fugae suae pudet
4. Cōnsulem paenitet iniūriam fēcisse = Cōnsulem paenitet iniūriae suae
5. Discipulum prāvē scripsisse pudet; discipulus, quem mendī suī pudet, sē excūsāt
6. Fēminās Trōiānās longē errāre taedēbat. Fēminae, quās longē erroris taedēbat, nāvēs incendērunt
7. Fēminae in Siciliā relictāe sunt, etsī eās male fēcisse paenitēbat = etsī eās maleficiū suī paenitēbat

Exercitium 14

1. Valē, mī marīte! Valēte, mei liberī!
2. Heu fuge, nātē deā! Fugite, Trōiānī!
3. Tacē et audī, Sexte! Tacēte et audīte, discipulī!
4. Tū sequere mē, serve! Sequimini mē, servi!
5. Age, curre, Mārce! Agite, ō tēctīs, iuvenēs, succēdite nostrīs!
6. Intuēre caelum, nauta! Intuēmini caelum, nautae!
7. Manē! nōlī abire, Iulī! Manēte! nōlīte abire, sociī!
8. Servā mē, Neptūne! Dī immortālēs, servāte nōs!
9. Partire mēcum, Lūcī! Partimini praedam, militēs!
10. Laetāre, Tite, mī fili! Laetāmini, civēs mei!
11. Fer mihi vīnum, Dāve! Arma, virī, ferte arma!

12. Dīc quid cēseās, Cornēlī!
Dīcīte quid cēseātis, amīcī!
13. Domīne! salum mē fac! Impe-
tum facīte, mīlītēs!
14. Dūc puerum hūc, Achātē! Sub-
dūcīte nāvēs, Trōiānī!
15. Aequō animō es, Aenēā! Este
clēmentēs, victōrēs!

Exercitium 15

1. flagrat: 3 *sg praes ind āct*
2. successit: 3 *sg perf ind āct*
3. nātus sit: 3 *sg perf coni dēp*
4. nārrābat: 3 *sg imperf ind āct*
5. potuī: 1 *sg perf ind āct*
6. agnōscō: 1 *sg praes ind āct*
7. velim: 1 *sg praes coni āct*
8. dēvoret: 3 *sg praes coni āct*
9. habeat: 3 *sg praes coni āct*
10. agēs: 2 *sg fut ind āct fut perf ind*
11. nōveris: 2 *sg perf coni āct*
12. dīmīsisti: 2 *sg perf ind āct*
13. repugnābis: 2 *sg fut ind āct*
14. cingant: 3 *pl praes coni āct*
15. minātur: 3 *sg praes ind dēp*
16. reor: 1 *sg praes ind dēp*
17. coniūxeris: 2 *sg fut perf ind āct*
18. nāviget: 3 *sg praes coni āct*
19. morāris: 2 *sg praes ind dēp*
20. agat: 3 *sg praes coni āct*
21. ōment, pārent: 3 *pl praes coni āct*
22. ōnās, properās: 2 *sg praes ind āct*
23. ōdērunt: 3 *pl perf ind āct*
24. exstīnxi: 1 *sg perf ind āct*
25. habērem: 1 *sg imperf coni āct*
26. vidērer: 1 *sg imperf coni āct pass*
27. loquar: 1 *sg fut ind dēp*
28. vidī: 1 *sg perf ind āct*
29. dabis: 2 *sg fut ind āct*
30. cōferunt: 3 *pl praes ind āct*
31. afficiēbātur: 3 *sg imperf ind pass*
32. vidēret: 3 *sg imperf coni āct*
33. doceat: 3 *sg praes coni āct*
34. terrent: 3 *pl praes ind āct*
35. reddat: 3 *sg praes coni āct*
36. perīi: 1 *sg perf ind āct*
37. volō: 1 *sg praes ind āct*
38. comitābor: 1 *sg fut ind dēp*
39. merita es: 2 *sg perf ind dēp*
40. potes: 2 *sg praes ind āct*
41. vidēbis: 2 *sg fut ind āct*
42. attigerit: 3 *sg fut perf ind āct*
43. pāreāmus: 1 *pl praes coni āct*
44. abībīt: 3 *sg fut ind āct*
45. illūserit: 3 *sg fut perf ind āct*
46. capient: 3 *pl fut ind āct*
47. tulissem: 1 *sg plusqperf coni āct*
48. implōret: 3 *sg praes coni āct*
49. exoriātur: 3 *sg praes coni dēp*
50. dabuntur: 3 *pl fut ind pass*

Exercitium 16

1. concubuisse
2. evānuisse
3. excēpisse, exceptum
4. fefellisse, falsum
5. flexisse, flexum

6. illūsisse
7. meritum
8. nexuisse, nexum
9. obmūtuisse
10. refellisse, refulsum
11. subiēcisse, subiectum
12. succubuisse

CAPITVLVM XLI

Exercitium 1

1. cōstat
2. prīmōrēs, ēvocāvit
3. nōbilitātem, societātem
4. mātīmōnium
5. stirps, virilis
6. adventum, spōnsa
7. molestē
8. diffidēbat, intulit
9. conciliāvit
10. opulentō, opēs
11. iūnxit
12. cōpiās
13. prosperum, nusquam
14. pūbēs
15. muliebre, pueritiam, finitima
16. auctōrem
17. sitū

Exercitium 2

1. vivāmus, amēmus
2. sīs, doceās
3. ferant
4. habeat, servet
5. nāviget
6. pareāmus
7. implōret videatque
8. fruātur, cadat

Exercitium 4

1. prōcreāvit, cāsū
2. adeptus
3. ictus, lēgāvit
4. interēmit, lēgit
5. virginitāte, partūs
6. compressam
7. crūdēlītās
8. iussū
9. alveus
10. lupa, sitiēns, vāgītum, puerilem
11. mītis, praebēret, lamberet
12. ambō
13. adolēvērunt, saltibus, sēgnēs
14. latrōnēs
15. insidiīs, falsō, hostilem
16. dēditus
17. cūstōdiā, suspicābātur
18. necessitāte
19. servile
20. avum, grātulantēs
21. conciliō
22. sōlitudinēs
23. vetustum
24. stabulum

Exercitium 5

1. ēiectum, āmissam, locūta
2. collāpsam
3. admirātus

4. factus
5. conditām
6. nātus
7. ictus
8. sepultus
9. compressa
10. genitī, educātī
11. āmissam
12. captus, coactus
13. profectus
14. prōgressī
15. conditā
16. nātum

Exercitium 7

1. cōsulere, discrīmen
2. convēnit, auspicārētur
3. vulturēs, auspicium, duplex
4. ferret, trānsiluit
5. inde, conditōris
6. sacra, ritū
7. armentō
8. abdidit
9. cōnfusus, abigere
10. mūgīrent
11. clāvā, interiit
12. facinus
13. eximiā
14. trepidāre

Exercitium 8

1. quīcūque est
2. quodcūque accidet
3. quaecūque es
4. in quāscūque terrās
5. quōcūque modō
6. quōcūque tempore
7. ubicūque, quācūque mātē
8. quīcūque trānsiliet moenia mea

Exercitium 10

1. patruus
2. ēdidit
3. lacrimōsum
4. nescioquem, vigōris
5. opem, orba
6. gemellīs, ūdis
7. dēficiēte, līmō, opācā
8. fēta, nūtrivit
9. linter
10. tumet
11. arguitur

Exercitium 11

1. nōtum est veterēs Rōmānōs
crūdēlēs fuisse
2. ignis Vestae Rōmām urbem
aeternām esse significat
3. Augustus glōriātus est ‘marmo-
ream sē relinquere urbem’
4. Venus prōmisit sē ipsām filiū ad
līmen domūs patriae ductūram esse’
5. Nōn fās est tē hinc comitem
portāre Creūsām
6. Anchīsēs terrām illām longin-
quām quaerendām esse cēnsuit
7. Fateor ‘mē Iliū bellō petivisse’
8. Vidēsne omnia tūta esse et clas-
sem sociōsque servātōs...?

9. Fāma nārrābat Aenēam Trōiā vē-
nisse et cum Dīdōne concubuisse;
eōs nunc rēgnī oblītōs in luxū
vivere turpī cupidine captōs’
10. Fāma rēginae dētulit ‘armārī
classem cursumque parārī’
11. Crēdisne cinerem aut Mānēs se-
pultōs fidem nostram cūrāre? Ego
reor nūmine deōrum Trōiānōs hūc
vēnisse
12. Numquam negābō ‘tē bene
meritam esse dē mē’, neque ego
spērāvi hanc fugam cēlārī posse
13. Anna nōn intellegit sorōrem fu-
rentem fūnus parāre
14. Cōstat Aenēam domō profugum
primō in Macedoniam vēnisse, inde
in Siciliam dēlātum esse, ab Siciliā
ad Latium tenuisse
15. Turnus molestē ferēbat advenam
sibi praelātum esse
16. Mezentius rēbātur opēs Latīnō-
rum nimis crēscere
17. Faustus spēs erat rēgiā stirpem
apud sē educārī, nam iussū rēgis
infantēs expositōs esse sciēbat
18. Silvia, cum geminōs peperisset,
‘Māterem patrem esse’ affirmāvit
19. Numitor, cum audivisset geminōs
esse frātēs, nepōtēs suōs servātōs
esse suspicābātur
20. Herculēs, cum partem gregis ab-
esse sēnsisset, pergit ad proximam
spēluncam
21. Herculēs ‘sē fātum implētūrum
esse’ ait
22. Euander: ‘Māter mea ‘tē deōrum
numerus auctūrum esse’ cecinit,
‘tibi que aram hic dicātum irī’
23. Quis crēdat pueris nōn nocuisse
feram?
24. Paris Venerem deam pulcher-
rimam esse iudicāvit

Exercitium 13

1. classe: *abl sg 3 f*
2. agrum: *acc sg 2 m*
3. arma: *acc pl 2 n*
4. nāvēs: *acc pl 3 f*
5. rēx: *nōm sg 3 m*
6. advenārum: *gen pl 1 m*
7. aciēs: *nōm pl 5 f*
8. signum: *nōm sg 2 n*
9. ducem: *acc sg 3 m*
10. Trōiānōs: *acc pl 2 m*
11. sēdem: *acc sg 3 f*
12. gentis: *gen sg 3 f*
13. bellō: *dat sg 2 n*
14. dextrā: *abl sg 1 f*
15. societātem: *acc sg 3 f*
16. spem: *acc sg 5 f*
17. uxōris: *gen sg 3 f*
18. stirps: *nōm sg 3 f*
19. adventum: *acc sg 4 m*
20. certāmine: *abl sg 3 n*
21. rēbus: *dat pl 5 f*
22. opēs: *acc pl 3 f*

23. cōpiās: *acc pl 2 f*
24. sitū: *abl sg 4 m*
25. flūminī: *dat sg 3 n*
26. filiae: *dat sg 2 f*
27. partūs: *gen sg 4 m*
28. frātribus: *dat pl 3 m*
29. pecus: *acc sg 3 n*
30. nāte: *voc sg 2 m*

Exercitium 14

1. abdidisse, abditum
2. abēgisse, abāctum
3. adeptum
4. adolēvisse
5. arcessivisse, arcessitum
6. compressisse, compressum
7. crēvisse
8. coēgisse, coāctum
9. cōfūdisse, cōfūsum
10. consuluisse, cōsultum
11. dēdidisse, dēditum
12. icisse, ictum
13. intulisse, illātum
14. instituisse, institūtum
15. interēmissee, interēptum
16. mānsisse
17. oppressisse, oppressum
18. recubuisse
19. spōndisse, spōnsum
20. trāsiluisse

CAPITVLVM XLII

Exercitium 1

1. ... quō Rhēnum trānsiret
2. ... quibus nova urbs dēfenderetur
3. ... quī fascēs et secūrēs gererent
4. ... quī societātem novō populō peterent
5. ... quī lūdōs spectarent
6. ... quī Ascaniō haec nūntiet eum-
que in urbem dūcat
7. ... quī in Tiberim expōnerentur
8. ... quā amīcae suae dōnum emeret
9. ... quae alteri saeculō prōsint

Exercitium 2

1. rīte, iūra, agrestēs, coalēscere
2. lictōrēs, fascibus, secūribus, ante-
irent, creāvit
3. insignia
4. asyllum, quilibet, perferere
5. cum, tum
6. civitās, vicinīs
7. spernerent, lēgatiō
8. aegrē, lūdīcrum, hospitāliter
9. spectāculum, discurrerunt
10. profūgerunt
11. indignātiōnem, mitigābat, blandīs
12. proinde
13. admodum, concitābant
14. lentē, occasiōnem
15. vāna, fugat/-āvit, spoliāt/-āvit
16. ēscendit, spolia
17. quercum, dēsīgnāvit
18. opīma, decus

Exercitium 4

1. ubi, unde, quō
2. illic, illinc, illūc, hinc, ibi
3. hūc illūc
4. eō
5. hīc, inde, hūc, hinc, hīc

Exercitium 5

1. invāsērunt
2. clādēs, migrāvērunt
3. prōdidit, armillās, impūne
4. reciperārent, iniquō
5. effūsōs
6. dēmeret, sisteret
7. cōnfestim, iterāvērunt, prōvolāvit
8. clāmītābat, imbellēs, globō
9. aegrē, ēvāsīt
10. fundere
11. pigēbat, infēstās, nefandō, re-
spergerent
12. impetrāvērunt
13. foedus, prōdiērunt
14. cōsociāvērunt, concors
15. cūrīās, centuriās, cōscripsit
16. Quirītēs

Exercitium 7

1. antequam Rōmam condidit
2. priusquam urbs R. validior esset
3. priusquam equitēs impetum
facerent
4. antequam sōl ortus est
5. priusquam portae clauderentur

Exercitium 8

1. concursū, inspērāta
2. convalēscere
3. immīsērunt, vāstārētur
4. populābātur
5. insidiīs, excivīt
6. modicum
7. percussī
8. oppōnerentur, irrūpērunt
9. dimicāverunt
10. militiae, acceptus
11. cōntiōnem, coorta, dēnsō
12. aliquamdiū
13. patrēs, sublīmēm
14. plēbe, arguēbant
15. hodiernā, dēlāpsus, obviūs
16. fānum
17. praesidium

Exercitium 9

1. ut pācem petant peterent
2. quī pācem petant peterent
3. ad pācen petendam
4. pācem petitum
5. pācis petendae causā

Exercitium 11

1. auxiliū ferendī
2. puerō intuendō
3. ad arcendam vim
4. novae urbis videndae
5. ad rapiendās virginēs
6. eius decoris adipiscendī
7. aurō pollicendō
8. arcis recipiendae

9. rēgis creandī
10. dē sacrīs faciendīs
11. ad sacerdotēs creandōs
12. ad rēs divīnās cūrاندās
13. ad turbandam omnium pācem
14. in diīs colendis, in pāce cōn-
servandā

Exercitium 12

1. peregrīnum
2. externī, adorīrentur
3. deinceps, imperitābant, inter-
rēgēs, interrēgnum
4. concessērunt, dēcrevērunt, auctōrēs
5. faustum
6. augure, lituum, aduncum
7. vėlātō, uti, dēclārāret
8. dē integrō
9. indicāvit
10. discrīpsit, fāstōs, nefāstōs, ūtilēs
11. iniceret, monitū, nocturnōs
12. mīrāculō
13. assiduus, flāmen
14. ancīlia, saltāre
15. sāctās
16. generum, mandāvit
17. cōnservāta, violāre, dīligentiā,
coleret
18. temperātam
19. adverte

Exercitium 14

1. notant
2. plausū
3. exsiliunt
4. columbae, agna, novella, cōstitit
5. faciēs, laniat
6. genīālis
7. corrumpere
8. commoda
9. tubicen
10. nātae, pignora
11. prōcumbit
12. socer

Exercitium 15

1. in litore, in insulam propinquam
2. in latūs, in firmō rōbore, in
partem interiōrem
3. in summam arcem, sub clipeō
4. in faciem, in gremium suum, in
gremiō (/super gremium)
5. super lectum medium, super
Priamō, super Hectore
6. sub tectum, in spēluncam
7. in sinistrīs manibus, in eam, super
Tarpēiā

Exercitium 17

1. ā + abl: ā senātū
2. ab + abl: ab urbe
3. ad + acc: ad villam
4. adversus + acc: adversus ōram
5. ante + acc: ante templum
6. apud + acc: apud medicum ^{collem}
7. circum + acc: circum digitum
8. citrā/cis + acc: citrā Tiberim
9. contrā + acc: contrā nātūram
10. cōram + abl: cōram populō

11. cum + abl: cum uxōre
12. dē + abl: dē caelō
13. ē + abl: ē castrīs
14. ergā + acc: ergā parentēs
15. ex + abl: ex urbe
16. extrā + acc: extrā moenia
17. in + abl/acc: vidē ex. 15!
18. infrā + acc: infrā lūnam
19. inter + acc: inter manūs
20. intrā + acc: intrā vāllum
21. iuxtā + acc: iuxtā viam
22. ob + acc: ob timōrem
23. per + acc: per fenestram
24. post + acc: post tergum
25. prae + abl: prae dolore
26. praeter + acc: praeter ūnum
27. prō + abl: prō patriā
28. prope + acc: prope oppidum
29. propter + acc: propter iram
30. secundum + acc: s. flūmen
31. sine + abl: sine cūrā
32. sub + abl/acc: vidē ex. 15!
33. super + acc/abl: vidē ex. 15!
34. suprā + acc: suprā terram
35. trāns + acc: trāns Rhēnum
36. ultrā + acc: ultrā mare

Exercitium 18

1. timēre *inf*, timuēre *perf*
2. necāvēre *perf*, cavēre *inf*
3. fēcēre *perf*, decēre *inf*
4. vidēre *perf*, ridēre *inf*
5. fūgēre *perf*, augēre *inf*
6. audēre *inf*, dedēre *perf*
7. tulēre *perf*, dolēre *inf*
8. movēre *inf*, mōvēre *perf*
9. ēgēre *perf*, egēre *inf*

Exercitium 19

1. cōstitisse
2. convaluisse
3. coortum
4. dēcrevisse, dēcrētum
5. ēscendisse
6. fūdisse, fūsum
7. invāsisse, invāsum
8. perculisse, perculsum
9. prōcubuisse
10. prōdidisse, prōditum

CAPITVLVM XLIII

Exercitium 1

1. indole, dissimilis
2. avitā, stimulābātur
3. repeteret
4. renūntiāvērunt
5. interfuerunt
6. pūrgāre, invītū, displicēret
7. indicere
8. utrimque
9. cognātōs, cīvili
10. statīva, spatium
11. dictātōrem
12. pertinēbat
13. aggrederentur
14. trigeminī
15. disparēs

16. ictum
17. abolēvit
18. senēscere
19. quō, eō

Exercitium 2

1. tantīs... ut... posset
2. ita... ut... nōminārētur
3. ita... ut... diceret
4. tantā... ut... servīret
5. adeō... ut... posset
6. tanta... ut... implēvisset
7. tantum... ut... ausi sint
8. adeō... ut... praeberet
6. adeō... ut... esset
10. tantum... ut... habēret
11. tam... ut... abstulerit
12. ita... ut... esset
13. convēnit ut... auspicārētur
14. ēvenit ut... agerent
15. mōs est ut... accumbant
16. ut... veniat, incendat
17. ita... ut... daret, retinēret
18. hīs lēgibus ut... imperitāret

Exercitium 4

1. uter
2. uterque, neuter
3. utrīque, alterōrum
4. utrimque
5. uter, alterius
6. utrimque
7. utrīusque, utrī utrīs
8. utrōque, utrīque
9. neutri
10. alteri
11. utrīque
12. alter, alter
13. utrīque

Exercitium 5

1. adhortantur
2. prō, serviitiō
3. increpuēre, mōtus, agitātiō anceps
4. expīrantēs, integer
5. nēquāquam
6. inervāllis
7. inclāmat
8. intāctus
9. strāgem, obiectus
10. dēfūctus, iugulō
11. dēspōnsa
12. palūdāmentum, flēbiliter
13. complōrātiōne, increpat /in-
crepuit, trānsfigit/trānsfixit
14. atrōx, duumvirīs
15. perduelliōnem, obnūbitō, reste,
suspenditō, pōmērium
16. geminātur

Exercitium 7

1. "ego filiā meam iūre caesam
iūdicō"
2. "ad vōs trānsibō, Fidēnātēs!"
3. "abeunt Albānī!"
4. "redī in proelium!"
5. "meō iussū circumducitur
Albānus exercitus"
6. "iniussū suō Albānōs subiisse..."

7. 'unde venīrent et quid quaerērent':
"unde venītis et quid quaeritis?"
8. 'sē Trōiā venīre et novam sēdem
quaerere': "Trōiā venīmus et
novam sēdem quaerimus"

Exercitium 8

1. iūdicēs, condemnāvērunt
2. colligāre, laqueum
3. prōvocāvit
4. prōvocātiōne, prōclāmāvit
5. decorātum, cruciātūs, dēfōrme
6. crīmen, liberātōrem, absolvit
7. foeditate
8. vulgī, populārium, reconciliāre
9. palam, prōditiōnem
10. dēficerent
11. cōnfluunt
12. cornū, dirēxit
13. sēnsim
14. circumducī
15. interclūderentur
16. trepidātiōne
17. citātus

Exercitium 10

1. voluissent, servāvissent
2. invēnerimus
3. esset, succumberem
4. coniūnxeris
5. habērem, lūderet, vidērer
6. fuisset, tulissem, dēlēvissem,
extinxissem, iēcissem
7. tetigissent
8. capta esset, volverentur
9. esset, ferret
10. ferret, egēret
11. sēnsisset
12. creāveritis
13. dederis
14. victus esset, divīsisset
15. voluissē, fēcissētis
16. possēs, docuissē

Exercitium 11

1. grātulātus
2. illūxit
3. hesternō, cōtīōnantem
4. circumstisunt
5. iniussū
6. culpa, ductor, raptor
7. perfidiā, dīmiciātiōnem
8. centuriōnēs, saepiunt, insānābile,
at, violāta
9. ligātus, quadrigae, diversās, lace-
rātum
10. distractum
11. trādūcere
12. diruta
13. maestitia, vagārentur
14. pulvis
15. continēns, miserābilium
16. passim
17. occupāta, ēdictum
18. duplicātus, ruīnis
19. turmās
20. effringere
21. supplenda

Exercitium 13

1. tempestāte, secundum
2. ope
3. dēvicit, invectūs
4. suscēperant, cultum
5. militiā, dōnec
6. religiōne
7. statum
8. cōnflagrāvit
9. inventiōne, ōrātōriae, argūmentis
10. causam
11. reciperet, identidem, lāmentātiōne
12. intentiō
13. dēpulsio
14. quaestiō
15. ratiō
16. infirmātiō, indemnātā
17. iūdicātiō

Exercitium 15

1. parāre, parere, reperire
2. dōnāre, pōnere, pūnīre, cōnārī
3. claudere, laudāre, plaudere, audire
4. sentīre, nūntiāre, mentīrī
5. redire, ridere, reddere
6. educāre, ēducere, docere
7. pārere, perire, aperire, prōcreare
8. conciliāre, dēsiliere, spoliāre
9. cōficere, cōsociāre, convenire
10. fugāre, fugere, vāgīre
11. servāre, servīre,olvere
12. orīrī, morī, glōriārī, morārī
13. cōmplectī, comitārī, potīrī
14. cūstōdīre, ōrdīrī, prōgredi
15. nescīre, nāscī, nōscere, secāre
16. abigere, nāvigāre, corrigere, ligāre
17. venīre, vēnīre, vēndere, vēnārī
18. vincere, vincīre, cruciāre, efficere
19. vertere, certāre, nūdāre, lūdere
20. indicāre, indicere, dēdicāre, necāre
21. appellāre/-ere, colligāre/-ere
22. trucidāre, occidere

Exercitium 16

1. abolēvisse
2. aggressum
3. dēfūctum
4. dēspondisse, dēsponsum
5. dirēxisse, dirēctum
6. diruisse, dirutum
7. effrēgissee, effrāctum
8. illūxisse
9. increpuisse
10. ratum
11. saepsisse, saeptum
12. senuisse
13. supplēvisse, supplētum

CAPITVLVM XLIV

Exercitium 1

1. comitia
2. incursiōnem
3. fētiale
4. ingreditur, postulāta
5. exposcit, fermē
6. terrestres, infernī, testor, per-
solvere

7. fētialis, māiōres nātū, quō pactō
8. duellō, cōsentiō, cōnsciscō
9. ferrātā, dēliquerant
10. institūtum
11. dēmandātā
12. mūnitiōnibus, firmāta
13. quādo
14. amplificāvit, clandestinis
15. prōlātum, salinae
16. lēgatur
17. compos

Exercitium 3

1. sēditiōnem, commigrāvit
2. hērēs, dēcesserat, nurum
3. testāmentō
4. locō, honōrātum
5. exsule, indignitatem
6. bonis, maternā, amigrāret
7. apta, strēnuō
8. carpentō, pilleum, volitāns
9. perīta, ālitem, nūntiam, dīvinitus
10. augurium, cōgitātiōnibus
11. novitatem, cōspiciuus, cōmiter
12. tūtor
13. cōnsensū, compositam
14. accītus
15. funguntur

Exercitium 4

1. "relinquō, accēpī", "sē relinquere,
accēpisset"
2. "Lāocoontem, dedisse, laeserit"
3. "Aenēam, vēnisse, concubuisse"
4. "sē, essent, instituisse"
5. "sē, cōspexissent, facerent"
6. "sit, futurum locum"
7. "petō, rēgnāvērunt", "sē, petere,
rēgnāvissent"
8. "fungantur, sē, vixisse"

Exercitium 6

1. vī, dolō ūsī sunt
2. pāce fruuntur
3. officiō iūdicis fungēbātur
4. rēgnō potitus est
5. carne hūmānā vescēbātur

Exercitium 7

1. captīvōs, revēxit
2. forī
3. lapideum, coeptis, intervēnit
4. cōnflīxērunt
5. praeterquam, impedivērunt
6. praecipua, incurrentēs
7. fōrmula, dēditiōnis
8. terminōs, dēlūbra, diciōnem
9. domuit
10. exōrdium, convallēs
11. ferunt, experrēctus
12. sēcrētum
13. ērudire, ēvāsīt
14. servā

Exercitium 9

1. secūrim
2. secūrī
3. puppim, puppī
4. turri

5. turrīm
6. sitīm, sitī
7. febrīm, febrī
8. Tiberīm
9. Tiberī
10. Charybdīm

Exercitium 10

1. fraude
2. rixam
3. coerciti
4. ex compositō, dēiēcīt
5. exsanguem, arbitrōs, properē
6. portendērunt
7. sōpītus, ictū
8. dictō audientem
9. mūneribus
10. exsulātum
11. probātus
12. cēsum, virītim, habitū, dis-tribuerentur
13. cēnsuit, classēs, centuriās
14. seniōrēs, iūniōrēs
15. pedester
16. immūnēs, prōlētariī
17. tribūs
18. cornicen

Exercitium 12

1. condidit, suovetaurilibus, lūstrāvit
2. lūstrō, scriptor
3. dignitās
4. aggere
5. privātīm, hospitia, inclutum
6. perpulit
7. cōfessiō
8. affectābat
9. ārdentis, īnstīgābat, temeritāte
10. parricidiīs, nūptiīs
11. continua, conquiēscere
12. accingerētur, rēgāle
13. facesse
14. furōre, īnstinctus, contumēliīs
15. senectūs
16. grātuita
17. frūstrā tor

Exercitium 13

1. admīrārī, dīcere, spernere
2. parcere
3. spectāre
4. patī
5. circumīre, conciliāre
6. admonēre, repetere, allicere

Exercitium 14

1. puerō egentī post avī mortem nātō ‘Egeriō’ nōmen datum est
2. ‘sibi nōmen esse Tarquiniō’
3. cui Serviō Tulliō fuit nōmen
4. ultimō rēgi Rōmānō ‘Superbō’ cognōmen datum est
5. nōmen Mercuriō est mihi

Exercitium 16

1. bellō pār
2. cum indolē tum spē ... ferōcior
3. nec aetātē nec viribus disparēs
4. nec spē nec viribus parēs

5. glōriā pār
6. neque quisquam ... ūllā arte cum Serviō cōferri potuit
7. disparēs mōribus
8. et aetātē et viribus validior

Exercitium 17

1. sēdit, praecōnem, praeparātī
2. maledicere, suffrāgium
3. intervēnit, corripere, potiōrem
4. fautōrēs, arripuit, gradūs
5. cōmītātū, admonitū, abhorret
6. profundēs
7. sanguinolentum, fertur
8. pietātē, paternō, tinxit
9. lēgitima, licētia
10. amāre ~~as~~
11. vehiculum, rotārum, iūmentīs

Exercitium 19

1. avitae *gen sg f* 1
2. proximus *nōm sg m* 2
3. publica *acc pl n* 2
4. cupidīs *dat pl m* 2
5. otiosum *acc sg m* 2
6. medium *nōm sg n* 2
7. necessariam *acc sg f* 1
8. feroci *abl sg m* 3
9. compotem *acc sg m* 3
10. paucīs *abl pl n* 2
11. caelestēs *voc (nōm) pl m* 3
12. infernī *voc (nōm) pl m* 2
13. iniūstum *acc sg m* 2
14. nostrum *acc sg n* 2
15. pūrō, piō *abl sg n* 2
16. māior *nōm sg f* 3
17. praesentibus *abl pl m* 3
18. priōrum *gen pl m* 3
19. omnem *acc sg f* 3
20. veterum *gen pl m* 3
21. novae *dat sg f* 1
22. variā *abl sg f* 1
23. ingenti *abl sg f* 3
24. potēns *nōm sg m* 3
25. impiger *nōm sg m* 2
26. omnibus *abl pl n* 3
27. magnī *gen sg m* 2
28. humiliōrem *acc sg m* 3
29. aptissima *nōm sg f* 1
30. fortī *dat sg m* 3
31. cupidō *dat sg m* 2
32. privātis *dat pl n* 2

Exercitium 20

1. arripuisse, arreptum
2. coluisse, cultum
3. cōflxisse, cōfliktum
4. cōnscivisse, cōnscitum
5. cōnsuluisse, cōnscitum
6. dēiēcisse, dēiectum
7. dēlēgisse, dēlectum
8. dēlīquisse, dēlictum
9. distribuissē, distribūtum
10. domuisse, domitum
11. experrēctum
12. fūctum
13. incurrisse
14. ingressum

15. īnstīgāvisse, īnstīgātum/īnstinctum
16. nūpsisse, nūptum
17. perpulisse, perpulsum
18. portendisse, portentum
19. retinuisse, retentum
20. sēdisse
21. sīvisse, situm
22. solitum
23. tīnxisse, tīnctum

CAPITVLVM XLV

Exercitium 1

1. ... Rōmānīs auxiliō vērunt
2. cum victōria Horātiō honōrī et glōriā esset, nex sorōris eī crīmīnī fuit
3. rapīna Sabīnārum iuvenibus Rōmānīs magnō fuit gaudiō, at magnō dolōrī fuit parentibus, quibus fortūna filiārum cordī erat
4. ... dea cui coniugia cūrae sunt
5. “memor estō hās duās aciēs spectāculō fore Etruscīs”
6. Lucumō ... cīvibus invidiae erat
7. comitia rēgi creandō
8. Servius cēsum īstituit, id quod rēi publicae magnō ūsuī erat et rēgi magnō honōrī
9. Tarquinius Superbus dixit ‘moram suam salūtī sibi atque illīs fuisse’
10. ... ea rēs eī crīmīnī fuit
11. Minōtaurus odiō erat Athēniēnsibus, Daedalus iīs admīratiōnī erat
12. Didō Aenēae ēnsem mūnerī (= dōnō) dederat.

Exercitium 2

1. invīsōs, exsilium
2. dictitāret
3. imminuit, paucitāte, contēptus
4. administrābat
5. nūptum, auctōritās
6. invectī
7. insolēns, quicquam
8. eōdem
9. invidiā, minās, iactāvit
10. māchinātus
11. hospitium
12. prōtraherentur, enimvērō, manifestā
13. īnsōns, crāte
14. collaudātis, difficulter
15. manipulis

Exercitium 4

1. adulēscēns ūnūs et vīginti annōrum
2. frātēs geminī eiusdem aetātis sunt
3. longitūdinem passuum XI milium CXC (opus arcuātum passuum LX)
4. classem vīginti nāvium
5. virī omnis generis
6. armillās magnī ponderis
7. eius modī ānulus magnī pretiī est
8. huius modī litterae, ars scribendī
9. rēx ingenij bellicōsij
10. quadringentōrum annōrum opus

11. iuvenis indolis rēgiae
12. cīvēs primae classis, cēsum centum milium habent
13. cīvēs infimū ordinis
14. altera ferocis animi erat, altera mitis ingeni
15. mōrem senātum dē rē publicā cōsulendū solvit
16. nūntius dubiae fidei vidēbatur
17. opera labōris māioris
18. tantae molis erat...

Exercitium 5

1. aequābat
2. talenta
3. trāsfugere, saevitiam
4. usquam
5. prōtegerent
6. assentire, rebellandum
7. prūdentiam, assūpsit
8. prōmptissimis, praedatum
9. ad ultimum, obibat, tolerābat
10. sciscitatum
11. dēliberāre
12. inambulāns, papāverum, dēcussit
13. imperfectā, praeciperet
14. operarii, indignābantur
15. pererrābat

Exercitium 7

1. tantā audaciā erant
2. tantā iūstitiā fuisse dicitur
3. bovēs mirā speciē
4. maximā caritāte erat
5. bono animo esse
6. equum ingenti magnitudine
7. filia inhūmānā crudelitāte
8. deā mirabilī pulchritudine

Exercitium 8

1. portentum. anxii
2. orāculum
3. specū
4. stultitiam
5. ludibrium
6. sorti
7. aliō
8. praepotentī
9. dītārī, magnificentiā
10. lēnīre
11. obsidēre
12. iuvenalibus, terēbant
13. incaluerant, mentiō
14. castissimam
15. praestāre
16. iuventae, invisimus
17. āvolant
18. aequālibus
19. sērā
20. castitāte, penes
21. libidō, stuprandae
22. expers

Exercitium 10

1. multi Trōiāni duce Aenēā ē patriā profecti sunt
2. Ascaniō puerō Lāvinia rēgnāvit
3. Rōmulō rēge numerus cīvium Rōmānōrum duplicātus est

4. nōn auctōribus patribus rēgnāvit
5. Brūtus dīs testibus iūrāvit
6. T. Mānliō cōsule Iānus clausus est
7. servī rēgis ūdīs genīs redierunt
8. dubiā victoriā, magnā caede
9. mē vivō
10. dictis factisque omnibus ad fallendum aptis, insciā multitudinē
11. rē imperfectā
12. insciō Collātino
13. patrē et virō praesentibus

Exercitium 11

1. hospitālī
2. pudicae, inclinārī
3. dēdecus
4. iugulātum, adulteriō
5. obstināta
6. fidēlibus, mātūrātō, incidisse
7. abortae
8. satin', pudicitia
9. dexterās, adulterō
10. noxam, delicti
11. peccat
12. peccātō, impudica
13. prōlāpsa
14. mānantem, extractum
15. iūrāvit, exsecūtūrum
16. victrix
17. pestifer, pestem

Exercitium 13

1. pugnābatur
2. pugnātum est
3. dimicātum est
4. certātum erat
5. ventum est
6. reditum est
7. curritur, ventum est
8. rēgnātum est
9. nunc est bibendum, dormiendum nōn est

Exercitium 14

1. concientur
2. inertēs, castigāvit, voluntariī
3. quācumque
4. tribūnum, magistrātū
5. stuprō, orbitate, miseriā/miseriis
6. opificēs, bellātōribus
7. abrogāret
8. ultrō, praefectō
9. exsecrantur
10. mōtūs, comprimeret, exāctus
11. simultātem, rapinīs
12. centuriātis

Exercitium 16

1. aerātā
2. epulās, errōris
3. nūptae, pudicae
4. pavet, dēprehēnsa, infestō
5. palmīs, urgentur
6. grandaevum
7. exsequiās
8. reticet, pudibunda, perennis
9. eloqui, mātōnālēs
10. veniam dant

11. damnum, generosō, stillantem, prōle
12. sēmianimis, concussā, impavida
13. ināne
14. honesti, annum

Exercitium 18

- | | |
|---------------|-----------------|
| 1. superbē | 15. postrēmō |
| 2. iustē | 16. ferociter |
| 3. leviter | 17. libenter |
| 4. celeriter | 18. facile |
| 5. pulchrē | 19. difficulter |
| 6. acriter | 20. gravius |
| 7. subitō | 21. fortissimē |
| 8. benignē | 22. melius |
| 9. cōmiter | 23. prius |
| 10. falsō | 24. male |
| 11. pariter | 25. bene |
| 12. sapienter | 26. quinquies |
| 13. publicē | 27. sexies |
| 14. privātum | 28. decies |

Exercitium 19

1. concivisse, concitum
2. concussisse, concussum
3. dēcussisse, dēcussum
4. dēprēnsisse, dēprēsum
5. ērubuisse
6. exēgisse, exāctum
7. fāvisse
8. incaluisse
9. obsēdisse, obsessum
10. oppressisse, oppressum
11. praestitisse
12. prōlāpsum

CAPITVLVM XLVI

Exercitium 1

1. ducentēsimo, coerceret
2. placuit, diūturnitas, redderet
3. privātōs
4. patrimonio
5. collēgam
6. commōvit, restitueretur
7. invicem
8. cōsensuit
9. vindicāret, dictātor
10. dictātūra, cōsulātus
11. magister equitum, obsequitur
12. tribūnōs plēbis
13. contendit, miliārium
14. repudiāvit, dēprecātiōne
15. omnino
16. iūgerum, sūdōre, praetextam
17. trecentēsimo, decemvirī
18. damnātus, cōsulāre
19. excisae
20. dītissimam
21. laborārent, regressi
22. supervēnit

Exercitium 2

1. nē vāna urbis magnitūdō esset
2. nē quis impūne ... prōderet
3. nē ... sacra neglegerentur
4. nē quāndō ea arx hostium esset
5. nē ipse rem tam tristēm iudicāret
6. nē obvius fieret

7. nē stuprum ā decemvirō sustinēret
8. nē Capitōlium obsidērent
9. nē cōsulēs longius imperium habērent, nē insolentiōrēs redderentur
10. nē sē orbum liberis facerent
11. nē inultam mortem esse sinat

Exercitium 4

1. sexāgēsimo, tribūnī militārēs
2. perseverāvērunt, quadriennium
3. praesūmpsērunt, triennium
4. honor
5. singulārī, torquem
6. tīrōnibus, amplius
7. corvus, unguibus
8. prōvocāverat, meritum
9. subactī, perdomitī
10. iugum
11. cēnsor, strāvit
12. tribūnī militum
13. lēgātus

Exercitium 6

1. ante diem undecimum kalendās Māiās annō septingentēsimo quinquāgēsimo tertiō a.C.n.
2. annō ducentēsimo quadrāgēsimo quintō a.u.c. sive annō quingentēsimo nōnō a.C.n. rēgēs exactī sunt
3. sextō decimō annō post rēgēs exactōs tribūnī plēbis creatī sunt
4. annō a.u.c. trecentēsimo sexāgēsimo quartō Rōma ā Gallis capta est
5. L. Genūciō Q. Serviliō cōsulibus mortuus est Camillus
6. T. Veturio Sp. Postumio cōsulibus annō quadringentēsimo tricēsimo tertiō a.u.c. ...
7. Ap. Claudio M. Fulvio cōsulibus annō a.u.c. quadringentēsimo nōnāgēsimo ...
8. ante diem quartum idūs Mārtiās annō quingentēsimo tertiō decimō a.u.c. Q. Lutatio A. Mānlio cōsulibus
9. idibus Mārtiis annō quadrāgēsimo quartō a.C.n., id est a.u.c. septingentēsimo decimō
10. ante diem tertium nōnās Iānuāriās annō sescentēsimo duodequingēsimō a.u.c., centēsimo sextō a.C.n.

Exercitium 7

1. transmarinus
2. elephantōrum, incognitās
3. contigit
4. honorificē, tractāvit
5. infāmēs
6. comperisset, sollicitāvit
7. aequis, remandātum
8. venēnō
9. honestāte
10. obtinuit
11. quadringentēsimo, septuāgēsimo
12. expāverunt
13. truci
14. adversō
15. explorātor

Exercitium 9

1. A. = Aulus
2. Ap. = Appius
3. C. = Gaius
4. Cn. = Gnaeus
5. D. = Decimus
6. K. = Kaesō
7. L. = Lūcius
8. M. = Mārcus
9. M'. = Mānius
10. P. = Pūblius
11. Q. = Quīntus
12. Sex. = Sextus
13. Ser. = Servius
14. Sp. = Spurius
15. T. = Titus
16. Tib. = Tiberius

Exercitium 10

1. rōstrātis, nāvālī
2. dēceptus
3. retrō
4. fidem, castella
5. perniciē, refūgērunt, coniectus
6. dēmersit, pugnātōribus
7. naufragium, calamitāte, infractus
8. pompā
9. permūtatiōnem
10. negāvit
11. complexū
12. infinitum, redactum
13. tractum
14. trānsactō, tribūta
15. fiscō
16. modiōrum
17. triticum
18. contigerat
19. historicus
20. grandem
21. perēmisset, stīpitī
22. insignis, ingreditur, superēminet

Exercitium 12

1. pectus -oris n; lectus -i m; fluctus -ūs m
2. sonus -i m; onus -eris n; genus -eris n
3. pontus -i m; pondus -eris n; mundus -i m
4. nīdus -i m; sīdus -eris n; gradus -ūs m
5. rītus -ūs m; litus -oris n; frīgus -oris n
6. latus -eris n; status -ūs m; metus -ūs m
7. lupus -i m; opus -eris n; foedus -eris n
8. corpus -oris n; hortus -i m; portus -ūs m
9. tempus -oris n; campus -i m; pignus -oris n
10. vultus -ūs m; vulnus -eris n; mūnus -eris n
11. dolus -i m; holus -eris n; scelus -eris n
12. facinus -oris n; asinus -i m; manus -ūs f
13. porticus -ūs f; dēdecus -oris n; pecus -oris n
14. domus -ūs f; humus -i f; vulgus -i n

Exercitium 13

1. cessisse
2. comperisse, compertum
3. cōsensuisse
4. contēmpsisse, contēptum
5. contendisse

6. dēcēpisse, dēceptum

7. excidisse, excisum
8. expāvisse
9. flūxisse
10. infrēgisse, infractum
11. lūxisse
12. perrēxisse
13. perēmissee, perēptum
14. redēgisse, redactum
15. rettulisse, relatum
16. regressum
17. subēgisse, subactum
18. trānsēgisse, trānsactum
19. tribuisse, tributum

CAPITVLVM XLVII

Exercitium 1

1. commentārius, flōruērunt
2. excerpsit, chronicī, annālēs
3. cōspectum, incōspectum, temere
4. cognōmentum
5. poēmata
6. obiit
7. tragoediās, exagitātus, vexātus. dēscīvit
8. cōscripsērunt, philosophiae, nātūrālī
9. tragicī, nōbilitātī
10. philosophus, convictus
11. obsidiōne, obrēpentēs, dēpulit
12. coniecturam

Exercitium 3

1. decem milia sēstertium/nummum
2. Iuppiter, pater deum hominumque
3. Cincinnātus agrum IV iūgērū colēbat
4. Sp. Carvilius iūrāvit 'uxōrem sē habēre liberum quaerundōrum causā'

Exercitium 4

1. trānsgressus, orientālēs
2. diūtino, circumvallātī
3. notam, subscripsērunt, pondō, librās
4. celebrātus
5. quingentēsimo, divortium, sterilis
6. cōmicus, proposuit
7. obtrectāvit
8. historia, prōdit
9. hospita, vēnundare
10. percontātus, dēsipere
11. foculō, deussit, subinde
12. dēlirāre
13. exussit, ecquid
14. cōstantiam, cōfidentiam, mercātus
15. sacrariū, conditi
16. quīndecimvirī, cōflictātur
17. dēiūrānt, scrīptis
18. mecastor, iūs iūrāndum, meherc(u)le
19. edepol

Exercitium 6

1. exire = egredi; exit = egreditur; exeunt = egrediuntur; exiit = egressus est; exit! = egredere!
2. timere = vereri; timeo = vereor; timemus = veremur; timebamur = verebamur
3. expectare = opperiri; expectate! = opperimini!
4. occidere ↔ oriri; occidens ↔ oriens
5. temptare = cōnari; temptabat = cōnabatur; temptavit = cōnatus est; temptāturus = cōnāturus
6. censere = arbitrari = reri; censeo = arbitror = reor; censebat = arbitrabatur = rebatur
7. ambulare = gradi; ambulat = graditur; ambulabat = gradiēbatur
8. amittere ↔ adipisci; amittit ↔ adipiscitur; amisit ↔ adeptus est
9. errare = vagari; errans = vagans; errabam = vagabar; errabō = vagabor
10. interrogare = percontari; interrogant = percontantur; interrogaverunt = percontati sunt
1. 1. orare = precari; orabit = precabitur; oramus! = precemur!
12. emere = mercari; emō = mercor; emi = mercatus sum
13. promittere = polliceri; promittō = polliceor; promisi = pollicitus sum; promisit = pollicitus est
14. redire = reverti; redeo = revertor; redeunt = revertuntur; redibō = revertar; redibunt = revertentur; redite! = revertimini!
15. dividere = partiri; dividit = partitur; divide! = partire!
16. gaudere = laetari; gaudeo = laetor; gaudeamus! = laetemur!
17. spectare = intueri; spectabat = intuebatur; specta! = intue!
18. tolerare = pati; tolero = patior; toleravi = passus sum; tolerabam = patiebar

Exercitium 7

1. convicisse, convictum
2. depulisse, depulsum
3. descivisse
4. excerpisse, excerptum
5. exussisse, exustum
6. floruisse
7. transgressum

CAP. XLVIII

Exercitium 1

1. memorabile, contulerunt
2. ultrō
3. blandiebatur
4. traiceret, adēgit
5. successit, distulit
6. vixdum, assuēceret
7. magistratibus, exsuscitaret
8. assentiebantur, meruit
9. habile
10. nitēbatur

11. praetorium, assensu
12. diripuit, hiberna
13. promovit, oppidanis
14. traicientes, dispositis
15. impeditum, haudquaquam, alveo

Exercitium 3

1. introductis, denuntiarent
2. necdum, pervastatis
3. angulus, planam, vergebat
4. vineas, arietes, quassare, emunitus
5. obsistebant, missilibus, submovē-runt
6. tumultuariō, incaute, tragula
7. quin, oppugnatio
8. circumsedebant, apparatu
9. prōcideret, redēgerunt
10. tūtō
11. irritati, deposcerent
12. gratificari
13. peroravisset
14. in dies, despēratio, expectatio, unica
15. succinctus
16. consultant, excisum

Exercitium 5

1. praetorem
2. assignaturum
3. inviolati
4. privato, semet
5. pervasit
6. stationibus, momento
7. excidio, maeror, summa
8. sortiti sunt, evenit
9. equestres, insuper, quinqueremes
10. comparatis
11. auctoritate, obligare
12. omitte, mentionem, parturit
13. succlamaverunt
14. laboriosum, transitum
15. periochae

Exercitium 7

1. vigiliās
2. victimis
3. angustias
4. perangusta, patēscit, assurgunt
5. armaturam
6. inexplorato, fauces, nebula
7. adverso, improvisis
8. repens, expediri
9. adhortator, prostravit
10. noscitans, depopulatus
11. calcāribus subditis, confortos, lancea
12. vagi
13. praetor
14. propinquos
15. circumfundebantur, avelli, inquisivissent
16. sospites, exanimatae
17. propraetorem
18. rescinderent
19. quando, nequiverant

Exercitium 9

1. Cunctatore
2. criminaretur, aequatum

3. insidebant
4. callidus, sarmentis, alligatis
5. vicum, communiverunt, affluēbat
6. aquatōres, aquabantur, aditum, ēvecti
7. impatientiam, contradicebat
8. interpositus
9. cuneus, prominēbat
10. irruentes
11. iniqua, recentibus
12. funda, deficiebant
13. opplētus, praetervectus/-vehēns, funestam
14. macte, cave
15. obruerunt

Exercitium 11

1. munimentō
2. quaestores, consulares, praetorii
3. perfunctus
4. epulaberis, praedecor-
5. pensandum cedam
6. exclūsisset, matura
7. ad, viaticum
8. palati
9. reliquiis, species
10. absterruerunt
11. libens, celebravit
12. perblandā, praeposuisent
13. aedilis

Exercitium 13

1. exposuit, grates
2. supra, exuit
3. dimidium, expleret
4. insigne
5. supplementum, commeatum
6. tolerabili, videlicet
7. ecquos
8. consultum
9. luxuriatus, enervarentur
10. procōsul
11. descriperat
12. speculandi, obequitavit
13. consciverunt
14. palos
15. professus
16. transcendit, ductu
17. acervus

Exercitium 15

1. debellavit, transvectus
2. renuntiavit
3. adamavit
4. castigaretur, hausit
5. possessione
6. frendens, temperans
7. obrectatione
8. deformitate, reditus, exultabit
9. componere
10. alibi
11. disseruit
12. indutiae, alio
13. perfugas, trirēmes, portionibus,
pensionibus
14. lugubre

Exercitium 17

1. thema
2. thema praesentis, perfecti, supini
3. (1) infinitivus praesentis
(2) participium praesentis
(3) praesens indicatīvi
(4) imperfectum indicatīvi
(5) futūrum
(6) praesens coniūctīvi
(7) imperfectum coniūctīvi
(8) gerundium
(9) gerundivum
(10) imperativus praesentis
(11) imperativus futūri
4. (1) infinitivus perfecti
(2) perfectum indicatīvi
(3) plūsquamperfectum indicatīvi
(4) futūrum perfectum
(5) perfectum coniūctīvi
(6) plūsquamperfectum coniūctīvi
5. (1) supinum I
(2) supinum II
(3) participium perfecti (passīvi)
(4) participium futūri

Exercitium 18

1. adēgisse, adactum
2. cucurrisse
3. dēfēcisse, dēfectum
4. distulisse, dilatum
5. diripuisse, direptum
6. disseruisse, dissertum
7. explēvisse, explētum
8. excidisse, excisum
9. exuisse, exutum
10. hausisse, haustum
11. inquisivisse, inquisitum
12. nequivisse
13. obiēcisse, obiectum
14. obruisse, obrutum
15. opplēvisse, opplētum
16. permiscuisse, permixtum
17. prōcidisse
18. prōfessum
19. trāiēcisse, trāiectum
20. trāscendisse

CAPITVLVM XLIX

Exercitium 1

1. infitiātur, antecēdere
2. nātiōnēs, praestat, quotiēs-cumque, congressus
3. dēbilitātus
4. hērēditās, puerulum
5. obitum, utpote, suffectus
6. comprobātum
7. posteaquam, foederātam
8. concidit
9. eā
10. cōnseruit, prōfligāvit
11. indiguisset
12. verba dedit, dētrimentō, expēdīvit
13. obductā, dēligātis, dispālātōs, vīsū
14. operam, suspīciōnem

15. sēiungit

16. rēpit

Exercitium 3

1. quamdiū
2. ēnumerāre
3. facultātēs, impraesentiārum, cōm-pōneret
4. biduō
5. nihilō sētius/minus
6. corōnā
7. vectigālībus, pendī
8. grātiā, adversārius
9. palam, pūblicāvērunt, disiēcērunt
10. cōnsiderāret
11. prōvidit, avāritiam
12. plumbō
13. inscientibus, aēneās, prōpatulō
14. praeuit
15. dilēctū

Exercitium 5

1. rōbustum, dissidēbat
2. utrobīque
3. cōnsiliō
4. serpentēs, venēnātās, fictilia
5. cohortatiōnem, classiārīōrum
6. praeceptō
7. nautica
8. aliās
9. ūsū vēnit
10. patrēs cōscriptī
11. cōsuētūdinem, fortuitō
12. arbitriō, cōsuēverat
13. pristinārum, acquiēvit
14. districtus, nōnnihil, doctōre
15. concēperat, eximere
16. dūcēbat, innumerābilēs, per-agrāvisset
17. mētārī
18. ēlegāns

Exercitium 7

1. vocāsse, vocāstī, vocāssset
2. vocārat, vocārit, vocārunt
3. cōsuēsse, cōsuēstī, cōsuēsset
4. cōsuērat, cōsuērit, cōsuērunt
5. nōsse, nōstī, nōsset
6. nōrat, nōrit, nōrunt
7. petiisse/petisse, petiistī/petistī, petiisset/petisset
8. petierat, petierit, petiērunt

CAPITVLVM L

Exercitium 1

1. initum, quinquāgēsīmō
2. vexāvit, collātis
3. supplicatiōnēs
4. hibernābat, trānsfugīs
5. mercātus
6. āream, prōnūntiāvit, immūnēs
7. percēnsuit
8. avēbant, mīrābundī
9. raptim, praeoccupāverat
10. sēnsū, voluptātis, impēnsā
11. tantummodo, vicinītatīs, quod
12. citeriōrem, pācāvit
13. conventus, ēdisseruit, subiēcīt,

dēportāre

14. prōsecūtī, servātōrem, acclā-mant

15. trānsportāvit

16. trīduum, infectum

17. continēs

18. mājōrēs

Exercitium 3

1. porrō
2. iugum, dirimit
3. permūnīverat
4. verticēs, insīderent, callibus, circūrent
5. artā, nī, subsidiō
6. incautōs
7. sēniēribus, trāsmisit
8. circumvectus, contemplārētur
9. diurnō, continuātus
10. intermissā
11. dilūcēsceret, scālīs
12. exaequātus
13. peculātus, intercessit
14. dūxit
15. rādix

Exercitium 5

1. expeditiōnibus, ēventū
2. līs
3. deinceps
4. iactūrā
5. praecepta, (post) quam, murmur
6. increvit, fremitus, immemor, vēri similem
7. evānuit, ōmen, insidēbat
8. augurium, laureātās
9. dēnūntiāvit
10. pulvināria
11. nāvālibus, coniūrātī
12. invios

Exercitium 7

1. contentus, extorris
2. miseratiōne, sortī, illacrimāvisse
3. ignōbilēs
4. clēmēntiam
5. abaliēnāvisset
6. mercātūrās/-am, lembō, dēveheret
7. cōnsciīs, posticum, māceriam
8. dēlituit
9. ministeriō, abscedēbant
10. incolumitātem, trānsitiō
11. praetoriam
12. pullō, tabernāculum, introiit
13. cōsurrēxit, porrēxit, submittere
14. subactus, violenter, percontātiō-nem
15. fidūciam, utcumque
16. cōnspectum, effulgēbant
17. mūtatiōnis
18. flātū
19. accessiō

Exercitium 9

1. superfūdīt
2. continentī
3. praeses
4. distat, salūtāribus
5. disciplinā

6. solitō, secus
7. tribūnālī, tribūtum
8. artificibus, lūdīcam, athlētae
9. opulentīā
10. vulgō
11. remedium
12. adoptāvit

Exercitium 11

1. successor
2. documentum
3. adoptionem, turmatim
4. praetextātōs
5. prōgeniē
6. cōnfūdit, dēflēvisset
7. quaeō
8. inexpugnābilia
9. prōventus, gaza
10. impedimentum
11. dēstinat

Exercitium 13

1. 'cūr Iūlia plōret?'
2. 'Iūliam plōrāre, quia Mārcus eam pulsāverit'
3. 'puerum quī puellam pulset improbum esse'
4. 'Lāocoontem poenam meruisse, quod ... sacrum rōbur laesisset'
5. 'Aenēam Trōiā vēnisse, cum quō virō pulchra Dīdō concubuisse'
6. 'quid petentēs vēnerint?' 'sē invītōs aliquid quod Tullō displiceat dicitūrōs esse: rēs repetitum sē vēnisse'
7. 'filiam suam iūre caesam esse!' 'nē sē, quem paulō ante cum egrēgiā stirpe cōspexissent, orbum liberis facerent!'
8. 'rēgiōs puerōs Macedonēs/-as-que aliōs quī Samothrācae essent, sī trānsiissent ad Rōmānōs, incolumitatem libertatemque et sua omnia servātūrōs quae aut sēcum habērent aut in Macedoniā reliquissent'
9. 'omnēs ut in Eumenis rēgis concurrerent nāvem; quem sī cēpissent aut interfēcissent, magnō iis prae-miō fore'
10. 'nē id ā sē fieri postulārent quod adversus iūs hospitii esset'
11. 'et convīvium instruere et lūdōs parāre eiusdem esse quī vincere bellō scīret'
12. 'quod bellum per quadriennium quattuor ante sē cōsulēs gessissent id sē quīdecim diēbus perfēcisse!'

Exercitium 14

1. dēlituisse
2. dirēmisce, dirēptum
3. insēdisce, insessum
4. pependisse, pēsum
5. perrēxisse
6. porrēxisse, porrēctum
7. questum
8. subēgisce, subāctum
9. trānstulisse, trānslātum/trālātum
10. visisse

CAPITVLVM LI

Exercitium 1

1. struī, dīlētūs
2. dēprehendisse
3. perrogārentur
4. ēvicit, dēcrētō, perstāret
5. remōtum
6. compulērunt
7. irrita, expliciti
8. vituperandum, prōsecūtus, vigēre
9. Pseudo-, finxit, paelice
10. coībant, dētēcta, revicta
11. arbitrō, ēruditus
12. suffrāgābātur, aedilitatem
13. sortem, obstrūxit
14. circuitū
15. senecta, nervi

Exercitium 3

1. praedivitem
2. abstinentem
3. vēnātor
4. lābem, infirmāvit
5. prōditōribus, complōrātus
6. furcā, salūtāre bre
7. caveā, accidit
8. ignōminiōsam, ratam
9. probātum
10. ultrō, luxuriā, disciplinam
11. scorta, sēcernī, recidit
12. septēnōs, vāllōs, vāllāre
13. exonerārentur
14. ēruptionēs
15. pābulātum, per vicem
16. dēlēvit

Exercitium 5

1. agrāriās, triumvirōs
2. prōmulgāvit, ordinis, offēnsā, modum
3. exārsit, partis
4. optimātibus, fragmentis, subselli
5. rogātiōnem
6. triumvirālibus, adversātus
7. quaestiō
8. ēloquentior
9. frūmentāriam, triente
10. admiscērentur, sublegerentur
11. perniciosae
12. tribūnātum, colōniās
13. seditiōsum

Exercitium 7

1. modestam, agitābat
2. formidō, artibus
3. abundantiam, lascivia
4. dominātiōnis, abstracta, dilacerāta
5. nōbilitās, pollēbat
6. dispersa, asperā
7. bellicās, diripiēbant
8. cōnfinēs
9. modestiā, polluere
10. antepōnerent
11. vindicāre, noxia, āctiōnibus
12. dissēnsiō, permixtiō
13. moderāta
14. quōvis, pessum dedit.

Exercitium 9

- | | |
|----------------|----------------|
| 1. accurrere | 17. excerpere |
| 2. adicere | 18. effundere |
| 3. alligāre | 19. illūdere |
| 4. acquirere | 20. impellere |
| 5. aspergere | 21. instituere |
| 6. attingere | 22. occidere |
| 7. cōgere | 23. offerre |
| 8. collābi | 24. opprimere |
| 9. comprimere | 25. perficere |
| 10. corripere | 26. pergere |
| 11. corrigere | 27. prōsilire |
| 12. dēligere | 28. prōmere |
| 13. dēscendere | 29. redigere |
| 14. diffidere | 30. suscipere |
| 15. dīgredi | 31. succēdere |
| 16. displicēre | 32. trādere |

Exercitium 10

1. dispersisse, dispersum
2. exārsisse
3. explicuisse, explicitum
4. finxisse, fictum
5. obstrūxisse, obstrūctum
6. polluisse, pollūtum
7. recidisce, recisum

CAPITVLVM LII

Exercitium 1

1. expedire, dehinc
2. attriverat
3. permānsit
4. concubinā
5. dēreliquerat, decōrā
6. pollēns, inertiam, equitābat, iaculābātur
7. huius modī, anteibat
8. tametsi, negōtiō, vehementer
9. avidam
10. difficultātem, obiectāre
11. appetēbat
12. clāritūdinem, grātiām
13. factiōsi
14. pollicitābantur, vēnālia
15. sēcretō, insuēsceret
16. aggressus, pariter
17. exāctā, novissimē, obtestātus, cārōs habēret
18. equidem, imbēcillum, dilābuntur
19. observārent, ēniterentur
20. sapientiā, ficta, agitābat
21. quit, mediocri
22. -que -que

Exercitium 3

1. rēgulī, iūsta
2. disceptārent
3. quīnquenniī, rescindi
4. adoptātiōne
5. mōliēbātur
6. distribuendam, adulterinis
7. occursant, abdita, scrūtantur, tuguriō
8. divulgātur
9. frētus, contendere
10. contendit
11. quīs, acquirant

12. largitiōne, commutātiōnem, patrāvīt
13. subvenirent, tībescere
14. flāgitia, anteferrent
15. dēprāvata, extollēbat
16. accūrātissimē
17. commoda

Exercitium 5

1. divisiō, portuōsior
2. pollicitātiōnibus, intendit
3. ex imprōvisō, praedatōriā
4. contumēliōsa
5. quippe quī
6. necessariō, sēmisomnōs
7. insecūtī
8. mātūrantes, malitiā
9. adulēscēntiā
10. cōpia
11. pēnūriam
12. cōfirmāvit
13. honōribus, ōcissimē
14. inceptō
15. dēfēnsābant, paciscerētur
16. negōtiātōrēs

Exercitium 7

1. obvēnit
2. familiārēs, adventārent, infectīs
3. flāgitiosam
4. impugnāverat, administrum, assūmpsit
5. fidē, indicium
6. permagnā, patefierent
7. impudentiam, lūdibriō, augēscēbant
8. insidiātōrēs
9. artificēs, ēgressūs, incōnsultē
10. reus
11. mātūrē, ēmptōrem
12. meditābatur
13. aspera
14. homō novus
15. ignāviā, socordiā
16. meamet, inīquī, arrogant, imāginēs

Exercitium 9

1. dōna, vexillum, phalerās, cicātricēs
2. artificium, composita, faciēbat, ācta, praecepta
3. tūtata, imperitiā
4. sciēs, adnītiminī, cōnsultor, iūxtā
5. abundē
6. capite cēnsōs
7. asperitāte, inculta, egentia
8. tumultōsum, imprōvisum
9. gentis, fācundus, facilis, largītor
10. illēxit
11. decimā parte, sarcinās, latrōciniō
12. sustentābant, strepentibus

Exercitium 11

1. dēfessīs, dē imprōvisō
2. sonitū
3. hibernāculis
4. quis, expeditīs, funditōribus
5. praesidiō, speculatōribus

6. pertimēscere, haesitāret
7. ilicō
8. rēferre, in prōmptū, cōpiam
9. negitābat
10. exquirīt
11. accersi
12. necessariūs
13. sita

Exercitium 12- 13

- | | |
|--------------|---------------------|
| 1. equitāre | 13. hibernāre |
| 2. iaculārī | 14. laetārī |
| 3. sitire | 15. pācāre |
| 4. blandirī | 16. finīre |
| 5. insidiārī | 17. iudicāre |
| 6. cūstodire | 18. mollire |
| 7. ordināre | 19. largiri laudāre |
| 8. sortirī | 20. nōmināre |
| 9. epulārī | 21. osculārī |
| 10. partiri | 22. precārī |
| 11. sacrāre | 23. servire |
| 12. largiri | 24. comitārī |

Exercitium 13- 14

1. accersivisse, accersitum
2. adeptum
3. attrivisse, attritum
4. cōfissum
5. disseruisse
6. docuisse, doctum
7. illēxisse, illectum
8. intendisse, intentum
9. occidisse, occāsūrum
10. pactum
11. patefactum
12. pertimuisse
13. possēdisse
14. praestitisse
15. quivisse
16. reppulisse, repulsum
17. strepuisse, strepitum

CAPITVLVM LIII

Exercitium 1

1. interniciōne
2. secundō
3. prōtraherētur
4. infinita
5. reportāvit
6. sescentēsimō, sociāle, asserere
7. lēctōrum
8. numerōsōs, prōscripsērunt, ēvertērunt
9. Collinam, insatiābili
10. agēs
11. ultrā, aediliciū

Exercitium 3

1. composuisset, successū
2. commorātur
3. lūdō, congregātō
4. sagittāriis
5. infestābant, celeritāte
6. piraticō, praesertim
7. disertissimus, locuplētis
8. togam virilem, instituēbatur, rhētorē
9. excellēbant

10. eloquentiā, exercitābātur, causās
11. patrōnus, patrōciniō
12. fervēs, nervōs
13. remitteret, abundantī, moderārētur
14. doctrinā, iuvenīlī

Exercitium 5

1. meditātiōnibus, exercitātiōnibus
2. commentābātur, dēclāmitābat, suppeditat
3. commendātiōnem, ēlabōrātās, ēlucubrātās
4. biennium, celebrātum
5. gracilitās, infirmitās, prōcērum
6. figurā
7. remissiōne, varietāte, contentiōne
8. moderātiōne, temperātus
9. applicāvit, āctōrem, praestantem
10. redundantem, impūnitāte, repressit, diffluentem
11. commutātus, resēdisset, dēfervisset
12. remissus, lēnis, ōrnātus
13. quaestūrā, mātūritātem
14. dēsīgnātus
15. stilō, quicquid, quantumcumque
16. assiduitātem, exquisitum, vulgāre
17. praetūram
18. prōpositum, perspiciamus

Exercitium 7

- | | |
|-----------------|------------------|
| 1. puerilis | 22. glōriōsus |
| 2. hostilis | 23. Albānus |
| 3. aureus | 24. urbānī |
| 4. poētica | 25. lapideus |
| 5. ōrātōria | 26. mercātōria |
| 6. cīvile | 27. periculōsa |
| 7. piraticum | 28. Tiberinum |
| 8. Mārtius | 29. patria |
| 9. nautica | 30. bellica |
| 10. foederatae | 31. nāvāle |
| 11. marmorea | 32. flāgitiosa |
| 12. hospitāle | 33. vulgāris |
| 13. triumphālis | 34. repentina |
| 14. immortalēs | 35. virilis |
| 15. studiōsus | 36. argentea |
| 16. fōrmōsa | 37. contumēliōsa |
| 17. divīna | 38. pretiōsa |
| 18. pecūniōsus | 39. togātus |
| 19. agrāriae | 40. Vestālēs |
| 20. circēnsēs | 41. ōtiōsa |
| 21. scaenicī | 42. fēmininum |

CAPITVLVM LIV

Exercitium 1

1. vectigālibus
2. lacessītus
3. expetī
4. agitur
5. suscepit
6. macula, insēdit, inveterāvit
7. latebris, ēmergit
8. iniuriōsē
9. cōnsulere
10. requirēt
11. comparātiōnem

12. disiunctis, contentiōne
13. firmāmentum, singulārī
14. obliuio
15. tribuendum
16. afficta
17. exōrsus
18. nāuiculārius

Exercitium 3

1. propter, retardātōs
2. commendārent
3. temperantiā, mānsuetūdine, hūmānitāte
4. differēbat
5. opīma, antecellat, ūbertāte, fructuum, pāstionis
6. exportantur
7. irruptiō, pecua, cultūra
8. decimā, scriptūrā
9. pēnsitant, publicānī, exercent, exigunt
10. excursiōne, perbreuī
11. cūstodiis, ūtilitātī
12. gnāuī, negōtiantur, ratiō
13. diūtissimē

Exercitium 5

1. dēpressam, domicilia, permultās
2. opīnātur, impertīvisse
3. congesserat
4. collēctiō, tardāuit
5. misericordiā, afflīctum, recreāuit
6. opīniō, religiōsissimī
7. longinquitāte, dēsideriō, prōgres-siōnem
8. aduentū ciīs
9. offēnsiōnem, praeterit
10. incommodīs, medērī
11. cōnsultō, coniectūrā
12. praedicant, dissipāvisse

Exercitium 7

1. restat
2. dēliberātiōnem, antiq̄uitātis
3. scientiam
4. concupīuit, concertāuit
5. imperātōria, pār, inaudītum
6. prōstrātī
7. taetrum, attenuātum
8. tempestīuō, quaestūs
9. adōrnāuit, ūndequīnquāgēsīmō
10. prō, extrēmā, ineunte

Exercitium 9

1. administrae, innocentia, facilitās
2. centuriātūs, dēprōmptam, quaestū
3. admurmurātiōne, irāscitur
4. quōcumque, recordantur
5. continēre
6. continentia, sūmptum
7. perfugium
8. remorātum, dēuocāuit, amoenitās, dēlectātiōnem, cognitiōnem
9. querimōniae
10. gravitāte
11. vilitās, caritāte
12. insolitā, inflātum, minitātem
13. splendōrem
14. rēmigēs

Exercitium 11

1. moderātiōne, ingrātus
2. obtemperāuerint, obsecundāuerint
3. impudentem, dētulērunt
4. opportunitās
5. prōfēcisset
6. petitiōne, repulsam
7. coniūrāuit
8. coniūrātiō, ēruta
9. coniūrātī
10. cōspirātiōnem
11. cōnsalūtātus, amplitūdinem
12. successit, lacrimābile

Exercitium 13

- | | |
|-----------------|------------------|
| 1. aditus | 29. flētus |
| 2. admīrātiō | 30. furor |
| 3. aedificium | 31. gemitus |
| 4. argūmentum | 32. horror |
| 5. ardor | 33. impedīmentum |
| 6. cāsus | 34. imperium |
| 7. calor | 35. largitiō |
| 8. clāmor | 36. lūctus |
| 9. cognitiō | 37. maeror |
| 10. collēctiō | 38. meditātiō |
| 11. colloquium | 39. mōtus |
| 12. conventus | 40. nāuigātiō |
| 13. cōgitātiō | 41. oppugnātiō |
| 14. cōfessiō | 42. partus |
| 15. cōspectus | 43. pavor |
| 16. decor | 44. plausus |
| 17. dēditiō | 45. pudor |
| 18. dēsiderium | 46. rīsus |
| 19. discessus | 47. sacrificium |
| 20. diuīsiō | 48. sēnsus |
| 21. documentum | 49. splendor |
| 22. dolor | 50. studium |
| 23. ductus | 51. supplēmentum |
| 24. error | 52. terror |
| 25. exitus | 53. ūsus |
| 26. exspectātiō | 54. vestīmentum |
| 27. favor | 55. vigor |
| 28. firmāmentum | 56. vāgītus |

Exercitium 14

1. affīnxisse, affictum
2. afflīxisse, afflīctum
3. concupīvisse
4. dēfervisse
5. dēpressisse, dēpressum
6. dēprōmptissime, dēprōmptum
7. ēruere, ēruisse, ērutum
8. inveterāvisse
9. lacessīvisse, lacessītum
10. resēdisse

CAPITVLV MLV Ex 1

1. fēriis, relaxāret
2. ventitātūrōs
3. nancīscī, commodō, abūtī
4. disputāre, investigāre
5. vel, conquirere, atinēre
6. interuentus, propter, assīdere
7. puer, pergrātus
8. paululum, fēriātī, prātō, apricō
9. sīquidem
10. atquī, cōnsiderātiō

11. vicissim

12. parietēs

13. sērō

Exercitium 3

1. globō, sphaerā, ratōs
2. disputātiōnēs, dissentiēbat
3. mūnus, ūsuī
4. explicāret, statum
5. approbāuerunt
6. persaepe
7. ingressus
8. coetus, communiōne
9. coniūctiō, distincta
10. cōstitutiō, populāris
11. quodvis, dēvincit
12. dominātū, particeps
13. quamvis, aequābilitās, inīqui-tātem
14. exciderunt
15. secus

Exercitium 5

1. temperātum
2. firmītūdinem, exsistere, cōfusiō
3. discriptiōne
4. accommodābit
5. silvestris, bēluae, perhibentur
6. perceleriter, ascīuit, commūni-cātis
7. ōrātrīcēs
8. interitum, reccidit
9. fultus, locuplētāuit
10. cooptāuit
11. assecūtus, obscurātō, compāru-isset
12. subagrestis, impulsū, fertur
13. nūcupātus
14. cūnābulis, adultum
15. ferōcitatē, labefactātam

Exercitium 7

1. āream, arbitrātū
2. exemplārī
3. excessum, flāgitāret
4. dūxit, generātus, quālisumque
5. prōgeniem
6. aliēnigena
7. virītum, dēpopulātiōne, abundā-rent, perceptiō
8. immānēs, caerimōniis
9. celebritātēs
10. quamvis
11. maculātus
12. pudēs, recordātiōne
13. dēterrīmam
14. prōnum
15. inflexerit, invīsius
16. rīte, immānitāte
17. prōcūrātor
18. postrīdiē
19. rēctōribus
20. stabiliōra, sempiternā

Exercitium 9

- | | |
|--------------|---------------|
| 1. altitūdō | 5. avāritia |
| 2. amicitia | 6. celebritās |
| 3. amplitūdō | 7. concordia |
| 4. audācia | 8. constantia |

- | | |
|----------------------------|------------------------|
| 9. <u>crūdēlitās</u> | 25. <u>malitia</u> |
| 10. <u>dignitās</u> | 26. <u>miseria</u> |
| 11. <u>diligentia</u> | 27. <u>multitūdō</u> |
| 12. <u>fēlicitās</u> | 28. <u>nōbilitās</u> |
| 13. <u>firmitās/-itūdō</u> | 29. <u>patientia</u> |
| 14. <u>foeditās</u> | 30. <u>paucitās</u> |
| 15. <u>fortitūdō</u> | 31. <u>perfidia</u> |
| 16. <u>grātia</u> | 32. <u>potentia</u> |
| 17. <u>gravitās</u> | 33. <u>pudicitia</u> |
| 18. <u>hūmānitās</u> | 34. <u>pulchritūdō</u> |
| 19. <u>insānia</u> | 35. <u>saevitia</u> |
| 20. <u>iūstitia</u> | 36. <u>sōlitūdō</u> |
| 21. <u>laetitia</u> | 37. <u>stultitia</u> |
| 22. <u>longitūdō</u> | 38. <u>tristitia</u> |
| 23. <u>maestitia</u> | 39. <u>superbia</u> |
| 24. <u>magnitūdō</u> | 40. <u>utilitās</u> |

Exercitia 10

1. ascīvisse
2. distīnxisse, distinctum
3. excidisse
4. exstittisse
5. fulsisse, fultum
6. nactum
7. placuisse/placitum esse
8. reccidisse
9. solitum

CAPITVLVM LVI

Exercitium 1

1. collacrimāvit, caelitibus
2. citrō, multam
3. cubitum, excelsō, illūstri
4. cohorruit, ēvertēs, hērēditārium
5. octiēs, fātālis,
6. ingemuit, arridēns
7. potius
8. offendit
9. ānfrāctū
10. nītitur

Exercitium 3

1. cōservātōribus, dēfīnītum, aevō
2. exstīnctās, vīnclīs
3. alacer, dēfugeret
4. quī, templō, globōsae, animātae, circōs
5. pietātem, laxātī, lacteus
6. candōre, ēlūcēns
7. voluntur, extimus, infixae
8. subiectae, moderātor, temperātiō, radiīs, lūstrat
9. citima, fulgōre
10. subter, cadūcum
11. tellūs, nūtū
12. cōnexa
13. quōūque
14. rutilus
15. pūctum

Exercitium 5

1. concentus, gravibus, aequābiliter
2. ratā, distinctīs
3. stēllifer, conversiō, concitātor, acūtō, lūnāris
4. immōbilis
5. sphaerae, nōdus
6. nervōs
7. obsurduērunt, accolunt, praecipit
8. sēnsus, hebes, aciēs
9. cingulis, redimītās, subnīxī, ob-riguērunt
10. habitābilēs, austrālem, trāns-versī, adversī, īnsistunt
11. interruptī, dīlātārī
12. interest
13. ēluviōnēs, exustiōnēs
14. populārīter, mētīuntur, discrip-tiōnem, vicēsima
15. amputārī

16. pruīnā
17. trānatāvit

Exercitium 7

1. contuērētur, illecebrīs
2. perennis, obruitur, posteritātis
3. ciētur, inanimum, aliunde, pulsū
4. fragile
5. integer, ōcius, pērvolābit
6. volūtantur, exagitātī
7. renāscī
8. aestuōsās, inhospitālem, fābulōsum
9. aestivā
10. torridā, ārida, quōcircā
11. pharetrā

Exercitium 9

1. exārdēscere, exārsisse
2. dēfervēscere, dēfervisse
3. ingemēscere, ingemuisse
4. cohorrēscere, cohorruisse
5. dēlitēscere, dēlituisse
6. illūcēscere, illūxisse
7. pallēscere, palluisse
8. expavēscere, expāvisse
9. obrigēscere, obriguisse
10. ērubēscere, ērubuisse
11. obstupēscere, obstupuisse
12. conticēscere, conticuisse
13. pertimēscere, pertimuisse
14. contremēscere, contremuisse
15. convalēscere, convaluisse

Exercitium 10

1. pōne|sub cur|rū nīmī|um pro|pinquī
2. sōlīs|in ter|rā domi|bus ne|gātā
3. dulce|riden|tem La|lā|gēn|a|mābō
4. dulce lo|quentem

This book contains all the instructor's materials originally included in separate booklets:

- Teacher's Materials: 84 pages. Includes advice for the instructor and all Pensa from Books I and II, on separate sheets for photocopying and distribution.
- Lingua Latina Answer Key (Pensa Soluta) to Books I and II: 42 pages. Answers to all the Pensa (Exercises) in the two text volumes.
- Answer Key for Exercitia Latina I
- Answer Key for Exercitia Latina II

For further information on the complete series, as well as the complete list of titles available from Focus Publishing, additional student materials, and online ordering, please visit www.pullins.com.

focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950
www.pullins.com

ISBN 10: 1-58510-074-9

ISBN 978-1-58510-074-3

